VII a
1904. 2267

POWSZECHNE

PRAWO KRAIOWE

DLA

PAŃSTW PRUSKICH.

NOWE WYDANIE.

K. PR. I. U. ST. GERICHT WOLLSTEIN

Część pierwsza, Tom pierwszy.

POZNAŃ, 1826.
Czcionkami Wilh. Dekera i Spółki.

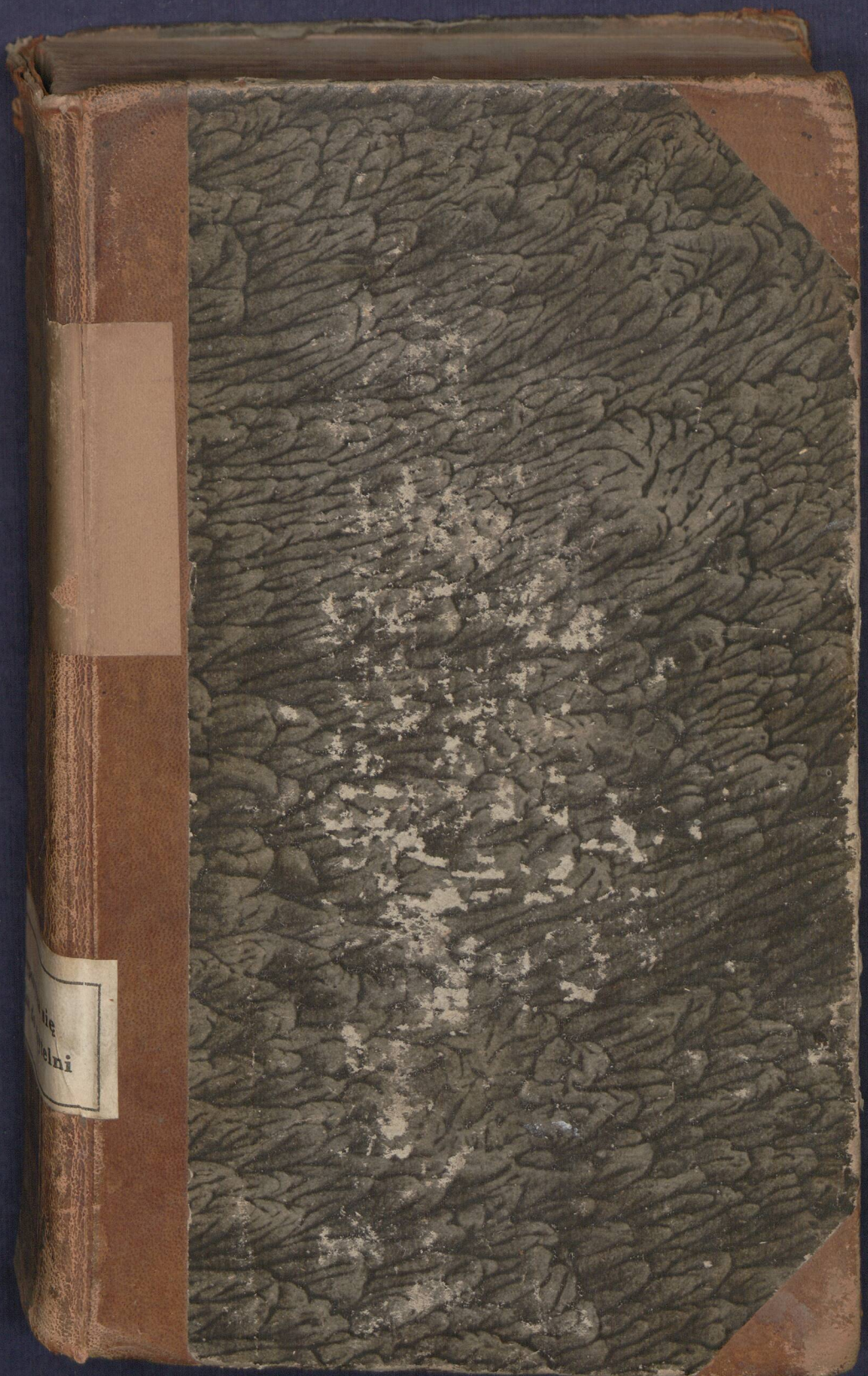

KAISER·WILHELM·BIBLIOTHEK·POSEN

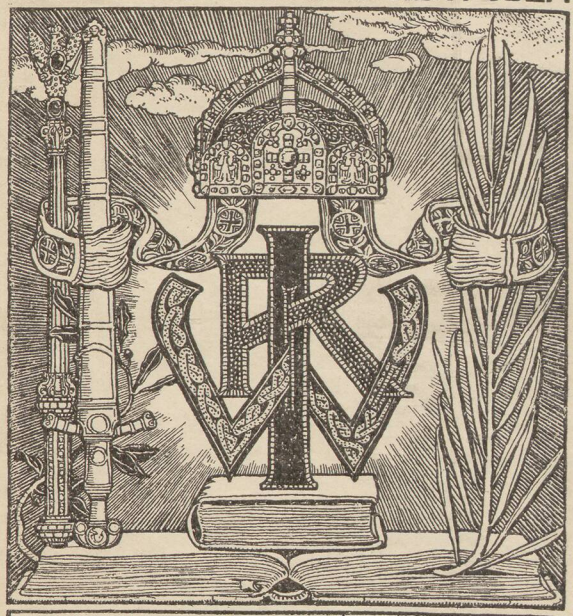

GESCHENK des Königl. Amtsgerichts Wollstein 1904.

E.V. 811. 1898

436512

VII a
1904. 2267.

POWSZECHNE

PRAWO KRAIOWE

DLA

PAŃSTW PRUSKICH.

NOWE WYDANIE.

K. PR. L. U. ST. GERICHT WOLLSTEIN

Część pierwsza, Tom pierwszy.

POZNAŃ, 1826.
Czcionkami Wilh. Dekera i Spółki.

KAISER-WILHELM-BIBLIOTHEK * POSEN *

BIBLIOTEKA UNIWERSYTECKA POZNAŃ

Le 1240/1.1

POWSZECHNE PRAWO

w dwóch częściach czyli czterech tomach.

Tom pierwszy.

PATENT

względem ogłoszenia nowego powszechnego Prawa kraiowego dla Państw Pruskich.

My FRYDERYK WILHELM, z Bożéy Łaski Król Pruski etc. etc.

Wszem obec i każdemu w szczególności, komu o tém wiedzieć należy, wiadomo czyniemy:

Uznawszy potrzebę poddania ogłoszonego tymczasowie pod dniem 20tym Marca 1791. Zbioru Praw dla Państw Naszych, powtórnéy rewizyi, a gdy takowy teraz w tym sposobie został ułożonym, iż przez rzeczywiste onegoż wprowadzenie możemy być zapewnieni osiągnienia w każdym względzie oycowskiego zamiaru Naszego, przeto postanowiliśmy, rzeczony Zbiór Praw w teraźnieyszym iego składzie, i z poczynionemi w nim poprawami, pod tytułem:

Powszechne Prawo Kraiowe dla Państw Pruskich,

Powszechne Prawo kraiowe będzie miało moc prawa od dnia 1go Czerwca 1794. roku zacząwszy.

ninieyszém powtórnie ogłosić kazać, zaprowadzić go istotnie do wszystkich kraiów Naszych, i nadać temuż Powszechnemu Prawu Kraiowemu, od dnia 1. Czerwca 1794. zacząwszy, zupełną moc prawa, tak iż takowe po wzmiankowanym dniu przy zawieraniu i rozpoznawaniu wszelkich czynności prawnych i ich skutków, tudzież przy rozstrzyganiu zdarzaiących się prawnych sporów służyć będzie za prawidło.

Aby zaś i względem mocy obowięzuiącéy tudzież zastósowania tegoż powszechnego Prawa kraiowego po wzmiankowanym dniu, żadna niepozostawała wątpliwość lub niepewność: znayduiemy rzeczą potrzebną, bliższe ustanowić w tym względzie przepisy następuiące.

I.

Wstępuie w mieysce Prawa Rzymskiego i innych pospolitych Praw obcych.

Ninieysze powszechne Prawo kraiowe wstępuie w mieysce przyiętych dotąd w kraiach Naszych Praw Rzymskich, pospolitych Saskich i innych posiłkowych Praw i Ustaw obcych; tak, iż od wyżéy oznaczonego dnia 1. Czerwca 1794. do dotychczasowych Praw i Ustaw posiłkowych iuż więcéy wracać się nie należy, lecz w zachodzących przypadkach po-

źnieyszych iedynie tylko według przepisów ninieyszego Prawa kraiowego we wszystkich bezpośrednich i pośrednich Sądach Naszych sądzono być ma.

II.

Również wstępuie toż powszechne Prawo kraiowe w mieysce Edyktów i Ustaw ogólnych, względem oddzielnych przedmiotów Prawa od czasu do czasu wydanych, które dotąd we wszystkich kraiach Naszych iako pospolite Prawa kraiowe miały moc obowiązuiącą; miano albowiem staranie o to, aby też oddzielne Edykta i Ustawy przy wypracowaniu Prawa kraiowego raz ieszcze były przeyrzane, i osnowa ich w przedmiotach, których się takowe dotyczą, w przyzwoitém mieyscu była przyiętą i umieszczoną. Jeżeli iednak w ninieyszém Prawie kraiowém do takowego, względem oddzielnych przedmiotów wydanego Edyktu lub Ustawy odwołano się i do nich odesłano, tedy rozumie się samo przez się, iż podobny Edykt lub Ustawa co do wszystkich obiętych w nim urządzeń i przepisów w ninieyszém Prawie kraiowém wyraźnie niezmienionych, tak iak dotąd moc swą zatrzymuie.

Prawne Ustawy kraiowe, w mocy swéy utrzymane, wcielone są do Prawa kraiowego.

III.

Szczególne Prawa prowincyonalne i Statuta, w rozmaitych prowincyach do-

Szczególne Prawa prowincyonal-

ne zatrzymuią tymczasem ieszcze moc swoią.

tąd będące, zatrzymuią wprawdzie tymczasowie ieszcze moc i ważność swoią; tak dalece, iż zachodzące okoliczności prawne szczególniéy według tychże, a dopiero w ich niedostatku, podług przepisów powszechnego Prawa kraiowego rozpoznawane i rozstrzygane być powinny.

IV.

Będą iednak zebrane, przeyrzane i w przyzwoite Praw prowincyonalnych księgi ułożone.

Aby iednak i co do tych Praw prowinconalnych i Statutów również gruntowna przedsięwziętą była poprawa, iaką względem dotychczasowych Praw pospolitych i posiłkowych dla dobra wszystkich wiernych poddanych Naszych uskutecznić kazaliśmy, postanowiliśmy iuż pod dniem 20. Marca 1791. aby i te także szczególne Ustawy w ciągu trzech lat były zebrane, przeyrzane i według układu powszechnego Prawodawstwa uporządkowane; a tę naywyższą wolą Naszą ninieyszém powtarzamy. — Powziąwszy zaś wiadomość, iż przepisane wypracowanie Praw prowincyonalnych nie iest ieszcze zupełnie ukończoném, przeto przedłużamy ninieyszém oznaczony dawniéy w téy mierze termin, nadto ieszcze do lat dwóch, to iest: do dnia 1. Czerwca 1796. roku.

V.

Tam więc, gdzie to dotąd nie nastąpiło, zniosą się główne Sądy kraiowe bez dalszéy straty czasu z Deputowanemi Stanów, a roztrząsnąwszy z uwagą będące iuż Ustawy prowincyonalne i Statuta, według układu powszechnego Prawa kraiowego przez nie uporządkować się maiące, oznaczą dokładnie różnice, iakie pomiędzy niemi a przepisami powszechnego Prawa kraiowego zachodzą, potém zaś wspólnie rozważą, które z nich nadal zachowane i do oddzielnéy księgi Ustaw Prowincyi koniecznie przyiętemi być muszą. Według nastąpić maiących w téy mierze uchwał ułoży potém każdy główny Sąd kraiowy oddzielną dla Prowincyi swoiéy księgę Prawa, i poda takową w oznaczonym przeciągu czasu, w celu przedstawienia iéy Kommissyi prawodawczéy, a następnie do Naszego naywyższego postanowienia i potwierdzenia.

VI.

Przy téy atoli czynności Sądy i Stany z wszelką przestrzegać będą pilnością, aby Prawodawstwo szczególnych prowincyi do naywiększéy, ile tylko być może, doprowadzoném było iednostayności z powszechném, i aby dotychczasowa

Co przy tém, oraz

pod wielu względami nader szkodliwa różność i niepewność Praw bez potrzeby nie była rozkrzewianą, ani też na same tylko praejudykata, w poiedyńczych tylko przypadkach zapadłe i częstokroć wbrew sobie przeciwnie ślepo nie miano względu, lecz żeby różniące się przepisy nie inaczéy do ksiąg prowincyonalnych były przyięte iak tylko z nader ważnych przyczyn, ściągaiących się albo do szczególnych urządzeń, stanu naturalnego i położenia prowincyi lub do pewnych rodzaiów procederu mieszkańców, alboli też do pewnych pierwotnych urządzeń i instytucyi, bez uwłaczania nabytym prawom zniesionemi być nie mogących. W szczególności zaś Sądy i Stany przy czynności téy uwagę swoią na te zwrócą przepisy powszechnego Prawa kraiowego, gdzie względem wyżéy wspomnionych różnic, żadnych ogólnych nie udzielono prawideł, lecz bliższe ich oznaczenie Prawom prowincyonalnym wyraźnie zostało zastrzeżoném.

VII.

względem Praw zwyczaiu w szczególności, zachować należy.

Przy ułożeniu ksiąg Ustaw prowincyonalnych należy wprawdzie potrzebny także mieć wzgląd na prawa zwyczaiu i obserwancye, które w téy lub owéy prowincyi albo w niektórych szczegól-

nych mieyscach dotąd były używane, tak, aby takowe również były zebrane, i iak dalece im według powszechnych zasad prawnych własność prawoważnéy obserwancyi rzeczywiście służy, troskliwie rozważane; ważność i użyteczność ich według przepianych w §. 6. zasad ściśle roztrząsane, i te, których dalsze zachowanie okaże się być potrzebném, w księdze Praw prowincyonalnych w mieyscu przyzwoitém były umieszczone. Po upłynieniu czasu, w §. 4. oznaczonego, na podobne prawa nie pisane lub mniemane obserwancye, od przepisów powszechnego Prawa kraiowego różniące się, tyle tylko będzie miano względu, ile takowe albo do ksiąg Praw prowincyonalnych zostały wcielone, lub powszechne Prawo kraiowe samo, iak to w różnych przedmiotach nastąpiło, wyraźnie do nich w tym sposobie odsyła, iż przepisy Prawa na ten tylko udzielone są przypadek, gdyby względem tegoż przedmiotu przez zadawnione zwyczaie iakowego mieysca lub dystryktu co innego nie było wprowadzoném. Prócz obu wyżéy oznaczonych wyiątków niemyślemy iuż nadal dozwolić, aby po upłynieniu wspomnionego czasu odwoływać się ieszcze do obserwancyi, z Prawem w sprzeczności będących, a szkodliwą ze wszech miar niepewność Praw tylko uwieczniaiących. Co się zaś takich

tyczy obserwancyi, które Prawu nie są przeciwne, lecz tylko to oznaczaią, co w Prawach nie zostało rozwiązaném, tedy w miarę §. 4. wstępu do ninieyszego powszechnego Prawa kraiowego nadal ieszcze przy nich pozostać się może, aż prawne w tym względzie wydane będą przepisy.

Gdy Nas także dochodzi wiadomość, iż w niektórych szczególnych prowincyach względem obiętych w powszechném Prawie kraiowém niektórych różnic od przepisów dotychczasowych Praw posiłkowych, osobliwie względem praw familiynych i sukcessyonalnych zachodzić ieszcze maią wątpliwości, przeto oświadczamy ninieyszém:

iż co do tych różnic, iakie pomiędzy przepisami pierwszych trzech Tytułów drugiéy Części ninieyszego powszechnego Prawa kraiowego, a pewnemi szczególnemi przepisami Prawa Rzymskiego i pospolitego Saskiego zachodzą, Stanom tychże prowincyi ieszcze pozwalamy, aby takowe wątpliwości przy nastąpić maiących względem ich Praw prowincyonalnych naradach na nowo przedstawiły, i że zatém te przepisy pierwszych trzech Tytułów drugiéy Części, podobne różnice w sobie obeymuiące, tym-

czasowo ieszcze i w wyżéy oznaczonym dwuletnim przeciągu czasu nie będą zastósowane.

Przez to takie atoli tylko rozumiemy przepisy powszechnego Prawa kraiowego, które iasnemu i niezaprzeczenie przyiętemu dotąd prawu rzymskiemu lub innemu obcemu wbrew są przeciwne, lecz nie takie, które się tylko zwyczaynym dotąd niektórych Prawników zdaniom sprzeciwiaią, lub pewnemu sposobowi tłumaczenia tego lub owego prawa rzymskiego albo innego prawa obcego nadaią pierwszeństwo, lub wcale tylko wątpliwe iuż dotąd zagadnienia prawne bliżéy oznaczaią; gdyż wyraźną iest wolą Naszą, aby przepisy tegoż ostatniego rodzaiu zaraz po dniu pierwszym Czerwca 1794 zupełną miały moc prawa.

Postanawiamy także, iż, ieżeli przepisy powszechnego Prawa kraiowego, w wspomnionych trzech Tytułach obięte zewnętrzną formę pewnych czynności w sposobie od dotychczasowych Praw posiłkowych różnym oznaczaią, prawne tego rodzaiu czyny, w tym dwuletnim przeciągu czasu przedsięwzięte, co do ich formy zewnętrznéy i uroczystości ważnemi będą, skoro przy nich albo przepisy dotychczasowych Praw posiłkowych lub też rozporządzenia ninieyszego po-

wszechnego Prawa kraiowego zostały zachowane.

VIII.

Nowe Prawo kraiowe nie będzie zastósowaném do wypadków przeszłych.

Żadne nowe Prawo nie mogąc być rozciąganém do wypadków przeszłych, tak też zasada ta w zastósowaniu niniey-szego Prawa kraiowego również będzie zachowaną i w téy mierze tylko wzgląd mianym będzie na postanowienia w §. 14 — 20. Wstępu przepisane; iakoż w ogólności wyraźnie postanawiamy, iż ktokolwiek w czasie ogłoszenia niniey-szego Prawa kraiowego znayduie się w posiadaniu iakowéy rzeczy lub prawa podług dotychczasowych Ustaw ważném i prawodzielném, w takowém przeciw każdemu będzie utrzymanym, i w używaniu lub wykonywaniu ważnie nabytych praw swych żadnéy pod iakimkolwiek pozorem z nowego Prawa kraiowego powziętym doznawać nie będzie przeszkody lub uszczerbku.

IX.

Dawnieysze iednak Prawa ciemne, tłumaczone będą według zasad nowego Prawa kraiowego.

Jeżeli iednak po ogłoszeniu Prawa kraiowego z dawnieyszéy czynności lub wypadku spór iakowy wynika, a prawa owczasowe do przypadku tego zastosować się maiące są ciemne lub wątpliwe; tak iż względem ich znaczenia i zastóso-

wania różne dotąd w Sądach były zdania, tedy zdaniu temu, które z przepisami Prawa kraiowego zgadza się lub do nich naybardziéy się zbliża, dane będzie pierwszeństwo.

X.

Jak postąpić należy względem przypadków dawnieyszych, i interessów prawnych w czasie publikacyi ieszcze toczących się; w szczególności.

Gdy często także zdarzyć się mogą przypadki, iż czyn lub wypadek iakowy, z którego spórne między stronami wynikaią prawa, wprawdzie iuż przed ogłoszeniem Prawa kraiowego wydarzył się, prawne iego skutki zaś późniéy dopiero następuią, znayduiemy rzeczą potrzebną, względem takowych przypadków następuiące bliższe ustanowić przepisy: W podobnych albowiem zdarzeniach zawsze na to miany będzie wzgląd, czyli ieszcze było w mocy tego, o którego prawach lub obowiązkach iest mowa, i czyli od iego tylko zależało postanowienia, oznaczyć prawne skutki dawnieyszego czynu lub zdarzenia przez oświadczenie woli lub innym sposobem, i ustanowić takowe inaczéy, aniżeli w nowém Prawie kraiowém są oznaczone; lub czyli takowe odmienne oznaczenie iuż niebyło w mocy i nie zależało iuż od iednostronnego postanowienia tego, którego czyn lub wypadek dotycze się?

Wrazie ostatnim skutki prawne lubo późniéy wynikłe, iednakże tylko podług

Praw dawnieyszych, które w czasie wydarzonego czynu lub wypadku miały moc obowiązuiącą, będą ocenione.

W pierwszym zaś razie, chociażby czyn lub wypadek był dawnieyszym, lecz żadne takowe zmieniaiące postanowienie nie nastąpiło, przy rozpoznawaniu wynikłych dopiero po dniu 1ym Czerwca 1794. skutków prawnych, iednak tylko przepisy ninieyszego nowego Prawa kraiowego będą zastósowane.

XI.

względem umów,

Wszelkie zatem umowy, przed dniem 1ym Czerwca 1794. zawarte, tak co do ich formy i osnowy, iako też co do wynikaiących z nich skutków prawnych, rozpoznawane tylko będą podług Praw tych, które w czasie zawartego kontraktu miały moc obowiązuiącą; choćby późniéy dopiero o iego dopełnienie, uchylenie lub o wynagrodzenie skarzono.

XII.

względem testamentów,

Co do Testamentów i innych ostatecznych zozrządzeń postanawiamy w szczególności ieszcze, iż te, które przed dniem 1ym Czerwca 1794. zostały sporządzone, we wszystkiém rozpoznawane być maią według przepisów Praw dawnieyszych, chociażby zeyście Testatora późniéy

późniéy dopiero nastąpiło; i przy tego rodzaiu czynnościach na tę różnicę, czyliby takowe rozrządzenie w tym przeciągu czasu, i aż do dnia 1go Czerwca 1794. ieszcze było mogło być odmienioném lub nie, dla zapobieżenia wszelkim, dla wiernych poddanych Naszych ztąd wyniknąć mogącym trudnościom i kosztom, żaden wzgląd mianym nie będzie.

XIII.

Prawne dziedziczenie między rodzicami a dziećmi, i innemi członkami familii, ile takowe nie zasadza się bezzmiennie na umowach, Ustawach fidei kommissarskich, konstytucyach lennych i t. d. lecz przez prawoważne oświadczenie woli Spadkodawcy zmienioném być mogło, skoro spadek przed dniem pierwszym Czerwca 1794. otworzył się, według praw dotychczasowych, późniéy zaś, ieżeli Spadkodawca żadnéy nie uczynił takowéy prawoważnéy odmiany, według przepisów nowego Prawa kraiowego, iednakże z zastrzeżeniem w §. 7. wyrażoném, będzie rozpoznawaném.

XIV.

względem sukcessyi małżonków,

Stosunek prawny między Małżonkami, którzy przed dniem pierwszym Czerwca 1794. związek małżeński zawarli, co

do Praw i obowiązków między żyiącemi, iako też w przypadkach, kiedy małżeństwo przez wyrok sądowy zostaie rozwiązaném, rozpoznawanym będzie według Praw tych, które w czasie zawartego małżeństwa miały moc obowiązuiącą. Co do porządku dziedziczenia zaś, skoro takowy przez umowy, ostateczne rozrządzenia, Prawa prowincyonalne lub Statuta niezostał ustanowionym, lecz według Praw pospolitych oznaczonym być musi, małżonek przeżyiący, przy otwieraiącym się po dniu 1ym Czerwca 1794. spadku będzie miał wybór: czyli według Praw pospolitych, w czasie zawartego małżeństwa obowiązuiących, lub też według przepisów ninieyszego Prawa kraiowego zechce dziedziczyć.

XV.

Gdy w ninieyszém Prawie kraiowém ustanowiono, iż hypoteki prawne i milczące wprawdzie przeciw właściwemu Dłużnikowi i iego dziedzicom; iako też przy otwieraiącym się nad maiątkiem lub pozostałością Dłużnika konkursie dotychczasowe swe zatrzymuią pierwszeństwo, na trzeciego zaś Posiadacza rzeczy nieruchomey, takowemi hypotekami obciążoney, który niestał się dziedzicem swego poprzednika w iéy posiadaniu, wtenczas tylko przechodzić ma-

ią, kiedy temuż trzeciemu Posiadaczowi przy nabywaniu nieruchomości były wiadome lub w sądowéy księdze hypotecznéy są zapisane, tedy do zaintabulowania podobnych hypotek trzyletni wyznacza się przeciąg czasu, tak iż prawo maiący, który przed dniem pierwszym Czerwca 1797. do zapisania takowego Prawa w księgę hypoteczną należycie zgłasza się, do tego ieszcze dopuszczonym być musi, lubo nieruchomość tymczasem na innego Posiadacza aniżeli tego, przeciw któremu prawo swe nabył, lub na dziedziców iego przeszła.

XVI.

Gdy daléy ustanowiono, iż rzeczowe prawa służebności, przez żadne zewnętrzne znaki lub urządzenia w oczy nie wpadaiące, iednakże użytek obciążonéy nieruchomości umnieyszaiące przeciw trzeciemu posiadaczowi teyże nieruchomości, któremu takowe dowodnie nie były wiadome, ani też poprzednika swego nie iest dziedzicem, wtenczas tylko wykonywane być mogą, skoro w czasie nastąpionéy posiadania zmiany w księdze hypotecznéy iuż są zapisane, lub których zapisanie ieszcze w ciągu dwóch lat po zmianie possessyi od posiedziciela gruntu, któremu prawo to służy, iest poszukiwaném, tedy postanawiamy niniey- względem służebności realnych.

szém: iż chociażby w czasie od daty ninieyszego patentu, aż do dnia 1go Czerwca 1797. iakowe w posiadaniu podobnych nieruchomości obciążonych wydarzyć się miały zmiany, iednakże dwóletny przeciąg czasu, w którym intabulacya poszukiwaną być powinna, rachowanym tylko będzie od dnia 1go Czerwca 1797.

Rozkazuiemy także ninieyszém wszystkim sądom, i innym władzom, księgi hypoteczne utrzymuiącym, aby przy wszelkich zmianach w posiadaniu, które się po ogłoszeniu ninieyszego patentu nayprzód wydarzą, tak dotychczasowego posiadacza, ieżeli tenże ieszcze znayduie się, iako też nowego nabywcę względem tego wysłuchały: czyli nieruchomość obciążona iest iaką służebnością, która ieszcze nie iest intabulowaną, lub czyli iéy do innego gruntu podobne służy prawo służebności; a skoro to się okaże, aby stronę interessowaną wyraźnie ieszcze obiaśniły względem przepisów prawnych, do tego przedmiotu ściągaiących się.

XVII.

względem przedawnienia,

Co się w szczególności przedawnienia dotycze, przypadki te, w których takowe iuż przed dniem pierwszym Czerwca 1794. było spełnioném, iedynie tylko według Praw dotychczasowych będą rozpoznawane, choćby z wynikłemi z nie-

go prawami lub excepcyami późniéy dopiero popisywano się. Co do tych zaś przedawnień, których dotychczasowy prawny przeciąg czasu z dniem pierwszym Czerwca 1794. ieszcze nie upłynął, zachowane będą we wszystkiém przepisy nowego Prawa kraiowego. Gdydy iednak na dopełnienie zaczętego iuż przed dniem pierwszym Czerwca 1794. przedawnienia w nowém Prawie kraiowém krótszy miał być przepisany przeciąg czasu, aniżeli w Prawach dotychczasowych, ten, który na takowém krótszém przedawnieniu zasadzać się zechce, czas iego tylko rachować może od dnia 1go Czerwca 1794. zacząwszy.

XVIII.

względem praw karzących.

Co się tycze zastósowania obiętych w ninieyszém Prawie kraiowém Praw karzących do przypadków iuż przed ogłoszeniem iego wydarzonych; tedy pozostaie się w téy mierze nie tylko przy przepisach w §. 18. i 20. Wstępu udzielonych, lecz wolą także iest Naszą, aby do wszystkich, po ogłoszeniu i nawet ieszcze przed pierwszym Czerwca 1794. iako dniem zaczynaiącéy się prawodzielności, pod sądowe rozpoznanie przychodzących przypadków zastósowane były kary, w nowém Prawie kraiowém przepisane, ieżeli takowe są łagodnieysze od

tych, któreby według Praw dotychczasowych na popełnione przestępstwo powinny były być stanowione.

Pod powyższemi zastrzeżeniami i warunkami nadaiemy i ogłaszamy więc ninieyszém, na mocy służącéy Nam naywyższéy władzy prawodawczéy toż powszechne Prawo kraiowe iako prawdziwe i wszystkich ogółem mieszkańców kraiu obowiązuiące Prawo, chcąc, aby we wszystkich kraiach Naszych, królewskich i elektorskich, iako też we wszystkich innych pod zwierzchnictwem i panowaniem Naszém zostaiących kraiach, Prowincyach i Dystryktach według obiętych w témże nowém Prawie przepisów postępowano i sądzono, i aby takowe w wszelkich czynnościach tak sądowych iako też zasądowych od każdego z poddanych Naszych, lub kogokolwiek iakowe w kraiach Naszych interesa maiącego, ściśle było zachowaném, w szczególności zaś, aby od wszystkich sądów wyższych i niższych bez wszelkiéy różnicy i wyiątku przy rozpoznawaniu zdarzaiących się w nich lub do ich rozsądzenia przychodzących okoliczności i działań braném było za zasadę. Wszystkie dawnieysze Prawa, Edykta i Ustawy, w których mieysce teraźnieysze nowe Prawo kraiowe według przepisów §. 1. i 2. ma wstąpić, ninieyszém zupełnie znoszą i uchylaią się, a od oznaczonego terminu żadne

kollegium, sąd lub urzędnik sądowy nie ma się ważyć, takowe dawnieysze Prawa i Ustawy, wyiąwszy przypadki w ninieyszym patencie wyszczególnione, do zachodzących interesów prawnych zastósować; alboli też nowe Prawo kraiowe według wspomnionych Praw i przepisów uchylonych tłumaczyć lub obiaśniać; naymniéy zaś pozwalać sobie iakiegokolwiek samowładnego odstąpienia od iasnych i wyraźnych Prawa tego przepisów, na zasadzie mniemanego rozumowania filozoficznego, lub pod pozorem wykładu, z celu i zamiaru Prawa powziętego, pod uniknieniem naywyższéy Naszéy niełaski i surowéy kary, owszém gdyby w tym lub owym przypadku względem myśli i prawdziwego znaczenia którego z nowych przepisów iakowa wyniknąć miała wątpliwość, lub gdyby iaki sędzia mniemał, iż dla przypadku, do rozstrzygnienia iego przychodzącego w Prawie kraiowém dostatecznego nie znayduie oznaczenia, w takim razie postąpić iedynie należy według przepisów §. 46. i 50. Wstępu do ninieyszego Prawa kraiowego.

Do téy więc naywyższéy woli Naszéy, każdy, którego się to tycze, w szczególności zaś wszystkie kollegia kraiowe i inne sądy ściśle i sumiennie stósować się nie omieszkaią.

Na dowód oryginał własnoręcznie podpisaliśmy i większą pieczęcią Naszą królewską stwierdzić rozkazaliśmy.

Działo się w Berlinie dnia 5go Lutego 1794.

Fryderyk Wilhelm.

(L. S.)

Carmer.

PATENT

na ogłoszenie nowego wydania Powszechnego Prawa kraiowego dla Państw Pruskich.

My FRYDERYK WILHELM, z Bożéy Łaski Król Pruski etc. etc.

Wszem wobec i każdemu w szczególności wiadomo czyniemy: iż niedostatek stosowney ilości exemplarzy Powszechnego Prawa kraiowego dla Państw Pruskich nowe wydanie takowego uczynił potrzebném, któremu, uznawszy ie za zgodne co do słowa z pierwszém wydaniem, nietylko naywyższą sankcyą Naszą ninieyszém udzielamy, ale też o to staranie mieliśmy, aby obiaśnienia i odmiany, które dotychczas w prawny sposób nastąpiły, i powszechnego Prawa się tyczą, krótko zebrane, nowemu wydaniu w przyzwoitym mieyscu wcielone i pod Tytułem pierwszego dodatku i t. d. dla użytku posiadaiących dawnieysze wydanie, wydrukowane były.

Tylko obiaśnienia i odmiany Tytułu dwudziestego, części drugiéy, zostały po-

mienione, gdyż Tytuł ten przez ogłosić się maiące wkrótce nowe Prawo kryminalne dla Państw Pruskich uzupełniony być ma. Z odwołaniem się więc do patentu publikacyinego z dnia 5go Lutego 1794 zalecamy wszystkim władzom sądowym wyższym i niższym, aby to nowe wydanie Powszechnego Prawa i rzeczony dodatek pierwszy należycie zastosowały, przyczém im zarazem nakazuiemy, aby się w wyrokach swoich na żadne prywatne zbiory Praw nieodwoływały, ale raczéy iedynie tych trzymały się Praw, które im będą przesyłane, należycie ogłaszane i przez zbiór Praw pod Tytułem: „*Neues Archiv der preussischen Gesetzgebung und Rechtsgelehrsamkeit*“ do ich wiadomości podane, niemniéy w zbiorze akademicznym Edyktów umieszczone zostaną.

Na dowód własno ręcznie podpisaliśmy i pieczęcią Naszą Królewską stwierdzić rozkazaliśmy.

Dan w Berlinie dnia 1. Kwietnia 1803.

Fryderyk Wilhelm.

(L. S.)

Goldbek.

Wykaz treści dzieła.

Wstęp Stron. 3–16.

I. O ustawach w ogólności.
II. Ogólne zasady prawa.

Część pierwsza.

Tytuł pierwszy. O osobach i ich prawach w ogólności. Str. 17–22.

Tytuł drugi. O rzeczach i ich prawach w ogólności. Str. 22–37.

Tytuł trzeci. O czynach i prawach z nich wynikających. Str. 37–42.

Tytuł czwarty. O oświadczeniach woli. Str. 42–62.

Tytuł piąty. O umowach. Str. 63–117.

Tytuł szósty. O obowiązkach i prawach, które wynikają z niedozwolonych czynów. Str. 118–136.

Tytuł siódmy. O trzymaniu i posiadaniu. Str. 137=167.

Tytuł ósmy. O własności. Str. 167=192.

Tytuł dziewiąty. O nabyciu własności w ogóle i o bezpośrednich sposobach nabycia iéy w szczególności. Str. 192=280.

Oddział pierwszy. O pierwiastkowém obięciu w posiadanie.

Oddział drugi. O obięciu w posiadanie rzeczy opuszczonych i zgubionych.

Oddział trzeci. O znalezionych skarbach.

Oddział czwarty. O połowie zwierząt.

Oddział piąty. O zdobyczy.

Oddział szósty. O nabyciu nadrostków i przybytków.

Oddział siódmy. O rzeczach lub pieniędzach porzuconych.

Oddział ósmy. O nabyciu dziedzictwa.

Oddział dziewiąty. O przedawnieniu.

Tytuł dziesiąty. O pośredniém własności nabyciu. Str. 280=283.

Tytuł iedenasty. O zrzodłach nabycia własności zasadzaiących się na umowach pomiędzy żyiącymi. Str. 283=439.

Oddział pierwszy. O kupnie i przedaży.

Oddział drugi. O zamianie.

Oddział trzeci. O zlewku praw.

Oddział czwarty. O kupnie dziedzictwa.

Oddział piąty. O umowie tandetnéy.

Oddział szósty. O rzeczach na zysk lub stratę i niepewnéy nadziei.

Oddział siódmy. O pożyczce.

Oddział ósmy. O umowach, przez które rzeczy za czyny, lub tetu nawzaiem przyobiecane zostaią.

Oddział dziewiąty. O darowiznach.

Tytuł dwunasty. O zrzodłach nabycia własności wynikaiących z rozporządzeń na przypadek śmierci uczynionych. Str. 3-95.

Oddział pierwszy. O testamentach i kodycillach.

Oddział drugi. O umowach względem dziedziczenia.

Tytuł trzynasty. O nabyciu własności rzeczy i praw za pośrednictwem trzeciego. Str. 95-131.

Oddział pierwszy. O pełnomocnictwach.

Oddział drugi. O podeymowaniu się cudzych czynności bez poprzedniczego zlecenia.

Oddział trzeci. O szafowaniu na czyi pożytek.

Tytuł czternasty. O utrzymaniu własności i praw. Str. 131-191.

Oddział pierwszy. O umowie względem zachowania.

Oddział drugi. O zarządzeniu czyiemi rzeczami i maiątkiem.

Oddział trzeci. O rękoymi i zaręczeniu.

Oddział czwarty. O zabieraniu.

Oddział piąty. O protestacyach.

Tytuł piętnasty. O poszukiwaniu własności. Str. 191-199.

Tytuł szesnasty. O sposobach, któremi ustaią prawa i obowiązki Str. 199-267.

Oddział pierwszy. O dopełnieniu obowiązków w ogólności.

Oddział drugi. O wypłacie.
Oddział trzeci. O złożeniu.
Oddział czwarty. O daniu rzeczy w mieysce wypłaty.
Oddział piąty. O przekazaniu.
Oddział szósty. O kompensacyi.
Oddział siodmy. O zrzeczeniu się praw.
Oddział osmy. O ugodach.
Oddział dziewiąty. O znoszeniu praw i obowiązków przez przeistoczenie onychże.
Oddział dziesiąty. O znoszeniu praw i obowiązków przez połączenie onychże.

Tytuł siedmnasty. O własności wspólnéy. Str. 267=317.

Oddział pierwszy. O własności wspólnéy w ogólności.
Oddział drugi. O wspólnéy własności współdziedziców.
Oddział trzeci. O wspólnościach utworzonych przez umowę.
Oddział czwarty. O podziale wspólności.
Oddział piąty. O rozgraniczeniu.

Tytuł ośmnasty. O własności podzieloney. Str. 317.=423.

Oddział pierwszy. O lenie.
Oddział drugi. O dobrach wiecznoczynszowych.

Tytuł dziewiętnasty. O prawach rzeczowych i osobistych do czyiéy własności w ogóle. Str. 424=428.

Tytuł dwudziesty. O prawie do istoty rzeczy cudzéy. Str. 428=515.

Oddział pierwszy. O prawie zastawu.

Oddział drugi. O prawie zatrzymania.

Oddział trzeci. O prawie pierszeństwa, o prawie bliższém do kupna i o odkupie.

Tytuł dwudziesty pierwszy. O prawie używania cudzéy własności. Str. 515=603.

Oddział pierwszy. O wszechużytku.

Oddział drugi. O wiecznéy dzierzawie.

Oddział trzeci. O ograniczoném prawie używania cudzéy rzeczy.

I. Umowa o pożyczenie.

II. Umowa o naym i dzierzawę.

III. O urządzeniu czeladzi.

IV. O dzierzawie dóbr ziemiańskich.

Oddział czwarty. O dobrach i nieruchomościach celem uprawy rozdawanych.

Tytuł dwudziesty drugi. O służebnościach gruntowych. Str. 603=635.

Tytuł dwudziesty trzeci. O prawie ograniczenia w wolności działania. Str. 635.=647.

Część druga.

Tytuł pierwszy. O małżeństwie. Str. 3–145.

Oddział pierwszy. Czego potrzeba do zawarcia ważnego małżeństwa.

Oddział drugi. O zaręczynach.

Oddział trzeci. O zawarciu małżeństwa na prawą rękę.

Oddział czwarty. O prawach i obowiązkach małżonków co do ich osób.

Oddział piąty. O prawach i obowiązkach małżonków co do ich maiątku.

Oddział szósty. O wspólności maiątku pomiędzy małżonkami.

Oddział siódmy. O rozłączeniu małżeństwa przez śmierć.

Oddział ósmy. O rozłączeniu małżeństwa przez wyrok sądowy.

Oddział dziewiąty. O małżeństwach na lewą rękę.

Oddział dziesiąty. O prawnych skutkach małżeństw wbrew ustawom zawartych.

Oddział iedenasty. O prawnych skutkach bezżennego cielesnego obcowania.

Tytuł drugi. O wzaiemnych prawach i obowiązkach rodziców i dzieci. Str. 146–245.

Oddział pierwszy. O dzieciach w małżeństwie spłodzonych.

Oddział drugi. O prawach i obowiązkach rodziców i dzieci w małżeństwie na prawą rękę zawartém spłodzonych, dopóki tetu zostaią pod władzą oycowską.

Oddział trzeci. O oddzielnie własnym maiątku dzieci.

Oddział czwarty. O ustaniu władzy oycowskiéy.

Oddział piąty. O porządku dziedziczenia dzieci i innych krewnych w linii zstępnéy.

Oddział szósty. O porządku dziedziczenia rodziców i innych krewnych w linii wstępnéy.

Oddział siódmy. O substytucyi pupillarnéy.

Oddział ósmy. O dzieciach z małżeństwa na lewą rękę.

Oddział dziewiąty. O dzieciach z bezżennego obcowania pochodzących.

Oddział dziesiąty. O przysposobieniu.

Oddział iedenasty. O utworzeniu związku pokrewieństwa pomiędzy małżonkami i ich pasierbami.

Oddział dwunasty. O pieczy nad sierotami.

Tytuł trzeci. O prawach i obowiązkach innych członków rodziny. Str. 245–251.

Tytuł czwarty. O wspólnych prawach familiynych. Str. 252–285.

Oddział pierwszy. O wspólnych prawach familiynych w ogólności.

Oddział drugi. O fundacyach familiynych.

Oddział trzeci. O fideikommissach familiynych wiecznych.

Oddział czwarty. O porządku dziedziczenia w fideikommissach familiynych.

Oddział piąty. O podziale pomiędzy następcą w fideikommissie i dziedzicami ostatniego posiadacza.

Oddział szósty. O prawie bliższości do dóbr familiynych.

Tytuł piąty. O prawach i obowiązkach państwa i czeladzi. Str. 285–308.

Tytuł szósty. O towarzystwach w ogólności, a korporacyach i gminach w szczególności. Str. 308=333.

Tytuł siódmy. O stanie włościan. Str. 334=404.

Oddział pierwszy. O stanie włościan w ogólności.

Oddział drugi. O gminach wieyskich.

Oddział trzeci. O poddanych po wsiach i ich stósunku względem właścicieli dóbr.

Oddział czwarty. O osobistych prawach i obowiązkach poddanych.

Oddział piąty. O prawach i obowiązkach poddanych co do ich maiątku.

Oddział szósty. O posługach poddanych.

Oddział siódmy. O czynszu i daninach poddadanych.

Oddział ósmy. O uwolnieniu od poddaństwa.

Tytuł ósmy. O stanie miesczan. Str. 405=720.

Oddział pierwszy. O stanie mieszczan w ogólności.

Oddział drugi. O miastach i gminach mieyskich.

Oddział trzeci. O rzemieślnikach i cechach.

Oddział czwarty. O artystach i fabrykantach.

Oddział piąty. O piwowarach, oberzystach, kucharzach i innych trudniących się sprzedawaniem gotowych pokarmów i napoiów.

Oddział szósty. O aptekarzach.

Oddział siódmy. O kupcach.

Oddział ósmy. O wexlach.

Oddział dziewiąty. O biletach i assygnacyach handlowych.

Oddział dziesiąty. O stręczarzach.

Oddział iedenasty. O okrętarzach, kapitanach okrętu i ładuiących.

Oddział dwunasty. O hawaryi i szkodach na morzu.

Oddział trzynasty. O assekuracyach.
Oddział czternasty. O bodmeryi.

Tytuł dziewiąty. O prawach i obowiązkach stanu szlacheckiego. Str. 3–16.

Tytuł dziesiąty. O prawach i obowiązkach urzędników kraiowych. Str. 16–34.

Tytuł iedenasty. O prawach i obowiązkach kościołów i towarzystw duchownych. Str. 35–186.

Oddział pierwszy. O towarzystwach kościelnych w ogólności.
Oddział drugi. O członkach towarzystw kościelnych.
Oddział trzeci. O zwierzchnikach i przełożonych towarzystw kościelnych.
Oddział czwarty. O dobrach i maiątku towarzystw kościelnych.
Oddział piąty. O parafiach.
Oddział szósty. O plebanie i prawach plebana.
Oddział siódmy. O sługach kościelnych świeckich.
Oddział ósmy. O kollatorach kościołów.
Oddział dziewiąty. O zarządzeniu maiątkiem i dobrami kościołów farnych.
Oddział dziesiąty. O dobrach i dochodach plebanii.
Oddział iedenasty. O dziesięcinie i innych daninach plebaniialnych.
Oddział dwunasty. O towarzystwach duchownych w ogólności.
Oddział trzynasty. O katolickich kanoniach i kapitułach.
Oddział czternasty. O kollegiatach.
Oddział piętnasty. O towarzystwach klasztornych.
Oddział szesnasty. O zakonach rycerskich duchownych.

Oddział siedmnasty. O kanonikach świecko-duchownych.

Oddział ośmnasty. O zakonnikach.

Oddział dziewiętnasty. O członkach zakonów rycerskich duchownych.

Oddział dwudziesty. O protestanckich kanoniach, klasztorach, zakonach rycerskich i członkach onychże.

Tytuł dwunasty. O szkołach niższych i wyższych. Str. 186–211.

Tytuł trzynasty. O prawach i obowiązkach Rządu w ogólności. Str. 212–214.

Tytuł czternasty. O dochodach kraiowych i prawach fiskalnych. Str. 214–226.

Tytuł piętnasty. O prawach i regaliach Rządu co do dróg walnych, strumieni, portów i brzegów morskich. Str. 227–258.

Oddział pierwszy. O drogach i gościńcach walnych.

Oddział drugi. O strumieniach, portach i brzegach morskich.

Oddział trzeci. O poborze celnym.

Oddział czwarty. O regalu pocztowym.

Oddział piąty. O prawie zakładania młynów.

Tytuł szesnasty. O prawach Rządu do dóbr i rzeczy bez pana będących. Str. 258–325.

Oddział pierwszy. O prawach Rządu do nieruchomości niemaiących pana.

Oddział drugi. O prawach Rządu do spadków bezdziedzicznych.

Oddział trzeci. O prawie polowania.

Oddział czwarty. O regalu górniczym.

Tytuł siedmnasty. O prawach i obowiązkach Rządu celem szczególnéy opieki dla swych poddanych. Str. 326–350.

Oddział pierwszy. O Jurysdykcyi.

Oddział drugi. O Emigracyach, o opłacie za wyprowadzenie się i od spadków.

Tytuł ośmnasty. O opiekach i kuratelach. Str. 351–484.

Oddział pierwszy. O osobach na opiekunów, kuratorów i assystentów mianowanymi być mogących.

Oddział drugi. O tych, do których należy wyznaczenie opiekunów i kuratorów.

Oddział trzeci. O osobach obowiązanych i zdatnych do przyięcia opieki.

Oddział czwarty. O zobowiązaniu i zatwierdzeniu opiekunów w ogólności.

Oddział piąty. O prawach i obowiązkach opiekunów.

Oddział szósty. O pieczy względem utrzymania i wychowania pod opieką będących.

Oddział siodmy. O pieczy względem maiątku będących pod opieką.

Oddział osmy. O ustaniu opiek.

Oddział dziewiąty. O prawach i obowiązkach kuratorów.

Tytuł dziewiętnasty. O domach dla ubogich i innych założeniach dobroczynnych. Str. 484–495.

Tytuł dwudziesty. O występkach i karach. Str. 496–732.

Oddział pierwszy. O występkach i karach w ogólności.

Oddział drugi. O występkach publicznych w ogólności i o zbrodni zdrady kraiowéy w szczególności.

Oddział trzeci. O występkach naprzeciw zewnętrznemu bezpieczeństwu państwa.

Oddział czwarty. O występkach naprzeciw spokoyności wewnętrznéy i bezpieczeństwu państwa.

Oddział piąty. O obrazie uszanowania dla Rządu.

Oddział szósty. O obrazie towarzystw religiynych.

Oddział siodmy. O przywłaszczeniu i nadwerężeniu zastrzeżonych Rządowi praw.

Oddział osmy. O występkach urzędników kraiowych.

Oddział dziewiąty. O występkach prywatnych.

Oddział dziesiąty. O obrazie honoru.

Oddział iedenasty. O pokrzywdzeniach na ciele.

Oddział dwunasty. O występkach cielesnych.

Oddział trzynasty. O obrazie wolności.

Oddział czternasty. O uszkodzeniu maiątku w ogólności i o kradzieży w szczególności.

Oddział piętnasty. O uszkodzeniu maiątku przez zakazane samoistwo i podstęp.

Oddział szesnasty. O uszkodzeniu maiątku z zemsty, złości i swawoli.

Oddział siedmnasty. O uszkodzeniach zagrażaiących pospolitemu bezpieczeństwu.

POWSZECHNE
PRAWO KRAIOWE
DLA
PAŃSTW PRUSKICH.

TOM PIERWSZY.

WSTĘP.

§. 1.

O Ustawach w ogólności.

Powszechne Prawo kraiowe zawiera w sobie przepisy, podług których prawa i obowiązki mieszkańców kraiu, ile też odzielnemi nie są oznaczone ustawami, uważane być maią.

§. 2. Urządzenia szczególne prowincyonalne, i statuta poiedyńczych Gmin i Towarzystw, nabywaią tylko mocy prawa przez zatwierdzenie Panuiącego.

§. 3. Prawa zwyczaiowe i obserwancye, w prowincyach i poiedyńczych gminach mocą prawa stanowić maiące, wcielone być powinny do Zbioru praw prowincyonalnych.

§. 4. Gdy obserwancye przepisuią cóżkolwiek, w czém prawo nic niepostanowiło, więc przy tamtych aż do nastąpić maiącéy ustawy pozostać się ma.

§. 5. Urządzenia przez Panuiącego w pewnych przypadkach lub względem pewnych przedmiotów wydane, w przypadkach innych i co do innych przedmiotów, za prawo nie mogą być uważane.

§. 6. Zdania prawników lub dawnieysze Sędziów wyrocznie, przy decyzyach przyszłych zważane być niemaią.

Wydanie Ustaw.

§. 7. Każdy proiekt do nowéy ustawy, przez którą szczególne prawa i obowiązki mieszkańców oznaczone, lub też prawa pospolite zmienione, uzupełnione lub obiaśnione być maią, wprzód Kommissyi Prawodawczéy do roztrząśnienia go przedstawionym być musi, nim do zatwierdzenia przedłożonym zostanie.

§. 8. Kommissya prawodawcza prócz względu na będące iuż ustawy i prawa, powinna oraz zdanie swe wymierzyć do słuszności i użyteczności zaproiektowanéy nowéy ustawy i zarazem przedstawić wyraźną i dobitną redakcyą napisać się maiącego prawa.

§. 9. Przełożeni każdego Wydziału w Radzie Stanu są za to w odpowiedzi, iżby w żadnym razie naprzeciw takowemu urządzeniu nie działano.

Ogłoszenie.

§. 10. Ustawa nabywa mocy obowięzuiącéy tylko od czasu, gdy należycie ogłoszoną została.

§. 11. Wszystkie zatém urządzenia prawne w całéy swéy treści w zwyczaynych miéyscach publicznie poprzybiiane, a wyciągi z nich w Dziennikach intelligencyinych Prowincyi, dla któréy zostały wydane, obwieszczone być powinny.

§. 12. Każdy też mieszkaniec kraiu dokładnie się dowiadywać powinien o ustawach, które iego, lub sposobu iego życia i czynów się tyczą, i nikt niewiadomością prawa należycie ogłoszonego zasłonić się niemoże.

§. 13. W tym tylko przypadku, gdy czyny dawniéy pozwolone, lub za oboiętne uważane, ustawami karnemi ograniczone al-

bo zakazane zostały, słuchane być ma twierdzenie Przekraczaiącego:

iż niezaniedbawszy swych obowiązków, niemiał wiadomości o zakazie przed dopełnieniem czynu.

Zastósowanie Ustaw.

§. 14. Ustawy nowe do iuż wydarzonych czynów i wypadków, zastósowane być niemogą.

§. 15. W wszelkich iednak przypadkach prawnych, przedmiotem rozsądzenia być maiących, stanowi obiaśnienie prawa dawnieyszego przez Prawodawcę za potrzebne uznane i należycie ogłoszone.

§. 16. Gdy zewnętrzna tylko postać czynności iakiéy zmienioną i przepis takowy co do wszystkich zmienionemi być mogących czynności zachowanym być ma, natenczas Ustawa czas ku temu dostateczny wyznaczyć powinna.

§. 17. Czynności dawnieysze, któreby dla niedostatku formalności podług Ustaw dawnieyszych były nieważnemi, nabywaią ważności, gdy tylko w czasie sporu o nie, okazuią się zachowane formalności, których nowe Ustawy wymagaią.

§. 18. Zniżenie kary dawnieyszą oznaczone Ustawą, i temu służy Przestępcy, na którym kara w czasie ogłoszenia nowego Prawa dokonaną ieszcze nie była.

§. 19. Wszelakoż natenczas, gdy z zakazanego czynu wynikaią prawa prywatne, Ustawy w czasie popełnienia go stanowiące, zważane być muszą.

§. 20. W razie wątpliwości o to: czyli występek popełnionym został przed, lub też po ogłoszeniu nowéy Ustawy, w oznaczeniu

kary Ustawa łagodnieysza za zasadę rozsądzenia przyiętą być musi.

§. 21. Zresztą w rozsądzaniu zachodzących sporów, Ustawy powszechne idą po prowincyonalnych, te tu po Statutach, a te na koniec po prawach innym sposobem dobrze nabytych.

Kogo obowięzuią Ustawy w ogólności.

§. 22. Ustawy kraiu obowięzuią wszystkich iego członków, bez różnicy stanu, dostoieństwa i płci.

§. 23. Przymioty osobowe i prawa człowieka uważane będą podług praw jurysdykcyi, pod którą tenże swe ma właściwe zamięszkanie.

§. 24. Same tylko oddalenie się z obrębu iego jurysdykcyi, nie okazuiące wyraźnego zamiaru obrania sobie innego zamieszkania, praw człowieka tego i obowiązków osobistych w niczém nie zmienia.

§. 25. Dopóki ktokolwiek pewnego ieszcze zamięszkania niema, osobiste iego prawa i obowiązki podług mieysca iego pochodzenia uważane być maią.

§. 26. Gdy mieysce iego pochodzenia iest niewiadomém, lub za granicą Państwa, więc albo przepisy powszechnego Prawa kraiowego, albo też prawa mieysca iego każdoczesnego pobytu stanowią, ile podług tamtego lub tych tu czynność przedsięwzięta naywięcéy ważną być może.

§. 27. Zdolność działania człowieka podwóyne maiącego zamieszkanie, podług Ustaw téy z obydwóch jurysdykcyi rozpoznaną być powinna, które naywięcéy wspieraią ważność zaszłéy czynności.

§. 28. Ruchomy człowieka maiątek, bez względu na iego teraźnieyszy pobyt, Ustawom zwyczayney iego jurysdykcyi pedlega. (§. 23 seq.) Co do rzeczy ruchomych.

§. 29. Gdy podwóyną ma Jurysdykcyą, Ustawy mieysca, w którém znayduią się rzeczy, maią pierwszeństwo.

§. 30. Gdy w takowym razie (§. 29.) maiątek ruchomy w czasie wydarzenia czynu do tegoż maiątku ściągaiącego się, w trzeciém zostaie mieyscu, więc mieysca tego Ustawy, które naywięcéy do pospolitego kraiów pruskich prawa się zbliżaią, zastósowane być winny.

§. 31. Ruchomy maiątek człowieka, pewnego zamieszkania niemaiącego, podlega prawom każdoczesnego iego pobytu ze względem iednak na stan iego osoby.

§. 32. Nieruchomościami, bez względu na osobę Właściciela, rządzą prawa Jurysdykcyi, pod którą takowe się znayduią. Co do nieruchomości.

§. 33. Ustawy prowincyonalne i Statuta zewnętrzną uroczystość czynności iakowéy przepisuiące, ściągaią się tylko do czynności takowych, które w obrębie Jurysdykcyi temiż prawami rządzonéy przez osoby onéyże podległe zdziałane zostaią. Co do formy czynności.

§. 34. Również Poddani kraiów obcych, którzy w tuteyszym żyią kraiu i interesa prowadzą, podług powyższych postanowień uważani być muszą. Co do zagranicznych.

§. 35. Wszelakoż Zagraniczny, zawieraiący w kraiu tuteyszym umowy względem tu znayduiących się rzeczy, pod względem swéy zdolności do działania, uważany być

ma podług tych ustaw, wedle których czynność naylepiéy utrzymać się może.

§. 36. Zastrzegaią się dla Posłów i Rezydentów Mocarstw zagranicznych, i dla osób w ich służbie będących wolności, onymże z prawa Narodów i z mocy Traktatów z temiż dworami zawartych służące.

§. 37. Wazale tuteysi i Poddani, za pozwoleniem Panuiącego przez Dwory zagraniczne uwierzytelnieni, co do ich czynności prywatnych zostaią pod Ustawami kraiowemi.

§. 38. Posłowie przez Rząd u Mocarstw zagranicznych uwierzytelnieni, zostaią pod Ustawami kraiowéy Jurysdykcyi téy, w któréy mieli zamieszkanie, przed obięciem poselstwa.

Dodatek §. 1. Jak dalece tuteysi Wazale i Poddani za pozwoleniem Panuiącego przez Dwór zagraniczny akkredytowani, co do ich czynności prywatnych zostaią pod Ustawami kraiowemi, to zawisło od warunków, pod któremi od Rządu tuteyszego pozwolenie uzyskali.

§. 39. Jeżeli zaś są Zagranicznemi, natenczas, gdy w kraiu tuteyszym przed Sąd powołanemi zostaną, przepisy prawa tuteyszego pospolitego (juris communis) względem nich stanowią.

§. 40 Ustawy iak z iednéy strony na kogo nakładaią obowiązek, tak z drugiéy strony pomoc mu przynoszą.

§. 41. Poddani więc Mocarstw zagranicznych w prowadzeniu pozwolonych interesów w kraiu tuteyszym są uczestnikami praw wszelkich kraiowcom służących, dopóki nie staną się niegodnemi opieki prawa.

§. 42. Różnica swobod w kraiach zagranicznych, pospolicie z pod téy reguły żadnego nie stanowi wyiątku.

§. 43. Gdy iednak kray zagraniczny uciążliwe na szkodę obcych w ogóle, a Poddanych tuteyszych w szczególności wydaie urządzenia, lub maiąc wiadomość o takowych nadużyciach, iest na to oboiętnym, więc prawo odwetu ma mieysce. O prawie odwetu.

§. 44. Sądy niższe bez pozwolenia ich Przełożonych, prawa odwetu naprzeciw Zagranicznym nigdy uznawać nie mogą.

§. 45. Przeciwnie iednak też Zagraniczni nie mogą się wysuwać z pod prawa odwetu przez ustąpienie swych praw Poddanym tuteyszym, albo większe, iak sami, swobody maiącym.

§. 46. W rozsądzaniu sporów prawnych Sędzia innego Ustawom nadać niemoże znaczenia, iak to, które z wyrazów i związku onychże, stósownie do przedmiotu spornego lub też z naybliższéy niewątpliwéy zasady prawa wyraźnie wynika. Wykładanie Ustaw.

§. 47. Sędzia uznaiący wątpliwém istotne znaczenie Ustawy, niewymieniaiąc Stron spór wiodących, wątpliwości swe Kommissyi prawodawczéy w celu iéy rozstrzygnienia przedstawić powinien.

§. 48. Sędzia zapytuiący się, winien wprawdzie zawyrokować spór podług uchwały Kommissyi prawodawczéy, Stronom iednak zwyczayne służą naprzeciw temuż środki prawne.

Dod. §. 2. Sędzia znayduiący zdanie Ustawy wątpliwém, winien wprawdzie spór przed niego wytoczony rozsądzić podług powsze-

chnych zasad względem wykładania praw i iuż w ciągu processu zapytanie do Kommissyi prawodawczéy niema miéysca. Mniemaną iednak ciemność w prawie, Naczelnikowi sprawiedliwości w celu przyszłego prawodawstwa oznaymić iest obowiązany.

§. 49. Sędzia nie znayduiąc Ustawy, któraby posłużyć mogła ku rozsądzeniu obecnego sporu, winien wprawdzie podług ogólnych zasad w powszechném Prawie kraiowém przyiętych i podług przepisów na podobne przypadki wydanych i podług naylepszéy swéy wiadomości rzecz rozsądzić;

§. 50. iednak o takowym domniemanym niedostatku prawa natychmiast Naczelnikowi sprawiedliwości ma donieść.

§. 51. Gdyby doniesienie takowe dało wstęp do nowéy Ustawy, takowa nie może mieć wpływu na czynności wprzód iuż ważnie zawarte.

§. 52. Gdy przedmiot tycze się Ustawy prowincyonalnéy, Statutu lub przywileiu, więc Wydział sprawiedliwości zażąda wprzód zdania Zwierzchności kraiowych prowincyi, nim rzecz Kommissyi prawodawczéy przedstawi.

§. 53. W każdym razie w niedostatku prawa prowincyonalnego lub innéy podobnéy oddzielnéy Ustawy, przepisy powszechnego Prawa kraiowego stanowią.

§. 54. Przywileje i nadane wolności, w wątpliwych przypadkach tak muszą być wykładane, aby naymniéy zamierzały na uszczerbek dla trzeciéy osoby.

§. 55. Prócz tego przywileje i nadane wolności tak wyrozumiane być powinny, aby

zamiar dobroczynny Nadawcy uchybionym, lub zawiedzionym nie został.

§. 56. Przywileie i wolności nabyte w moc uciążliwego układu, wedle przepisów o umowach, zrozumiane i rozsądzone być maią.

§. 57. Zresztą szczególne takowe prawa i urządzenia tak wyrozumiane być powinny, iak takowe z przepisami pospolitego prawa i z głównym celem kraiu naywięcéy się zgadzaią.

§. 58. Wszelakoż w wątpliwym razie bardziéy na istotną treść przywileiu, iak na umieszczone w nim pierwszego nadania powody zważać należy.

§. 59. Ustawy obowięzuią aż dotąd, dopóki ich Prawodawca wyraźnie nie zniesie. Uchylenie Ustaw.

§. 60. Jak przez zwyczaie, zdania prawników, wyroki Sędziów, i urządzenia w poiedyńczych przypadkach powydawane, nowe nie mogą być utworzone Ustawy; tak również iuż będące w tym samym sposobie uchylone być niemogą.

§. 61. Statuta i prawa prowincyonalne przez nowe Ustawy powszechne zniesione nie zostaią, ieżeli uchylenie ich w tych tu wyraźnie wyrzeczoném nie zostało.

§. 62. Gdy idzie o uchylenie Statutów szczególnych praw prowincyonalnych i przywileiów, ci, których się to tycze bezpośrednio, z wnioskami swemi słuchani być maią.

§. 63. Przywileie oznaczonéy nadane osobie, z iéy zeyściem gasną.

§. 64. Przeciwnie zaś prawa i przywileie przywiązane do rzeczy, na każdego iéy

posiadacza przechodzą, ieżeli Ustawy lub nadania wyraźnie co innego nie stanowią.

§. 65. Gdy ieden lub drugi Posiadacz iest niezdolnym do używania prawa z rzeczą połączonego, natenczas prawo spoczywa, aż zachodzące przeszkody uprzątnione nie zostaną.

§. 66. Jeżeli przywiléy lub prawo przyłączone iest do osoby w związku iéy z rzeczą, więc takowe ustaie przez rozstanie się posiedziciela i rzeczy.

§. 67. Przywileie na czas pewny nadane, z upłynieniem onegoż ustaią.

§. 68. Przywiléy wyraźnie tylko pod oznaczonym warunkiem nadany, bez dopełnienia tegoż warunku wykonanym być nie może.

§. 69. Również przywileie dla pewnego celu nadane ustaią, skoro cel takowy albo wcale albo nadal osiągnionym być nie może.

§. 70. Przywileie choć nawet w moc uciążliwéy umowy nabyte, znieść może Rząd, iednak tylko z ważnych dla dobra powszechnego powodów i za dostatecznem wynagrodzeniem Uprzywileiowanego.

§ 71. Wynagrodzenie samo, nieinaczéy iak tylko przez umowę lub przez prawny wyrok wyznaczoném być może.

§. 72. Kto wyrokiem prawnym zostanie uznanym za winnego nadużycia przywileiu swego, na szkodę kraiu lub swych współobywateli, ten go utraca i żadnego wynagrodzenia żądać nie może.

§. 73. Każdy członek kraiu, w miarę stósunków stanu swego i maiątku, interes i bezpieczeństwo dobra publicznego winien popierać. Ogólne zasady.

§. 74. Gdy zachodzi sprzeczność między szczególnemi członków kraiu prawami i pożytkami, a prawem i obowiązkami do popierania publicznego dobra, tamte tymtu ustępować muszą. Stósunek Rządu względem Obywateli.

§. 75. Przeciwnie Rząd tego, który szczególne swe prawa i pożytki dla dobra publicznego w ofierze przynieść musi, wynagrodzić iest obowiązanym.

§. 76. Każdy kraiu mieszkaniec żądać od Rządu może opieki dla osoby i swego maiątku.

§. 77. Przeciwnie nikt własną mocą prawa sobie zrobić niemoże.

§. 78. Tylko wtenczas, gdyby pomoc Rządu w odwróceniu niepowetowaney szkody zapóźno nadeszła, samowładność, któréy się dopuszczono, uniewinioną być może.

§. 79. Rozsądzenie zachodzących sporów i wymierzenie kar, zostawione być musi Sądom, które dla każdego mieszkańca kraiu z prawa są wyznaczone.

§. 80. Również spory prawne pomiędzy Głową Rządu i iego Poddanemi w zwyczaynych Sądach podług przepisów prawa dochodzone i rozsądzone być maią.

§. 81. Zasłony od zagranicznych nieprzyiacioł kray iedynie po zarządzeniu Panuiącego oczekiwać może.

§. 82. Prawa człowieka wynikaią z urodzenia iego, z stanu i z czynów lub wypad- Źródło Prawa.

ków do których Ustawy prawne dzielność pewną przywiązały.

§. 83. Prawa powszechne człowieka zasadzaią się na naturalnéy iego wolności, podług któréy dobra dla siebie, nie krzywdząc praw drugiego szukać i popierać może.

§. 84. Szczególne prawa i obowiązki Członków kraiu zasadzaią się na stósunku osobowym, w którym każdy względem drugiego i względem samego kraiu zostaie.

§. 85. Prawa i obowiązki wynikaiące z czynów i wypadków, iedynie tylko ustawami prawa zostaią oznaczone.

§. 86. Prawa, których urządzenia prawne nie wspieraią, zowią się niezupełnemi, i nie daią wstępu do skargi lub excepcyi sądowéy.

§. 87. Czyny niezakazane naturalném ani pisaném prawem, zowią się pozwolonemi.

Używanie Praw. §. 88. Każdy maiący prawo, takowego w granicach Ustawami przepisanych, może używać.

§. 89. Nadane sobie maiący Prawo, ma témsamém nadane sobie środki, bez których tamtego używać niemoże.

§. 90. Każdy maiący Prawo, ma ie témsamém do wszelkich pożytków, które mu prawom odpowiadaiące onych używanie przynieść może.

§ 91. Prawo do czegoś większego i więcéy, zawiera w sobie prawo do mnieyszego i mniéy, równego gatunku.

§. 92. Z prawa służącego iednemu wynika obowiązek drugiego, do czynienia i znoszenia tego, czego używanie prawa wymaga.

§. 93. Ktokolwiek drugiemu w używaniu iego prawa przeszkadza, obraża go, i za wszelką ztąd wynikłą szkodę i uszczerbek odpowiedzialnym się staie.

§. 94. Kto zaś stósuiąc się do ustaw, swego używa prawa, do zwrócenia szkody przy téy porze wynikłéy, nie iest obowiązanym. (Cz. 1. Tyt. 6. §. 36. 37. 38.)

§. 95. Gdy prawo iednego stawa na przeszkodzie używaniu prawa drugiego, natenczas mnieysze większemu ustąpić powinno. Kollizya.

§. 96. W niedostatku szczególnych przepisów prawnych, szukaiący pożytku przy używaniu swego prawa, musi ustąpić temu, który szkodę tylko odwrócić zamierza.

§. 97. Gdy prawa w sprzeczności z sobą będące, są sobie równe, więc każdy z maiących ie, tyle z swego powinien ustąpić, ile potrzeba, aby używanie obydwóch obok siebie nastąpić mogło.

§. 98. Aż do rozsądzenia sporu względem zachodzącéy kollizyi, rzecz pomiędzy stronami w stanie dotychczasowym pozostać powinna.

§. 99. Prawa do pewnéy osoby, lub szczególnych własności nieprzywiązane, przez iednego drugiemu ustąpione być mogą. Ustąpienie Praw.

§. 100. Kto komu swe ustępuie prawo, o tym się rozumie, iż mu wszystkie z témże połączone pożytki chciał ustąpić.

§. 101. Nikt wszelako drugiemu więcéy praw ustąpić nie może, iak sam posiada.

§. 102. Prawa do osoby tylko przywiązane, z iéy zeyściem ustaią. Utrata Praw.

§. 103. Prawa iednak do wolnéy własności liczone z śmiercią Posiadacza przecho-

dzą na innych, podług dokładnieyszego oznaczenia w ustawach.

§. 104. Prawa do stanu tylko przywiązane, z własnéy woli Posiadacza przez niego na innych zlane być nie mogą i wraz z stananem ustaią.

§. 105. Niema domniemania, iż kto chciał odstąpić swego prawa.

§. 106. Oświadczenie więc woli względem zrzeczenia się lub przeniesienia Prawa, musi być wyraźném i niezawodném.

§. 107. Jednak podług bliższego w Ustawach oznaczenia, prawo przez zaniechanie użycia go, lub przez iego nadużycie, utraconém być może.

§. 108. Prawo, które zawisło od istnienia i trwałości drugiego prawa lub rzeczy, ustaie wraz z prawem lub rzeczą, do któréy było przywiązaném.

Część

CZĘŚĆ PIERWSZA.

TYTUŁ PIERWSZY.

O osobach i ich prawach w ogólności.

§. 1.

Człowiek pod względem używania praw pewnych w społeczeństwie obywatelskiém, zowie się osobą. Osoba.

§. 2. Społeczeństwo obywatelskie, składa się z wielu mnieyszych przez przyrodzenie lub prawo, lub też przez oboie razem połączonych towarzystw i stanów. Prawa osobowe.

§. 3. Związek pomiędzy małżonkami, również pomiędzy rodzicami i dziećmi właściwie stanowi towarzystwo domowe.

§. 4. I czeladź liczy się do towarzystwa domowego.

§. 5. Pochodzenie od wspólnych przodków, utwarza stósunki familiyne.

§. 6. Osoby z urodzenia i swego przeznaczenia i głównego zatrudnienia równémi w społeczeństwe obywatelskiém zaszczycone prawami, wszystkie razem ieden stan kraiu składaią.

§. 7. Członkowie każdego stanu, iako tacy poiedyńczo uważani, pewne maią prawa i obowiązki.

§. 8. Inne im tylko należą się wtenczas, gdy więcéy ich razem oddzielne składa towarzystwo.

§. 9. Prawa i obowiązki różnych w kraiu towarzystw przez stósunki ich względem siebie i względem Panuiącego oznaczone zostaią.

Prawa nieurodzonych

§. 10. Powszechne prawa ludzkości należą się i dzieciom nieurodzonym ieszcze, iuż od czasu ich poczęcia.

§. 11 Kto ma na sobie obowiązek starania względem dzieci żyiących, taki sam ma względem ieszcze w żywocie matki będących.

§. 12. Prawa obywatelskie, któreby były należały się nieurodzonemu dziecku, gdyby w czasie poczęcia iuż się było urodziło, zastrzegaią się dla niego na przypadek, gdy żywe przyidzie na świat.

§. 13. Pod tym względem stawa za dowód, gdy świadkowie niepodeyrzani przy porodzeniu przytomni, głos iego wyraźnie słyszeli.

bliźniąt

§. 14. Gdy z porodzenia iednego, dwoie lub więcéy dzieci na świat przychodzi, takowe pospolicie równe maią prawa.

§. 15. Jeżeli iednak idzie o szczególne prawa pierworodzeństwa, więc czas, w którym matka iedno lub drugie zległa dziecko, dobitnie dochodzonym być musi.

§. 16. Gdy dochodzenie takowe z należytą pewnością nastąpić nie będzie mogło, natenczas los postanowi względem praw pierworodzeństwa.

niekształtnych płodów,

§. 17. Płody bez kształtu i układu ludzkiego nie należą do praw familii i obywatelskich.

§. 18. Jeżeli iednak płody takowe są żyiącymi, też podług §. 11. żywione i wedle możności utrzymane być maią.

§. 19. Gdy się urodzą osoby dwupłećne (mieszańce w płci) więc rodzice postanowią, w któréy płci wychowane być maią. osób dwupłećnych.

§. 20. Takowy iednak człowiek po skończonym ośmnastym roku ma wybor, do któréy płci chce należeć.

§. 21. Podług tego to wyboru prawa iego na przyszłość uważane będą.

§. 22. Jeżeli iednak prawa trzeciego zawisły od płci mniemanéy osoby dwupłećnéy, więc tenże żądać może dochodzenia przez Znawców.

§. 23. Zdanie Znawców stanowi choć naprzeciw wyborowi dwupłećnego i iego rodziców.

§. 24. Prawa płci obydwóch są sobie równe, ile oddzielne ustawy lub prawnie ważne oświadczenie woli w tém wyiątku nie stanowią. Różnica płci.

§. 25. Gdy mowa o prawach ludzi pod względem ich wieku, więc dziećmi zowią się, którzy siódmego, a niedorosłymi którzy czternastego roku wieku niedoszli. Różnica wieku.

§. 26. Małoletność zaś, bez różnicy mieysca pochodzenia i stanu, trwa aż do skończonego dwudziestego czwartego roku.

Dod. §. 3. Pełnoletność żydów zaczyna się bez różnicy płci, z skończeniem dwudziestego roku.

§. 27. Pozbawieni zupełnie użycia swego rozumu, zowią się szalonymi i obłąkanymi. Różnica działań duszy.

§. 28. Ludzie niemaiący zdolności rozważenia skutków swych czynności, zowią się niedołężnemi na umyśle.

§. 29. Szaleni i obłąkani co do praw od różnicy wieku zawisłych, porówno z dziećmi, niedołężni na umyśle porówno z małoletniemi uważaią się.

§. 30. Marnotrawcami są ci, którzy przez niebaczne i niepotrzebne wydatki i przez swawolne opuszczenie się, maiątek swóy zmnieyszaią i pogrążaią się w długach.

§. 31. Sądownie za marnotrawców uznani uważaią się iako małoletni.

Opiekuni i pod opieką będący.

§. 32. Ci, którzy dla niedostąpionéy ieszcze pełnoletności, lub niedostatku w władzach duszy, sami należycie swemi nie mogą się zaiąć interessy (§. 25—31.) pod szczególnym dozorem i opieką Rządu zostaią.

§. 33. Ten, któremu Rząd staranność względem interessów tychże osób polecił, opiekunem się zowie.

Życie i śmierć.

§. 34. Kto raz żył, tego zeyście dowiedzioném być musi, gdy ma nastąpić rozrządzenie względem rzeczy i praw iego iako umarłego.

§. 35. Za dowód śmierci wystarcza, gdy kto na woynie ciężką odebrał ranę, a w przeciągu roku po zawartym pokoiu, żadna o życiu lub pobycie iego nie doszła wiadomość.

Dod. §. 4. Gdy o życiu i pobycie żołnierza, który na woynie ciężką odebrał ranę, w przeciągu roku po zawarciu pokoiu żadna nie nadeszła wiadomość, natenczas Sądy woyskowe człowieka takiego za zbiega nie maią uznać, owszem od zaskarzenia o dezercyą uwolnić go, i bez wydania szczególnego świadectwa śmierci, dalsze względem maiątku iego rozporządzenie, zostawić Sądom cywilnym.

§. 36. To samo ma mieysce, gdy okręt, na którym znaydował się człowiek, zatonął, i po upłynieniu odtąd trzech lat, żadna o życiu lub pobycie iego nie nadeszła wiadomość.

§. 37. Prócz tych przypadków, człowiek, który raz żył, i którego śmierć dowiedzioną być nie może, po upłynieniu tylko przeciągów czasu w prawie bliżéy oznaczonych, za zmarłego, przez wyrok sądowy uznanym być może. (Cz. 2. Tyt. 18. Odd. 8.)

§. 38. Jeżeli iednak rzecz idzie o to, czyli kto dożył spadku dziedzictwa lub innego prawa, więc stawa domniemanie, iż człowiek, o którego życiu lub śmierci żadnéy osięgnąć nie można wiadomości, żył tylko lat siedmdziesiąt.

§. 39. Gdy dwoie lub więcéy ludzi przez wspólny nieszczęśliwy przypadek, lub też w iednym czasie życie utracili, tak iż dowiedzioném być nie może, który nayprzód umarł, natenczas przyiąć należy, iż żaden drugiego nieprzeżył.

Rodzice i dzieci.

§. 40. Gdy mowa o stósunkach familiynych, natenczas pod wyrazem rodziców i dzieci rozumieią się krewni linii wstępnéy i zstępnéy, bez różnicy stopnia.

§. 41. Wtenczas gdy żyią ieszcze pierwszego stopnia rodzicie lub dzieci, wyrazem takowym dziadowie i wnuki pospolicie nie są obięci.

Pokrewieństwo.

§. 42. Osoby wspólnych maiące przodków, zowią się krewnymi.

Powinowactwo.

§. 43. Związek utworzony przez małżeństwo pomiędzy iednym z małżonków i krewnemi drugiego, powinowactwem się nazywa.

Związki przyrodnie.

§. 44. Związki przyrodnie, w zdaniu prawa, są tylko te pomiędzy iednym małżonkiem i dziećmi drugiego z innego małżeństwa.

§. 45. Stopnie pokrewieństwa zostaią oznaczone przez liczbę porodzeń, przez które dwie zpokrewnione osoby do wspólnego ściągaią się przodka.

TYTUŁ DRUGI.

O rzeczach i ich prawach w ogólności.

§. 1.

Co iest rzecż.

Rzeczą w zdaniu prawa nazywa się wszystko, co tylko przedmiotem prawa i obowiązku być może.

§. 2. Również czyny ludzi i ich prawa, ile takowe są przedmiotem prawa innego, obięte są powszechném nazwiskiem rzeczy.

§ 3. W ściśleyszém znaczeniu to tylko rzeczą się zowie, co albo z przyrodzenia swego, lub też w moc ludzkich układów, ma samostałość, która ią czyni sposobną, iżby była przedmiotem trwałego prawa.

Istota rzeczy.

§. 4. Wszystkie części i własności rzeczy, bez którychby niebyła tém, czem być ma, i na co iest przeznaczoną, należą do iéy istoty.

§. 5. Dopóki więc przez zmianę lub przeistoczenie poiedyńczych części rzecz ani zniszczoną, ani też główne iéy przeznaczenie zmienioném nie zostało, aż dotąd nienastąpiła żadna w istocie iéy zmiana.

§. 6. Ile rzecz bez nadwerężenia iéy istoty z mieysca iednego na drugie przeniesioną być może lub nie, taż za ruchomą lub nieruchomą się uważa. Rzeczy ruchome i nieruchome.

§. 7. Prawa uważaią się iako rzeczy ruchome.

§. 8. Gdy iednak władza użycia prawa iest połączona z posiadaniem nieruchomości, natenczas prawo same za nieruchomość uznać należy.

§. 9. Prócz tego prawo ma przymiot rzeczy nieruchoméy wtenczas tylko, gdy takowy wyraźnemi prawy nadaną mu został.

§. 10. Pod wyrazem: mobiliarny czyli ruchomy maiątek wszystkie rozumieią się rzeczy ruchome, ile takowe nie są przynależytością nieruchomości (§. 42.) Maiątek ruchomy.

§. 11. Przez maiątek gotowy rozumie się tylko pieniądz wybity i papierowy, nie zaś rzadkie monety i medale. Gotowy maiątek.

§. 12. Papiery na każdego okaziciela, iako to: bilety bankowe, listy zastawne, akcye i t. p. czyli one przynoszą procent lub nie, równie iak inne zapisy dłużne, liczą się do maiątku w kapitałach.

§. 13. Wyraz: effekta, obeymuie wszystkie rzeczy ruchome prócz gotowizny i maiątku w kapitałach. Effekta.

§. 14. Ruchomości przeznaczone do wygodnego życia lub ozdoby zamieszkania, albo innego mieysca pobytu, zowią się meblami. Meble.

§. 15. Rzeczy ruchome w mieyscach takowych do pospolitego przeznaczone użytku, zowią się sprzętem domowym.

Sprzęty. §. 16. Ruchomości do prowadzenia dzieła iakiego lub przemysłu w domu lub za iego ścianami przeznaczone, obięte są nazwiskiem sprzętów.

Mowencye §. 17. Pod wyrazem: mowencye (czyli same z siebie poruszaiące się) rozumieią się żyiące, użytek przynoszące zwierzęta.

Mobiliie. §. 18. Powszechny wyraz: mobiliie, zawiera w sobie meble, sprzęty, i sprzęty domowe.

Drogie kruszce. §. 19. Wyrazem: drogie kruszce, oznacza się niewyrobione złoto i srebro.

Złoto i srebro. §. 20. Słowa: złoto i srebro, zawieraią w sobie wyrobione i niewyrobione, lecz nie na pieniądz wybite złoto i srebro.

Kleynoty. §. 21. Wyrazem: kleynoty, obięte są perły i inne drogie kamienie dla okazałości noszone.

Ozdoby i piększydła. §. 22. Pod ozdobami i piększydłami rozumieią się prawdziwe i udane kleynoty, również i ozdoby z złota lub srebra sporządzone albo nimiż powleczone.

Stroie. §. 23. Stroiem iest to, co prócz ozdób i piększydła nosi się dla ukształcenia osoby, a nie iest częścią rzeczy iakiéy do ubioru służącéy.

Garderoba. §. 24. Do ubioru lub garderoby należą wszelkie rodzaie sukien wraz z bielizną do osobistego użycia przeznaczoną, materyami iuż przykroionemi i płótnami.

Bielizna i chusty. §. 25. Bielizna czyli chusty zawieraią w swém znaczeniu wszelki sprzęt płócienny, a szczególniéy bieliznę na ciało, do posłania, i stołową.

§. 26. Koronki i siatki, nie do bielizny lub chust, lecz do stroiu należą.

§. 27. Ekwipaż znaczy poiazdy i konie wraz z sprzętami do nich należącemi, przeznaczone ku wygodzie właściciela. Ekwipaż.

§. 28. Konie wierzchowe i sprzęt onych, pospolicie wyrazem: ekwipaż, nie są obięte.

§. 29. Lecz gdy się użyie tego wyrazu co do osób woyskowych, natenczas do ekwipażu należy wszystko, czegokolwiek potrzeba na oporządzenie takowéy osoby tak w mieyscu stanowiska, iako też i na woynę podług urządzeń woyskowych.

§. 30. Co do osób wprawdzie do woyska nie należących, ale z powodu urzędu lub ich zatrudnień konie wierzchowe zwykle używaiących, te wraz z sprzętami do nich należącymi, obięte są wyrazem, ekwipażu.

§. 31. Ile rzecz iaka z siebie saméy iest przedmiotem prawa, taż za rzecz szczególną lub z siebie saméy będącą, się uważa. Rzeczy szczególne.

§. 32. Wiele rzeczy szczególnych, wspólném zwykle oznaczone nazwiskiem, stanowią ogół rzeczy, a razem wzięte uważaią się za szczególną całkowitość. Ogół rzeczy i praw.

§. 33. Również ogół wszystkich poiedyńczych rzeczy i praw do człowieka iednego należących, iako poiedyńcza całkowitość uważany być może.

§. 34. Ogół rzeczy i praw zmarłego, zowie się iego pozostałością.

§. 35. Względem tego, któremu się takowy ogół dostaie, zowie się dziedzictwem.

§. 36. Wszystkie szczegóły ogółem obięte, lub następnie do niego przybywaiące albo wcielone, podlegaią prawom i ciężarom samego ogółu.

§. 37. Gdy szczegół iaki w zwyczaynym biegu przyrodzenia lub rzeczy, od ogółu oddzielonym zostaie, tém samém iest wyłączony z pod praw i ciężarów ogółu.

§. 38. Przez przybycie lub oddzielenie szczegółu, nic się w prawach i obowiązkach co do ogółu nie zmienia.

§. 39. Oddzielne prawa lub ciężary przywiązane do szczegółu, nie giną ieszcze w skutek czynu iednostronnego, przez który tenże do ogółu został wcielony.

§. 40. Prawa do osobowego tylko stanu przywiązane, nie liczą się w prawném znaczeniu, do ogółu rzeczy i praw.

Rzeczy podzielne i niepodzielne.

§. 41. Rzecz zowie się niepodzielną, gdy przyrodzenie lub prawo sprzeciwiaią się rozdzeleniu iéy części od niéy saméy.

Przynależności.

§. 42. Rzecz, która sama w sobie exystować może, iednak z inną rzeczą w ciągle trwały związek wprowadzoną została, zowie się przynależnością onéyże.

§. 43. Rzeczy nieruchome z inną podobną przez przyrodzenie połączone, iedną stanowią istotę.

§. 44. Przeciwnie zaś rzeczy tak ruchome iako i nieruchome, do innego ogółu przez czyn lub wolę człowieka przeznaczone, maią przymiot przynależności.

§. 45. Niemniéy ruchome naturalne przyrostki rzeczy iakiéy, aż dotąd za przynależność iéy uważane być maią, dopokąd od niéy w skutek zwyczaynego prawa użytkowania odłączone nie zostały.

§. 46. Rzecz potoczna, bez któréy rzecz główna wedle przeznaczenia swego używaną

być niemoże, bez wyraźnego nawet postanowienia, za iéy przynależność się uważa.

§. 47. Cokolwiek należy do przynależności, należy oraz do rzeczy głównéy.

§. 48. Przynależnościami posiadłości ziemskiéy uważaią się pospolicie wszystkie w niéy będące rzeczy do rolnictwa i hodowania bydła używane. Przynależności posiadłości ziemskiéy.

§. 49. Również zapasy płodów gruntowych, które są potrzebne do prowadzenia gospodarstwa aż dotąd, póki podobne płody według zwyczaynego biegu przyrodzenia, znowu z gruntu wzięte bydź nie mogą, liczą się do przynależności posiadłości ziemskiéy.

§. 50. Niemniéy Inwentarz gruntowy w nawozie, w pługach różnych gatunków i wysiewie, do przynależności posiadłości ziemskiéy należy.

§. 51. Podobnież wszelki zapas naturalnego i kunsztownego nawozu.

§. 52. Wszelkie bydło tak pociągowe, iako i do ciężaru używane; na gruncie w celu prowadzenia gospodarstwa znayduiące się, niemniéy wszelkie użytek przynoszące bydło, wraz z sprzętami do oboyga należącymi, liczy się do przynależności takowéy to posiadłości ziemskiéy.

§. 53. Z bydła młodocianego, tyle się liczy do przynależności gruntu, ile go potrzeba na utrzymanie zakładów.

§. 54. Bydło dla sprzedaży tylko i użycia domowego na opas postawione, nie iest przynależnością posiadłości ziemskiéy.

§. 55. Ryby zasadzone w stawach na rozmnożenie ich, lub wzrost, uważaią się iako przynależność stawu.

§. 56. Ryby zaś w sadzawkach, nie liczą się do przynależności onychże.

§. 57. W ogólności zwierzęta utrzymywane tylko do domowego lub osobistego użycia, lub dla ukontentowania posiadacza, nie są obięte przynależnościami posiadłości ziemskiéy.

§. 58. Pospolite kury, gęsi, kaczki, gołębie i indyki liczą się do przynależności posiadłości ziemskiéy.

§. 59. Rzadkie rodzaie drobiu, tyle tylko należą do przynależności, ile nie masz pospolitych rodzaiów tegoż gatunku w liczbie stósunkowéy.

§. 60. Gdy wszelkie wyżéy wymienione szczegóły znayduią się na gruncie, lecz nie do właściciela, ale do trzeciéy należą osoby, natenczas nie są przynależnościami.

§. 61. Cokolwiek postanowiono o przynależnościach posiadłości ziemskiéy, wszystko to również się ściąga do przynależności gospodarstwa rólniczego i bydelnego z posiadłością mieyską połączonego.

§. 62. Rysunki, mappy, dokumenta, i inne pisma do dokładnieyszego poznania posiadłości i wykazania praw iéy służące, iako przynależności iéy uważane być maią.

§. 63. Gdy dokumenta takowe innych oraz przedmiotów się tyczą, więc obeymuiący rzecz główną musi poprzestać na wierzytelnych onychże wyciągach lub wypisach.

Boru i lasu.

§. 64. Sprzęty leśne są przynależytościami boru lub lasu.

§. 65. Drzewo ubite nie liczy się do przynależytości boru lub lasu w samym sobie oddzielnie uważanego.

§. 66. Jeżeli iednak mowa o gruncie, przy którym bór lub las się znayduie, więc z zapasu ubitego drzewa tyle do przynależytości gruntu się liczy, ile do prowadzenia gospodarstwa, aż do naybliższego zwyczaynego spuszczania drzewa potrzeba. (§. 49.)

Prawa polowania.

§. 67. Do prawa polowania wszelki zapas sieci, zastawek i tym podobne sprzęty myśliwskie należą, nie zaś broń, psy myśliwskie i konie lub inne szczegóły, do osobistego tylko myśliwych użycia przeznaczone.

Prawa palenia wódki i piwa robienia.

§. 68. Do prawa palenia wódki lub piwa robienia, należą kotły, garce, garki, naczynia i inne sprzęty w gorzalni lub mielcuchu i w piwnicy znayduiące się.

§. 69. Lecz gdy samo takowe prawo za przynależytość domu lub posiadłości ziemskiéy się uważa, natenczas sprzęty wszelkie do użycia w tym względzie przeznaczone, a w mieyscu będące, są przynależytością.

Winnicy.

§. 70. Wszelkie w winnicy założone poręcze i prasy, również należące do niéy sprzęty, iako też sprzęty i naczynia do pracy koło winnicy, do zbierania gron i zachowania moszczu, lecz nie do dalszego zachowania wina służące, a tamże będące; iako przynależytość winnicy uważane bydź maią.

Prawa wyszynku.

§. 71. Wszelkie sprzęty do szynku należące, w izbie szynkowney i w piwnicy będące, należą do prawa wyszynku, ieżeli to oddane być ma razem z gruntem, do którego iest przywiązane.

Piwnicy.

§. 72. Beczki i naczynia do ciągłego ich użycia w piwnicy przeznaczone, w wszelkich razach iako przynależytość piwnicy uważaią się.

Ogrodu. §. 73. Przynależytościami ogrodu są wszelkie sprzęty, statki, narzędzia i budynki do uprawy iego, do użycia i ozdoby służące.

§. 74. Szczególniéy liczy się do nich oranżerya, i kwiaty z posągami i malowidłami, na wolném powietrzu wystawionemi.

Zabudowania. §. 75. Przynależytości zabudowań rozpoznawane będą wedle rozmaitych przeznaczeń onychże.

§. 76. Do budynku mieszkalnego należy wszystko, bez czego ani doń wprowadzić się, ani też należycie wnim zamieszkać nie można.

§. 77. Meble, sprzęty i sprzęty domowe, nie koniecznie do domu należą.

§. 78. Liczą się iednak do niego, gdy bez uszkodzenia budowli zabrane być nie mogą.

§. 79. Przeciwnie sprzęty, które z przeznaczenia budynku, do prowadzenia pewnego sposobu przemysłu są poświęcone, za przynależytość zabudowania uznać należy.

§. 80. O rzeczy ruchomey w budynku wkopaney, wlaney, wmurowaney, lub przez rękę cieśli z nim połączoney, stawa domiemanie, iż taż na przynależytość iego przeznaczoną została.

§. 81. Domniemanie takowe atoli upada, gdy z właściwego przymiotu téyże rzeczy ruchomey okazuie się, iż taż przeznaczoną była nie na użytek dla budynku, ale raczéy dla osoby dotychczasowego posiadacza, lub téż innéy rzeczy ruchomey, która sama z siebie nie iest przynależytością.

§. 82. Zamki wprawione i klucze do nich, nie zaś kłotki, są przynależytościami budynku.

§. 83. Obicia na ścianach przybite, niemniéy żaluzye i okiennice w ścianę wprawione, tudzież dzwonki domowe i narzędzia do obracania pieczystego, iako téż wszelkie zastawy kominkowe, za przynależytości uważaią się.

§. 84. Tém samém są piece ruchome i drzwi do nich, tudzież drabiny domowe i na górę prowadzące i narzędzia do gaszenia ognia.

§. 85. Przeciwnie szafy do sukien i książek, choćby i do ściany przyprawione, w razie wątpliwym za przynależytość nie uważaią się.

§. 86. Szafy zaś i łóżka w sam mur wprawione, uważaią się za przynależytość.

§. 87. Stragany i kramnice przybudowane do domu, za część domu się uważaią, gdy wraz z nim dotychczas do iednego właściciela należały.

§. 88. Materyały przeznaczone do naprawy, upiększenia lub powiększenia budynku, i iuż na mieyscu budowli będące, liczą się do przynależytości budyku.

§. 89. Podobnież i materyały z zapadłego lub zwalonego budynku pozostałe.

Domu gościnnego.

§. 90. Do domu gościnnego należą łóżka i sprzęty wszelkie właściwie na przyięcie i posługę dla podróżnych i ich zaprzęgu przeznaczone.

Okrętu.

§. 91. Za przynależytość okrętu uważaią się wszystkie przy nim będące i do użycia iego przeznaczone, kotwice, maszty, liny i inne sprzęty okrętowe; niemniéy armaty; nie liczy się zaś do tego inna broń, tém mniéy zaś amunicya lub potrzeby woienne.

Młynu. §. 92. Do młynu należy, prócz narzędzi do prowadzenia dzieła potrzebnych, zapas przeznaczonego do naprawy drzewa porządkowego i sprzętów żelaznych.

Fabryki. §. 93. Do przynależytości fabryki liczą się tylko sprzęty do iéy prowadzenia przeznaczone, nie zaś materyały w zapasie lub w robocie będące, a tém mniéy ieszcze rzeczy iuż wyrobione.

Apteki. §. 94. Przeciwnie zaś do Apteki prócz znayduiących się sprzętów i naczyń, towary apteczne w niéy będące należą.

Sklepu czyli kramnicy. §. 95. W sklepie czyli kramnicy stoły wprawdzie i składy do zachowania towarów, lecz nie same towary w zapasie będące, za przynależytość uważaią się.

Biblioteki i gabinetu naturalnego. §. 96. Do biblioteki liczą się także repozytorya i szafy w których się książki znayduią.

§. 97. Do zbiorów naturaliów i kunsztu należą także zachowania, ku ich postawieniu przeznaczone.

§. 98. Posągi i inne rzeczy, które prócz zachowań do ozdobienia tylko izby były przeznaczone, nie są przynależytością biblioteki lub gabinetu naturaluego.

§. 99. Przeciwnie globy czyli kule, niebo i ziemię wyobrażaiace, mappy, rysunki i kopersztychy, czy oprawne, czy nieoprawne, liczą się do biblioteki.

§. 100. Lecz kopersztychy w ramy oprawne, do biblioteki nie należą.

Poiedyńczych zwierząt. §. 101. Przynależytością poiedyńczych zwierząt są sprzęty do ich zachowania potrzebne, nie zaś to, co do użycia lub przyozdobienia onychże iest przeznaczoném.

§. 102.

§. 102. Do ozdób i piększydeł należą także futerały, do ich tylko schowania przeznaczone. Ozdób i piększydeł.

§. 103. Ogół przynależytości ruchomych rzeczy iakiéy, zowie się ich Inwentarzem. Inwentarz.

§. 104. Inwentarz w ogólności iest to spis wszystkich ogółem obiętych szczegółów.

§. 105. Przynależytości, póki są przy rzeczy główney, maią uczestnictwo do wszystkich iéy praw. Zasady o przynależytościach.

§. 106. Chociażby dla przemiiaiącéy przyczyny na czas nieiaki od główney rzeczy były odłączone, własności takowéy nie utracaią.

§. 107. Prawo do przynależytości i takich, które na czas nieiaki były odłączone od rzeczy główney, przechodzi wraz z rzeczą główną na nowego iéy posiadacza.

§. 108. Cokolwiek z resztą wedle przyrodzenia swego iest przynależytością, wszakże takowéy niema własności, gdy do kogo innego, iak do właściciela główney rzeczy należy.

§. 109. Przez użytek rzeczy rozumie się wszelkie onéy użycie, do którego kto ma prawo. Użytek.

§. 110. Pożytkiem zowią się wszystkie te korzyści, które rzecz bez nadwerężenia swéy istoty Posiadaczowi przynieść może. Pożytek.

§. 111. Użytek, który rzecz przynieść może iéy Posiadaczowi, wartość iéy oznacza. Wartość pospolita.

§. 112. Użytek, który rzecz przynieść może każdemu iéy Posiadaczowi, iest pospolitą iéy wartością.

§. 113. Przyiemności i wygody dla każdego Posiadacza szacowne, a zatém pospolicie do rachunku wchodzące, przydaią się do pospolitéy wartości.

Wartość nadzwyczayna.

§. 114. Z obrachowania użytku, iaki rzecz pod pewnemi tylko warunkami i stósunkami przynieść może, wynika nadzwyna iéy wartość.

Wartość szczególnieyszego upodobania.

§. 115. Wartość szczególnieyszego upodobania pochodzi z przypadkowych tylko przymiotów lub stósunków rzeczy, które iéy w mniemaniu Posiadacza nadaią pierwszeństwo przed wszelkiemi innemi rzeczami równego rodzaiu.

Oznaczenie wartości, czyli oszacowanie.

§. 116. W wszelkich przypadkach, gdzie prawa wyraźnie co innego nie stanowią, wartość rzeczy w razie sporu o to, przez oszacowanie przysięgłych Znawców oznaczoną zostanie.

§. 117. Przy oszacowaniu takowém pospolicie tylko zważa się na pospolitą wartość rzeczy.

§. 118. Wartość nadzwyczayna, i wartość szczególnieyszego upodobania wtenczas tylko rachowane być mogą, gdy ustawy tego wyraźnie pozwalaią.

Rzeczy bezcenne.

§. 119. Rzeczy, których wartość przez żaden stósunek z innemi rzeczami w powszechnym obrocie będącemi, oznaczoną być nie może, zowią się bezcennemi.

Rzeczy zużywalne lub nie zużywalne.

§. 120. Rzeczy, które bez zniweczenia ich, lub całkowitéy utraty, przynieść nie mogą zwyczaynego użytku, zużywalnemi się zowią.

§. 121. Za rzeczy zużywalne do użycia ich dane, należy oddać rzeczy równego gatunku i dobroci.

§. 122. Prawa i obowiązki udziałem pewnych tylko osób, bez względu na posiadanie rzeczy iakiéy będące, zowią się prawami i obowiązkami osobistemi. Prawa osobiste.

§. 123. Prawo osobiste zawiera w sobie moc żądania od Zobowiązanego, aby cóżkolwiek dał, czynił, dozwolił lub zaniechał.

§. 124. Jeżeli prawo takowe osobiste ma za przedmiot czynienie lub danie rzeczy pewnéy, więc zowie się prawem do rzeczy.

§. 125. Prawo iest rzeczowém, gdy moc użycia go iest połączona z rzeczą iaką bez względu na pewną osobę. Prawa rzeczowe.

§. 126. I takie prawa rzeczowemi się zowią, których przedmiotem iest rzecz bez względu na osobę, u któréy taż się znayduie.

§. 127. Prawa z przedmiotu swego rzeczowe, zowią się prawami na rzeczy.

§. 128. Prawa, które z względu na osobę, któréy służą są rzeczowemi, mogą być względem ich przedmiotu, albo osobistemi, albo prawami na rzeczy.

§. 129. Podobnież prawa z względem na ich przedmiot rzeczowe, pod względem osoby, któréy służą, mogą należeć do praw tylko osobistych, lub też i do praw rzeczowych.

§. 130. Gdy w prawie mowa o prawach rzeczowych bez dalszego dodatku, rozumieią się przez nie prawa, które względnie swego przedmiotu są rzeczowemi czyli prawami na rzeczy.

Sposób nabycia i tytuł.

§. 131. Czyn, lub zdarzenie, przez które kto dostępuie prawa na rzeczy, zowie się sposobem nabycia.

§. 132. Prawna zaś zasada, w moc któréy czyn takowy lub zdarzenie, sprawia możność nabycia prawa, zowie się tytułem.

§. 133. Ktokolwiek nabywa prawo na rzeczy obcéy, poprzednio mieć musiał prawo do rzeczy.

§. 134. Takowe prawo osobiste, z którego wraz z sposobem nabycia wynika prawo na rzeczy, zowie się tytułem togoż rzeczowego prawa.

Przepisy o prawie rzeczowém.

§. 135. Gdy komu, prawo osobiste do rzeczy maiącemu, na zasadzie tegoż prawa, posiadanie iéy udzieloném zostaie, wynika z tąd prawo rzeczowe na rzeczy.

§. 136. Prawa niepołączone z posiadaniem rzeczy, przedmiotem onychże będącéy, wtenczas tylko maią przymiot prawa rzeczowego, gdy im takowy szczególném prawem iest nadany (Tyt. 20. §. 8.)

§. 137. Ten, któremu służy prawo rzeczowe na rzeczy, może takowém popisywać się naprzeciw każdemu, w czyie zachowanie, posiadanie lub własność rzecz przechodzi, a to dopóki samoż trwa prawo.

§. 138. Co do ruchomych tylko rzeczy, zmiany w osobie posiadacza rzeczy zobowiązanéy, zmieniać mogą prawo na rzeczy, pod warunkami w prawie dokładniéy oznaczonemi. (Tyt. 15. §. 42. seq.)

§. 139. Zmiany też w osobie prawo maiącego wtenczas tylko sprawiaią zmianę w prawie rzeczowém, gdy przez to prawo do rzeczy zmienione lub uchylone zostaie.

§. 140. Gdy prawo rzeczowe na rzeczy udzieloném tylko zostało, do nadania większéy mocy prawu osobistemu, za wygaśnieniem tego tu, i pierwsze upada.

§. 141. Przeciwnie zaś takowe prawo rzeczowe zniesioném być może, chociaż dla tego prawo osobiste nie gaśnie.

TYTUŁ TRZECI.

O czynach i z nich wynikaiących prawach.

§. 1.

O czynach i ich skutkach w ogólności.

Czyny muszą być wolne, ieżeli z nich prawa maią wynikać.

§. 2. Wolne tylko zewnętrzne czyny ustawami prawa oznaczone być mogą.

§. 3. Gdzie cale zbywa na mocy wolnego działania, tam obowiązek żaden podług praw niema mieysca.

§. 4. Skutki podług naturalnego i zwyczaynego biegu rzeczy z czynu w sobie samym uważanego zwykle wynikaiące, bezpośredniemi się zowią.

§. 5. Pośredniemi, skutki się zowią, które wynikły tylko z związku czynu z innym od niego odrębnym wypadkiem, lub z niezwyczaynym rzeczy przymiotem.

§. 6. Skutki pośrednie, które przewidzianemi być niemogły, biorą się za przypadkowe.

Przypisanie czynów.

§. 7. Bezpośrednie skutki czynu wolnego, zawsze działaiącemu przypisuią się.

§. 8. Również i pośrednie skutki musi zastąpić, ieżeli takowe przewidział.

§. 9. Im większa iest powinność działania z uwagą i znaiomością rzeczy, tém większy iest obowiązek zważania na podobne skutki czynu.

§. 10. Działaiący przeto odpowiadać musi za skutki pośrednie, które mógł przewidzieć za przyłożeniem należytéy uwagi i znaiomości rzeczy.

§. 11. Przeciwnie zaś przypadkowe tylko skutki czynu, nieprzypisuią się działaiącemu.

§. 12. Wszelakoż Działaiący odpowiada za wszystkie skutki bez różnicy choć tylko przypadkowie się ziściły, podług iego iednak zamiaru z czynu ziścić się miały.

§. 13. Również skutki choć przypadkowe tylko czynu prawem naganionego zastąpione być muszą, gdy przypadek tylko w skutek czynu takowego szkodliwym się stał.

§. 14. Stopień przypisania winy tak co do bezpośrednich, iako i pośrednich skutków czynu, stósuie się do stopnia wolności Działaiącego.

§. 15. Domniemanie niema mieysca, iżby kto chciał działać przeciw prawu.

§. 16. Każdykolwiek też w interessach obywatelskiego życia, winien przykładać baczności, iżby działał podług przepisów prawa.

§. 17. Ten, który zaniedbuiąc takowéy baczności, działa przeciw prawu, popełnia uchybienie.

§. 18. Uchybienie, którego przy zwy-

czayney zdolności bez natężenia uwagi można uniknąć, grubém uchybieniem się zowie.

§. 19. Gdy idzie o wynagrodzenie szkody, wina skutków grubego uchybienia równie się przypisuie, iak skutków umyślnego działania.

§. 20. Mierném uchybieniem zowie się to, którego przy zwyczaynym stopniu uwagi, uniknąć można było.

§. 21. Za mierne nawet uchybienie odpowiadać należy.

§. 22. Małém uchybieniem iest to, którego przy szczególnieyszéy tylko zdolności, lub osobliwszéy wiadomości rzeczy, albo interessu, albo przez nadzwyczayne natężenie uwagi uniknąć można.

§. 23. Za małe uchybienie ten tylko odpowiadać powinien, którego obowięzuią prawa do szczególnieyszéy w działaniu zdolności, lub wiadomości, albo też do nadzwyczaynego użycia baczności.

§. 24. W przypisywaniu winy za wolne działanie, prawa nie maią względu na właściwy przymiot lub siły umysłowe działaiącéy osoby.

§. 25. Co do występków tylko i oraz przy umowach, które zapowiadaią szczególnieysze między działaiącymi zaufanie, stopień, wedle którego winę przypisać należy, wymierza się podług takowych działaiącego osobistych przymiotów.

Zasady ogólne względem praw czynów.

§. 26. Nikt, który szczególnieyszego nie ma prawa do tego, drugiego do czynu iakiego zmuszać, albo w inny sposób wolność iego ograniczać nie może.

§. 27. Nikt drugiego zmuszać nie może do zaniechania czego, z tego tylko powodu, iżby sobie tém sam zaszkodził.

§. 28. Wtenczas tylko wyiątek ma mieysce, gdy kto działa wbrew obowiązkowi prawem ustanowionemu względem siebie samego, a pomoc rządu dosyć wcześnie nastąpićby niemogła.

§. 29. Komu przyrodzenie, prawa, lub wola Rządu nadały szczególną władzę kierowania czynami drugiego, ten gwałtem od szkodzenia sobie samemu wstrzymać go może.

Skutki czynów prawnych.

§. 30. W skutek wolnych czynów nabyte prawa, drugim ustąpione i uchylonę być mogą.

§. 31. Szczególniéy to dzieie się przez prawnie-ważne oświadczenia woli (Tyt 4.)

§. 32. Z czynów, które nie są oświadczeniami woli, i z zaniechań wtenczas tylko prawa i obowiązki obywatelskie wynikaią, gdy prawo takowe do nich przywięzuie.

§. 33. Pełniący czyn iaki, wszystkie z niego wynikaiące obowiązki na się przeymuie.

§. 34. Obowiązany czynić to wszystko, przez zaniechanie czego, czyn sam stałby się niepozwolonym. (Tyt. 13. Odd. 2. 3.)

§. 35. Z czynów niepozwolonych, nie prawa, lecz obowiązki tylko dla Działaiącego, się rodzą.

§. 36. Pomiędzy uczestnikami niepozwolonego czynu, nie wynikaią z niego ani prawa, ani obowiązki.

§. 37. Wyiąki, w których uczestnik ieden, winien wynagrodzić drugiego, wyra-

źnie prawami oznaczone być muszą. (Cz. II. Tyt. 1. Oddz. 10.)

§. 38. Każdy iest obowiązany dopełnić obowiązków dla niego prawem przepisanych, lub dobrowolnie przez niego przyiętych.

§. 39. Kto obowiązku swego należycie nie dopełnia, powszechnie temu, co ma prawo względem niego, iest w odpowiedzi za wszelką z niedopełnienia wynikłą szkodę. (Tyt. 6. §. 9.)

Formalność czynów.

§. 40. Z zaniebania prawnéy formalności czynu, wtenczas tylko nieważność iego wynika, gdy prawo do ważności onego, wyraźnie takowéy formalności wymaga.

§. 41. W wątpliwym razie domniemanie ma mieysce, iż formalność czynu, tylko dla większéy pewności i wiary przepisaną została.

§. 42. Prawność i ważność czynu uważaną być musi podług czasu, w którym został zdziałany.

§. 43. Czyn z powodu zaniechania prawnéy formalności od początku nieważny, nigdy na przyszłość ważnym stać się nie może.

§. 44. Czyn takowy, podług prawnéy formalności gdy powtórzonym zostanie, od czasu powtórzenia nabywa ważności.

Oznaczenie czasu co do czynów.

§. 45. Pod względem prawnego oznaczenia czasu, dzień rachuie się od północy do północy.

§. 46. Gdy nabycie prawa do dnia pewnego iest przywiązaném, prawo z zaczęciem dnia za nabyte się uważa.

§. 47. Jeżeli iednak obowiązek iaki w pewnym dniu dopełnionym być ma, obowiązanemu dzień cały w pomoc przychodzi.

§. 48. Gdy wypełnienie obowiązku przypadnie na dzień taki, w którym podług powszechnych urządzeń policyinych, lub też podług religiynych zasad Zobowiązanego, podobne czyny przedsiębrane być nie mogą, więc tenże pospolicie dnia następnego dopełnić go powinien. (Cz. 2. Tyt. 8. Odd. 8.)

§. 49. Przez oznaczenie czasu wyrazem: rok i dzień, rozumie się rok ieden i dni trzydzieści.

TYTUŁ CZWARTY.

O oświadczeniach woli.

§. 1.

Własności czyli przymioty oświadczeń woli prawnie ważnych.

Oświadczenie woli iest wynurzeniem tego, co wedle zamiaru Oświadczaiącego ma nastąpić, lub nienastąpić.

§. 2. Jeżeli oświadczenie woli, prawne ma przynieść skutki, więc Oświadczaiący musi mieć prawo do zarządzenia przedmiotem podług osnowy swego oświadczenia.

§. 3. Musi być zdolnym do działania z rozumem i z rozwagą.

§. 4. Oświadczenie woli musi być wolne, rzeczywiste, i pewne, czyli niezawodne.

Przedmioty.

§. 5. Wszystkie rzeczy i czyny, względem których prawa można nabyć lub zlać ie na innych, mogą być przedmiotami oświadczeń woli.

§. 6. Nikt nie może nabyć przez oświad-

czenie woli ani prawa, ani obowiązku do czynów zakazanych prawem;

§. 7. Ani też do czynów obrażaiących uczciwość.

§. 8. Oświadczenia woli zamierzaiące do zataienia czynu prawem naganionego, lub do wynagrodzenia przestępcy, są żadne.

§. 9. Wolność sumienia przez żadne oświadczenie woli ograniczoną być nie może.

§. 10. Przyrzeczenia, któremi męszczyzna aż do skończenia 30. a niewiasta aż do 25. roku do bezżenności zobowiązaną być ma, są nieważne.

§. 11. Również nikogo oświadczenie woli nie wiąże, którém przyrzekł nie zmienić stanu swego wdowieńskiego.

§. 12. Lecz, ieżeli bezżenność koniecznym iest pewnego stanu warunkiem, więc obowiązek do niéy trwa aż dotąd, dopóki kto w tymże znayduie się stanie.

§. 13. Nikt przez oświadczenie woli, niemoże być zobowiązanym do niewoli lub prywatnego uwięzienia.

§. 14. Jak dalece rzecz iaka iest usuniętą z pod prywatnego zarządu, tak dalece też niemoże być przedmiotem oświadczenia woli.

§. 15. Nie tylko przez przyrodzenie lub ustawy, ale też przez prawne urządzenia prywatne, rzeczy z pod pospolitego zarządu czyli obrotu, wyłączone być mogą.

§. 16. Podobne urządzenie prywatne wiąże każdego, kogo zarządzaiący zobowięzywać był mocen.

§. 17. Wszelakoż i każdy inny, który miał wiadomość o podobném urządzeniu prywatném, wbrew niemu działać nie może.

§. 18. Samo tylko obwieszczenie publiczne nie wystarcza za dowód, iż trzeci o urządzeniu takowém miał wiadomość.

§. 19. Przeciwnie zaś nikt zasłonić się niemoże niewiadomością rozrządzenia umieszczonego w księdze hypotecznéy.

Zdolność osobista.

§. 20. Wszelkie oświadczenia woli dzieci, które siódmego roku nie doszły, są żadne.

§. 21. Oświadczenia woli niedorosłych, lat 14cie niemaiących, tyle tylko są ważne, ile przez nie korzyść nabywaią.

§. 22. Gdy z korzyścią, którą sobie takowy to niedorosły, ma ziednać przez swe oświadczenie woli, są zarazem połączone obowiązki i ciężary, oświadczenie woli bez zezwolenia swego Przełożonego żadnych prawnych skutków przynieść nie może. (Tyt. 5. §. 11. 12. 13.)

§. 23. Szalonych i obłąkanych na umyśle, uważać należy iako dzieci mniéy lat siedm maiące.

§. 24. Dopóki dla osób napadom takowéy podlegaiących choroby opiekun wyznaczony nie został, domniemanie ma miéysce, iż zeznały swe oświadczenia woli przy zupełnym rozsądku, nie zaś w czasie napadu choroby.

§. 25. Jeżeli zaś pod opieką zostaią, więc przez czas trwania iéy nie zasługuie na wzgląd udanie, iakoby oświadczenie woli w czasie przerwaney czystym rozumem choroby, uczynione zostało.

§. 26. Względem oświadczenia woli osób słabego umysłu, pod opieką będących, przepisy co do niedorosłych maią mieysce. (§. 21. 22.)

§. 27. Chociażby człowiek słabego umysłu ieszcze pod opieką się nie znaydował, iednak domniemanie ma mieysce: iż ten działał podstępnie, który w moc oświadczenia woli z szkodą iego chciał się zbogacić.

§. 28. Osoby przez trunek pozbawione użycia rozumu, przez czas trwania piiaństwa w równi z obłąkanemi na umyśle uważaią się. (§. 23.)

§. 29. Toż samo ściąga się do tych, którzy przez postrach, boiaźń, gniew, lub inną namiętność gwałtowną byli postawieni w stanie niemożności władania swym rozumem.

§. 30. Nie można iednak prawnego czynić domniemania, iżby piiaństwo lub namiętność do takowego doszły stopnia. (§. 91.)

Wolność woli.

§. 31. Wynurzenia woli przez fizyczną przemoc wymuszone, żadnéy nie maią mocy obowięzuiącéy.

§. 32. Toż samo rozumie się o oświadczeniach woli takich, do których kto przez odięcie mu potrzeb żywności i lekarskich albo przez zadanie bolów cielesnych został zniewolony.

§. 33. Również niebezpieczne zagrożenia utraty życia, zdrowia, wolności i sławy, wszelkie zatém idące oświadczenie woli czynią nieważném.

§. 34. Groźby są niebezpiecznemi, skoro dopełnienie ich albo samo z siebie, albo też w zdaniu Zagrożonego, zostaie w mocy Grożącego.

§. 35. Groźba doniesienia kogo do Sądu o występek bądź to zasadnie, bądź też bazzasadnie, pospolicie zwątla każde po niéy następuiące oświadczenie woli Zagrożonego.

§. 36. Co do gróźb, które niebezpośrednio ściągaią się do życia, zdrowia, wolności i honoru, Sędzia wedle własności samego zagrożonego złego i wedle stósunków onego do przedmiotu oświadczenia z rozwagą pomiarkować winien: czyli istotnie przez groźbę oświadczenie woli wymuszoném zostało.

§. 37. Również ceniąc wpływ groźby na wolę Zagrożonego, należy mieć wzgląd na tegoż stan ciała i umysłu.

§. 38. Groźba użycia swych praw wedle ustaw prawa, nigdy za przymus uważaną być nie może.

§. 39. Oświadczenie więc woli, do którego kto został powodowanym, przez to, iż drugi oświadczył, że praw swych w Sądzie chce poszukiwać, za wymuszone uznaném być nie może.

§. 40. Zagrożone odięcie korzyści, która przez Grożącego drugiemu wprawdzie przyobiecaną, lecz ieszcze udzieloną niebyła, oświadczenia woli Zagrożonego nie czyni nieważném.

§. 41. Pozór, iakoby lękliwość lub uszanowanie dały powód do oświadczenia woli, nie zasługuie na wzgląd.

§. 42. Wymuszone oświadczenia woli i wtenczas są nieważne, gdy gwałt i przymus nie przez tego, któremu oświadczenie ma przynieść korzyść, lecz przez trzeciego został dopełnionym.

§. 43. Przez to iednak, iż zagrażaiące niebezpieczeństwo pobudkę tylko dało do oświadczenia woli, toż ieszcze nie staie się nieważném.

§. 44. Lecz ieżeli obawa niebepieczeństwa sprawiła, iż Oświadczaiący cale niemiał mocy działania z wolnością i zastanowieniem się, natenczas przepis §. 28. seq. ma mieysce.

§. 45. Ktokolwiek, z powodu poniesionego przymusu, chce zaskarzyć oświadczenie woli z innych względów prawnie ważne, skoro tylko potrafi dostąpić Sędziego, a naydaléy w dni ośm, potem sądownie o tém donieść powinien.

§. 46. Takowe poprzednicze doniesienie, w każdym Sądzie ważnie uczynione być może, musi wszelako zawiérać wszystkie okoliczności, ściągaiące się do rzeczy, z podaniem na to dowodów.

§. 47. Z resztą od Donoszącego zawisło, czyli zechce sądownie wywodzić nieważność oświadczenia woli naprzeciw temu, który dopuścił się naprzeciw niemu przymusu i gwałtu, albo czekać, ażby na nim poszukiwano prawa z oświadczenia, albo też zażyć sposobów Ordynacyą sądową przepisanych w zachowaniu swych dowodów.

§. 48. Jeżeli iednak doniesiony gwałt iest tego gatunku, iż dać może powód do uzasadnienia dochodzenia kryminalnego, więc Sędzia odbieraiący podobne doniesienie, natychmiast Sądowi kraiowemu, do którego Indagacya należy, o tém do dalszego postępowania wiadomość udzielić powinien.

§. 49. Gdy doniesienie poprzednicze w myśl §. 45. nienastąpiło, mniemanie przymuszony iuż niemoże użyć w dowód, żądania przysięgi, ale zarzut innym sposobem zupełnie wykazać, iest obowiązany.

§. 50. Również przez zaniechanie takowego doniesienia, domniemanie prawne naprzeciw zarzutowi stawaiące nabywa mocy tak dalece, iż dla uzupełnienia dowodu naprzeciw takowemu domniemaniu, niezupełnie wyprowadzonego, przysięga Twierdzącemu na dowód twierdzenia iego przyznaną być niemoże.

§. 51. Jeżeli Oświadczaiący umarł, nim podług §. 45. poprzednicze potrafił uczynić doniesienie, więc dziedzice iego, w przeciągu trzech miesięcy po odebranéy wiadomości o nastąpioném oświadczeniu woli, będą mogli donieść Sądowi o przymusie, co będzie miało powyżéy wzmiankowany skutek.

Wola rzeczywista.

§. 52. Oświadczenie woli, z którego maią wyniknąć prawa i obowiązki, rzeczywistém być musi.

§. 53. Kto się wynurzył w okolicznościach powołania lub procederu swoiego, naprzeciw temu stawa domniemanie, iż oświadczenie takowe nie na pozór lub dla żartu tylko było uczynioném.

§. 54. To samo rozumie się, gdy oświadczenie nastąpiło w formie szczególnéy prawem oznaczonéy.

§. 55. W ogólności, rzetelność twierdzenia, iż oświadczenie na pozór tylko, lub dla żartu uczynione zostało, z okoliczności wyraźnie musi wynikać.

§. 56. Gdy kto umyślnie przez nieprzyzwoity żart przywiódł drugiego do przygotowań i działań onemu uciążliwych, za to wynagrodzić go musi.

§. 57.

§. 57. Oświadczenia woli uważają się za pewne czyli niezawodne, gdy zamiar oświadczaiącego nabycia, przeniesienia na kogo, lub zniesienia prawa iakiego, z słów lub innych wyraźnych znaków widzieć się daie. Wola pewna.

§. 58. Czyny, z których zamiar działaiącego z pewnością wnioskowany być może, uważaią się za milczące oświadczenia woli. Milczące oświadczenia woli.

§. 59. Oświadczenia woli milczące, równą z wyraźnemi moc maią.

§. 60. Oświadczenie woli milczące nic nie stanowi, skoro prawa wymagaią oświadczenia wyraźnego, dla prawnie ważnéy formy interesu.

§. 61. Samo milczenie wtenczas tylko za zezwolenie się uważa, gdy milczący mógł, a podług prawa był obowiązany oświadczyć się.

§. 62. Gdy kto wezwany rozkazem Sądu na prawie opartym do oświadczenia się, opornie tego nie czyni, oświadczenie się iego stósownie do zagrożenia w rozkazie, przez Sąd uzupełnione zostanie.

§. 63. Niemasz prawnie ważnego oświadczenia woli, gdy zamiar działaiącego z okoliczności tylko ma być domniemanym. Domniemane oświadczenia woli.

§. 64. Gdzie iednak postanowiły prawa, co z czynów takowych wnioskować należy, więc zamiar działaiącego podług tegoż domniemania prawnego, dopóty uważanym być ma, póki inna myśl woli iego iasno dowiedzioną nie zostanie.

§. 65. Zdanie każdego wyraźnego oświadczenia woli, podług zwyczaynego znaczenia słów i znaków wyrozumiane być musi. Wykład oświadczeń woli.

§. 66. Zwyczayne znaczenie rozpoznać należy podług czasu, w którym oświadczenie nastąpiło.

§. 67. Jeżeli zwyczay mówienia podług własności osoby iest różnym, więc zważać należy na osobę oświadczaiącego się.

§. 68. Gdy kto wolę swoią oświadczył przez Innego, należy zważać na tego tu zwyczay mówienia, chybaby użył takich wyrazów, które mu przez Mocdawcę wyraźnie przepisane zostały.

§. 69. Gdy wedle własności przedmiotu, są w zwyczaiu szczególne wyrazy lub sposoby mówienia, podług tegoż zwyczaiu myśl oświadczenia woli wytłómaczoną być powinna.

§. 70. Jeżeli zamiar iasno w oświadczeniu iest wytknięty, więc szczegóły wątpliwe podług tegoż zamiaru wyrozumiane być muszą.

§. 71. Gdy oświadczaiący się przy innéy okoliczności wolę swą iasno wynurzył, ciemny wyraz spórnego oświadczenia podług tegoż iasnego wynurzenia się, zrozumianym być ma.

§. 72. Wyięty iest przypadek, gdy zamiar zmiany rychleyszego oświadczenia przez późnieysze, wyraźnie widzieć się daie.

§. 73. Niepewne oświadczenia woli podług przepisów prawa wytłómaczyć należy.

§. 74. Wszelakoż każde oświadczenie woli w wątpliwym razie tak wytłómaczone być musi, aby nie zostało zupełnie bez skutku.

Omyłka. §. 75. Omyłka w istocie interesu lub w głównym przedmiocie oświadczenia woli, nieważném ie czyni.

§. 76. Toż samo rozumie się o omyłce względem osoby, dla którey prawa z oświadczenia woli ma powstać, skoro z okoliczności wynika, iżby bez takowey omyłki oświadczenie tym sposobem uczynioném nie było.

§. 77. Również omyłka, w wyraźnie domniemanych przymiotach osoby lub rzeczy, niweczy oświadczenie woli.

§. 78. W wszystkich tych przypadkach (§. 75. 76. 77.) oświadczenie woli zostaie nieważném, chociażby oświadczaiący był mógł omyłki uniknąć.

§. 79. Jeżeli iednak przez własne grube lub mierne uchybienie w błąd wpadł, a drugi o tém, iżby tamten się mylił, nie wiedział; oświadczaiący szkodę z swéy winy wynikłą zastąpić iest obowiązany.

§. 80. Gdy z obydwóch stron zaszła omyłka, któréy można było uniknąć, z żadnéy strony wynagrodzenie niema mieysca.

§. 81. Omyłka w zwyczaynie domniemanych przymiotach osoby lub rzeczy, również oświadczenie woli czyni nieważném.

§. 82. Wszelakoż w swéy zostaie mocy, gdy Mylący się przez własne swe grube lub mierne uchybienie do swéy omyłki dał powód.

§. 83. Przez omyłkę w innych przymiotach lub okolicznościach, oświadczenie woli nigdy się nie staie nieważném.

§. 84. W żadnym zaś razie ten, który sam umyślnie i z własną wiadomością zrządził omyłkę, z niéy prawa nabywać niemoże. Podstęp.

§. 85. Owszem wszelkie oświadczenie woli przez podstęp zrządzone, iest nieobowięzuiącém dla oszukanego.

§. 86. Oszukaniec, nietylko oszukanemu, ale też innym, którzy z powodu takowéy omyłki szkodę ponieśli, wynagrodzić iest obowiązany.

§. 87. Gdy oświadczenie woli wprawdzie przez podstęp nie zostało zrządzone, lecz oświadczaiący umyślnie do omyłki w nim naprowadzony został, więc zawisło od własności téyże omyłki z siebie saméy uważanéy, czyli i iak dalece zrządzone przez nią oświadczenie w swéy mocy utrzymać się może, lub nie. (§. 75—83)

§. 88. Chociażby podług tego, oświadczenie woli co do głównego interesu w swéy utrzymało się mocy, wszelako oświadczaiący co do szkody przez omyłkę wynikłéy przez oszukańca wynagrodzonym być musi.

§. 89. Gdy kto trzeci podszedł oświadczaiącego się bez uczestnictwa drugiego, na którego korzyść oświadczenie nastąpiło, więc również własność omyłki, do któréy oświadczaiący się naprowadzonym został, stanowi, czyli tego tu, oświadczenie iego woli co do głównego interesu wiąże lub nie. (§. 75—83.)

§. 90. Co do wynagrodzenia, które oszukaniec winien stronom obydwom, zostawia się przy przepisie §. 86. 88.

§. 91. Kto choć nie w zamiarze podeyścia go, przez trunek lub wzbudzenie innych namiętności gwałtownych drugiego w taki stan wprawia, iż iuż nie iest mocen rozważyć dobitnie swe czyny i ich skutki, ten z oświadczeń iego w takowym stanie uczynionych, żadnego prawa nabywać niemoże.

§. 92. Wszelakoż chcący z tego powodu (§. 91.) zaskarzyć oświadczenie swe woli

z innych względów ważne, w przeciągu dni ośmiu od dnia deklaracyi, stósownie do §. 46. sądownie o tém donieść powinien.

§. 93. Jeżeli takowe nie nastąpiło doniesienie, iuż nadal na zarzut takowy zważać nie można.

Forma oświadczeń woli.

§. 94. Jeżeli prawa dla pewnego rodzaiu oświadczeń woli żadnéy oznaczonéy nie przepisały formy, wszelkie iéy wynurzenie iest ważném, skoro tylko w niém znayduią się warunki §. 2. 3. 4. obięte.

§. 95. Jeżeli zaś forma takowa wyraźnie prawem iest przepisaną, więc wszystko to, względem niéy ma mieysce, co o formie czynów prawnych w ogólności postanowionem zostało.

Skuteczność onychże.

§. 96. Same tylko oświadczenia woli, chociaż z siebie samych ważne, pospolicie ieszcze nie są dostarczaiącémi na skutkowanie, nabycia, przeniesienia na kogo, lub uchybienia prawa iakiego.

§. 97. Czego ieszcze potrzeba, aby nadać oświadczeniu woli zupełną skuteczność prawną, wedle rozmaitych rodzaiów iego ustawami szczególnie iest postanowiono.

§. 98. Oświadczenia woli, do których kto ma obowiązek z prawa, lub przez Sędziego na mocy praw został wezwanym do skuteczności swoiéy, niewymagaią czego więcéy.

Warunek.

§. 99. Ile kto mocen zarządzić rzeczą, tyle też do oświadczenia swego woli warunki w téy mierze dodać może.

§. 100. Oswiadczenie woli iest warunkowe, gdy prawo z niego wynikaiące przywiązaném zostało do wypadku lub niewypadku zdarzenia iakiego.

a) Zawieszaiący.

§. 101. Gdy warunek tym sposobem dołączony został, iż dopiero przez uiszczenie onego, nabycie prawa dopełnione być ma, takowy zawieszaiącym się zowie.

§. 102. Kto ma nadane sobie prawo pod warunkiem zawieszaiącym; niżeli go może używać, uiszczenia wypadku oczekiwać powinien.

§. 103. Tymczasem warunkowo zobowiązany nic na szkodę prawa drugiemu nadanego przedsiębrać nie może.

§. 104. Jeżeli warunek od samego tylko zawisł przypadku, więc ani maiący-prawo, ani zobowiązany, każdy pod utratą swego prawa, nic nie może przedsiębrać, coby sprawić uiszczenie przypadku lub przeszkodzić mu mogło.

§. 105. Gdy warunek zawisł od wolnego czynu prawo-maiącego, lub trzeciéy osoby, a zobowiązany umyślnie przeszkadza uiszczeniu warunku, natenczas tenże co do niego za dopełniony uważać się ma.

§. 106. To samo ma mieysce, gdy zobowiązany przez podstęp lub inne środki niepozwolone sprawi postanowienie, pociągaiące za sobą spełźnienie warunku.

§. 107. Gdy iednak zobowiązany środków pozwolonych użył do sprawienia takowego postanowienia, więc nie iest w odpowiedzi za to prawomaiącemu.

§. 108. Gdy warunek zawieszaiący iest taki, iż zawisł od nieoznaczonéy wcale dowolności oświadczaiącego, lub tego, który przez oświadczenie zobowiązanym być ma, oświadczenie samo żadnéy niema prawnéy skuteczności.

§. 109. Jeżeli wprawdzie położony iest za warunek, oznaczony iaki wypadek lecz tylko taki, którego ziszczenie lub nieziszczenie się, samo z siebie od wolnéy woli oświadczaiącego lub zobowiązanego zawisło, prawomaiący niemoże przeszkodzić zobowiązanemu, aby nie rozrządzał przedmiotem oświadczenia podług własnego upodobania, a to aż do wydarzenia się takowego wypadku.

§. 110. Gdyby zobowiązany warunkowo, przez takowe rozrządzenie sam się wyzuł z sposobności uczynienia zadosyć oświadczeniu, wtenczas gdy zdarzenie się ziści; więc prawomaiący, który w tym względzie iuż dał lub uczynił cóżkolwiek, zupełnego za to żądać może wynagrodzenia.

§. 111. Gdy w czasie ziszczenia się wypadku, oświadczeniu może stać się zadosyć, prawomaiący bezwarunkowe do niego prawo nabywa.

§. 112. Gdy korzyść dla trzeciego za warunek położoną została, tenże koniecznie dopełnionym być musi.

§. 113. Gdyby trzeci nie przyiął korzyści, lub sam sobie przeszkodził w iéy osiągnieniu, ten, który ma zabezpieczone dla siebie pod warunkiem prawo, odwołać się do tego niemoże.

b) Rozwięzuiący.

§. 114. Warunek w ten sposób dołączony, iż przez ziszczenie się onego ma ustać skuteczność oświadczenia woli, zowie się warunkiem rozwięzuiącym.

§. 115. Maiący prawo pod warunkiem rozwięzuiącym, utraca ie w momencie ziszczenia się warunku.

§. 116. Jeżeli iednak okazuie się z okoliczności, iż prawo, z wydarzeniem się wypadku, za nieważne od czasu nadania go uważane być miało, więc i użytki dotychczas ciągnione, zwrócone być muszą.

§. 117. Gdy warunek rozwięzuiący od samego tylko ma zależeć przypadku, przepis §. 104. ma mieysce.

§. 118. Jeżeli warunek przywiązano do wolnéy woli tego, który za iego uiszczeniem się ma nabyć korzyść, więc drugi utraca prawo pod warunkiem rozwięzuiącym nabyte, od czasu, gdy tamten podług woli swéy postąpi.

§. 119. Gdy warunek zawisł od wolnego czynu téy osoby, która za iego uiszczeniem się ma utracić prawo, albo też od czynu osoby trzeciéy, a ten, któremu w tym razie ma dostać się prawo, przez podstęp lub inne środki niedozwolone sprawił postanowienie, przez które warunek rozwięzuiący istotnie się wydarza, co do niego przyimuie się, że się nie ziścił warunek.

§. 120. Gdy komu nadane zostało prawo lub korzyść pod warunkiem, aby nieodmieniał wdowiego stanu swoiego, tenże, gdyby znów w śluby wstąpił małżeńskie, na żaden sposób niemoże być pociągnionym do zwrotu mianych użytków.

§. 121. Od woli oświadczaiącego zawisło, żądać stawienia kaucyi za prawo pod warunkiem rozwięzuiącym udzielić się maiące, zaraz przy iego nadaniu.

§. 122. Jeżeli kaucyi nie żądano, więc prawomaiący w tym tylko razie do stawienia iéy pociągnionym być może, gdy istotna za-

chodzi obawa, iż sam się postawi w niesposobności dopełnienia obowiązku względem zwrotu rzeczy lub prawa na przypadek wydarzenia się warunku rozwięzuiącego.

§. 123. Kaucya w tym razie trwa póty, dopóki warunek rozwięzuiący ieszcze ziścić się może.

§. 124. Gdyby prawa lub korzyści bezcenne, pod warunkiem rozwięzuiącym były nadane, natenczas w przypadkach stawienia kaucyi wymagaiących, w mieysce ich wchodzi obowiązek poddania się karze konwencyonalnéy.

§. 125. Takową Sędzia wedle okoliczności oznaczy, a maiącyprawo na tak długo zabezpieczyć iest obowiązany, dopóki warunek rozwięzuiący ziścić się może.

c) podobne i niepodobne.

§. 126. Oświadczenie woli nie staie się warunkowém, gdy zastósowane zostało do wypadków, które podług naturalnego biegu rzeczy koniecznie wydarzyć się muszą.

§. 127. Gdy nadanie prawa przywiązane do wydarzenia takowego wypadku; uważać to należy za oznaczenie czasu.

§. 128. Oświadczenie woli, podług którego prawo ma zależeć od niewydarzenia się takowego koniecznego wypadku, iest żadném.

§. 129. Gdy wypadek, albo podług naturalnego biegu rzeczy w ogóle, albo podług szczególnych okoliczności i stósunków osoby téy, któréy położono warunek, wydarzyć się nie może, warunek zowie się niepodobnym.

§. 130. Dołączenie warunku niepodobnego w tym sposobie, iż tenże wydarzyć

się niema, oświadczenie czyni bezwarunkowém.

§. 131. Umowa, iż prawo ma zależeć od wydarzenia się niepodobnego warunku, niweczy całe oświadczenie woli.

§. 132. Toż samo ma mieysce, gdy dołączono warunki, których całe zrozumieć, lub sposobu w którym dopełnione być maią, poznać niemożna.

d) nieużyteczne,

§. 133. Warunki, z których dopełnienia żadnego przewidzieć nie można użytku, dopełnione być muszą, dopóki żyie oświadczaiący i o to nastawa.

§. 134. Jeżeli iednak umarł oświadczaiący nie wynurzywszy dokładniéy swych myśli względem celu, iaki miał w położeniu warunku, prawo pod warunkiem maiący, opuszczenia mu go u Sądu domagać się może.

§. 135. Sędzia powinien prawnie tych słuchać, którzy w tém maią interes, i tylko po uznaniu całe widoczney nieużyteczności warunku, wypełnienie iego może opuścić.

e) niepozwolone.

§. 136. Co samo z siebie nie może być przedmiotem oświadczenia woli, (§. 7—14.) tego też nikomu za warunek położyć niemożna.

§. 137. Czyli warunki podobne niweczą oświadczenie, czyli też za niepołożone uznać należy, to wedle rozmaitych rodzaiów oświadczeń woli, prawem szczególniéy iest postanowiono (Tyt. 5. §. 227. seq. Tyt. 12. §. 63.)

§. 138. Co sądzić należy o przypadkach, gdy zachowanie stanu wdowieńskiego położono za warunek, iuż powyżéy postanowiono (§. 120.)

§. 139. Gdy położono kilka dozwolonych warunków, z których ieden lub drugi wypełnionym być ma, pospolicie ten, który nimi został obciążony, ma wybór, którego z nich zechce dopełnić. *f*) O kilku położonych warunkach.

§. 140. I wydarzone iuż wypadki za warunek położone być mogą. *g*) O warunkach ściągających się do wydarzonych iuż wypadków.

§. 141. W tym razie posiadanie prawa pod podobnym warunkiem nadanego, nieprędzéy żądane być może, aż zdarzenie przeszłe iasno wykazaném nie zostanie.

§. 142. Wszelakoż, ieżeli oświadczenie woli czego innego nie stanowi, prawna iego skuteczność rozciąga się zwrotnie do tego czasu, w którymby była wzięła swóy początek, gdyby oświadczenie woli było bezwarunkowém.

§. 143. Gdy wypadek przeszły, położono za rozwięzuiący warunek, więc za wykazaném iego wydarzeniem, prawo pod tym warunkiem nadane, za iako od początku nieważne uważa się.

§. 144. Jednak ten, kto przywiódł oświadczaiącego do omyłki względem istności lub przymiotu wypadku, żadnéy z oświadczenia ciągnąć niemoże korzyści.

§. 145. Gdy w oświadczeniu przypuszcza się tylko pewny wypadek lub czyn, iako iuż zaszłe lub ieszcze zayść mogące, takowe iako powód oświadczenia uważać należy. Powód oświadczenia woli.

§. 146. Powód w oświadczeniu wytknięty szczególniéy służy tylko do wyiaśnienia wątpliwego zamiaru.

§. 147. Gdy więc zamiar iest iasnym, nieprawdziwość podanego powodu, nie uchyla samego oświadczenia woli.

§. 148. Gdy oświadczaiący się, powód fałszywy, z omyłki przyiął za prawdziwy; ten, który podstępnie takowy błąd sprawił, mieć z niego pożytku niemoże.

§. 149. Prócz takowego przypadku, omyłka, w pobudce przy oświadczeniach woli, z których wzaiemne wynikaią prawa i obowiązki, nigdy myłącemu się nie daie prawa, aby od swego oświadczenia się, znowu odstąpił.

§. 150. Przeciwnie zaś oświadczenia woli, z których ten tylko, na którego korzyść zeznane zostały, miałby pożytek, są nieważnemi, skoro okazuie się iż wyraźnie wytknięty mylny powód iedyną był przyczyną wynurzenia woli.

Opisanie. §. 151. Postanowienia powyższe względem fałszywych powodów, ściągaią się także do fałszywych opisów.

Cél. §. 152. Gdy się okazuie z osnowy oświadczenia woli lub z okoliczności, że oświadczaiący w tém, co włożył na drugiego, iżby uczynił lub zaniechał, na własny iego zamierzał pożytek, postanowienie takowe bardziéy za cel, niżeli za warunek uznać należy.

§. 153. W razie wyraźnego nadania lub udzielenia czego w pewnym celu, ten, na którego korzyść zeznano, dostępuie natychmiast mocy posiadania i użycia prawa mu nadanego, ieżeli przeciwnie nie postanowiono oświadczeniem nadawczém.

§. 154. Jednak takowe utraca prawo, gdy cel dopełnionym nie zostanie.

§. 155. Wszystko więc, co względem warunków rozwięzuiących w §. 114. seq. postanowiono, i co do celu ma mieysce.

§. 156. Gdy dla dopełnienia celu, czasu nie oznaczono, prawo tym końcem nadane cofniętém być nie może, póki tylko dopełnienie zostanie podobném.

§. 157. Przy oświadczeniach woli pomiędzy żyiącemi, oznaczony cel koniecznie wedle osnowy oświadczenia, dopełnionym być musi.

§. 158. Gdy prawo maiący albo niemoże albo niechce celu dopełnić, oświadczenie upada.

§. 159. Jeżeli iednak cel uskuteczniony został dopełnionem czegoś podobnego, wedle osnowy oświadczenia, a oświadczaiący wiedząc o tém, przez rok cały na tém poprzestał, iuż dziedzice iego na sposób tego dopełnienia powstawać nie mogą.

§. 160. Jak dalece przy oświadczeniach na przypadek śmierci, oznaczony cel albo koniecznie, albo też przez coś podobnego, a to przed, lub też po zeyściu oświadczaiącego się dopełnionym być powinien, to szczególnemi prawy postanowione zostało. (Tyt. 12. §. 505. seq.)

§. 161. W wszelkich przypadkach, gdy same prawo przedmiotem oświadczenia woli będące, przeyść może na dziedziców, ci tu wchodzą w prawa spadkodawcy i co do wolności dopełnienia warunku lub celu.

§. 162. Jeżeli iednak waruek lub cel był przywiązanym do osoby prawomaiącego, a tenże przed dopełnieniem onegoż umiera, samo oświadczenie skuteczność swą utraca.

Czas.

§. 163. Oznaczenie w oświadczeniu woli niepewnego czasu, kiedy prawo z tegoż oświadczenia ma wyniknąć lub ustać, uważa się iako warunek zawieszaiący lub rozwięzuiący.

§. 164. Gdy dołączono oznaczenie czasu w ten sposób, iż z iego upłynieniem użycie prawa swóy wziąść ma początek, więc wprawdzie ten, dla ktorego ie zabezpieczono, oczekiwać nadeyścia terminu powinien.

§. 165. Jednak same prawo uważa się za zupełnie nabyte, i, ieżeli do saméy tylko osoby nie iest przywiązaném na dziedziców przechodzi.

§. 166. Zobowiązany w oznaczonym przeciągu nic przedsiębrać niemoże takiego, czémby prawo drugiego ścieśnioném lub wcale zawiedzioném być mogło.

§. 167. Jeżeli czas pewny w ten sposób dołączono, iż przezeń trwanie prawa oświadczeniem woli nadanego oznaczone być ma, z upłynieniem tegoż czasu prawo samo z siebie ustaie.

§. 168. Ten, któremu w ten sposób prawo na czas pewny nadaném zostało, w przeciągu tym nic przedsiębrać niemoże, na szkodę tego, któremu ma się dostać po upłynieniu tegoż czasu.

§. 169. W obu przypadkach (§. 164. 167) ten, który rzecz z upłynieniem oznaczonego czasu oddać powinien, zatrzymuie użytki aż dotąd ciągnione.

TYTUŁ PIĄTY.

O umowach.

§. 1.

Wzaiemne zezwolenie na nabycie lub zbycie prawa, zowie się umową.

§. 2. Oświadczenie chęci udzielenia komu prawa lub przeięcia względem niego obowiązku, przyrzeczeniem się zowie.

§. 3 Same tylko wynurzenie chęci uczynienia czego, ieszcze nie iest przyrzeczeniem.

§. 4. Do rzeczywistości umowy istotnie należy, aby przyrzeczenie ważnie było przyiętém. (§. 78 seq.)

§. 5. Same tylko ślubowania, iako iednostronne tylko obietnice, podług prawa cywilnego, wcale nie są obowięzuiącymi.

§. 6. Gdy spadkodawca zaczął dopełniać ślubowania, stawa domniemanie, iż chciał zobowiązać Dziedzica do zupełnego wypełnienia onego.

§. 7. Umowa obciążliwą się zowie, gdy strony obiedwie wzaiemne na się przeymuią obowiązki.

§. 8. Umowa zowie się dobroczynną, gdy iedna tylko strona do dania, czynienia, poniesienia, lub zaniechania czego dla drugiéy strony zobowiązaną zostaie.

Zdolność osobista do zawierania umów.

§. 9. Jak dalece kto iest zdolnym do uczynienia prawnie ważnych oświadczeń woli, tak dalece też przez umowy zobowięzywać się może.

§. 10. Umowy, któremi osoby niezdolne zobowiązane być maią, przez opiekunów

z prawa lub przez Sąd onymże przydanych, zawierane być muszą. (Tyt. 4. §. 20—26.)

§. 11. Ważność umowy, przez którą osoba zdolna tylko do nabycia korzyści z mocy oświadczeń woli, ma także obowiązki przeiąć na się, zawisła zupełnie od zatwierdzenia Zwierzchności opiekuńczéy.

§. 12. Dopóki Opiekun swego ieszcze nie zdał oświadczenia, strona druga od umowy niemoże odstąpić.

§. 13. Wszelakoż każdego czasu iéy wolno, oznaczyć czas dla opiekuna, w którym tenże względem udzielenia lub odmówienia z swéy strony przyięcia, oświadczyć się winien.

§. 14. Małoletni i Marnotrawcy pod względem zdolności zawierania umów, uważaią się iako niedorośli.

§. 15. Niezdolność marnotrawcy do zobowiązania siebie przez umowy, zaczyna się w godzinę południową dnia tego, gdy wydane zostało pismo doniesień publicznych, w którém nayprzód umieszczoném zostało obwieszczenie publiczne.

§. 16. Wszelakoż ten, któremu wiadomo, iż człowiek iaki o marnotrawstwo sądownie iest zaskarzony, żadnego niemoże nabyć prawa z umowy, chociażby przed publiczném w téy mierze obwieszczeniem, z nim zawartéy.

§. 17. Niezdolność marnotrawcy do zobowięzywania siebie przez umowy, trwa aż do godziny południowéy dnia tego, w którym naznaczone zostaie uchylenie opieki.

§. 18. Co do małoletnich, niezdolność zawierania umów uciążliwych, kończy się z po-

z początkiem dnia, w którym staią się doletnimi.

§. 19. Zdolność osób, które wprawdzie niedostąpiły ieszcze doletności prawem oznaczoney, ale iuż rok dwudziesty skończyły, niemniéy tych, które za doletnich uznano, w swém mieyscu dokładniéy oznaczoną została. (Cz. II. Tyt. 18. Oddz. 8.)

§. 20. Zostaiących pod opieką, którzy z zezwoleniem władzy opiekuńczéy własne założyli gospodarstwo, obowięzuią umowy i bez przystępu opiekuna zawarte, skoro też ściągały się bezpośrednio do prowadzenia własnego gospodarstwa.

§. 21. Zostaiący pod opieką, zobowiązawszy się za zezwoleniem opiekuńczém do pewnego celu lub interesu, są zdolni wszelkie zawierać umowy, bez którychby przeznaczenia takowego dopełnić niemogli.

§. 22. O umowach dzieci pod oycowską władzą będących, niemniéy niewiast zamężnych, w swém mieyscu szczególnieysze są wydane ustawy. (Cz. II. Tyt. 1. 2.)

§. 23. Niewiasty bezżenne, tam, gdzie urządzenia prowincyonalne co innego nie stanowią, co do zawierania umów uważaią się w równi z mężczyznami.

§. 24. Slepi, głusi i niemi tak dalece mogą zawierać umowy, ile wolę swą iasno i z pewnością wynurzyć zdołaią.

§. 25. Gdy iednak maią przydanych sobie opiekunów; co do zdolności zawierania umów, uważaią się iako niedołężni na umyśle.

§. 26. Jak dalece i pod iakiemi warunkami korporacye i gminy przez umowy zobo-

wiązane być mogą, to wedle ich statutów przez Rząd zatwierdzonych osądzić należy.

§. 27. Gdzie też statuta nic nie stanowią; wzgląd mieć należy na prawa względem różnych rodzaiów korporacyi wydane.

§. 28. Gdzie zaś i te nic szczególnego nie urządziły, tam zasady powszechne o zobowiązaniach korporacyi w ogólności przepisane, stanowią.

§. 29. Kassy publiczne zobowiązane być tylko mogą za zezwoleniem przełożonego Wydziału (Departamentu.)

§. 30. Jeżeli podług urządzenia kassy potrzeba bezpośredniego zezwolenia Panuiącego, przełożony Departament przed albo zaraz przy zawieraniu umowy winien pod własną odpowiedzialnością uwiadomić o tém tego, który z kassą wdać się chce w interes.

§. 31. Każdy kontrahent winien dowiadywać się o własności drugiego, na zdolność iego w zawieraniu umów, wpływ mieć mogących.

§. 32. Samą więc tylko niewiadomością o niezdolności iednéy strony, druga zasłonić się nigdy niemoże.

§. 33. Kto iednak po należytém dowiadywaniu się, przecież przez Niezdolnego naprowadzony został do zawarcia umowy, z maiątku iego poszukiwać może wynagrodzenia.

§. 34. Zawieraiący umowy z osobą niżéy lat ośmnaście maiącą, nigdy zasłonić się niemoże niewiadomością małoletniego iéy wieku.

§. 35. To samo i do tego się ściąga, który poprzestał na zapewnieniu Niezdolnego o

swoiéy zdolności, chociażby ią przysięgą zatwierdził.

§. 36. Kto wiedząc o swéy niezdolności, naprowadza Drugiego do zawarcia umowy, iako oszukaniec ma być karanym. (Cz. II. Tyt. 20. Oddz. 14.)

§. 37. Umowa z przyczyny niezdolności iednéy z stron nieobowięzuiąca, przez przyznanie po ustaniu niezdolności nastąpione, tak dalece tylko obowięzuiącéy nabywa mocy, ile toż przyznanie za nową prawodzielną umowę uznaném być może.

§. 38. Nowa takowa umowa wtenczas tylko rozciąga się zwrotnie do początku interesu, gdy to wyraźnie umówioném zostało.

II. Przedmioty.

§. 39. Umowy zawierane być mogą o wszystko, co tylko przedmiotem być może prawnieważnego oświadczenia woli. (Tyt. 4. §. 5—19.)

a) Umowy względem czynów lub

§. 40. Umowy, któremi kto przyobiecał czyn trzeciéy osoby, obowięzuią go pospolicie tylko do przyłożenia z swéy strony wszelkiego starania, aby czyn przyobiecany został dopełnionym.

§. 41. Jeżeli tego dokazać nie zdoła, więc i druga strona niema obowiązku z swéy strony dopełnienia umowy.

§. 42. I owszem to, co w moc takowéy umowy iuż dał lub uczynił, zwróconém mu, albo gdyby to być niemogło, wynagrodzoném być musi.

§. 43. Przyrzekaiący, gdy żadnego nie przyłożył starania, aby czyn przyobiecany był dopełnionym, szkodę z niedopełnienia iego wynikaiącą wynagrodzić powinien.

§. 44. To samo ma mieysce, gdy Przy-

rzekaiący przez własne swe grube lub mierne uchybienie stał się przyczyną, niedopełnienia przyobiecanego czynu.

§. 45. Gdy wykazuie umowa, iż Przyrzekaiący nietylko zobowiązał się swego przyłożyć starania, ale też zaręczyć za skutek, w razie niedopełnienia czynu, winien Drugiemu zupełne wynagrodzenie.

b) względem rzeczy Trzeciego,

§. 46. Gdy strony obiedwie zawarły wyraźnie umowę względem rzeczy lub praw obcych, przyiąć należy, iż iedna z nich zobowiązać się tylko chciała do nakłonienia trzeciéy osoby, aby czynu dopełniła stósownie do umowy.

§. 47. Jeżeli według treści umowy, lub podług okoliczności przyięto być niemoże, iż taki był zamiar kontrahentów, umowa takowa cale nie iest obowięzuiącą.

§. 48. Wszelakoż ieden drugiemu wynagrodzić powinien to, co z względu na takową umowę istotnie daném lub dopełnioném było.

§. 49. Przyobięcuiący rzecz obcą, gdy wyraźnie zobowiązał się zaręczyć za skutek; przepis §. 45. ma mieysce.

§. 50. Jeżeli z obydwóch stron czyn niepozwolony był powodem do umowy względem rzeczy lub prawa trzeciéy osoby, zysk przez którąkolwiek z nich iuż ciągniony, dostaie się skarbowi publicznemu.

c) względem czynów niepodobnych,

§. 51. Umowy, przez które kto obowięzuie się do czynów lub powinności zupełnie niepodobnych, są żadne.

§. 52. To samo rozumie się o niepodobieństwie warunkowém, które w czasie za-

warcia umowy, było obu stronom wiadome lub niewiadome.

§. 53. Jeżeli warunkowe niepodobieństwo temu tylko było wiadome, który się zobowiązał do niepodobnego czynu lub powinności, więc drugą stronę zupełnie wynagrodzić powinien.

§. 54. Gdy tylko odbieraiący przyrzeczenie czynu lub powinności, wiedział o niepodobieństwie wykonania ich dla Przyobiecuiącego, umowa wprawdzie obowięzuiącéy niema mocy;

§. 55. Jeżeli iednak ten, który przyiął przyrzeczenie niepodobnego czynu lub powinności, Przyrzekaiącemu dał cóżkolwiek lub uczynił w moc umowy, to za darowiznę się uważa.

§. 56. W wszelkich przypadkach umowa w swéy zostaie mocy, gdy zostawiono w niéy wybór iednéy lub drugiéy stronie, żądać lub wypełnić co innego w mieysce niepodobnéy rzeczy.

§. 57. Toż samo ma mieysce, gdy niepodobieństwo warunkowe zachodzące podczas zawarcia umowy, ustaie aż do czasu do dopełnienia naznaczonego.

d) względem rzeczy wyiętych z pod pospolitego zarządu,

§. 58. Umowy względem rzeczy usuniętych z pod pospolitego zarządu, tyle są ważne, ile zachodząca w zarządzie przeszkoda uprzątnioną bydź może.

§. 59. Dopełnienie iednak onychże nie prędzéy, aż po uprzątnieniu przeszkody, żądane być może.

§. 60. Jeżeli tym celem pewny postanowiono czas, więc po bezskuteczném upłynieniu onegoż, umowa sama z siebie upada.

§. 61. Jeżeli żadnego nieumówiono czasu, takowy na wniosek iedney lub drugiey strony, przez Sąd, w miarę okoliczności ustanowionym być ma.

§. 62. Gdy uprzątnienie przeszkody zawisło od czynu trzeciey osoby, do ktorey wystarania ieden z kontrahentów się zobowiązał, przepisy §. 40 — 45. maią mieysce.

§. 63. Gdy żadna z stron szczególniey nie zobowiązała się do uprzątnienia przeszkody, więc obowiązek w tey mierze należy do tego, któremu tylko exystencya przeszkody była wiadomą.

§. 64. Jeżeli exystencya przeszkody, obu stronom była wiadoma, ten, który z przyczyn w osobie iego zachodzących, umowy względem rzeczy takowey zawierać nie może, starać się powinien o uprzątnienie przeszkody.

§. 65. Lecz ieżeli spór i wedle tego rozwiązanym być nie może, więc przy umowach dobroczynnych, ten, który chce dostąpić korzyści, o uprzątnienie przeszkody starać się musi.

§. 66. Przy obciążliwych zaś umowach, obydwie strony równy do tego maią obowiązek.

§. 67. Gdy pomimo należycie użytego starania, przeszkoda uprzątnioną być nie może, ma mieysce to wszystko, co przepisano w §. 52 — 57. na przypadek zawarcia umowy względem czynu warunkowo niepodobnego.

*) względem czynów niedozwolonych,

§. 68. Umowy względem czynów niedozwolonych, równie iak te względem niepodobnych, są nieważne.

§. 69. Jeżeli iednak mieysce mieć może uwolnienie od zakazuiącego prawa, więc o

takowych umowach to samo się rozumie, co postanowiono względem umów o rzeczy wyłączone z pod pospolitego zarządu.

f) względem czynów bezpożytecznych

§. 70. Umowy, których dopełnienie Nikomu korzyści lub użytku przynieść nie może, na wniosek przez nie obciążonego, przez Sąd uchylone być powinny.

g) względem nieoznaczonych przedmiotów,

§. 71. Umowy, których przedmiot oznaczonym być nie może, lub których oznaczenie albo dopełnienie zostawiono iedynie dowolności zobowiązanego, są nieobowięzuiącemi (§. 235 — 240.)

§. 72. Jeżeli oddano bliższe oznaczenie obowiązku w nieoznaczonym sposobie przeiętego, Decyzyi Trzeciego; umowa iest ważną, skoro Trzeci swe zdanie wyrzecze.

§. 73. Wszelakoż do wyrzeczenia swego zdania zniewolonym być niemoże.

h) umowy względem korzyści dla Trzeciego,

§. 74. I korzyści dla Trzeciego, mogą być przedmiotem umowy.

§. 75. Trzeci wszelakoż z takowéy umowy, do któréy ani pośrednio ani bezpośrednio nie wchodził, wtenczas dopiero prawa nabędzie, gdy do niéy przystąpi za zezwoleniem stron głównych.

§. 76. Dopóki tenże nieprzystąpi, umowa na iego korzyść zawarta za zgodą kontrahentów zmienioną, lub całe zniesioną być może.

§. 77. Jeżeli iednak iuż Trzeciemu uczyniono wniosek o przystąpienie do umowy, kontrahenci oczekiwać muszą oświadczenia się iego względem przyięcia.

III. O akceptacyi.

§. 78. Wszystko, cokolwiek należy do prawnéy ważności oświadczenia woli w ogól-

ności, iest także potrzebne do przyięcia obietnicy.

§. 79. Przez przyięcie ważnego przyrzeczenia, zawiera się umowa.

§. 80. Moment, w którym przyięcie należycie oświadczoném zostało, oznacza czas zawartéy umowy.

§. 81. Czyny, które domniemać się każą przyięcia przyrzeczenia, uważaią się za wyraźne przyięcie.

§. 82. Gdy to, czego iedna strona żąda lub domaga się, przez drugą stronę uczynioném iéy było, niepotrzeba szczególnego przyięcia z tamtéy strony.

§. 83. Nikt więcéy prawa z przyięcia nabywać nie może nad to, co przez Drugiego ofiarowaném było.

§. 84. Przyięcie musi być bezwarunkowém i nieograniczoném, ieżeli przez nie ma nastąpić zawarcie umowy.

§. 85. Gdy przyięcie następuie tylko pod warunkami i ograniczeniami, Przyrzekaiący może odstąpić od swego podania.

§. 86. Umowy nietylko osobiście, lub przez Pełnomocników, ale też i listownie zawierane być mogą.

§. 87. Ile kto na zasadzie wyraźnego lub na domniemaniu polegaiącego pełnomocnictwa mocen iest załatwiać Interessa drugiego, tyle też podania onemuż uczynione w imieniu iego może przyimować. (Tyt. 13. §. 120. seq.)

§. 88. Prócz tego przypadku ten, któremu przyrzeczenie uczyniono, przez przyięcie go od Trzeciego pospolicie ieszcze prawa nie nabywa (Tyt. 11. §. 1060.)

§. 89. Jeżeli iednak przez oświadczenie przyięcia, istotna umowa między Przyrzekaiącym i Przyimuiącym na korzyść trzeciego, przyszła do skutku, przepisy §. 74 — 77. maią mieysce.

§. 90. Przyięcie przyrzeczenia w swym musi nastąpić czasie, ieżeli ma mieć moc obowięzuiącą względem przyrzekaiącego. Oznaczenie czasu do przyięcia.

§. 91. Jeżeli podaiący, pewny oznaczył czas do oświadczenia się względem propozycyi, drugi mocen oświadczyć przyięcie aż do zupełnego upłynienia tegoż czasu.

§. 92. Gdy podaiący zostawił dobrey woli drugiego czas do oświadczenia się względem uczynioney mu propozycyi; wszelakoż może, gdy drugi ociąga się w tey mierze, czas mu do przyięcia wyznaczyć.

§. 93. Jeżeli iednak czas do namysłu, wyraźnie dla pewnego celu został udzielony; taki powinien być przeciąg wyznaczyć się maiącego czasu, iżby w nim cel mógł być dopięty.

§. 94. Jeżeli przy podaniu nic nie postanowiono względem czasu do przyięcia, oświadczenie się względem ustney propozycyi, zaraz po iey uczynieniu nastąpić powinno.

§. 95. Pomiędzy osobami w iedném mieyscu przebywaiącemi oświadczenie się na propozycyą piśmiennie podaną powinno nastąpić w ciągu dwudziestu czterech godzin.

§. 96. W razie, gdy pomiędzy nieprzytomnymi propozycya piśmiennie uczynioną została; idzie o czas, w którym list podług zwyczaynego biegu poczt mógł nadeyść w mieysce pobytu drugiego.

§. 97. Naypierwszą pocztą wozową lub konną, która po takowym czasie odchodzi, dana być musi na propozycyą odpowiedź.

§. 98. Wszelakoż podaiący, gdy z naypierwszą pocztą nie nadeydzie odpowiedź z powodu wydarzyć się mogących różnych wypadków, dnia ieszcze następuiącey poczty oczekiwać powinien.

§. 99. Gdy propozycya piśmienna uczynioną była przez umyślnego posłańca, Podaiący oczekiwać musi naydłuższego czasu, w który posłaniec takowy bez przygód nadzwyczaynych może powrócić.

§. 100. Skoro posłaniec w tym czasie niepowraca, Podaiący winien donieść o tem drugiemu, i zarazem oświadczyć mu, czyli ieszcze przy uczynioney propozycyi zostaie.

§. 101. Gdy propozycya czyni się korporacyi lub gminie, Podaiący na oświadczenie się iey, tak długo oczekiwać musi, ile czasu potrzeba, aby względem propozycyi nastąpić mogło postanowienie podług urządzeń ogólnych towarzystwa, i aby onemu oznaymionem być mogło.

§. 102. W wszelkich przypadkach, gdy wyraźnie niepostanowiono inaczey, przyimuie się, iż przyięcie nastąpiło w czasie, w którym przyimuiący uczynił wszystko, czego było z iego strony potrzeba, do oznaymienia Podaiącemu oświadczenia się swoiego.

§. 103. Skoro zaś czas powyżey w §. 90. i następ. przepisany do oświadczenia się względem propozycyi, bezskutecznie upłynął, Podaiący od propozycyi swoiey może odstąpić.

§. 104. Winien atoli temu, któremu propozycyą uczynił, pomiędzy przytomnymi natychmiast, pomiędzy nieprzytomnymi zaś naybliższą pocztą donieść, iż propozycyą cofa.

§. 105. Jeżeli tego zaniedbał, a na przyszłość okaże się, iż drugi w swym czasie oświadczył przyięcie, musi zastąpić szkodę z przysposobień do dopełnienia umowy aż dotąd poczynionych wynikłą.

§. 106. Zeyście iednéy z stron po uczynieniu propozycyi, przed upłynieniem iednak czasu powyżéy postanowionego, wydarzone, nic niezmienia w prawach i obowiązkach względem przyięcia.

§. 107. Skoro iednak propozycya zamierzała tylko wyraźnie ku osobistéy korzyści tego, któremu była uczynioną, dziedzice iego prawa nie maią, do przyięcia, którego spadkodawca ich nieoświadczył ieszcze.

§. 108. W przypadkach, gdy dla śmierci iednéy lub drugiéy strony odstąpienie od umowy istotnie zawartéy, przed iéy dopełnieniem ma mieysce, przez śmierć ginie też prawo do przyięcia propozycyi (§. 415. seq.)

IV. Forma umów.

§. 109. Do ważności umowy, prócz zobopólnego zezwolenia, należy ieszcze zachowanie formy prawem przepisanéy.

§. 110. Jeżeli zachowanie pewnéy formalności, prawem przepisane tylko zostało pod zagrożeniem kary, umowa zostaie ważną, chociażby formalność zaniedbaną była.

1) Podług których praw forma umów rozpoznaną być ma.

§. 111. Forma umowy uważaną być musi podług praw mieysca, w którem zawartą została.

§. 112. Forma umowy pomiędzy nieobecnymi formalnie zawartéy uważa się podług praw mieysca, z którego iest datowaną.

§. 113. Jeżeli zaś umowa pomiędzy nieprzytomnymi, bez sporządzenia formalnéy czynności, listownie tylko zawartą została, a w mieyscach zamieszkania kontrahentów różne są prawa co do prawnych formalności, więc ważność formy ocenioną być powinna podług praw mieysca tego, podług których naylepiéy w swey mocy utrzymać się może.

§. 114. Toż samo ma mieysce, gdy umowa iest datowaną z kilku mieysc, różne co do formy prawa maiących.

§. 115. W wszelkich przypadkach, gdzie rzeczy nieruchome, prawo własności względem nich, ich posiadanie lub użytek są przedmiotem umowy; co do formy zachowane być muszą prawa mieysca, w którem rzecz iest położona.

2) O umowach na piśmie.

§. 116. Umowy, które z mocy prawa lub z woli stron piśmiennie być maią zawarte, dopiero przez podpis staią się obowiązuiącemi.

§. 117. W wszelkich przypadkach, gdy strony zgodziły się na zawarcie umowy na piśmie, domniemanie ma mieysce: iż nietylko dowód, ale też obowięzuiąca moc umowy do piśmiennego iéy zawarcia przywiązaną została.

§. 118. Własnoręcznie nawet pisane koncepta, bez podpisu, za uzupełnione umowy uznane być nie maią.

§. 119. Przyłożenie iednak pieczęci na dokumencie podpisanym i wręczonym nie iest

potrzebném, chociażby w dokumencie była wzmianka o pieczęci.

3) O punktacyach.

§. 120. Punktacya przez strony obydwie podpisana i wzaiemne ich zezwolenie na wszystkie istotne warunki interessu dowodząca, tę samą ma ważność, co formalny kontrakt.

§. 121. Można więc skarzyć o dopełnienie onéyże.

§. 122. Jeżeli w celu roboracyi sądowéy, potwierdzenia lub intabulacyi, potrzebną iest formalna expedycya umowy, Sędzia podług osnowy punktacyi sporządzenie iéy może nakazać.

§. 123. Gdy która z stron stale się wzbrania podpisać umowę, Sędzia zastąpienie iey może nakazać.

§. 124. Jeżeli przedmiotem umowy iest nieruchomość za mieyscem zawarcia umowy położona a prawa mieysca wymagaią formalnego przez obydwie strony podpisanego kontraktu, strona upornie odmawiaiąca podpisu exekucyą do tego zniewoloną być może.

§. 125. Jeżeli iednak zbywa w punktacyi na postanowieniach głównych, albo gdy strony zastrzegły sobie w niéy wyraźnie ułożenie pewnych potocznych warunków, punktacye takowe tylko iako przedwstępne umowy (traktaty) uważane być maią.

§. 126. Protokuł przez Sądy lub Kommissarza Sprawiedliwości przyięty względem zawrzeć się maiącéy umowy, również iak punktacya, ma skuteczność.

4) O ustnych umowach ubocznych.

§. 127. Gdy umowa została zawartą na piśmie, wszystko cokolwiek ściąga się do

BIBLIOTEKA UNIWERSYTECKA POZNAŃ

układów stron, podług piśmiennego kontraktu rozpoznane być musi.

§. 128. Na wniosek ustnie umówionych warunków ubocznych bez różnicy przedmiotu, wzgląd żaden dany nie będzie.

§. 129. Owszem postanowienia uboczne tyczące się sposobu, mieysca, czasu, i innych prawideł wypełnienia umowy, a kontraktem nie obięte, iedynie tylko przez Sędziego podług przepisów prawa uzupełnione być winny.

§. 130. Cokolwiek w kontrakcie nieczytelnie napisaném lub niewyraźnie wytkniętém zostało, a z związku rzeczy iasno nie wynika, w inny niezawodny sposób dochodzone być ma.

5) Prawna konieczność umów na piśmie.

§. 131. Każda umowa którey przedmiot przenosi piećdziesiąt Talarów w grubey śrebrney monecie, musi być zawartą na piśmie.

§. 132. Gdy umowa iest zawartą o złoto, trzy Talary grubey śrebrney monety rachuie się za dukat, a pięć i iedna czwarta część Talara, za monetę złotą pięciu Talarów.

Jak dalece piśmienne zawarcie iest potrzebném co do innych oświadczeń woli.

§. 133. Inne też iednostronne oświadczenia woli, gdy przedmiot ich pięćdziesiąt Talarów przenosi, a skutki onychże i na przyszłość rozciągać się maią, muszą być zawarte na piśmie.

§. 134. Do zrzeczeń i odstąpień, nie zaś na dowód uskutecznioney zapłaty lub innym sposobem nastąpionego wypełnienia obowiązku, potrzebne są dokumenta na piśmie.

Oznaczenia bliższe a) co do praw gruntowych

§. 135. Umowy i oświadczenia maiące za przedmiot służebności gruntowe, również ciągłe osobiste ciężary i obowiązki zawsze na piśmie czynione być winny.

§. 136. Umowy względem powinności ratami wypełniać się maiących, gdy ilość rat iest nieoznaczoną albo też raty wszystkie przeszło pięćdziesiąt Talarów wynoszą, na piśmie zawarte być muszą. *b) co do powinności ratami wypełniać się maiących*

§. 137. Wszelakoż do naymowania pospolitéy czeladzi piśmienney niepotrzeba umowy. (Cz. 2. Tyt. 5. Oddz. 1.)

§. 138. W umowach na zysk lub stratę nie zważa się na znakomitość niepewnego zysku, lecz na to, co w zamian stawione lub przyrzeczone zostało. *c) co do umów na zysk lub stratę*

§. 139. W każdym iednak razie, gdy z obydwóch stron zachodzi interes o zysk lub stratę, umowa takowa na piśmie zawartą być musi.

§. 140. Kary konwencyonalne, nie liczą się do summy lub wartości rzeczy, która iest przedmiotem głównego zobowiązania się. *d) co do karumownych (konwencyonalnych,)*

§. 141. Jeżeli iednak sama kara konwencyonalna pięćdziesiąt Talarów przenosi, umowa być musi zawartą na piśmie.

§. 142. Korrespondencya pomiędzy obecnymi zastępuie mieysce umowy piśmienney, gdy tamta zawiera w sobie warunki i wzaiemne zezwolenie kontrahentów. *listowne zawarcie umów piśmiennych.*

§. 143. Jeżeli do interesu, o który umowę zawarto, potrzeba sporządzenia formalnéy czynności, korrespondencya tyle co punktacya znaczy (§. 120. seq.)

§. 144. Przy oddawaniu komu rzeczy w zachowanie nie trzeba piśmiennéy umowy. (Tyt. 14. Oddz. 1.) *Przypadki w których niepotrzeba umowy piśmiennéy.*

§. 145. Niemniéy gdy gościnnym, furmanom lub szyprom przedmioty iakie przez Podróżnych powierzone zostaią.

§. 146. Gdy umowa względem rzeczy ruchomych przez obie strony zaraz wypełnioną zostaie, naprzeciw interesowi tym sposobem załatwionemu niemożna zarzucić niedostatku piśmienney umowy.

§. 147. Również żadna z stron względem interesu tym sposobem załatwionego, drugiéy z powodu mniemanych ustnych umów ubocznych, zaskarzać niemoże.

§. 148. Gdy względem rzeczy ruchomych zmysłowych, za granicą zostały zawarte umowy ustne, w mieyscu gdzie takowe bez różnicy są ważne, niedostatek piśmiennego ich zawarcia i w Sądach tuteyszych niemoże być wniesioném.

§. 149. Do sprzedaży towarów iarmacznych i targowych przez kupców z innemi osobami podczas iarmarku lub targu zawartych i zaraz wypełnionych, albo też zapisanych do xiąg po kupiecku utrzymywanych, nie potrzeba piśmiennego kontraktu.

§. 150. Prócz tego i takowe sprzedaże piśmiennie zawierane, lub też przez obydwie strony Sądowi iarmacznemu czyli targowemu podług przepisu Ordynacyi Sądowéy urządzić się maiącemu ustnie doniesione być muszą.

§. 151. Czego prawo wymaga co do piśmiennych umów względem interesów kupieckich pomiędzy kupcami na iarmarkach i targach i pomimo nich, to w swém mieyscu postanowiono (Cz. 2. Tyt 8. Oddz. 7.)

§. 152. W wszelkich przypadkach podpisanie rachunku z dostawionych towarów lub robót przez dłużnika, zastępuie mieysce piśmienney umowy.

§. 153.

§. 153. Gdy trzeci chce przystąpić do umowy pomiędzy innymi zawartéy, która z prawa piśmiennie sporządzoną być musiała, przystęp takowy również na piśmie zeznanym być winien.

§. 154. Przedłużenie ustne umowy z prawa na piśmie zawartéy tak dalece tylko na wzgląd zasługuie, ile prawa dozwalaią przedłużenia milczącego i czas iego oznaczaią wyraźnie (Tyt. 21. Oddz. 2.) O przedłużeniu umowy.

§. 155. Gdy w przypadkach gdzie prawa wymagaią umowy na piśmie, taż ustnie tylko zawartą i przez żadną z stron wypełnioną ieszcze nie została, żadna z niéy skarga nie ma mieysca. Skutki prawne niezawarcia umowy na piśmie.

§. 156. Jeżeli zaś iedna z stron przyięła iuż od drugiéy dopełnienie całkowite, lub cząstkowe umowy, obowiązaną iest z swéy strony dopełnić umowy, albo zwrócić lub wynagrodzić to co pozyskała.

§. 157. Obieraiąc ostatnie winien iest zwrócić rzecz na poczet umowy mu daną, w stanie takim, w iakim ią odebrał.

§. 158. Co do użytków niemniéy i ulepszeń w tym przeciągu czasu zdarzonych, uważa się iako nierzetelny posiadacz (Tyt. 7. §. 223. seq.)

§. 159. Gdy niemoże zwrócić rzeczy odebranéy w stanie takim w iakim ią odebrał, a przecież niechce dopełnić ustnéy umowy, wartość ustnie umówioną wynagrodzić powinien.

§. 160. Jeżeli nie umówiono wartości, wynalezioną i wynagrodzoną być musi ta, którą rzecz miała w czasie iéy oddania.

§. 161. Gdy ten, który niechce dopełnić ustnéy umowy iuż drugiemu dał cóżkolwiek w skutek onéyże, może wprawdzie żądać także zwrotu.

§. 162. Wszelakoż rzecz przez niego daną przyiąć musi w stanie tym, w iakim się znaydowała wtenczas, gdy drugi powziął wiadomość o niechęci iego dopełnienia umowy.

§. 163. Zgoła ten z kontrahentów, który był gotów dopełnić ustnéy umowy, co do zwrotu tego, co przez drugiego, od umowy odstępuiącego było daném, we wszystkiem ma prawa rzetelnego Posiadacza (Tyt. 7. §. 188. seq.)

§. 164. Gdy iednéy lub drugiéy stronie na poczet ustnéy umowy, cóżkolwiek zapłaconém zostało, odstępuiący od dnia odebranéy zapłaty, drugi, co był gotów dopełnić umowy od dnia oznaymienia mu odstąpienia tam tego procent kraiowy płacić są obowiązani.

§. 165. Gdy czyny były głównym ustnéy umowy przedmiotem, a te wszystkie wypełnione zostały, wynagrodzenie za nie nastąpić musi wedle treści teyże umowy.

§. 166. Jeżeli czyny w części tylko dopełnione zostały, a Zobowiązany pozostaiących ieszcze dopełnić niechce, więc prawo do nich maiący z ilości wynagrodzenia umową ustną oznaczonéy tyle potrącić sobie może, ile potrzeba, aby zato pozostaiące ieszcze czyny uskutecznione być mogły.

§. 167. Jeżeli przeciwnie prawo maiący przyiąć niechce dopełnienia, nieuskutecznionych ieszcze czynów, więc wartość istotnie

dopełnionych, podług prawa wynalezioną i wynagrodzoną być musi.

§. 168. Zresztą umowa ustna tylko, z powodu niedopełnienia iéy, przez iedną lub drugą stronę, nie daie mieysca zażądaniu wynagrodzenia szkód, lub utraconego zysku.

Co rozumieć należy gdy iuż nie exystuie umowa na piśmie.

§. 169. W razie zaginienia umowy sporządzonéy na piśmie wolno iest, zabrać się do wszelkich prawem dozwolonych dowodów, w celu wykazania iéy osnowy.

§. 170. Gdy który z kontrahentów umyślnie zrządził zagubienie lub zniszczenie dokumentu, podana onegoż przez drugiego osnowa dopóty za prawdziwą uznana być ma, dopóki co innego dowodnie okazaném nie zostanie.

O umowach sądowych.

§. 171. Niewidomi, i Głuchoniemi umowy swe piśmienne, sądownie muszą zeznawać.

§. 172. Osoby czytać i pisać nieumieiące lub dla przypadku iakiego pisać niemogące w przypadkach potrzeby piśmiennego kontraktu, takowy albo sądownie albo przed Kommissarzem sprawiedliwości zeznawać muszą.

§. 173. Co do pospolitych włościan czytać i pisać nieumieiących, dosyć na zeznaniu i zapisaniu umowy, w Sądzie tak zwanym wieyskim za przybraniem przysięgłego Pisarza sądowego.

§. 174. Umowy zasądowe choć piśmienne osób tych, względem których niezachowano formalności §. 171. 172. 173. przepisanych, uważaią się iako umowy ustnie tylko zawarte.

§. 175. Gdy takowy kontrahent na protokule lub kontrakcie, niemoże nawet imienia swego własnoręcznie podpisać, więc w czynności a to w mieyscu do podpisu przecznaczoném, albo krzyżyki albo inny znak zwyczayny musi położyć.

§. 176. Poniżéy znaku takowego Sędzia lub Kommissarz sprawiedliwości należycie zaświadczy, że i dla czego kontraktuiący znaku takowego zamiast podpisu użył.

§. 177. Gdy kontrahent i takowego znaku położyć niemoże, obrany przez niego assystent podpis w imieniu iego winien uskutecznić, a iż się to stało, Sędzia lub Kommissarz sprawiedliwości zaświadczy.

§. 178. Niezachowanie takowych przepisów (§. 175. 176. 177.) samo w sobie nieodbiera wprawdzie umowie mocy obowięzuiącéy, wszelakoż Sędzia lub Kommissarz sprawiedliwości staie się odpowiedzialnym za wszelkie ztąd wynikaiące zatrudnienia i koszta.

Dod. §. 5. Osoby pisać i pisma czytać nieumieiące, powinny z sobą kogo, czy Kommissarza sprawiedliwości, czy też innego wiary godnego człowieka przyprowadzić, któryby w ich imieniu podpis uskutecznił.

Przepis takowy Sędzia kontrahentom, których stan i weyrzenie podaie wątpliwość, czyli czytać lub pisać umieią, zaraz przed rozpoczęciem czynności oznaymić i o dopełnienie go nalegać powinien. Gdy zaś przepis takowy nie zostanie zastósowanym, czynność nie iest obowięzuiącą, dla strony pisać lub pisma czytać nieumieiącéy.

§. 179. Nieznaiący ięzyka, w którym czynność sporządzoną być ma, uważa się iako czytać nieumieiący lub niemogący (§. 172.)

§. 180. Skoro Sędzia lub Kommissarz sprawiedliwości nieposiada języka strony, musi być przybrany Tłomacz przysięgły.

§. 181. Gdy strony zgodzą się na nieprzysięgłego tłomacza, wzmianka o tem wyraźna w protokole uczynioną być winna.

§. 182. Sędzia lub Kommissarz Sprawiedliwości stronie języka nieznaiącéy, w raz z główną czynnością tłómaczenie iéy, do podpisu przedstawić powinien. (§. 178.)

§. 183. Gdy tłómaczenie nie iest z oryginałem zgodne, pierwsze stanowi na korzyść nieznaiącego języka.

§. 184. Zaniedbanie takowych przepisów (§. 180. 181. 182.) nie czyni wprawdzie nieważną umowy, skoro istota iéy w inny sposób wykazaną być może, wszelakoż Sędziego stawia w odpowiedzialności za wynikłe ztąd zatrudnienia i koszta.

V. O umocnieniu umów 1) przez przyznanie.

§. 185. Ktokolwiek przyznał się na piśmie lub w protokule do umowy ustnie zawartéy, nie może zastawić się niedostatkiem piśmiennego zawarcia, gdy szczegóły umowy z przyznania takowego wynikaią.

§. 186. W skutek przyznania umowy z swéy formy prawnie ważnéy, upadaią zarzuty, które ściągaią się do niedostatku wolnego lub namyślnego zezwolenia.

§. 187. Wszelakoż przyznanie musiało nastąpić wtenczs, gdy będąca przy pierwszém zawieraniu umowy przeszkoda, iuż była uprzątnioną.

§. 188. W takowym razie skuteczność przyznania bezwarunkowo uczynionego, rozciąga się zwrotnie aż do czasu zawarcia umowy.

§. 189. Czyny dowodzące wyraźnie zupełną znaiomość umowy, a oraz powtórzone stwierdzenie całéy osnowy oneyże, stanowią przyznanie milczące.

§. 190. Przyznanie uczynione bez dostatecznéy znaiomości umowy, całe nie iest obowięzuiącém.

§. 191. Gdy czyn niezawiera w sobie zatwierdzenia umowy w całéy iéy osnowie, lecz tylko niektórych iéy szczegółów, skuteczność przyznania rozciągnioną być nie może do szczegółów onymże wyraźnie nie obiętych.

§. 192. Jak dalece umowa, z powodu osobistéy niezdolności kontrahenta nieważna, przez następne iego przyznanie staie się ważną, w §. 37. 38. postanowiono.

2) przez zrzeczenie się wybiegów.

§. 193. Zrzeczenie się zarzutów w umowie, ogólnym tylko wyrazem uczynione, żadnéy niema skuteczności prawnéy.

§. 194. Również w umowie zrzec się niemożna zarzutów, które ią od początku czynią niważną.

§. 195. Toż samo rozumie się o zarzutach, opartych na prawie zakazuiącém.

§. 196. Kontrahent nie może się zrzekać na szkodę Trzeciego excepcyi temu tu służących.

§. 197. Innych excepcyi, których się wyraźnie zrzeczono w umowie, następnie zarzucić nie można.

§. 198. Wszelakoż myśl i osnowa excepcyi musi być w ten sposób wyrażoną w umowie, iż zrzekaiący się wyraźnie mógł poznać, czego właściwie się zrzeka.

§. 199. Przez stwierdzenie pod przysięgą żadna umowa więcéy nie nabywa mocy, iak iéy prawa z siebie saméy nadały. (Cz. 2. Tyt. 20. Odd. 14.)

§. 200. Podług prawa pospolitego stwierdzenie sądowe umów, nie iest potrzebnem. 3) przez stwierdzenie sądowne.

§. 201. Gdzie przecież nastąpiło, stawa domniemanie, iż umowa podług przepisów prawa zawartą została.

§. 202. Stwierdzenie sądowe, nastąpić tylko może w skutek poprzedniczego sądowego przyznania kontrahentów.

§. 203. Dopełnienie umowy sądownie stwierdzonéy nie może być wstrzymaném przez zarzuty naprzeciw ważności i osnowie iéy, natychmiast nie wyiaśnione.

§. 204. Stwierdzenie sądowne rozumie się zawsze bez uszczerbku dla praw Trzeciego.

§. 205. Zadatkiem (arrha) iest to, co się daie na znak zawartéy umowy. 4) przez zadatek.

§. 206. Co na poczet przeiętego obowiązku z góry się dało, upłatą (Angeld) się zowie.

§. 207. Gdy prawo lub umowa wyraźnie co innego nie stanowi, zadatek zarazem za upłatę się uważa.

§. 208. Zadatek będący czém inném, iak to, co daiący winien dopełnić z mocy kontraktu, za upłatę uchodzić nie może.

§. 209. Co rozumieć o podarkach oblubieńczych i zadatku czeladzi; postanowiono w swém mieyscu (Cz. 2. Tyt. 1. Odd. 2. Tyt. 5. Odd. 1.)

§. 210. Biorący zadatek zwróceniem onegoż uwolnić się nie może od przyiętego obowiązku.

§. 211. Również daiący zadatek przez odstąpienie go, nie może się wyłamywać od dopełnienia umowy.

Co rozumieć a) gdy zadatek iest zarazem zadatkiem uwalniaiącym (zadatkiem na przypadek danym.)

§. 212. Jeżeli iednak wyraźnie umowiono inaczéy, i to: że za utratą lub zwrotem zadatku ma mieć mieysce odstąpienie od umowy, zadatek zastępuie mieysce zadatku uwalniaiącego.

§. 213. W takowym razie Daiący zadatek, gdy odstępuie od umowy, Biorący zadatek otrzymuie go, lecz dalszego wynagrodzenia żądać nie może.

§. 214. Gdy biorący odstępuie od umowy, drugi na zwrocie zadatku w mieysce wynagrodzenia musi poprzestać.

§. 215. Jeżeli iednak którakolwiek z stron obydwóch, zaczęła iuż dopełniać umowy, natenczas ani ten, który w części iuż dopełnił umowy, ani Przyimuiący toż dopełnienie, wbrew woli drugiego od umowy odstępować nie może; chociażby istotnie zadatek był danym w sposobie zadatku uwalniaiącego.

§. 216. W wszelkich przypadkach własność zadatku z wszelkiemi iéy skutki przechodzi natychmiast na Biorącego.

b) gdy nie iest zadatkiem uwalniaiącym.

§. 217. Gdy iest umowa o właściwym zadatku, nie w sposobie zadatku uwalniaiącego danym, a umowa z winy Biorącego cofnioną zostaie, natenczas Daiący ma wybor, czyli prócz innego mu należnego wynagrodzenia, zadatek, iakim tenże iest w naturze, odebrać napowrót, lub też wartości onego w czasie dania go, zechce zażądać.

§. 218. Skoro się zrywa umowa przez winę Daiącego, tenże zadatek utraca.

§. 219. Wszelakoż wartość zadatku musi mu być porachowaną na wynagrodzenie, iakieby się prócz tego Biorącemu należało.

§. 220. Gdy umowa zrywa się bez szczególnego iednéy lub drugiéy strony przewinienia, zadatek w stanie takim, w iakim się znayduie, zwrócony i odebrany być musi.

§. 221. Toż samo ma mieysce, gdy umowa przez zobopólne stron obydwóch zezwolenie zostaie uchyloną, albo dla niedostatku prawnych iéy warunków utrzymać się niemoże.

§. 222. Jeżeli w przypadkach takowych iuż nie exystuie zadatek, wartość, iaką miał w czasie dania go, wynagrodzoną być musi.

§. 223. Jeżeli zaniedbano piśmiennego tylko zdziałania umowy, przepisy §. 156. seq. stanowią.

§. 224. Gdy kto przyiął zadatek od osoby, która podług prawa nie iest zdolną do zawierania podobnéy umowy, przepis §. 217. na korzyść iéy ma mieysce.

§. 225. W wszelkich przypadkach, gdzie idzie o zwrot zadatku z pieniędzy lub innych zużywalnych rzeczy składaiącego się, zamiast zwrotu wytycznie, tyle tegoż samego rodzaiu powróconem być winno.

VI. Postanowienia uboczne przy umowach.

§. 226. Wolno kontrahentom to w głównéy, to w ubocznych umowach, dodaniem warunków, celów, pobudek, lub innych okoliczności, oznaczyć podług upodobania, rozszerzyć lub ścieśnić prawa, które sobie nawzaiem udzielaią.

1) Warunek, cel, powód.

§. 227. Warunki niepozwolone, które podług przepisów prawa przy oświadczeniach woli w ogólności niemaią mieysca, niweczą

wszelką umowę, do któréy są przyłączone. (Tyt. 4. §. 137.)

§. 228. Jeżeli nie sama główna umowa, tylko pewne oznaczenie lub postanowienie uboczne, do takowego niepozwolonego warunku iest przywiązane, te tylko same upadaią.

§. 229. Nie zachodzi domniemanie, iżby umowa, choć ważnie ustnie zawarta, pod szczególnemi warunkami zdziałaną została.

s) Czas.

§. 230. Jeżeli w umowie czas do wypełnienia iéy oznaczonym nie został, w razie zachodzących wątpliwości, Sąd takowy oznaczy.

§. 231. W téy mierze Sędzia zważać powinien na prawdopodobny zamiar stron, co do przedmiotu umowy, na cel który sobie zastrzegł ten, dla którego cóżkolwiek dopełnioném być ma i na inne okoliczności, które zachodziły przy zawieraniu umowy.

§. 232. Nikt prędzéy żądać nie może wypełnienia obciążliwéy umowy, bez bliższego oznaczenia czasu zawartéy, póki sam nie iest gotów i w stanie, wypełnienia iéy z swéy strony.

§. 233. Gdy w dobroczynnéy umowie czas wypełnienia iéy oznaczonym nie został, takowy zawisł od zobowiązanego, byleby tylko prawo Drugiemu nadane, przez zwłokę zwątpioném nie zostało.

§. 234. Co do umów, których wypełnienie wymaga szczególnéy znaiomości kunsztu lub rzeczy, zbywaiące oznaczenie czasu przez Sąd wedle zdania znawców urządzoném być musi.

§. 235. Gdy wskazano niepewnymi wy-

razy bliski czas wypełnienia, każdego czasu zażądać go można.

§. 236. Gdy dopełnienie przyrzeczone zostało w niepewnych wyrazach, wedle możności lub zdarnéy pory, a obowiązek sam nie z saméy tylko wynika umowy, i owszem iuż przed iéy zawarciem prawny do niego był powód; natenczas pomimo wątpliwe wyrazy, postanowienie Sądu podług przepisów powyższych (§. 230—234.) nastąpić powinno.

§. 237. Jeżeli iednak obowiązek sam w sobie, li tylko przez umowę został utworzony, a w téyż umowie wypełnienie go w takich niepewnych wyrazach przyrzeczone zostało; w tym razie czas wypełnienia zawisł iedynie od woli zobowiązanego.

§. 238. W ostatnim przypadku, również, gdy czas wypełnienia wyraźnie zostawiono dowolności zobowiązanego, skarga o wypełnienie nie prędzéy, aż po śmierci zobowiązanego zaniesioną być może.

§. 239. Zobowiązany iednak aż dotąd nic takiego przedsiębrać nie może, coby zamierzało do zrządzenia niepodobieństwa wypełnienia umowy.

§. 240. Jeżeli umowa z względu na naturę przedmiotu, po zeyściu zobowiązanego iuż wypełnioną być nie może, taż przez zeyście zobowiązanego, przed iéy wypełnieniem wydarzone, swą moc utraca.

§. 241. Przed upłynieniem czasu umową oznaczonego, żadna z stron, wbrew woli strony drugiéy, ani żądać wypełnienia, ani wypełniać umowy nie może.

§. 242. Kto przed oznaczonym czasem wypełnia umowę bez zezwolenia drugiego,

za wszelkie wypadki z rzeczą wydarzaiące się, aż do upłynienia postanowionego czasu w odpowiedzi zostaie.

§. 243. Czyn dopełniony przed czasem uważa się za niewypełniony, i w czasie oznaczonym albo być musi powtórzonym, albo gdyby to być niemogło, Prawo do niego maiący być wynagrodzonym.

§. 244. Jeżeli iednak prawo do czynu maiący z zawcześnie wypełnionego czynu ciągnął korzyści, musi zezwolić na to, aby mu takowe na poczet wypełnienia lub przypadaiącego za nie wynagrodzenia porachowane zostały.

§. 245. W ogólności prawomaiący, gdy poprzestał na wypełnieniu czynu bez zastrzeżenia, nie może uczynić następnie zarzutu zawczesnego wypełnienia.

§. 246. Zobowiązany, który z własnéy woli wypełnił obowiązek przed upłynieniem oznaczonego czasu, cofać go nie może pod pozorem zawczesnego wypełnienia.

3) Mieysce. §. 247. Gdy w umowie nie oznaczono mieysca, gdzie takowa wypełnioną być ma, w razie zachodzącego sporu Sąd takowe wyznaczy podług natury interesu i iasno wykazuiącego się zamiaru kontraktuiących.

§. 248. Gdy spór wedle tego prawidła rozstrzygnionym być niemoże, a umowa zawiera w sobie obowiązek dania czegoś, nastąpić to musi w mieyscu, w którém zamieszkiwał prawomaiący podczas zawarcia umowy.

§. 249. Przy dobroczynnych zaś umowach prawomaiący tam tylko wypełnienia żądać może, gdzie zobowiązany przebywa.

§. 250. Gdy idzie o dopełnienie czynu; w niedostatku innego oznaczenia, mieysce to, w którém zobowiązany w czasie zawarcia umowy zamieszkał, za mieysce wypełnienia uważaném być ma.

§. 251. Gdy kilka mieysc iest oznaczonych do wypełnienia, w wątpliwym razie zobowiązany ma wybór, w którém zechce wypełnić.

VII. Prawidła wykładania umów.

§. 252. Prawidła wykładania oświadczeń woli w ogólności, stanowią także co do umów. (Tyt 4. §. 65 — 74.)

§. 253. W wątpliwym razie więcéy zważać należy na to, co zobowiązany przyobiecał, niżeli co przyiął prawo maiący.

§. 254. Gdy po przedwstępnych umowach i różnych wzaiemnie uczynionych oświadczeniach, umowa pomiędzy nieobecnymi istotnie przyszła do skutku, a wszelakoż wątpliwość zachodzi, podług którego z różnych oswiadczeń taż właściwie została zawartą, należy mieć wzgląd na to, w moc którego naypierwéy umowa zupełności doszła.

§. 255. Gdy wyśledzoném być nie może, które z oświadczeń było wcześnieyszém, umowa uważa się za zawartą podług mnieyszéy ofiary tego, w czyim obowiązku wątpliwość zachodzi.

§. 256. Gdy umowa ma za przedmiot rzeczy, na miarę i wagę, stawa domniemanie, iż rozumiano miarę i wagę zaprowadzone w mieyscu, gdzie ma nastąpić oddanie rzeczy.

§. 257. Jeżeli co do summy pieniężnéy nie wyrażono gatunku monety, w razie wątpliwym rozumie się gatunek iéy bieg maiący w mieyscu, gdzie ma nastąpić zapłata.

§. 258. W ogólności przyięto być ma, iż umowa podobna zawartą została na grubą śrebrną monetę.

§. 259. W przypadkach tylko niewymagaiących zawarcia piśmienney umowy dowód ma mieysce, iż na inną ugodzono się monetę.

§. 260. Gdy zamiar okazania szczodrobliwości nie iest iawnym, przypuszcza się: iż nikt niechciał dać lub uczynić więcéy, niżeli z drugiéy strony czyniono lub dano.

§. 261. Gdy ieden z kontrahentów przeiął na się wszelkie niebezpieczeństwo i szkody, są tém obięte nayniezwyczaynieysze nawet wypadki.

§. 262. Gdy późnieysza umowa odwołuie się do dawnieyszéy, uznać należy: iż ta tu tylko co do szczegółów tamtą wyraźnie oznaczonych zmienioną być ma.

§. 263. Nieiasne mieysca sporządzonego kontraktu wyiaśnione być muszą podług wyraźnéy osnowy poprzedzaiącéy go punktacyi.

§. 264. Jeżeli iednak układ punktacyą obięty w późniéy sporządzonym formalnym kontrakcie wyraźnie zmienionym został, osnowa kontraktu stanowi.

§. 265. Gdy układy punktacyą obięte w kontrakcie formalnym całe opuszczone zostały, uważaią się za uchylone.

§. 266. Jeżeli umowa podług powyższych prawideł wyiaśnioną być niemoże, należy ią tłomaczyć przeciw temu, który wynurzaiąc swą wolę, użył dwuznacznych i myśl rozmaitą znaczących wyrazów.

§. 267. Szczególniéy należy tłómaczyć umowę naprzeciw temu, który domaga się

nadzwyczaynych korzyści, iakie w takowego rodzaiu umowach nie zwykły być udzielane.

§. 268. Gdy wszystkie inne prawidła wykładania nie są dostarczaiące, mieysce wątpliwe tak rozumianém być musi, aby naymniéy było uciążliwém dla Zobowiązanego.

§. 269. Umowy dobroczynne w wątpliwym tylko razie, ku uldze Zobowiązanego wyrozumiane być muszą.

VIII. Wypełnienie umów.

§. 270. Umowy pospolicie w całéy swéy treści wypełnione być winne.

§. 271. Kto się domaga wypełnienia umowy, dowieść powinien, iż takowéy z swéy strony uczynił zadosyć, lub, czemuby dopiero późniéy do tego był obowiązany.

§. 272. Jak dalece żądaiący wypełnienia umowy winien tymczasem stawić bezpieczeństwo za dopełnienie z swéy strony, lub to, co dać obowiązany, w Sądzie złożyć; wedle treści umowy i innych co do interesu lub osoby zachodzących okoliczności rozpoznać należy.

§. 273. Gdy przyobiecano rzecz szczególnie oznaczoną (individuum) maiącemu prawo do iéy żądania, żadnéy innéy narzucać niemożna.

§. 274. Gdy iedna tylko z kilku oznaczonych rzeczy przyobiecaną została, pospolicie Zobowiązany ma wybór, którą dać zechce.

§. 275. Gdy przyobiecano rzecz wedle powszechnego iéy tylko rodzaiu (genus) oznaczoną, daną być musi rzecz średniego gatunku i dobroci.

§. 276. Zobowiązany do wypełnienia czynu iakiego, środkami przymusu sądowego, podług przepisów Ordynacyi Sądowéy do tego znaglonym być może.

Uchybienie.

§. 277. Ktokolwiek w wypełnieniu umowy dopuszcza się grubego uchybienia, w wszelkich przypadkach iest obowiązanym do wynagrodzenia szkody.

§. 278. Gdy strony obiedwie spodziewaią się korzyści bezpośrednio z saméy umowy, obiedwie też za mierne nawet uchybienie wzaiemnie są sobie w odpowiedzi.

§. 279. Jeżeli iedna z stron tylko spodziewa się korzyści z umowy, za małe nawet uchybienie odpowiadać musi.

§. 280. Niemaiący do spodziewania się żadnych bezpośrednich korzyści z umowy, za grube swe uchybienie tylko w odpowiedzi zostaie.

§. 281. Kto się zobowiązał do czynu, do którego dopełnienia potrzeba szczególnych wiadomości rzeczy i kunsztu, w wypełnieniu przeiętego obowiązku naymnieysze uchybienie musi zastąpić.

§. 282. W swém mieyscu postanowiono, iak dalece co do szczególnych umów wyiątek z pod prawideł powyższych ma mieysce.

§. 283. Wolno też kontrahentom inaczéy w umowie oznaczyć stopnie uchybienia, do których nawzaiem zobowiązać się zechcą.

§. 284. Cokolwiek stanowi prawo względem stopnia winy, za iaki strona w wypełnieniu umowy odpowiadać musi, to samo ściąga się i do przypadku, gdy ieden z kontrahentów zaniedbał swych powinności przy zawieraniu umowy.

§. 285.

§. 285. Ktokolwiek w zawieraniu lub wypełnieniu umowy, obowiązki swe umyślnie, lub też z grubego uchybienia nadwerężył, Drugiemu wszelką stratę wynagrodzić powinien. Wszelka strata (Intereſſe.)

§. 286. Wszelki uszczerbek, który dla kogo ztąd wyniknął, iż Drugi obowiązków swych względem niego nie dopełnił, obięty iest tém, co się zowie, — wszelka strata. —

§. 287. W oznaczeniu więc wszelkiéy straty, nietylko na istotną szkodę, ale też na zysk zważać należy, którego strona przez niedopełnienie kontraktu z drugiéy strony, pozbawioną została (Tyt. 6. §. 56.)

§. 288. Z powodu uchybienia miernego lub małego, pospolicie tylko istotna szkoda wynagrodzoną być winna.

§. 289. Jednak Znawcy kunsztu i rzeczy, i w tym razie zastąpić muszą wszelką stratę.

§. 290. Komu oznaymiono, iż od czynu przezeń na siebie przeiętego, zawisły szczególnieysze i nadzwyczayne korzyści dla drugiego, w względzie odpowiedzialności od niego należnéy, uważa się tak iak Znawca kunsztu i rzeczy.

§. 291. Pełniący czyn, do którego zaniechania wyraźnie zobowiązanym został, drugiemu odpowiadać musi za wszelką stratę.

§. 292. Strata wszelka którą kontrahent ieden drugiemu w razie nienależytego wypełnienia umowy ma wynagrodzić, przez umówienie kary naprzód oznaczoną być może. Kary umowne (Konwencyonalne.)

Dod. §. 6. Przyłączona do kontraktów sprzedaży o dobra szlacheckie, z osobami do posiadania ich bez konsensu nieuzdolnionemi dla

któregokolwiek z stron umowa uboczna względem kary konwencyonalnéy na przypadek nie uzyskania konsensu iest żadną i nieobowiązuiącą.

§. 293. Gdy kara podobna postanowioną została, zażądanie większéy straty niema mieysca.

§. 294. Jeżeli iednak kara ściąga się tylko do pewnego rodzaiu szkody wynikaiącéy z niewypełnienia umowy; co do innych rodzaiów szkody i w innych przypadkach przepisy prawa stanowią.

§. 295. Gdy kara umówioną tylko została za przewłokę w wypełnieniu, druga strona co do prawa zażądania straty wynikaiącéy z całkowitego niewypełnienia umowy, postanowieniem takowém nie iest ograniczoną.

§. 296. Jeżeli przeciwnie kara wymierzoną została na całkowite niewypełnienie umowy, w przypadkach gdy część iéy tylko wypełnioną nie została, albo gdy uchybiono tylko w sposobie, w czasie lub mieyscu wypełnienia, nie kara lecz strata dowodnie wykazana wynagrodzoną być tylko winna.

§. 297. Nikt niemoże przez umowy zobowięzywać się do kar cielesnych, obrażaiących wolność lub sławę.

§. 298. Gdy czyn, który sam przedmiotem umowy być niemoże, oznaczono za karę, umowa, ile kary się tycze, iest żadną.

§. 299. Ile kary umowney wolno zastrzegać sobie w pożyczkach, oznaczono w swém mieyscu (Tyt. 11. §. 825.)

§. 300. Co do innych umów oznaczenie kary wprawdzie od układu stron zawisło.

§. 301. Jeżeli iednak kara takowa przenosi podwoyną ilość wszelkiéy straty istotnie wynaleść się maiącéy, Sąd zniży ią do takowéy podwóynéy ilości.

§. 302. Gdyby strata była bezcenną, zostaie się przy umówionéy ilości kary.

§. 303. Toż samo ma mieysce, gdy kara umowioną została końcem zapobieżenia zbrodni, z któréy dla drugiéy strony szczególnieyszy mógłby wyniknąć uszczerbek.

§. 304. Niewolno na przypadek nienależytego uiszczenia kary, naprzód ustanawiać dalszéy kary umownéy, ani też zastrzegać procentu.

§. 305. Jeżeli co innego umówioném niezostało zobowiązany stał się winnym kary, skoro przewłoki się dopuścił.

§. 306. Kara raz przewiniona, przez następne wypełnienie umowy odwróconą być niemoże.

§. 307. Jeżeli iednak drugi przyiął następne wypełnienie umowy całkiem lub w części, a to bez zastrzeżenia, iuż więcéy żądać niemoże kary umownéy.

§. 308. Jeżeli kara umowna ma dostać się Trzeciemu, ten prędzéy iéy dopominać się niemoże, aż strona, dla któréy była zastrzeżoną, iéy uiszczenia nie zażąda.

§. 309. Trzeci więc nigdy skarzyć niemoże o złożenie kary umownéy, chociażby nawet postanowienie iéy sam był zaakceptował.

§. 310. W wszelkich przypadkach gdzie nie można skarzyć o wypełnienie umowy, nie można także zażądać kary umownéy.

§. 311. Przeciwnie złożenie kary nieuwalnia bynaymniéy od wypełnienia umowy.

§. 312. Jeżeli iednak wyraźnie umówiono, iż zobowiązany przez złożenie kary ma być wolnym od swego obowiązku, kara uważa się iako zadatek pod przepadkiem dany.

§. 313. Również kara zastąpić maiąca wszelką strony stratę, na przypadek całkowitego rozwiązania umowy, uważana być ma iako zadatek pod przepadkiem dany; ieżeli umowa w tym względzie czego innego niepostanawia.

§. 314. Jeżeli iest umówiony zadatek, pod przepadkiem Zobowiązany ma wybór, albo wypełnić umowę albo karę zapłacić.

§. 315. Kto iuż zaczął dopełniać umowy, iuż od niéy odstępować nie może, pomimo woli drugiego, za złożeniem nawet kary.

§. 316. Kto raz iuż oświadczył na piśmie, iż zamiast wypełnienia umowy, chce złożyć karę czyli umówiony zadatek iuż pomimo woli drugiego ofiarować nie może wypełnienia umowy.

Ewikaya. §. 317. Dopełnienie ewikcyi także należy do wypełnienia umowy.

§. 318. Przy wszelkich umowach obciążliwych, gdy prawa lub wyraźne postanowienia stron co innego nie stanowią, strona iedna musi być drugiéy w odpowiedzie za to: iżby ta daney sobie rzeczy użyć mogła, podług natury i treści umowy.

a) względem brakuiących przymiotów w ogólności. §. 319. Daléy odpowiadać musi za wszelkie przymioty (własności) rzeczy iakie w niéy znaydować się zwykły i za te, które w kontrakcie wyraźnie były zastrzeżone.

§. 320. Gdy nabywca z winy daiącego nie może użyć rzeczy sobie daney wedle natury i osnowy umowy, tentu tamtego wynagrodzić musi. (§. 285—291.)

§. 321. Jeżeli niemożność użycia tym sposobem rzeczy, wynikła z własnego choć małego tylko uchybienia Biorącego, żadnego wynagrodzenia od daiącego żądać nie może.

§. 322. Toż samo pospolicie ma mieysce i wtenczas, gdy niemożność użycia rzeczy, przez sam tylko przypadek lub wyższą siłę i przemoc, po iéy iuż sobie oddaniu, zrządzoną została.

§. 323. I względem pretensyi trzeciego do rzeczy w moc umowy daney musi daiący podług §. 320. nabywcę zastąpić, gdy z pretensyi takowych wynika dla nabywcy przeszkoda w użyciu rzeczy wedle natury i treści umowy. b) względem pretensyi trzeciego.

§. 324. Szczególnieysze w téy mierze postanowienia co do rozmaitych rodzaiów umów przepisane zostały.

§. 325. Jeżeli zbywa rzeczy na własnościach wyraźnie zastrzeżonych, nabywca zastąpienia onychże czyli ewikcyi za nie domagać się może. c) względem niedostatku przymiotów zastrzeżonych.

§. 326. Skoro daiący brakuiących własności (przymiotów) zapewnić nie może, nabywcy wolno odstąpić od kontraktu.

§. 327. W tym iednak razie rzecz zwrócić musi w stanie w którym ią odebrał.

§. 328. Gdy uczynić tego niechce lub nie może, zostaie się przy kontrakcie, i nabywca od daiącego żądać może wynagrodzenia tyle, ile rzecz mniéy warta dla niedostaiącéy własności (przymiotu).

d) względem niedostatku własności (przymiotów) zwykle przy rzeczy się znayduiących.

§. 329. Gdy rzeczy zbywa na własnościach które w niéy pospolicie znaydować się zwykły, przepisy Tytułu Czwartego §. 81. 82. zastósowane być winny.

§. 330. Gdy więc wada iest widoczną a przyimuiący rzecz, odebrał ią bez wyraźnéy oneyż nagany, ani od umowy odstąpić, ani wynagrodzenia żądać nie może.

§. 331. Jeżeli zaś wada nie wpada w oczy, wszystko to ma mieysce co względem niedostatku własności, któréy zastąpienie wyraźnie przyrzeczono, w §. 325 — 328. postanowionem zostało.

§. 332. Gdy nie iest oczywistą, iż wada iuż w czasie obięcia rzeczy w niéy się znaydowała, przyimuie się że potem dopiero powstała.

e) względem ciężarów do rzeczy przywiązanych.

§. 333. Obowiązek ewikcyi pospolicie nigdy się nie ściąga do ciężarów, które do rzeczy podobnego rodzaiu zazwyczay są przywiązane.

§. 334. Jeżeli iednak wolność od pewnego ciężaru, wyraźnie była zastrzeżoną, a przecież się okazuie, iż rzecz nim iest obarczoną, natenczas stanowią przepisy wskazane w §. 325—328. na przypadek, gdy zbywa na własności któréy zastąpienie wyraźnie przyrzeczono.

§. 335. Jeżeli rzecz iest obarczona ciężarem niezwyczaynym dla rzeczy tego rodzaiu, przepisy w §. 329. 330. 331. dane na przypadek gdy zbywa na własności zwykle przy rzeczy znayduiącéy się, stanowią.

§. 336. Szczególnieysze w tym względzie przepisy przy każdym rodzaiu umowy postanowione zostały.

§. 337. W wszelkich przypadkach, gdzie Nabywca rzeczy zwraca takową dla wady w iéy istocie; tak co do mianych użytków, ulepszeń i pogorszeń, iako i w wszystkiem innem iako rzetelny posiadacz uważany być ma.

§. 338. Wszelakoż tenże z szkodą drugiego bogacić się niemoże.

§. 339. Gdy umowa o ogół rzeczy zawartą została, dla wad w poiedyńczych iéy szczegółach od niéy odstąpić niemożna. *f)* przy ogóle rzeczy.

§. 340. Jeżeli iednak wada w iednym lub drugim poiedyńczym szczególe iest taka, iż umowione iego użycie zupełnie niepodobném się staie, żądać za to można wynagrodzenia.

§. 341. Gdy wady szczegułów poiedyńczych, są takie, iż z tego powodu umówione użycie całego ogółu zostaie zawiedzioném, Nabywca może odstąpić od umowy.

§. 342. Jeżeli wprawdzie kilka rzeczy razem, lecz nie iako ogół były przedmiotem umowy, względem każdéy z osobna przepisy powyższe §. 317. seq. maią mieysce.

§. 343. Nabywca rzeczy prawami mu służącemi co do wad naturalnych do istoty rzeczy ściągaiących się, popisywać się winien a to co do dóbr Ziemskich w ciągu lat trzech, co do gruntów mieyskich w ciągu roku iednego, względem ruchomości zaś w przeciągu sześciu miesięcy od czasu iéy odebrania. Czas w przeciągu którego ewikcya żądaną być musi.

§. 344. Przeciwnie zaś względem wad nie istoty rzeczy, lecz zewnętrnych iéy własności praw i ciężarów tyczących się, Nabywca swém prawem co do dóbr Ziemskich w ciągu roku iednego, co do gruntów mieyskich w ciągu sześciu, co do ruchomości w prze-

ciągu trzech miesięcy od czasu powzięcia wiadomości o wadzie popisywać się musi.

§. 345. Nabywca niezaniósłszy w postanowionych przeciągach czasu skargi do Sądu, prawo swe utraca.

Ewikcya co do umów na zysk lub stratę.

§. 346. Jak dalece przyszłe zdarzenie niepewne iest przedmiotem umowy, zarzut pokrzywdzenia z powodu wad w własnościach przyszłéy rzeczy niema mieysca.

§. 347. Lecz ieżeli pewna iéy własność wyraźnie była zastrzeżoną, takowa też zastąpioną być musi.

§. 348. W ogólności strony ważnie zrzec się mogą ewikcyi.

IX. Zniesienie umów 1) z powodu podstępu.

§. 349. Podstęp każdy którym kto do zawarcia umowy został złudzony, daie prawo oszukanemu od niéy odstąpić.

§. 350. Może iednak i zostać się przy umowie i żądać tylko szkody przez podstęp mu zrządzonéy.

§. 351. Jeżeli obiera ostatnie, Oszukaniec wynagrodzić mu musi wszelką stratę (§. 286. 287.)

§. 352. Gdy iednak woli odstąpić od umowy, Oszukaniec wszystko to, co na poczet umowy danem lub uczynioném mu było i wszelkie z tego ciągnione użytki zwrócić musi.

§. 353. Także co do ulepszeń, pogorszeń i w wszystkiém inném, Oszukaniec uważa się za nierzetelnego Posiadacza (Tyt. 7. §. 222. seq.)

§. 354. Przeciwnie zaś Oszukany to, co mu daném było na poczet umowy, w tym tylko oddać stanie powinien, w iakim nateraz się znayduie.

§. 355. Co do obowiązku takowego zwrotu, wszelkie mu służą prawa i obowiązki rzetelnego Posiadacza (Tyt. 7. §. 188. seq.)

§. 356. Wszelakoż i Oszukany zostaie Oszukuiącemu w odpowiedzi za to, co na poczet umowy odebrał, lub użył, ieżeli toż istotnie na własny obrócił pożytek. (Tyt. 13. Oddz. 3.)

§. 357. Jeżeli z obu stron podstęp zaszedł, umowa zostaie w swéy mocy, a żaden z kontraktuiących drugiego o wynagrodzenie pozywać niemoże.

§. 358. Gdy wprawdzie podstęp niedał powodu do zawarcia umowy, strona iednak iedna przez drugą podstępnie zaprowadzoną została do omyłki, oświadczenie woli, całkiem niweczącéy w tym razie powyższe przepisy (§. 349—356.) również maią mieysce.

§. 359. Jeżeli przeciwnie omyłka, do któréy Oszukany był przywiedzionym, nie iest taką aby przez nię oświadczenie woli w głównym interessie uchyloném być mogło, przecież Oszukaniec iest obowiązanym do zupełnego wynagrodzenia (§. 286. 287.)

2) z powodu niemożności wypełnienia.

§. 360. Gdy zobowiązany z własnéy winy dać drugiemu, lub wypełnić niemoże przyrzeczonego przedmiotu, w miarę przewinienia swego za wszelką stratę odpowiadać musi (§. 277. seq.)

§. 361. Jeżeli iednak drugi sam zrządził dla niego niemożność wypełnienia umowy, wolnym się staie od obowiązku swoiego i z swéy strony żądać może wynagrodzenia.

§. 362. Gdy przy zachodzącéy niemożności wypełnienia, strony obydwie dopuściły się równego przewinienia, iedna drugiéy

wynagrodzić musi szkodę ztąd bezpośrednio wynikłą.

§. 363. Żadna z stron szkody pośrednio wynikłéy, na drugiéy poszukiwać nie może.

§. 364. Gdy niemożność wypełnienia zawartéy umowy wynika z przypadku, lub też przez siłę wyższą i przemoc, umowa uważa się za uchyloną.

§. 365. W tym razie każda z stron drugiéy musi powrócić lub wynagrodzić, co iéy przez drugą w nadziei drugostronnego wypełnienia daném lub uczynioném zostało.

§. 366. Ten, który oddaie lub wynagradza, za rzetelnego uważa się posiadacza.

§. 367. Wszelakoż żadna z stron z powodu takowego przypadku, niczego na drugiéy, z iéy szkodą zyskiwać nie może.

§. 368. Oddaiący rzecz drugiemu, tyle musi wynagrodzić, ile z niéy na swóy istotnie obrócił użytek.

§. 369. Gdy wypełnienie umowy niestało się niepodobnem, lecz tylko sposób nią oznaczony wypełnienia oneyże, a niemożność takowa wydarzyła się przez winę zobowiązanego, lub przez przypadek w osobie iego zaszły, Prawo maiący inny sposób wypełnienia może obierać.

§. 370 Jeżeli oznaczony sposób wypełnienia nie może mieć mieysca przez winę prawomaiącego, lub przypadek w osobie iego wydarzony, wybór innego sposobu wypełnienia zobowiązanemu służy.

§. 371. W obu przypadkach ten, kto iest przyczyną iż wypełnienie w oznaczonym sposobie przyiśdź nie może do skutku dru-

giego za wszelki z zmiany wynikaiący uszczerbek wynagrodzić musi.

§. 372. Wszelakoż żadna z stron nie może sobie przez zmianę takową z szkodą drugiéy ziednać korzyści, któréyby nie była miała gdyby umowa w oznaczonym sposobie była przyszła do skutku.

§. 373. Gdy niemożność wypełnienia w sposób umową oznaczony, iest skutkiem samego tylko przypadku, natenczas stanowią przepisy w §. 364 — 368. dane na przypadek niemożności wypełnienia w ogólności.

§. 374. Gdy sposób wypełnienia przez wydarzone okoliczności, niestał się niepodobnym, lecz tylko trudniéyszym, uwolnić to zobowiązanego od swéy powinności nie może.

§. 375. Jeżeli iednak dla przypadkowéy zmiany w okolicznościach oznaczony sposób wypełnienia połączony został z nieprzewidzianém niebespieczeństwem, więc Prawo maiący, gdy przecież na takowym obstaie wypełnienia sposobie, niebespieczeństwo przyiąć na się powinien.

§. 376. Wszelakoż zobowiązany do wypełnienia w oznaczonym sposobie wcale przytrzymanym być nie może, ieżeli z tém połączoneby było prawdopodobne niebespieczeństwo życia, zdrowia, lub wolności iego.

3) względem zmiany w okolicznościach.

§. 377. Prócz przypadku istotnéy niemożności, dla zmiany w okolicznościach, pospolicie wzbraniać się nie można wypełnienia umowy.

§. 378. Jeżeli iednak w skutek takiéy nieprzewidzianéy zmiany w okolicznościach dopięcie celu stron obydwóch wyraźnie oświadczonego, lub zprzyrodzenia interessu

wynikaiącego niepodobném się staie, obydwie odstąpić mogą od niewypełnionéy ieszcze umowy.

§. 379. Strona iedna od drugiéy tak dalece tylko żądać może wynagrodzenia, ile zmiana okoliczności była skutkiem wolnego iéy działania.

§. 380. Gdy przez zmianę okoliczności, cel iednéy tylko strony, oświadczony wyraźnie, lub sam z siebie nawiiaiący się, całkiem zawiedziony zostaie, może taż strona odstąpić od umowy.

§. 381. Jednak, gdy zmiana w iego wydarzyła się osobie, stronę drugą zupełnie wynagrodzić musi.

§. 382. Jeżeli zmiana wydarzyła się w osobie drugiego, pospolicie żadna z stron wynagrodzenia żądać nie może.

§. 383. Wszelakoż odstępuiący winien wynagrodzić, gdy sam zrządził zmianę okoliczności w osobie drugiego.

§. 384. Przeciwnie odstępuiący żądać wynagrodzenia może, gdy zmiana okoliczności w osobie drugiego wydarzona iest skutkiem własnowolnego iego działania.

4) przez wzaiemne zezwolenie.

§. 385. Umowa wprawdzie zawarta lecz nie wypełniona ieszcze, przez wzaiemne zezwolenie stron uchyloną być może.

§. 386. Gdy umowa ieszcze przez żadną z stron wypełnioną nie została, proste tylko zezwolenie stron obydwóch na odstąpienie od niéy, i ustnie tylko oświadczoném być może.

§. 387. Wszelakoż nadto, zniweczenie dokumentu względem umowy sporządzonego przystąpić powinno.

§. 388. Jeżeli umowa przez iedną stronę iuż iest wypełnioną, lub też gdy do zezwolenia na iéy uchylenie przyłączaią się warunki albo uboczne umowy; więc ile do zawarcia umowy, piśmienne iéy sporządzenie iest potrzebném, i uchylenie onéyże na piśmie oświadczoném być musi.

§. 389. Umowa, która sądownie zawartą być musi, sądownie też tylko uchyloną być musi.

§. 390. Gdy obie strony wypełniły iuż umowę w istotnych iéy szczegółach, zniesienie iéy, gdy za wzaiemném następuie zezwoleniem, za nową należy uważać umowę.

§. 391. Dopóki do umowy na dobro Trzeciego zawartéy, tenże Trzeci sam ieszcze nie przystąpił, iego też nie potrzeba zezwolenia do zniesienia onéyże (§. 75. seq.)

§. 392. Jeżeli iednak kto w skutek maiącego na sobie obowiązku, przez umowę z swéy strony na dobro Trzeciego zawartą, rzeczywistego dla niego iuż nabył prawa, tego go, zezwalaiąc na zniesienie umowy, pozbawić nie może.

§. 393. Wzbranianie się strony iednéy wypełnienia umowy, lub nienależyte onéyże wypełnienie, pospolicie drugiéy nie upoważnia do odstąpienia z swéy strony od umowy. 5) dla niewypełnienia z drugiéy strony.

§. 394. Owszem wolno iéy tylko poszukiwać w Sądzie znaglenia strony drugiéy do przyrzeczonego wypełnienia i wynagrodzenia podług praw należącego się.

§. 395. Gdy strony nie są zgodne co do właściwéy myśli i rozciągłości obowiązków w kontrakcie ustanowionych, spór o to przez

Sąd rozstrzygnionym a następnie wypełnienie podług wyroku uiszczone i przyięte być musi.

§ 396. Gdy osnowa umowy iest iasną, iedna zaś z stron odmawia wypełnienia przeiętych w niéy na siebie obowiązków dla tego: iż druga strona swoich należycie nie dopełniła, albo należycie dopełnić nie zdoła, takowy powód wzbraniania, sądownie roztrząśnionym być musi.

§. 397. Jeżeli powód takowy prawomocnie odrzuconym zostanie; ten, który żądał wypełnienia, ma wybór, albo nadal go żądać i poprzestać na wynagrodzeniu szkody z bezzasadnego wzbraniania się wynikłéy, albo też całkiem odstąpić od umowy.

§. 398. Gdy odstępuie od umowy; ten, który bez prawnego powodu wzbraniał się dopełnienia przeiętego kontraktem obowiązku, przy zwrocie rzeczy na poczet kontraktu odebranéy, prócz wynagrodzenia szkody z wzbraniania się iego wynikłéy, wszelkie obowiązki nierzetelnego posiadacza ponosić powinien.

§. 399. Gdy wzbranianie się tego, po którym wypełnienia żądano, wyrokiem prawomocnym za sprawiedliwe uznaném zostanie; ma tenże wybor albo wypełnić umowę w sposobie przez wyrok wskazanym, albo też całkiem odstąpić od umowy.

§. 400. Odstępuiąc od umowy, przy zwrocie rzeczy na poczet iéy odebranéy, ma wszelkie prawa rzetelnego posiadacza.

§. 401. Z resztą ani z iednéy ani z drugiéy strony pretensya o wynagrodzenie nie ma mieysca.

§. 402. Gdy powody, dla których strona wzbraniała się dopełnić swych obowiązków, podług słowney treści umowy, częścią za zasadne, częścią za bezzasadne uznanemi zostaną, pospolicie żadna z stron od umowy odstąpić nie może.

§. 403. Wszelakoż Sędzia, gdy znaydzie, iż co do trudności względem wypełnienia umowy wynikłych, większa na stronę iedną wina spada, Drugiey zastrzedz może prawo do odstąpienia od umowy.

§. 404. Gdy przy dochodzeniu zasady lub bezzasadności wzbraniania się, wyrok pierwszey instancyi zapadnie naprzeciw wzbraniaiącemu się, drugi unikaiąc dochodzenia w następnych instancyach, zaraz może odstąpić od umowy.

§. 405. W tym iednak razie nie może żądać szczególnego wynagrodzenia, a wzbraniaiący się, zwracaiąc rzecz na poczet umowy odebraną, odpowiada iako rzetelny posiadacz.

§. 406. Skoro wyrok pierwszey instancyi zapadł na rzecz wzbraniaiącego się, tenże unikaiąc rozpoznania rzeczy w następuiących instancyach, może odstąpić od umowy.

§. 407. W tym iednak razie nie tylko musi oddać rzecz na poczet umowy sobie wydaną, ale też zwrócić wszystkie z niey istotnie ciągnione użytki, i tylko co do ulepszeń i pogorszeń iako rzetelny posiadacz uważanym być może.

§. 408. Co do umów, których głównieyszym przedmiotem są czyny, ten który twierdzi, iż drugi ich niedopełnił wedle osnowy kontraktu, lub iż ich w ten sposób dopełnić

nie zdoła, może wprawdzie na własne niebezpieczeństwo odstąpić od umowy;

§. 409. wszelakoż gdyby skutek sądowego dochodzenia okazał, iż twierdzenie iego bezzasadném było, stronę drugą zupełnie musi wynagrodzić.

§. 410. Gdy twierdzenie takowe okaże się prawdziwém, drugi prócz uchylenia umowy, odstępuiącemu od niéy, wszystką szkodę z postępowania kontraktowi sprzeciwiaiącego się aż do dnia oświadczonego odstąpienia rzeczywiście wynikłą, wynagrodzić winien.

§. 411. Co do wynagrodzenia za czyny na poczet umowy iuż dopełnione, w miarę, ile Pełniący dał powód do uchylenia kontraktu, lub nie, przepisy §. 166. 167. zastósowane być winny.

§. 412. Czego wymagaią prawa co do dzieł zagodzonych lub naiętych robotników, postanowiono w swém mieyscu (Tyt. 11. Oddz. 8.)

§. 413. Jak dalece powyższe przepisy §. 396 seq. ściągaią się do interessów kupieckich, poniżéy postanowiono będzie. (Część 2. Tyt. 8.)

6) przez darowanie, ugodę i t. d.

§. 414. Przez darowanie, ugody i inne podobne środki zmienienia lub umorzenia obowiązków, uchylaią się również obowiązki z umów pochodzące (Tyt. 6.)

7) przez śmierć.

§. 415. Prawa i obowiązki pochodzące z umów, pospolicie nie podlegaią zmianie z powodu śmierci któregokolwiek z kontraktuiących, lecz na dziedziców przechodzą.

§. 416. Jeżeli iednak przedmiotem umowy był czyn, w którego dopełnieniu zależało na szczególnieyszéy zdolności i stósunkach Zobowią-

bowiązanego a ten przed wypełnieniem go umarł, umowa za zniesioną się uważa.

§. 417. Dziedzice Zobowiązanego winni zwrócić, co tenże odebrał na poczet przeiętego czynu.

§. 418. Jeżeli Zobowiązany z swéy winy opóźnił wypełnienie, Prawomaiący szkodę z powodu uchylenia umowy dla niego wynikaiącą w spadku tamtego poszukiwać może.

§. 419. Gdy Zobowiązany miał na sobie powinność dopełnienia więcéy łącznych czynów, a przed swém zeyściem niektóre z nich wypełnił, ustaie wprawdzie pomimo tego z iego śmiercią dalsze wypełnienie umowy;

§. 420. wszelakoż Dziedzice żądać mogą słusznego wynagrodzenia za cząstkowe wypełnienie umowy.

§. 421. Wynagrodzenie takowe pospolicie oznaczoném być winno w miarę tego, co za całkowite dopełnienie przyrzeczono.

§. 422. Gdyby iednak w skutek takowego oznaczenia, Prawomaiący istotnéy doznał szkody, Dziedzice spadkodawcy poprzestać muszą na wynagrodzeniu, które odpowiada korzyści dla Prawomaiącego z czynu spadkodawcy wynikłéy.

§. 423. Gdy w warunkach uciążliwéy umowy przeznaczone zostały dla spadkodawcy korzyści, które się w podobnego rodzaiu interesach udzielać nie zwykły, a to nastąpiło z względu na przymioty osobiste spadkodawcy i na nich wspieraiące się zaufanie; a z śmiercią iego powód takowego zaufania osobistego upada; dziedzice albo zrzec się takowych korzyści, albo bezpieczeństwo nale-

żyte postawić muszą: iż umowę dopełnią tak, iak się tego po Nieboszczyku spodziewano.

X. O umowach korrealnych (wspólne dla kilku prawa lub obowiązek zawieraiących,) 1) co do kilku Zobowiązanych.

§. 424. Gdy kilka osób wspólnie w iednéy i téy saméy umowie zobowiązało się dla Trzeciego, przyiąć należy, iż ieden za wszystkich, wszyscy za iednego odpowiadaią maiącemu prawo do wypełnienia, ieżeli wyraźnie nie postanowiono inaczéy.

§. 425. Jeżeli kilku Zobowiązanych niechcą być tym sposobem w odpowiedzi z umowy wspólnie zawartéy, muszą się w téy mierze wyraźnie oświadczyć w umowie.

§. 426. Gdy w saméy umowie postanowiono, co i wiele każdy z Zobowiązanych dla dopełnienia przeiętego obowiązku uczynić powinien, pozostaie się przytém.

§. 427. Gdy zbywa na oznaczeniu takowém w umowie, a iednak z niéy iasno wynika, iż kilku Zobowiązanych wspólnie odpowiadać niemaią, uważać należy na cel, w którym ieden lub drugi iest uczestnikiem przeiętego obowiązku, i iak tenże cel z natury interesu i z osobistego ich stanu lub procederu wynika, i pod takowym względem rozpoznać, wiele, i w iaki sposob każdy z nich do wypełnienia umowy przykładać się winien.

§. 428. Jeżeli i podług tego, spór zachodzący rozstrzygnionym być nie może, przyiąć należy, iż wszyscy Zobowiązani w równych częściach są odpowiedzi prawomaiącemu.

§. 429. W wszelkich przypadkach, gdy kilku Zobowiązanych, każdy za swą tylko część z osobna iest w odpowiedzi Prawomaiącemu, (§. 425—428.); ten tu części iednego na drugim poszukiwać nie może.

§. 430. Lecz gdy kilku Zobowiązanych, ieden za wszystkich, wszyscy za iednego są w odpowiedzi Prawomaiącemu, tentu całkowitéy swéy pretensyi, na którymkolwiek z nich zechce, poszukiwać może.

§. 431. Ten, na którym Prawomaiący całéy poszukuie pretensyi, może wprawdzie przypozwać swych Współobowiązanych do wspólnéy obrony lub wypełnienia przeiętego obowiązku;

§. 432. wszelakoż Prawomaiący przez takowe wezwanie, w poszukiwaniu swéy pretensyi wstrzymywanym być niemoże.

§. 433. Chociaż Prawomaiący pociągnął iednego lub wszystkich Zobowiązanych, co do ich tylko części, wszelakoż od tego odstąpić i na iednym z nich całkowitéy należytości dopominać się może.

§. 434. Również, względem wypłaty, któréy od iednego z Zobowiązanych całkiem lub w części odebrać niemoże, każdego z drugich podług upodobania może pociągnąć, dopóki zupełnie zaspokoionym nie zostanie.

§. 435. Wszyscy Współobowiązani korzystaią z tego, co przez iednego z nich względem należącéy się rzeczy lub czynu dopełnioném zostało.

§. 436. Gdy przez to pretensya Prawomaiącego względem wszystkich Współobowiązanych zmnieyszoną zostaie, ten, kto uskutecznił takowe zmnieyszenie, onémże naprzeciw innym Współobowiązanym popisywać się może.

§. 437. Gdy ieden z Współobowiązanych, przez ugodę, wyrok, lub w inny sposób uzyskał uwolnienie go od obowiązku co

do iego tylko osoby, drudzy tém popisywać się niemogą naprzeciw Prawomaiącemu.

§. 438. Czyn iednego z Zobowiązanych niemoże naruszać prawa drugich.

§. 439. Może więc pospolicie ieden z Zobowiązanych, należność Prawomaiącego do pewnego czasu przywiązaną przez swe zezwolenie przedłużyć nad oznaczony czas, lecz tylko co do siebie samego, nie zaś co do innych Zobowiązanych i na ich szkodę (Cz. 2. Tyt. 8. Oddz. 8.)

§. 440. Skoro Prawomaiący zaskarzył iednego z Zobowiązanych, przez to zachowuie swe prawo do skargi i naprzeciw innym.

§. 441. Gdy na wniosek iednego z Zobowiązanych czas do wypełnienia umowy zostaie przedłużonym, korzystaią z tego wszyscy.

§. 442. Sama tylko powolność dla iednego, nieupoważnia drugich do iéy także dopominania się.

Co do regressu tychże pomiędzy sobą.

§. 443. Jak dalece Zobowiązany, który dopełnił obowiązku względem Prawomaiącego, drugich Zobowiązanych trzymać się może, wyrozumieć należy z umowy, pomiędzy niemi zawartéy.

§. 444. W niedostatku takowéy umowy, zachodzący pomiędzy niemi obowiązek rozpoznanym być musi podług ich szczególnych stósunków co do przeiętego interesu lub mianéy z niego korzyści zachodzących.

§. 445. Jeżeli i podług tego rzecz rozwiązaną być niemoże, Zobowiązani pomiędzy sobą w równych częściach odpowiadaią.

§. 446. Gdy ieden lub kilku z Współo-

bowiązanych nie są zdolnymi do zawierania umów, drudzy część ich na się i pomiędzy siebie wziąść muszą.

§. 447. Gdy ieden lub więcéy z Współobowiązanych, nie są w stanie uiszczenia się w swych częściach temu, który Prawomaiącego całkowicie zaspokoił, część lub części takowe zastąpić muszą w równym udziale wszyscy Współobowiązani oraz i ten, który Prawomaiącego zaspokoił.

§. 448. Prócz tego zaś i w niedostatku oddzielnéy w téy mierze umowy, Zobowiązany ieden nie może poszukiwać na drugich, co mu się od iednego z nich należy.

§. 449. Gdy ieden z Współobowiązanych wpadnie w okoliczności daiące podobieństwo, iż na przyszłość nie będzie w stanie wypełnienia umowy, inni domagać się mogą, aby część swą zabezpieczył.

§. 450. Gdy kto kilku osobom zobowiązał się przez umowę do iednéy i téy saméy rzeczy lub czynu, Współprawomaiący pospolicie wspólnie tylko ich dopominać się mogą. s) o kilku Współprawomaiących.

§. 451. Wszelakoż żaden z Współprawomaiących przez swe czyny lub zrzeczenia się ścieśniać prawa drugich nie może.

§. 452. Jeżeli Zobowiązany iednemu z Współprawomaiących część iego z rzeczy podzielnéy lub summy oddał, wstępuie co do drugich Współprawomaiących w prawa tego, którego zaspokoił.

§. 453. Stosunki kilku Współprawomaiących względem siebie uważane być maią wedle zasad o wspólnéy własności. (Tyt. 17.)

TYTUŁ SZOSTY.

O obowiązkach i prawach, które wynikaią z niedozwolonych czynów.

§. 1.

Zasady. Wszelkie pogorszenie stanu człowieka co do iego ciała, wolności, sławy i maiątku, zowie się szkodą.

§. 2. Uszczerbek takowy zrządzony bezpośrednio i naybliżéy przez czyn iakowy lub zaniechanie, bezpośrednią szkodą się zowie.

§. 3. Gdy uszczerbek wynika wprawdzie z czynu lub zaniechania, lecz w wzwiązku tylko z odrębnym od nich wypadkinm, lub z niezwyczayną własnością osoby lub rzeczy, szkoda pośrednia zachodzi.

§. 4. Szkoda, któréy powstanie z czynu lub zaniechania przewidziane być nie mogło, w prawném znaczeniu zowie się przypadkową.

§. 5. Korzyści, którychby kto był dostąpił, gdyby niebył się wydarzył czyn pewny lub zaniechany, liczą się do utraconego zysku.

§. 6. Wszelakoż w oznaczeniu utraconego zysku zważa się tylko na korzyści takie, które albo podług zwyczaynego biegu rzeczy i interesów towarzyskiego życia, albo też w skutek pewnych iuż poczynionych założeń i przysposobień rozumnie spodziewane być mogą.

§. 7. Do zupełnego zadosyćuczynienia należy zwrot całkowitéy szkody i utraconego zysku.

§. 8. Ktokolwiek komu bezprawnie zrządza szkodę, krzywdzi lub obraża go.

§. 9. Zaniechanie obowiązku wymuszonym być mogącego, uważa się za pokrzywdzenie, czyli obrazę.

§. 10. Ktokolwiek umyślnie lub przez grube uchybienie krzywdzi drugiego, winien mu zupełne zadośćuczynienie (§. 7.) Zasady o wynagrodzeniu szkody w ogólności.

§. 11. Toż samo się ściąga do tego, który umyślnie lub przez grube uchybienie zaniechał obowiązku drugiemu winnego i przez to zrządza mu szkodę.

§. 12. Kto przez mierne tylko uchybienie krzywdzi drugiego czynem lub zaniechaniem, odpowiada iedynie za szkodę ztąd rzeczywiście wynikłą.

§. 13. Wszelakoż Krzywdzący musi wynagrodzić zysk nawet utracony taki, któregoby był dostąpił Uszkodzony przez zwyczayne używanie tego, na czém został pokrzywdzony, gdyby niebyło zaszło pokrzywdzenie.

§. 14. W takowym razie, chociażby rzeczywista szkoda była bezcenną, utracony zysk wynagrodzonym być musi.

§. 15. W przypadkach, gdzie zachodzi obowiązek odpowiedzialności za mierne nawet uchybienie, (Tyt. 3 §. 22. 23.) Uszkadzaiący odpowiada tylko za szkodę bezpośrednio z podobnego uchybienia wynikłą.

§. 16. Szkoda przypadkowa z czynu iakowego wynikła, wtenczas tylko wynagrodzoną być winna, gdy czyn sam iest przeciwnym zakazuiącemu prawu, lub też działaiący przez podobne prawu przeciwne postę-

powanie sam się wtrącił w okoliczności, które go do takowego czynu skłoniły.

§. 17. Co rozumieć należy o szkodzie przy umowach zrządzonéy, postanowiono w poprzedzaiącym Tytule. (Tyt. 5. §. 277. seq.)

Jak dalece wina Uszkodzonego uwalnia Uszkadzaiącego od wynagrodzenia.

§. 18. Uszkadzaiący od wynagrodzenia szkody umyślnie lub przez grube uchybienie bezpośrednio zrządzonéy, niestaie się wolnym z powodu zachodzącéy także Uszkodzonego winy.

§. 19. Przeciwnie iednak szkoda pośrednia i utracony zysk wynagrodzone być nie winny, gdy Uszkodzony w iéy odwracaniu dopuścił się sam grubego uchybienia.

§. 20. Podobne własne grube uchybienie Uszkodzonego, pozbawia go wszelkiego wynagrodzenia szkody, gdy taż wynikła z miernego tylko lub małego uchybienia Uszkadzaiącego.

§. 21. Wynagrodzenie szkody pośrednio z miernego lub małego uchybienia wynikłéy, niemniéy utraconego zysku, i natenczas niema mieysca, gdy Uszkodzony za przyłożeniem zwyczayney baczności mógł był uniknąć szkody.

O uszkodzeniach wzaiemnych.

§. 22. Jeżeli dwóch lub więcéy uszkodziło się nawzaiem, ieden drugiemu w miarę przewinienia swego, za szkodę zrządzoną musi odpowiadać.

§. 23. Gdy uczestnicy niedozwolonego czynu sobie w niéy szkodę zrządzili, każdy swą własną ponieść powinien.

Domniemania prawne co do wyrządzenia szkody.

§. 24. Niema mieysca domniemanie, iż kto uszkodzony został z winy drugiego.

§. 25. Wykonywaiący czyn niedozwolony, ma domniemanie naprzeciw sobie, iż szkoda przy téy porze wynikła, z winy iego zrządzoną została.

§. 26. Szczególniéy ten, który nie zważa na ustawę policyiną zamierzaiącą do ochronienia od szkody, odpowiadać musi za szkodę wszelką, którąby przez zachowanie ustawy odwróconą być była mogła tak, iak gdyby taż bezpośrednio przez czyn iego była zrządzoną.

Zkąd ma nastąpić wynagrodzenie.

§. 27. Wynagrodzenie szkody i utraconego zysku musi nastąpić z maiątku tego, który był sprawcą szkody. (§. 42. 56.)

Obowiązek dziedziców.

§. 28. Obowiązek wynagrodzenia przechodzi na dziedziców Uszkadzaiącego.

O kilku Uszkadzaiących.

§. 29. Jeżeli kilku czy rozmyślnie, lub z grubego uchybienia przyłożyło się do zrządzenia szkody, odpowiada ieden za wszystkich, wszyscy za iednego.

§. 30. Uszkodzony w tym razie te same ma Uszkadzaiących prawa, które przy umowach służą Prawomaiącemu do kilku Współobowiązanych.

§. 31. Gdy kilku zrządzaiąc szkodę, z miernem tylko lub małém uchybieniem działało, każdy odpowiada tylko za swe własne uchybienie.

§. 32. Wszelakoż odpowiadaią ieden za wszystkich i wszyscy za iednego, skoro wynaleść nie można, iaką część szkody każdy zrządził przez swe własne uchybienie.

§. 33. W każdym razie, gdy ieden z pomiędzy kilku współwinnych, całą szkodę z uchybienia wynikłą wynagrodził, albo więcéy przynaymniéy, niż w stosunku zrządzo-

ney przezeń szkody wynagrodzić był powinien; może poszukiwać na drugich części od każdego z nich przypadaiącéy.

§. 34. Gdy iednak szkoda przez kilku umyślnie została zrządzoną, żaden regres pomiędzy nimi mieysca nie ma.

§. 35. Przeciwnie zaś każdy część taką, iakąby na przypadek zaskarzenia ich wszystkich Uszkodzonemu wynagrodzić był musiał, za karę do kassy ubogich mieysca, zapłacić iest obowiązany.

1) Gdy Uszkadzaiący swego tylko użył prawa.

§. 36. Kto w obrębach prawnych swego używa prawa, nie ma obowiązku powrócenia szkody ztąd dla Innego wynikłéy.

§. 37. Wynagrodzić ią iednak musi, gdy się z okoliczności iasno okazuie, iż z kilku sposobów użycia prawa swoiego, użył sposobu drugiemu szkodliwego, w zamiarze uszkodzenia onego.

§. 38. Ktokolwiek przedsiębierze czynności niebezpieczne w mieyscu przeznaczoném na to za publiczném zezwoleniem, odpowiada tylko za skutki szkodliwe, rozmyślnie lub przez grube uchybienie zrządzone.

2) gdy czyn szkodliwy był niedowolnym.

§. 39. Szkoda przez czyny niedowolne zrządzona, nie ciąży Działaiącego.

§. 40. Ktokolwiek sam sobie był przyczyną przemiiaiącego stanu, w którym swym rozumem władać nie może, musi także wynagrodzić szkodę w tym stanie niedowolnie zrządzoną.

3) gdy Uszkadzaiący iest obłąkanym lub niedołężnym na umyśle, albo też dzieckiem.

§. 41. Gdy obłąkani i niedołężni na umyśle, albo też dzieci niżéy lat siedmiu maiące kogożkolwiek uszkodzą, z maiątku ich poszukiwać tylko można wynagrodzenia szkody bezpośrednio zrządzonéy.

§. 42. Wszelakoż maiątek takichto osób tylko wtenczas odpowiada, gdy Uszkodzony uzyskać nie może wynagrodzenia z maiątku dozorcy lub rodziców. (§. 57.)

§. 43. Odpowiada nadto tenże maiątek tyle tylko, ileby przez to nie odięło się Uszkadzaiącemu potrzebnego utrzymania, a ieżeli iest dzieckiem, sposobu przyzwoitego wychowania.

§. 44. Gdy Uszkodzony przez swe własne, choć małe tylko uchybienie dał osobom takowym powód do czynu szkodliwego, maiątku ich nie może się trzymać.

§. 45. Wykonywaiący rozkaz tego, któremu winien posłuszeństwo, pospolicie do wynagrodzenia szkody pociągnionym być nie może. 4) gdy działa za rozkazem przełożonego.

§. 46. Lecz winien za to odpowiadać, gdy czyn iemu nakazany, wyraźnie zabroniony iest prawem.

§. 47. Ktokolwiek z urzędu lub stanu swoiego, rozkazy swych przełożonych bez ograniczenia pełnić iest obowiązany, od tego żądać nie można, aby wchodził w rozbiór zlecenia danego sobie od Przełożonych w stosunkach służby.

§. 48. Kto z niewiadomości dopełnił rozkazu prawem zabronionego, regres ma do rozkazuiącego.

§. 49. Kto przechodzi granice odebranego rozkazu, w każdym razie ściąga na się odpowiedzialność za szkodę z tąd wynikłą.

§. 50. Ktokolwiek daie drugiemu zlecenie nie naganione prawem, nie odpowiada za szkodę przez tego tu przy wypełnieniu takowego zlecenia zrządzoną. 5) gdy szkoda została zrządzoną z powodu zlecenia.

§. 51. Jeżeli iednak zlecenie nie było dozwolone; za wynagrodzenie szkody odpowiadaią mocdawca i pełnomocnik, obydway za iednego i ieden za obydwóch (§. 30.), chociażby pełnomocnik był przestąpił granice danego mu zlecenia.

§. 52. Gdy zlecenie co do samego tylko mocdawcy, albo też co do samego tylko Pełnomocnika było niedozwolone, każdy z nich tylko odpowiada za swą własną winę.

§. 53. Jeżeli Mocdawca w wyborze niezdolnego Pełnomocnika dopuścił się grubego lub miernego uchybienia, odpowiada za szkodę przez niego w wypełnieniu godziwego nawet zlecenia, z powodu niezdolności iego zrządzoną, lecz tyle tylko, ile sam Uszkadzaiący nie iest w stanie takową wynagrodzić.

Jak długo wynagrodzenie szkody żądaném być może.

§. 54. Kto od czasu dowiedzenia się o szkodzie sobie zrządzonéy, nie z kontraktu wynikaiącéy, i o iéy sprawcy, w ciągu trzech lat sądownie iéy nie poszukuie, ten prawo swoie utracił.

§. 55. Gdy od czasu zrządzenia szkody upłynęło lat trzydzieści, iuż więcéy nie idzie o czas, w którym o niéy odebrano wiadomość.

O szkodzie zrządzonéy przez innych, mianowicie:

§. 56. Ktokolwiek rozmyślnie lub przez grube albo mierne uchybienie dał powód drugiemu do niedowolnego (nierozmyślnego) czynu, przez który sam sobie lub innemu zaszkodził, odpowiada za szkodę przez to zrządzoną.

§. 57. Równyż obowiązek ciąży tego, ktokolwiek przez wielkie lub mierne tylko uchybienie zaniedbał doń należącego dozoru nad obłąkanymi i niedołężnymi na umyśle, lub dziećmi mniéy lat siedm maiącemi.

§. 58. Rozkazuiący dopełnienie czynu niedozwolonego, przed wszystkiém odpowiada za szkodę ztąd zrządzoną.

§. 59. Kto wiedząc nie przeszkodził iakiemu czynowi, a był obowiązany i mógł to był uczynić, ma tęż samą na sobie odpowiedzialność, iak gdyby on sam go był nakazał. (Tyt. 3. §. 26. seq.)

§. 60. Za szkodę zrządzoną przez czeladź, Państwo pospolicie nie są w odpowiedzi. przez Czeladź.

§. 61. Lecz kto wiedząc dopuszcza, iż czeladź drugiemn szkodę zrządza, ten się uważa za uczestnika niedozwolonego czynu czeladzi.

§. 62. Ktokolwiek wiedząc przyimuie do służby lub zatrzymuie w niéy czeladź, która przez swą skłonność do złych nałogów, przez wysoki stopień słabości umysłu, lub melancholii, lub też przez zaraźliwe choroby stać się może innym szkodliwą; ten za wszelkie niebezpieczeństwo odpowiada.

§. 63. Za szkodę ognia przez czeladź zrządzoną Państwo i w tenczas są w odpowiedzi, gdy wiadoma im była nieostrożność czeladzi w obchodzeniu się z ogniem i światłem, a wszelakoż zatrzymali ią w służbie.

§. 64. Ktokolwiek znaiąc niezdolność czeladzi, dał iéy zlecenie do iakiéy czynności, odpowiada za szkodę, która Trzeciemu przy wypełnieniu téyże czynności, przez niezdolność czeladzi zrządzoną została.

§. 65. Rzemieślnicy, Mistrze, względem swych czeladników i uczniów w tych samych stoią obowiązkach, iakie są włożone na państwo względem ich służących. przez czeladników i uczniów, przez komorników, lub

§. 66. Ktokolwiek utrzymuie komorników, o których mu wiadomo, iż ci nawykli postępować nieprzezornie lub niedbale z ogniem i światłem, również w wyrzucaniu, lub wylewaniu, albo w zamykaniu domu, ten za wszelką przez nich podobnym sposobem zrządzoną szkodę odpowiada.

§. 67. W wszelkich powyżéy oznaczonych przypadkach (§. 62 — 66.) państwo, Rzemieślnicy, Mistrze lub Gospodarze domu, tyle tylko są w odpowiedzi, ile wynagrodzenie szkody nie może nastąpić z maiątku Uszkodziciela.

§. 68. Gdy iest rzeczą iasną, iż szkoda przez czeladź, Czeladników, Rzemieślniczych lub będących na nauce Chłopców, albo też przez mieszkańców domu, iest zrządzona, a ich Pan, Mayster lub gospodarz domu, osoby Uszkadzaiącego wskazać nie mogą, natenczas oni sami do wynagrodzenia Uszkodzonego przed wszystkiem są odpowiedzialni.

§. 69. Czyli w przypadkach §. 56—68., gdzie ktożkolwiek za szkodę, przez innych zrządzoną musi odpowiadać tenże szkodę tylko bezpośrednią, lub także pośrednią szkodę i zysk utracony, zastępować iest obowiązany, ocenić należy w miarę przewinienia iego i przepisów §. 10 — 21.

przez zwierzęta.

§. 70. Ktokolwiek bez pozwolenia zwierzchności chowa dzikie i inne zwierzęta, z swéy natury ludziom i innym w gospodarstwie użytecznym zwierzętom szkodliwe, a których się zwykle w domach lub na wsi nie trzyma, ten za wszelką przez nie zrządzoną szkodę odpowiada.

§. 71. Równa odpowiedzialność spada i na tego, który po otrzymaném nawet pozwoleniu, zaniedbuie należytych środków do odwrócenia szkody, iakiéy się od takich zwierząt obawiać przychodzi.

§. 72. Ktokolwiek trzyma zwierzęta z przyrodzenia swego wprawdzie nie szkodliwe, lecz też w wiéyskiem lub miéyskiem gospodarstwie nie używane, ten odpowiada za wszelką bezpośrednią szkodę przez nie zrządzoną, choćby właściwie iéy nie był przyczyną.

§. 73. Co do innych z przyrodzenia swego nieszkodliwych zwierząt, właściciel odpowiada tylko za szkodę, z zaniedbanego nad niémi dozoru wynikłą.

§. 74. Komu iednak wiadomo, iż zwierze przeciw naturze rodzaiu swoiego iest szkodliwém, a iednak zaniedbuie środków należytych w celu uniknienia skutków szkodliwych; ten winien Uszkodzonemu zupełne zadosyć uczynienie.

§. 75. Kto zwierze z natury swéy nieszkodliwe, lub też szkodliwe lecz za pozwoleniem zwierzchności trzymane, rozdrażnia, albo też w inny sposób przez własną nieostrożność staie się powodem zrządzonéy przez nie szkody, żadnego dla siebie samego żądać wynagrodzenia nie może.

§. 76. Na przypadek uszkodzenia przez to Innego, ten, który drażnił zwierze lub popełnił nieostrożność, do wynagrodzenia iest obowiązany.

§. 77. Właściciel w winie będący, i ten, który zwierze drażnił, odpowiadaią iako współwinni. (§. 30. seq.)

§. 78. Gdy zwierzęta dwóch właścicieli bez wszelkiego rozdrażnienia iedno drugie uszkodzą, ten tylko iest w odpowiedzi, który zaniedbał swéy powinności w dozorze nad zwierzęciem, które szkodę zrządziło.

Jak szkodę wynagrodzić.

§. 79. Gdy zaszła szkoda, wszystko ile możności zwróconém być musi do stanu, w iakim rzecz była przed iéy zrządzeniem.

§. 80. Jeżeli Uszkodzony przez takowy zwrot do pierwszego stanu dostatecznie wynagrodzonym być nie może, Uszkadzaiący musi mu wynagrodzić innym sposobem, czegoby mu w téy mierze niedostawało.

§. 81. Toż samo stać się musi, gdy rzeczy do pierwszego stanu przywrócić nie można.

O uszkodzeniu zrządzoném na rzeczach.

§. 82. Gdy rzecz cale zaginęła, została zniszczoną lub do użytku niezdatną, Uszkadzaiący wynagrodzić musi całkowitą iéy wartość prawem oznaczoną.

§. 83. Jeżeli prawa nie oznaczyły wartości, więc co do rzeczy będących zwyczaynym przedmiotem handlu po iarmarkach i targach, albo względem których są utrzymywane wykazy popłaty, wartość ta wynagrodzoną być musi, którą miały rzeczy podobnego gatunku w czasie uszkodzenia tamtych.

§. 84. Względem innych zaś rzeczy, przymioty ich i własności, iakie miały w czasie uszkodzenia, przez dowody będą wyśledzone, a wartość ustanowi się według zdania Znawców.

§. 85. Gdy szkoda z umysłu lub przez grube uchybienie zrządzoną została, naywyższa wartość rzeczy, iaką miały podług powyższych postanowień (§. 82. 83. 84.) w cza-

w czasie między zrządzeniem szkody i wręczeniem Uszkadzaiącemu skargi wynagrodzoną być musi.

§. 86. W takowym też razie Uszkadzaiący odpowiada za wartość nadzwyczayną.

§. 87. Za wartość szczególnego upodobania odpowiada tylko wtenczas, gdy uszkodzenie zostało zrządzone z umysłu.

§. 88. Jeżeli szkoda wynikła z miernego lub małego uchybienia, więc pospolita tylko wartość rzeczy, iaką miała w czasie iéy uszkodzenia, wynagrodzoną być winna.

§. 89. Gdy przez zrządzoną szkodę, zmnieyszyła się tylko wartość rzeczy, wartość ta, którą miała przed iéy uszkodzeniem, podług prawideł powyższych wynalezioną i z teraźnieyszą iéy wartością porównaną być musi.

§. 90. Wynikaiące z takowego porównania zmnieyszenie wartości zastąpić musi Uszkadzaiący.

§. 91. Gdy szkoda została zrządzoną na rzeczy ruchomey, Uszkodzony ma wybór, czyli na wynagrodzeniu takowém zechce poprzestać, lub też za oddaniem Uszkadzaiącemu rzeczy, żądać od niego wynagrodzenia całkowitéy przeszłéy iéy wartości podług §. 89. wynalezionéy.

§. 92. W wszelkich przypadkach, gdzie owczasowa rzeczy wartość podług §. 83. 84. z dostateczną pewnością wynalezioną być nie może, wartość ta przez Znawców ustanowioną być ma, którą miała rzecz podobnego gatunku i średniéy dobroci, w czasie podług powyższych zasad oznaczyć się maiącym.

§. 93. Gdy szkoda przez mierne tylko lub małe uchybienie zrządzoną została, Uszkodzony winien poprzestać na wynagrodzeniu go, podług takowéy średniéy wartości.

§. 94. Jeżeli iednak zrządzenie szkody nastąpiło z umysłu, lub przez grube uchybienie, Uszkodzony nadto podług umiarkowania Sądu, do stwierdzenia przysięgą wyższéy wartości przypuszczonym być musi.

§. 95. Wszelakoż takowa wyższa wartość w żadnym razie przenosić nie może podwóynéy ilości szacunku średniego podanego przez Znawców.

§. 96. Jeżeli iednak iest mowa o wartości szczególnego upodobania, wzgląd takowy na stósunek między wartością przez Znawców oznaczoną, a podaną przez Uszkodzonego, niema mieysca.

§. 97. Owszem w tym razie wartość przez Uszkodzonego poprzysiądz się maiąca, iedynie podług właściwego zbiegu okoliczności i stosunków, na których Uszkodzony takowe upodobanie zasadza, przez Sąd ustanowioną i umiarkowaną być powinna.

Na osobie. 1) przez uśmiercenie.

§. 98. Kto bezprawnie człowieka pozbawia życia, w wszelkich przypadkach pozostałéy żonie i dzieciom zabitego, wydatki leczenia, ieżeli iakie miało mieysce, tudzież koszta pogrzebu i żałoby nagrodzić powinien.

a) Gdy takowe nastąpiło z umysłu albo grubego uchybienia.

§. 99. Prócz tego, gdy pozbawienie życia nastąpiło z umysłu, lub grubego uchybienia, Uszkadzaiący nietylko wdowie i dzieciom życia pozbawionego, sposób utrzymywania się do ich stanu stósowny, lecz także ostatnim takie wychowanie, i wyprawę, iakichby byli mogli spodziewać się od

oyca według iego stanu i maiątku, dać iest obowiązany.

§. 100. W takiém zdarzeniu żadnego nie można mieć względu ani na maiątek, który się pozostał po osobie życia pozbawionéy, ani na wsparcia, iakieby z strony Rządu, lub z kądkolwiek bądź, pozostałéy wdowie i dzieciom obmyślonemi być mogły.

§. 101. Obowiązek takowy Uszkadzaiącego trwa aż dotąd, dopokiby familia osoby życia pozbawionéy, mogła była od niéy przy życiu będącéy podobnego utrzymywania i wsparcia wymagać.

§. 102. Gdy zachodzą okoliczności, z powodu których byłby ustał obowiązek życia pozbawionego do utrzymania swéy familii z własnego maiątku, w tym razie i Uszkadzaiący od niego wolnym się staie.

§. 103. Gdy pozbawienie życia iest skutkiem miernego tylko uchybienia, Uszkadzaiący stósownie do stanu, a niezbędne potrzeby na utrzymanie wdowy i dzieci osoby życia pozbawionéy, także podobne na ostatnich wychowanie tak dalece tylko zastąpić powinien, ileby potrzebne na to wydatki z dochodów pozostałego maiątku i z przykładania się Rządu lub trzeciéy osoby czerpanymi być nie mogły. *b) Z miernego uchybienia.*

§. 104. Musi on nadto dzieciom ieszcze w sposób do życia nieopatrzonym, gdy wystarczaiącego własnego na to nie posiadaią maiątku, taką dać wyprawę, iakieyby prawnie żądać mogły od osoby życia pozbawionéy.

§. 105. Obowiązek wychowania i utrzymania dzieci trwa pospolicie tak długo, aż

albo dostąpią doletności lub też wprzód ieszcze zaydzie przypadek w §. 102. oznaczony.

§. 106. Takie zaś dzieci, które dla słabości ciała lub duszy i po doyściu lat niebyłyby w stanie zarobić sobie na swe utrzymanie, Uszkadzaiący utrzymywać musi aż do ich śmierci lub powrotu do zdrowia.

§. 107. Co do wdowy życia pozbawionego, obowiązek takowy Uszkadzaiącego do iéy utrzymania trwa tak długo, aż ta albo znowu póydzie za mąż, albo stanie w takich stósunkach, gdzie dogodnie bez takowego wsparcia obeyść się może.

§. 108. W ogóle obowiązki nawet i w ten sposób Uszkadzaiącego, ustaią również dla tych samych okoliczności, dla którychby sam życia pozbawiony, gdyby żył ieszcze, od nich stał się wolnym.

§. 109. Co powyżéy na dobro wdowy i dzieci życia pozbawionego postanowiono (§. 99—108.) ściąga się również do innych osób, które podług przepisów prawa od osoby życia pozbawionéy utrzymywania ich domagać się mogły.

c) Z małego tylko uchybienia.

§. 110. Jeżeli pozbawienie życia iest skutkiem małego tylko uchybienia, familia życia pozbawionego musi poprzestać na wynagrodzeniu, w §. 98. oznaczoném.

2) Przez inne uszkodzenia na ciele.

§. 111. Z powodu innych uszkodzeń na ciele, które uśmiercenia nie sprawiły, w każdym razie Uszkodzony zwrotu wydatków leczenia i kuracyi domagać się może.

Co do wycierpianych boleści.

§. 112. Z powodu poniesionych boleści, osoby stanu wieyskiego i pospolici mieszczanie, którym podobne uszkodzenie na ciele

z umysłu lub grubego uchybienia było zrządzone, mogą żądać słuszne wynagrodzenie pieniężne.

§. 113. Ilość takowego wynagrodzenia oznaczy Sąd według stopnia poniesionych cierpień, iednak nie niżéy połowy i nie nad podwóyną ilość wydatków, iakich wymagała kuracya.

§. 114. Co do osób stanu wyższego, boleści zrządzone skrzywdzonemu przez iego ciała obrażenie iedynie tylko przy oznaczeniu stósownéy do prawa kary, na uwagę brane będą.

Co do zrządzonéy niezdolności do dalszego prowadzenia urzędu lub sposobu do życia.

§. 115. Jeżeli uszkodzony przez zrządzone mu obrażenie zupełnie stał się niezdolnym do sprawowania urzędu swego, lub prowadzenia swego sposobu życia, tak iak dotąd to czynił, uszkadzaiący za korzyści, odięciem ciągłego ich używania uszkodzonemu stracone, iest odpowiedzialnym.

§. 116. Gdy uszkodzenie z umysłu lub przez grube uchybienie zrządzonem zostało, Uszkodzonemu wynagrodzone być muszą, i przyszłe korzyści, którychby podług naturalnego, i zwyczaynego biegu rzeczy rozumnie mógł się spodziewać.

§. 117. Gdy mierne uchybienie popełnionem zostało, Uszkadzaiący winien tylko wynagrodzenie w miarę położenia w którem Uszkodzony znaydował się istotnie w czasie obrażenia go.

§. 118. W razie małego tylko uchybienia, same wynagrodzenie w §. 111. oznaczone ma tylko mieysce.

§. 119. Skoro Uszkodzony pomimo obrażenia go na ciele przez użycie własnych sił

ciała lub duszy istotny uzyska zarobek, takowy potrąconym być powinien z wynagrodzenia w §. 115. 116. 117. iemu zapewnionego.

§. 120. Jeżeli Uszkodzony na ciele przez to na iakiś tylko czas postawiony został w niemożności prowadzenia swego procederu, żądać tylko może nagrody za stratę przez zmudzenie czasu iemu zrządzoną.

§. 121. Nagroda takowa ustanowioną być winna podług zasad w §. 115. i nast. oznaczonych, iednak tylko w stosunku czasu przez ciąg którego poniesione obrażenie przeszkodziło Uszkodzonemu w prowadzeniu własnych interessów.

§. 122. Podług tychże zasad z słusznym oraz względem na wpływ szkodliwy, który poniesione obrażenie mieć może na pomyślność Uszkodzonego, Sąd oznaczy nagrodę, gdy Uszkodzony wprawdzie nie stał się zupełnie niezdolnym do czynności z urzędu iego lub sposobu się utrzymowania wynikaiących, przecież ich pełnienie więcéy trudności i wydatków mu przynosi.

Względem odniesionego oszpecenia,

§. 123. Gdy niewiasta bezżenna przez obrażenie na ciele oszpeconą zostanie, i dla tego sposobność poyścia za mąż, stanie się dla niéy trudnieyszą, żądać może od Uszkadzaiącego wyposażenia.

§. 124. Jeżeli oszpecenie iest skutkiem rozmysłu lub grubego uchybienia, wyposażenie takowe, przez Sąd tak umiarkowane być musi, iżby Uszkodzona miała nadzieię zamęścia do stanu iéy stosownego, a aż to nastąpi, swe utrzymywanie się z dochodów wyposażenia.

§. 125. Jeżeli oszpecenie przez mierne tylko uchybienie zrządzoném zostało, oszpecona musi poprzestać na wyposażeniu takiem iakiegoby od oyca podług stanu iego stósownie do prawa dopominać się mogła.

§. 126. Gdyby Uszkadzaiący nieposiadał maiątku z któregoby wyposażenie w moc §. 124. 125. oznaczyć się maiące wskazaném być mogło, Uszkodzoney roczny procent po pięć od sta od niego opłacać iest obowiązany.

§. 127. Takowy opłacania ciężar trwa dopóki żyie oszpecona, chociażby i za mąż poszła.

§. 128. Gdy oprócz tego komużkolwiek przez oszpecenie umyślnie lub z grubego uchybienia zrządzone, los iego dalszy został utrudnionym; również i za to słuszna a podług okoliczności oznaczyć się maiąca nagroda wymierzoną być dla niego musi.

§. 129. Ktokolwiek osądzony został na wynagrodzenie Obrażonego, lub iego familii; od takowego ciężaru uwolnić się niemoże twierdzeniem: iżby przezto był w niemożności wyżywienia swoich, których z obowiązku żywić powinien.

§. 130. Satysfakcya prywatna, iaka się należy za pokrzywdzenie na honorze, oznaczoną została w prawie kryminalném. na honorze,

§. 131. Wynagrodzenie szkody na pieniądze obliczyć się maiącéy, tyle tylko żądaném być może, ile szkoda z pokrzywdzenia na honorze bezpośrednio wynikła.

§. 132. Kto iakimkolwiek bądź sposobem, wyzuwa bezprawnie drugiego z osobistéy iego wolności, iest mu odpowiedzialnym za wszelką stratę. na wolności,

§. 133. Ten, na którego odpowiedzialność, lub też iego fałszywe udanie bezprawny areszt na osobię został położonym i Sędzia który w téy mierze działał naprzeciw przepisom prawa, iako współwinni są w odpowiedzi Skrzywdzonemu.

§. 134. Nieprawnie trzymany w prywatnym areszcie, po poprzedniczem umiarkowaniu Sądowém, przypuszczony być może do stwierdzenia przysięgą poniesionéy szkody i utraconego zysku.

§. 135. Wszelkie wydatki w celu oddania uwięzionemu wolności ponosić musi Obrażaiący.

§. 136. Jeżeli odięta Obrażonemu wolność osoby znowu przywróconą być niemoże; żona iego i dzieci co do zastąpienia wydatków na ich utrzymywania i wychowanie, też same naprzeciw Obrażaiącemu maią prawa, iakie onymże na przypadek pozbawienia życia (§. 98. seq.) nadane zostały.

przy aresztowaniu rzeczy.

§. 137. Ktokolwiek nieprawnie zakłaka areszt na rzeczy, odpowiada za szkodę przez to na onychże zrządzoną tak, iakby szkoda takowa była skutkiem bezśredniego iego czynu. (§. 82. seq.)

§. 138. Jeżeli dowiedzioném być może, iż przez areszt prócz szkody rzeczonéy, zysk pewny został odiętym, aresztuiący i zysk wynagrodzić winien. (§. 13. 14.)

TYTUŁ SIODMY.

O trzymaniu (detencyi) i posiadaniu.

§. 1.

Zasady.

Ktokolwiek ma możność fizyczną rozrządzenia rzeczą iaką z wyłączeniem innych, ten ią ma w swém trzymaniu i nazywa się iéy Posiedzicielem (detentorem.)

§. 2. I ten tylko iest Posiedzicielem, który rzecz iaką w zamiarze rozrządzenia nią dla drugiego lub w iego imieniu w swém ma trzymaniu.

§. 3. Lecz kto rzecz iaką, czy bezpośrednio czyli też przez kogo innego, w swe bierze trzymanie w zamiarze rozrządzenia nią dla siebie samego, ten staie się Posiadaczem rzeczy.

§. 4. Wykonywaiący prawo, iest Posiedzicielem prawa.

§. 5. Wykonywaiący go dla siebie samego zowie się Posiadaczem prawa.

Posiadanie zupełne lub niezupełne.

§. 6. Ktokolwiek bierze w swe trzymanie rzecz iaką lub prawo wprawdzie iako obcą własność w zamiarze iednak rozrządzenia nią dla siebie samego, ten niezupełnym Posiadaczem się zowie.

§. 7. Posiadaczem zupełnym zowie się ten, który rzecz lub prawo iak swą własność posiada.

§. 8. Gdy posiadanie takowe opiera się na pewnéy zasadzie daiącéy wstęp do nabycia własności, zachodzi zupełne uprawnione posiadanie.

§. 9. Niezupełny Posiadacz rzeczy, iest zupełnym Posiadaczem prawa, które sobie do niéy przywłaszcza.

Posiadanie rzetelne, nierzetelne i nieprawne.

§. 10. Prawność lub nieprawność posiadania zawisła od własności i ważności nadania, na którem prawo posiadania opiera się.

§. 11. Komukolwiek wiadomo, iż bez żadnego ważnego nadania posiada, ten nierzetelnym Posiadaczem się zowie.

§. 12. Niewiadomością prawa zasłonić się ten niemoże, który źródło swego posiadania mylnie uznał za ważne.

§. 13. Omyłka w czynach tylko, nieuwłacza w niczém rzetelności posiadania, skoro tylko mylący się nie wpadł w takową omyłkę, przez swe własne grube lub mierne uchybienie.

§. 14. Lecz kto z niewiadomości prawa myli się co do ważności swego prawa posiadania, zowie się nieusprawiedliwionym Posiadaczem, i gdzie niepostanowiono szczególnego wyiątku, iako nierzetelny Posiadacz się uważa. (§. 232. 239. 240. 241.)

§. 15. Kto nabywaiąc posiadanie iuż wtenczas przy użyciu zwyczaynego stopnia baczności, miał powód do powątpiewania o ważności swego do posiadania prawa, a wszelakoż bez dalszego śledzenia przywłaszcza ie sobie, ten, gdy na przyszłość nieprawność tegoż posiadania się okaże, w równi z Posiadaczem nierzetelnym ma być uważany.

§. 16 Przeciwnie ten, u którego po iuż nabytém posiadaniu powstała wątpliwość o iego prawności, nie utraca ieszcze przez to własności i praw rzetelnego Posiadacza.

§. 17. Od czasu, gdy kto o nieprawności swego posiadania zostanie przekonany, za nierzetelnego Posiadacza uważany być winien.

§. 18. Gdzie prawa w pewnych przypadkach i okolicznościach wyraźnie nie stanowią co innego, zawsze powszechne iest domniemanie za rzetelnością posiadania.

§. 19. Kto samowładnie przywłaszcza sobie posiadanie rzeczy, obcemi nazwiskami, szczególnemi literami, herbami, pieczęciami, lub innymi do oznaczenia własności zwykle używanymi znakami opatrzoney, naprzeciw temu stawa domniemanie nierzetelnego posiadania.

§. 20. Same tylko dowolne i niezwyczayne znaki domniemania takowego dowodzić niemogą.

§. 21. Nabywca nierzetelny niemoże się odwoływać do dobrey wiary Trzeciego, za którego pośrednictwem posiadanie dla siebie nabywa.

§. 22. Przeciwnie też nierzetelność tegoż Trzeciego nieszkodzi Nabywaiącemu posiadanie.

§. 23. Wiadomość osoby, która niema prawa do działania w interessie, nigdy wpływu mieć niemoże, na rzetelność lub nierzetelność Posiadacza.

Szczególney co do kilku Współposiadaczy.

§. 24. Gdy kilku rzecz iaką wspólnie posiada, każdy względem swey części za rzetelność lub nierzetelność Posiadania musi odpowiadać.

§. 25. Wszelakoż Współposiadacz w dobrey wierze, z nierzetelności drugiego na szkodę osoby trzeciey żadney ciągnąć korzyści niemoże, (§. 37.)

Również co do Korporacyi i Gmin.

§. 26. Rzetelność czyli nierzetelność posiadania przez Korporacyą lub Gminę nabytego, zależy na tém, czyli większość iéy członków przy nabywaniu possessyi postępowała w dobréy wierze lub nie (§. 10—15.)

§. 27. Również posiadanie Gminy takowéy następnie staie się nierzetelnem, gdy większa liczba iéy członków o nieprawności onegoż prekonaną została.

§. 28. Mnieysza więc liczba przez swą nierzetelność, niemoże posiadania Gminy w ogóle nierzetelnym uczynić.

§. 29. Wszelakoż członkowie w złéy wierze będący, odpowiadaią właścicielowi za szkodę dla niego z tąd wynikłą, iż o wiadomości swéy lub o wątpliwościach mianych w czasie nabycia, innym członkom niedonieśli.

§. 30. Jeżeli liczba Posiadaczy rzetelnych lub nierzetelnych iest równą, posiadanie Gminy w ogóle za rzetelne uznaném być niemoże.

§. 31. Gdy członkowie w dobréy wierze w innym swym maiątku szkodę przez to ponieśli, iż posiadanie Gminy w ogólności dla złéy wiary innych członków za nierzetelne uznane, a zatem przedmiot posiadany Właścicielowi zwrócony być musi, wynagrodzenia iéy od nich dopominać się mogą.

§. 32. Reprezentanci Gminy co do rzetelności lub nierzetelności posiadania za samą Gminę uważani być maią.

§. 33. Gdy z pomiędzy kilku Reprezentantów, iedni w dobréy drudzy w złéy znayduią się wierze, przepisy §. 26—31. co do

posiadania saméy Gminy zastósowane być winny.

§. 34. Jeżeli posiadanie nabytem tylko zostało przez Przełożonych lub Urzędników Gminy, rzetelność lub nierzetelność posiadania saméy Gminy, uważaną będzie podług przepisów §. 21. 22.

§. 35. Względem rzeczy, których tylko istota należy do Gminy, użytki zaś iéy pomiędzy poiedyńcze członki są rozdzielone, prawa i obowiązki każdego Współczłonka względem takowych użytków podług własnéy każdego rzetelności lub nierzetelności rozpoznane być winny.

§. 36. Gdy więc z powodu nierzetelności posiadania Gminy, w ogóle rzecz sama Właścicielowi zwróconą być musi, za wszystkie dotychczasowe użytki członkowie nierzetelni szczególniéy są mu w odpowiedzi.

§. 37. Jeżeli ci nie są w stanie wynagrodzenia Właściciela, więc i Posiadacze rzetelni do takowego należą obowiązku, w miarę iednak tylko istotnie przez nich odniesionych korzyści.

§. 38. Jeżeli przeciwnie Właściciel, rzeczy saméy iuż niemoże żądać napowrot dla tego, iż Gmina w ogóle posiadanie iéy rzetelne przez zadawnienie nabyła, może tenże wprawdzie, i dotychczasowych użytków poszukiwać na członkach tylko w złéy wierze będących.

§. 39. Jednak i co do przyszłych użytków, wstępuie on w mieysce takowych nierzetelnych Współczłonków.

Co do następców w posiadaniu.

§. 40. Posiadanie następcy Posiadacza rozpoznane tylko być winno podług własnéy

iego rzetelności, nie zaś z względu na to, czyli poprzednik iego rzetelnie lub nierzetelnie posiadał.

§. 41. Nieczyni to żadnéy różnicy, czyli następca w posiadaniu iest oraz Dziedzicem poprzednika lub nie.

§. 42. Wszelakoż Dziedzic skutki nierzetelnego posiadania spadkodawcy swoiego z pozostałości iego musi zastąpić.

O nabyciu posiadania w ogóle.

§. 43. Nikt bez i pomimo swéy woli stać się niemoże istotnym Posiadaczem rzeczy, chociażby takowa w iego znaydowała się trzymaniu.

§. 44. Jak dalece więc ktokolwiek niema zdolności oświadczenia swéy woli, sam przez siebie posiadania nabywać niemoże.

§. 45. Tylko ile można prawa nabyć przez umowy Drugiego, również za pośrednictwem iego czynów posiadanie dostąpioném być może.

§. 46. Do obięcia w posiadanie należy koniecznie, aby przedmiot iego bądź rzecz, bądź prawo, dokładnie był oznaczonym.

§. 47. Jeżeli rzecz z innemi iest pomięszaną, taż odosobnioną lub znacznie wytkniętą być musi.

§. 48. Bez obięcia w posiadanie, żadnego posiadania rodzaiu niemożna dostąpić.

§. 49. Kto iednak po kim odzierza ogół rzeczy lub praw, ten niema potrzeby obięcia w posiadanie szczególnych rzeczy i praw w ogóle takowym zawartych.

Nabycie posiadania rzeczy.

§. 50. Czyn zewnętrzny, przez który rzecz zmysłowa przechodzi pod władzę Posiadacza, w istotném znaczeniu nazywa się obięciem w posiadanie.

§. 51. Wystarcza na to każdy czyn, który nowego Posiadacza stawia w sposobności używania rzeczy, bądź sam bądź przez innych i nią rozrządzenia.

§. 52. Kto obiął w posiadanie rzecz główną, tem samem wszystkie iéy przynależności posiada.

§. 53. Kto w zamiarze obięcia w posiadanie ogółu rzeczy, poiedyńcze iego szczegóły sobie przywłaszczył, tem samem cały obiął ogół.

§. 54. Wszelakoż posiadanie przynależności i poiedyńczych rzeczy takich, które podczas obięcia w posiadanie rzeczy głównéy lub ogółu znaydowały się w istotném posiadaniu Trzeciéy osoby, oddzielnie nabytém być musi.

§. 55. Rzecz w niczyiem posiadaniu niebędąca, może być obięta w posiadanie w ten sposób, iż Obeymuiący oznacza ią znamionami takiemi, które dowodnie wykazuią zamiar iego, iż ią chce na przyszłość używać dla siebie.

§. 56. Same tylko oznaczenie nic temu nie pomaga, któremu zbywa na możności przywłaszczenia sobie saméyże rzeczy.

§. 57. Również same tylko oznaczenie, skutki powyżéy do niego przywiązane tylko wtenczas obiawia, gdy w czasie, kiedy następuie, nikt trzeci się onemu nie sprzeciwia.

Przez oddanie rzeczy (tradycyą.)

§. 58. Posiadanie przez oddanie nabywa się, gdy dotychczasowy Posiadacz rzeczy odstępuie takową na korzyść trzeciego, a tentu tym sposobem wolną obeymuie.

§. 59. Samo oświadczenie woli dotychczasowego Posiadacza, wystarcza na wyłą-

czenie z pod posiadania rzeczy na korzyść drugiego, skoro tentu w skutek takowego oświadczenia staie się mocen nią rozrządzenia.

§. 60. Pomimo nawet zezwolenia dotychczasowego Posiadacza w moc rozrządzenia Sądowego, posiadanie na korzyść drugiego wolném stać się może.

Oddanie wytyczne.

§. 61. Oddanie nietylko wytycznie z ręki w rękę, lecz też przez znaki (symboliczne) uskutecznioném być może.

Symboliczne (czyli iakoby oddanie.)

§. 62. Gdzie prawa wyraźnych nie stanowią wyiątków, znaków można użyć dowolnych.

§. 63. Lecz takowe muszą z iedney strony dostatecznie okazać zamiar opuszczenia posiadania, a z drugiéy strony obięcia onegoż.

§. 64. Niemniéy oddanie symboliczne takiem być musi, iżby obięciu w posiadanie wytyczne nic nadal niebyło na przeszkodzie.

§. 65. I tak towary i inne effekta znayduiące się w zamkniętem schowaniu, przez wręczenie kluczy oddawane być mogą.

Przez polecenie (przekazanie.)

§. 66. Gdy trzymaiący rzecz w imieniu dotychczasowego Posiadacza, odbiera polecenie od niego posiadania nadal rzeczy w imieniu nowego Posiadacza, oddanie zostało spełnioném.

§. 67. Posiadanie przekazanéy rzeczy lub summy, zaczyna się od momentu, w którym nowy Posiadacz takowy przyiął przekaz.

§. 68. Wszelako maiący w swém trzymaniu rzecz lub summę przekazaną dopiero od czasu powzięcia pewnéy wiadomości o nastąpioném przekazaniu, nowemu Posiadaczowi staie się odpowiedzialnym.

§. 69.

§. 69. Kto rzecz iaką pierwiastkowo dla Drugiego w swém miał trzymaniu, przez samą swą tylko wolę mienia rzeczy téy dla siebie samego, niemoże nabyć posiadania onéyże.

§. 70. Jeżeli iednak dotychczasowy Posiadacz w prawnie ważny sposób swą oświadcza wolę, iż prawa posiadania dotychczasowemu Posiedzicielowi udziela; oświadczenie takowe uważa się iako nowe oddanie (tradycya.) Przez proste wynurzenie woli.

§. 71. I wtenczas posiadanie za oddane się uważa, gdy dotychczasowy Posiadacz w prawnie ważny sposób swą oświadcza wolę, iż rzecz odtąd dla Drugiego w swém ma trzymaniu.

§. 72. Dla tego też oświadczenie dotychczasowego Właściciela, iż sobie z swéy rzeczy wszechużytek tylko zastrzega, zupełnie iest dostarczaiącém, do wwiązania w posiadanie tego, na rzecz którego takowe oświadczenie nastąpiło.

§. 73. Gdy dotychczasowy Właściciel nieruchomości, takową od drugiego w naym lub dzierżawę bierze; umowa takowa zastępuie mieysce udzielenia zupełnego posiadania.

§. 74. Ten, któremu rzecz wytycznie została oddaną, co do praw z posiadania wynikaiących ma pierwszeństwo przed tym, dla którego oddanie uskutecznioném tylko zostało przez przekazanie lub znaki. Co rozumieć gdy kilku nabyło posiadanie.

§. 75. Gdy kilku, którym rzecz przez znaki tylko lub przekazanie oddaną została, są z sobą w sporze względem praw posiadania, żaden ich sobie naprzeciw drugiemu przywłaszczać niemoże.

§. 76. Owszem rzecz aż do rozstrzygnienia prawa do posiadania przez Sąd zaiętą być musi. (Tyt. 10. §. 18—25.)

Nabycie posiadania praw,

§. 77. Prawa połączone z posiadaniem rzeczy, wraz z rzeczą się oddaią.

§. 78. Posiadania praw innych niepołączonych z posiadaniem rzeczy pod zmysły podpadaiącéy, nabyć tylko można przez używanie onychże.

§. 79. Wszelakoż niepotrzeba oddzielnie obiąć w posiadanie części prawa, które same z siebie z iego wypływaią znaczenia.

prawa stwierdzaiącego, (pr. żąd. wyp. cz.)

§. 80. Ktokolwiek wypełnia istotnie czyn, którego drugi po nim iako ciągłéy powinności wymagał, tem samém udziela mu posiadanie prawa, podług którego powtórzenia tegoż czynu od niego domagać się może. (Prawo stwierdzaiące — Jus affirmativum.)

prawo żądania dopuszczenia czynu.

§. 81. Kto przedsiębierze czyn, bez sprzeciwienia się tego, który mógł to uczynić, nabywa przez to posiadanie prawa, iż żądać po nim może: aby nadal wypełnienia tegoż czynu dopuszczał. (Jus negativum.)

§. 82. Jeżeli posiadanie prawa na ostatku rzeczonego przez czyn podobny istotnie ma być dostąpioném, musi z oświadczenia działaiącego lub z okoliczności wykazywać się myśl iego: iż mu ciągłe takowe prawo służy istotnie.

§. 83. Jeżeli obięcie w posiadanie dopiero rzeczonego prawa ma być tamowane sprzeciwieniem się, potrzeba aby toż oświadczone było Działaiącemu przy wypełnieniu samego czynu.

§. 84. Sprzeciwienie się następuiące po iuż zupełnie wykonanym czynie, posiadania przez czyn takowy iuż nabytego znosić nie może.

§. 85. Jeżeli iednak sprzeciwienie się zaszło na świeżym uczynku, albo też natychmiast, gdy ten, naprzeciw któremu posiadanie takowego prawa ma być nabytém, dowiedział się o czynie; zamierzone posiadanie przez to upada.

Prawa zabronienia.

§. 86. Ten, na czyi rozkaz drugi odstępuie od przedsięwziętego czynu, nabywa przez to posiadanie prawa zabronienia.

§. 87. Jeżeli iednak komukolwiek prawo zabronienia udzieloném zostało przez wyraźne oświadczenie woli, tenże uważa się za będącego w posiadaniu tegoż prawa od momentu, gdy oświadczenie woli nabyło mocy prawnéy.

Nabycie posiadania prawa naprzeciw więcéy iak iednéy osobie.

§. 88. Czyny, zaniechania, i dopuszczenia Współposiadaczów rzeczy wspólnych, obowięzuią ich tylko co do każdego ich części.

§. 89. Jeżeli rzecz, względem któréy posiadanie prawa iakiego ma być nabytém, sama z siebie iest niepodzielną, albo gdy Współpasiadacze niedzielnie posiadaią, ieden z nich przez swe czyny lub dopuszczenia, drugiemu uwłaczać niemoże.

Szczególniéy naprzeciw Korporacyom i Gminom.

§. 90. Posiadanie prawa żądania czegokolwiek od Gminy, przez czyny lub wypełniania z strony poiedyńczych iéy członków, nie może być nabytém.

§. 91. Jak dalece przy umowach zezwolenie pewnéy części Gminy, iéy Reprezentantów, Przełożonych lub Pełnomocników iest dostatecznem do zobowiązania całéy Gmi-

ny, tak dalece też przez czyny i wypełniania tychże osób nabyć można naprzeciw Gminie posiadania prawa, żądania od niéy powtórzenia tychże czynów.

§. 92. Posiadanie wolności zabronienia Gminie dalszego używania wspólnie używanego prawa, nabywa się przeciw niéy tylko tak dalece, iak wszystkie iéy członki są powolne zakazowi.

§. 93. Posiadanie prawa czegokolwiek czynienia, nabywa się przeciw Gminie wtenczas tylko, gdy żaden z iéy członków nie sprzeciwiał się wypełnieniu tegoż czynu.

§. 94. W obydwóch więc przypadkach §. 92. 93. poiedyńczy członek, chociaż nie należący do Reprezentantów, Przełożonych lub Urzędników, przez czyn swóy przeciwny lub przez swe sprzeciwienie się sprawić to może, iż obięcie w posiadanie naprzeciw Gminie niema mieysca.

§. 95. Przeciwnie zaś Gmina, która po wydanym zakazie poprzestała czynu, lub też nie sprzeciwiała się czynowi zabieraiącego się do posiadania, nie może się zastawiać niedostatkiem wiadomości, gdy zakaz lub czyn doszedł do wiadomości iéy Reprezentantów lub przełożonych.

Wady przeszkadzaiące wzięciu w posiadanie.

§. 96. Przez czyny niepozwoloney samowładności nigdy posiadanie rzeczy dostąpioném być niemoże.

Gwałt, podstęp.

§. 97. Również czyny lub dopuszczenia wymuszone przez gwałt, albo zrządzone prez podstęp, nie mogą dać mieysca posiadaniu prawa;

Zataienie.

§. 98. podobnież przez czyny potaiemnie przedsięwzięte, posiadanie w prawném

znaczeniu ani nabyte, ani kontynuowane być niemoże.

§. 99. Czyny, które drugiemu przez własną iego lub Zastępców iego niebaczność i opieszałość zostały niewiadomemi, za potaiemnie przedsięwzięte nie mąią być uważane.

§. 100. Owszem zamiar utaienia czynu, dowodnie okazywać się musi, albo z czasu niezwyczaynego, w którym był przedsięwzięty, albo z przysposobień, które w celu utaienia go poczyniono, albo z innych czyn poprzedzaiących, towarzyszących, lub po nim następuiących okoliczności.

§. 101. Domniemanie stawaiące naprzeciw zamiarowi zataienia, mocnieyszém iest względem czynów takich, których iest zamiarem dalszy ciąg posiadania, niż co do tych, przez które posiadanie dopiero ma być nabytém.

§. 102. Gdy zamiar zataienia iest oczywistym, wynikaiąca ztąd prawna obięcia w posiadanie przeszkoda, nie zostaie usunięta przez to, iż drugi pomimo poczynione przysposobienia, powziął o czynie wiadomość.

§. 103. Przez to tylko, iż Dzierżawca gruntu na uczynione tylko do niego żądanie pewną powinność wypełnił, nie nabywa się ieszcze naprzeciw Właścicielowi, posiadania prawa do żądania, (Juris affirmativi) aby powinność takową powtarzał.

§. 104. Jeżeli iednak właściciel wiedział o wypełnieniu teyże powinności przez Dzierzawcę, albo gdy toż przez własne iego grube lub mierne uchybienie zostało mu niewiadomém, drugi nabył naprzeciw niemu posiadania prawa takowego (Juris affirmativi.)

§. 105. Jak dalece Dzierzawcy nadana iest wolność, do sam rozrządzenia rzeczą iaką, tak dalece też przez czyny iego lub wypełnienia, posiadanie prawa dopiero rzeczonego, naprzeciw Właścicielowi nabytém być może.

Precarium. (Posiadanie za uproszeniem.)

§. 106. Z czynów, wypełnień lub dopuszczeń, któreby same z siebie mogły skutkować obięcie w posiadanie, nie wynika przecież prawo posiadania, skoro iest pewną: iż drugi takowe przedsięwziął, lub dozwolił, iedynie tylko z przyiaźni i uczynności, nie zaś w moc poprzedzaiącego zobowiązania się.

§. 107. Kto czyni cożkolwiek lub dopuszcza, co mu iest szkodliwém, albo do ograniczenia praw iego zamierza; naprzeciw temu stawa domniemanie: iż w pełnieniu czynu takiego lub dopuszczeniu go zachodzi myśl o poprzedzaiącém zobowiązaniu się.

§. 108. Wszelakoż takowe powszechne domniemanie zniesioném być może, przez domniemania szczególne przeciwne wynikaiące z stósunków osobistych lub innych okoliczności, zachodzących w obecnym przypadku.

Początek posiadania.

§. 109. Posiadanie zaczyna się z pierwszym czynem, przez który zostało obiętém.

§. 110. Gdy więcéy potrzeba czynów do obięcia w posiadanie, czyn dopełniaiący obięcia, początek posiadania oznacza.

Dalszy ciąg i utrata posiadania.

§. 111. Skoro ustaie fizyczna możność Posiedziciela, do rozrządzenia rzeczą przez siebie samego, lub przez innych, trzymanie iéy (detentio) ustaie.

§. 112. Z utraty trzymania (detentio) nie wypływa ieszcze utrata posiadania.

§. 113. Owszem posiadanie uważa się iako trwaiące aż do czasu wyraźnego iego uchylenia.

§. 114. Przez zmianę w osobistych własnościach Posiadacza, nic się nie zmienia w dalszém trwaniu posiadania.

§. 115. Utrata zdolności nabywania czegożkolwiek, ieszcze nie pociąga za sobą utraty posiadania rzeczy iuż nabytéy.

§. 116. Przeciwnie ustaie posiadanie, gdy przez zdarzenie rzeczy saméy lub iéy tyczące się istoty, staie się niepodobném dla Posiadacza, odzyskać utracone iéy trzymanie.

§. 117. Również wtenczas, gdy Posiadacz wypuszczaiąc rzecz z swego trzymania, słowy lub czynami wyraźnie oświadczył wolę opuszczenia onéyże.

§. 118. Ten tylko, co ma prawo do wolnego rozrządzenia rzeczą, od posiadania iéy może odstąpić.

§. 119. Dopóki rzecz ieszcze w takiém znayduie się mieyscu, do którego Posiadacz innym zabronić przystępu ma prawo, taż za opuszczoną uważana być nie może.

§. 120. Dopóki znamiona, któremi zwykle się oznacza własność rzeczy w posiadanie obiętéy, na téyże ieszcze widocznie się znayduią, dopóty domniemania niemasz: iż przeszły Posiadacz rzecz opuścił.

§. 121. Wszelakoż i przez same tylko wymazanie znamion, Posiadacz nie zostaie wyzutym z raz obiętego posiadania.

§. 122. Posiadanie dotychczasowe ustaie, gdy drugi bez przeszkody prawnéy (§. 96—108.) obiął w posiadanie rzecz, która wyszła z rąk dotychczasowego Posiadacza.

§. 123. Ktokolwiek posiadanie swe zlewa na drugiego, tém samém go utraca dla siebie samego.

§. 124. Przez udzielenie niezupełnego posiadania Drugiemu, posiadanie zupełne dotychczasowego Posiadacza w dalszym ciągu zostaie.

§. 125. Kto rzecz trzyma dla Drugiego, lub niezupełnie ią posiada, może tego drugiego wyzuć z posiadania przez takie tylko czyny, które stanowią nowe obięcie posiadania (§. 70.)

Szczególniéy co do praw.

§. 126. Posiadanie prawa, do żądania czegożkolwiek od drugiego (Juris affirmativi) ustaie, skoro dotychczas Zobowiązany odmawia dalsze pełnienie wymaganéy po nim powinności, a drugi na tém przestaie.

§. 127. Posiadanie prawa czynienia czegożkolwiek (Juris negativi) ustaie, gdy drugi nabył posiadanie prawa tamtemu przeciwnego, do zabronienia czynu.

§. 128. Posiadanie prawa zabronienia utraca się, gdy drugi obiął w posiadanie prawo tamtemu przeciwne; to iest prawo czynienia czegożkolwiek.

§. 129. Jak dale w skutek oddania rzeczy, razem i prawa na drugiego przechodzą, (§. 77.) tak dalece też przez to ustaie posiadanie dotychczasowego Posiadacza.

§. 130. Zresztą, raz nabyte posiadanie prawa iakiego, pospolicie ieszcze się nie utraca przez zaniedbanie dalszego onegoż używania (Tyt. 9. Oddz. 9.)

§. 131. Posiadanie rzeczy lub prawa iakiego nadane drugiemu na pewny tylko czas, lub pod warunkiem rozwięzuiącym, samo

z siebie ustaie z upłynieniem oznaczonego czasu lub z ziszczeniem się warunku.

§. 132. Przez dalsze nawet trzymanie, nie zachowuie się nadal takowe posiadanie.

§. 133. Jeżeli dalsze trzymanie takowy skutek ma sprawić, potrzeba aby przystąpił czyn nowy, pociągaiący za sobą obięcie w posiadanie.

§. 134. Prawo samego posiadania różni się od prawa do posiadania. Skutki posiadania.

§. 135. Skutki prawa do posiadania oznaczaią się w miarę nadania, na którém posiadanie zasadza się.

§. 136. Lecz prawa posiadania zawisły do własności samego posiadania.

§. 137. Prosty tylko Posiedziciel ma prawa te, które wypływaią z obowiązku zachowania rzeczy lub prawa na korzyść téy osoby, któréy posiadanie się należy. Prawa i obowiązki Posiedziciela i Posiadacza.

§. 138. Kto pomimo swéy wiadomości ma rzecz w trzymaniu, dopiero, gdy o tém powezmie wiadomość, stawa w obowiązkach Posiedziciela.

§. 139. Jeżeli takowych przyiąć na siebie niechce, rzecz albo prawnemu Posiadaczowi oddać napowrót, albo w Sądzie złożyć iest obowiązany.

§. 140. Ma on prawo i obowiązek uznania ostatniego Posiadacza za prawnego, dopóki przeciwnie dowiedziono mu nie będzie.

§. 141. Każdy Posiedziciel (Trzymaiący) i Posiadacz przeciw gwałtowi bronionym być musi.

§. 142. Może gwałt gwałtem odeprzeć, skoroby pomoc Rządu zapóźno nadeszła w odwróceniu niepowetowanéy straty.

§. 143. W tychże samych okolicznościach ten, którego gwałtem wyzuto z trzymania lub posiadania, użyć może samowładności prawem dozwolonéy (Wstęp §. 84. 85.)

§. 144. Prostego Posiedziciela ten, w którego imieniu rzecz trzyma, każdego czasu własną mocą wyzuć może z trzymania.

§. 145. Wszelakoż i takowy Posiadacz użyć nie może zakazanéy samowładności, przez którą spokoyność i bezpieczeństwo publiczne byłyby naruszone, lub też Posiedziciel obrażonym w innych swych prawach.

O przywróceniu posiadania, gwałtem przez podeyście, potaiemnie lub za uproszeniem odiętego, albo zakłóconego.

§. 146. Gdy trzymanie lub posiadanie, wbrew powyższym przepisom gwałtem komużkolwiek zostało odebraném, takowe bez oglądania się na prawo lepsze Sprawcy gwałtu, powróconém mu być musi.

§. 147. Toż samo ma mieysce, gdy kto rzecz iaką lub prawo, potaiemnie, podeyściem lub za uproszeniem, od przeszłego Posiadacza dostał do siebie.

§. 148. Prawa powyższe (§. 146. 147.) służą temu, który tym sposobem nieprawnie z posiadania został wyzuty, nietylko przeciw wyzuwaiącemu i iego wspólnikom, ale też przeciw ich Dziedzicom. (Tyt. 6. §. 28. seq.)

§. 149. Te prawa przechodzą także na Dziedzicow wyzutego.

§. 150. Wszelkie prawa nadane temu, który gwałtem, potaiemnie lub przez podeyście z posiadania został wyzuty, służą także temu, który w ten sam sposób w swém posiadaniu bezprawnie został zakłócony.

§. 151. Sędzia bronić musi Zakłóconego naprzeciw dalszym nagabaniom, to przez zagrożenie Kłocicielowi stósownych kar, to

w razie potrzeby przez rzeczywiste onychże wymierzenie.

§. 152. Oprócz tego Kłóciciel, który raz iuż działał wbrew rozkazowi Sądowemu, przytrzymanym być może do stawienia bezpieczeństwa za przyszłe zakłócenia.

§. 153. Toż samo ma mieysce, gdy zachodzą prawdopodobne powody do obawy, iż Kłóciciel za szkodę z dalszych zakłóceń wyniknąć mogącą, nie będzie w stanie dopełnienia natychmiast zupełnego wynagrodzenia.

§. 154. Srodków powyżéy wskazanych (§. 146. do 153.) ten użyć tylko może, który potrafi dowieść, iż bezpośrednio przed wyzuciem go lub zakłóceniem w spokoyném zostawał posiadaniu.

Co rozumieć, gdy posiadanie iest sporne.

§. 155. Gdy względem ostatniego spokoynego posiadania zachodzi wątpliwość; do Sądu należy rozrządzenie, iak sobie postąpić z rzeczą sporną, aż do bliższego dochodzenia praw do posiadania iéy, obustronnie wniesionych.

§. 156. Przy postanowieniu w téy mierze Sąd zważać będzie na powszechne zasady o kollizyi (sprzeczności) praw (Wstęp §. 102. seq.)

§. 157. Gdy okoliczności są takie, iż z tymczasowego posiadania iednego, żadna nie wyniknie szkoda dla drugiego, temu tu szczególniéy posiadanie rzeczy zostawione być musi aż do wypadku sprawy.

§. 158. Prócz tego Sąd na to uważać powinien: która z stron w sporze będących byłaby naybardziéy w stanie wynagrodzenia drugiéy za szkodę z zatrzymanego posiadania

wynikaiącą, na przypadek, gdyby ta tu za prawnego Posiadacza uznaną została.

§. 159. Jeżeli zachodzi obawa niepowetowaney straty dla strony wygrywaiącey, gdyby druga używać miała prawa posiadania aż do ostatecznego rozsądzenia, więc rzecz w zachowanie Sądowe wziętą być musi.

§. 160. Toż samo i wtenczas stać się może, gdy Sędzia znaydzie: iżby z tymczasowego iedney strony posiadania, wynikły gwałty wystawiaiące na niebezpieczeństwo publiczną spokoyność i pewność.

§. 161. Przeciw temu, który posiadania rzeczy lub prawa, ani przez gwałt lub potaiemnie, ani podeyściem, ani też za uproszeniem nie nabył, przeszły Posiadacz o przywrócenie mu posiadania tak dalece skarzyć tylko może, ile potrafi dowieść lepsze do posiadania prawo.

Stósunki między prostym Posiedzicielem, a tym, który ma prawo do posiadania.

§. 162. Prosty posiedziciel może żądać oddania rzeczy z trzymania iego wyszłey od tego tylko, który ią bez wszelkiey prawney zasady ma w posiadaniu.

§. 163 Wszelakoż prawo iego ustępować musi każdemu, który prawo do posiadania może okazać.

§. 164. Jest on mocen i obowiązany ostatniemu Posiadaczowi, od którego rzecz w swe dostał trzymanie, na każde iego żądania tęż oddać napowrót.

§. 165. Gdy kto inny rzecz poszukuie u niego, musi tego wymienić, od którego rzecz w swe odebrał trzymanie i poszukuiącego z swym wnioskiem do tegoż odesłać.

§. 166. Jeżeli tego zaniedba, nietylko Poszukuiącemu, ale też temu, od którego

rzecz ma sobie oddaną, odpowiedzialnym się staie.

§. 167. Posiedziciel niewiedząc, od kogo rzecz przeszła w iego trzymanie, wydać ią temu musi, który mu potrafi dowieść, iż ostatnim iéy był Posiadaczem.

§. 168. Jeżeli dowód takowy znaydzie wątpliwym, w razie zaskarzenia go, winien rzecz oddać do Sądowego zachowania i wynalezienia ostatniego prawnego Posiadacza.

Między zupełnym i niezupełnym Posiadaczem.

§. 169. Posiadacz niezupełny, przez czas trwania iego prawa posiadania, nikomu, a nawet zupełnemu Posiadaczowi lub Właścicielowi ustąpić nie iest obowiązany.

§. 170. W ten sam też sposób przywrócenia mu posiadania, na każdym może poszukiwać.

§. 171. Jak dalece iednak ten, od którego prawo iego posiadania pochodzi, nadawać go mocen nie był, ustąpić musi temu, który lepsze naprzeciw niemu wykazał prawo.

§. 172. Gdy wygasło prawo tego, który mu prawo posiadania nadał, niezupełny Posiadacz ustąpić musi temu, na którego przeszła własność lub zupełne posiadania prawo.

§. 173. Wszelakoż nikt, który udzielił drugiemu niezupełne posiadania prawo, własnego swego prawa na szkodę iego Trzeciemu nadawać nie może.

§. 174. I niezupełny Posiadacz wtenczas, gdy kto nie prawa iego posiadania, lecz saméy rzeczy na nim dochodzi, względem wymienienia tego, od którego swe prawo posiadania nabył, stósować się winien do przepisu §. 165.

Między Posiadaczem zupełnym a Właścicielem.

§. 175. Posiadacz zupełny, powinien tylko ustępować prawdziwemu Właścicielowi.

§. 176. Naprzeciw każdemu innemu prawami Właściciela popisywać się może. (Tyt. 15.)

Stósunki rzetelnego i nierzetelnego Posiadacza.

§. 177. Wszystko, co powyżéy przepisano (§. 169—176.) ściąga się do przypadku, gdy zachodzi posiadanie rzetelne.

§. 178. Posiadacz nierzetelny zawsze musi ustępować rzetelnemu.

§. 179. Każdy Posiadacz pospolicie ma za sobą domniemanie, iż prawnie i rzetelnie posiada.

§. 180. Gdy więc o to zaskarzonym zostanie, nie iest obowiązany podać i wykazać zrzódła posiadania swoiego.

§. 181. Domniemanie za wolnością osób i własności iest większe, niżli domniemanie stawaiące za prawnością posiadania.

§. 182. Chociażby więc ktokolwiek znaydował się w posiadaniu ograniczania wolności i własności drugiego, wszelakoż swe do tego prawo musi podać i wykazać.

§. 183. Wyiątek iednak od takowéy zasady ma mieysce, gdy szczególne ustawy prawa, ograniczenia podobne przeciw osobom pewnego stanu wyraźnie oznaczaią. (Cz. 2. Tyt. 7. Oddz. 3.)

§. 184. Gdy kto udowodni, iż posiadanie rzeczy przez gwałt, podeyście lub podstęp odięte mu zostało, teraźnieyszy Posiadacz iest obowiązany wykazać zrzódło swego posiadania.

§. 185. W wszelkich przypadkach, gdy Sędzia w celu wyiaśnienia zachodzących spo-

rów tego uzna potrzebę, wymienienie zrzódła posiadania przed nim bez wstrętu musi nastąpić.

§. 186. Wzbraniaiący się w przypadkach §. 184. 185. wymienić zrzódło swego posiadania, za nierzetelnego Posiadacza ma być uważany.

§. 187. Wszelakoż obowiązek ten wymienienia tytułu posiadania nie obala ieszcze dominemania stawaiącego za prawnością samego posiadania.

Szczególniéy przy ustąpieniu z posiadania.

§. 188. Rzetelny Posiadacz oddać rzecz musi prawdziwemu Właścicielowi w tym stanie, w iakim się istotnie znayduie.

1) zupełnego rzetelnego Posiadacza.

§. 189. Wszystkie użytki i owoce miane i użyte w czasie rzetelnego posiadania, są i zostaią własne rzetelnego Posiadacza.

a) co do użytków i owoców.

§. 190. Nie winien wynagrodzić Właścicielowi wartości onychże, chociażby nawet przez to znaydował się ieszcze w posiadaniu istotnéy korzyści.

§. 191. Jeżeli iednak wybrał naprzód późniéy dopiero przypadaiące użytki, Właścicielowi zwrócić ie musi tak dalece, ile dzień wymagalności onychże, dopiero po ustaniu rzetelnego posiadania iego przypada.

§. 192. Co do kapitałów i innych praw użytek przynoszących, zalegaiące ieszcze procenta i użytki dzielą się między Właściciela i Posiadacza w miarę czasu, w którym ustało rzetelne posiadanie.

§. 193. Wszelkie owoce z rzeczy użytkowych ruchomych, przez czas trwania rzetelnego posiadania, od istoty ich odłączone, zostaią własnością Posiadacza.

§. 194. Szczególniéy należy mu się bydło młodociane, skoro tylko roztało się z żywotem matki.

b) co do nieruchomości użytek przynoszących.

§. 195. Wszelkie owoce i użytki z lat przeszłych gospodarczych, z dóbr ziemskich, domostw i innych nieruchomości użytkowych, zatrzymuie rzetelny Posiadacz bez różnicy, czyli takowe są iuż strawione, zbyte lub istotnie ieszcze się znayduią.

§. 196. Przeciwnie też iest obowiązanym zaspokoić wszelkie z lat tych zaległe ciężary i wydatki z owoców zwykle opłacane.

§. 197. Użytki ostatniego roku dzielą się między Posiadacza i Właściciela.

§. 198. Ostatnim rokiem iest ten, w którym ustała rzetelność posiadania.

§. 199. Rok gospodarski liczy się co do nieruchomości takowych, od pierwszego dnia Lipca.

§. 200. Podział użytków układa się w miarę czasu, przez który w tym roku posiadanie było rzetelném lub nierzetelném.

§. 201. Co należy do owoców lat przeszłych i ostatniego gospodarskiego roku i iakim sposobem porachowanie i podział onychże co do ostatniego roku pomiędzy Posiadaczem i Właścicielem ułożonym być winien; w tém stósować się trzeba do przepisów prawa względem wszechużytku postanowionych.

§. 202. Właściciel iest mocen i użytek ostatniego roku wyłącznie Posiadaczowi zostawić i tym sposobem uwolnić się od wszelkiego przykładania się do wydatków gospodarskich i od innych ciężarów i nakładów zwykle z owoców dawanych.

§. 203.

§. 203. Lecz z drugiéy strony Posiadacz nie może na swą korzyść umieścić w rachunku owoce z lat przeszłych zyskane, ile te do dalszego prowadzenia gospodarstwa w roku ostatnim były potrzebne.

c) co do ulepszeń.

§. 204. Jeżeli rzetelny Posiadacz rzecz ulepszył, Właściciel iest obowiązany zwrócić łożone na to wydatki, skoro ulepszenia istotnie się ieszcze znayduią i stósowny przynoszą użytek.

§. 205. Chociażby użytku nie było ieszcze, tenże iednak podług naturalnego i zwyczaynego biegu rzeczy na przyszłość z pewnością spodziewany być może, może żądać Posiadacz zwrotu wydatków na ulepszenie łożonych.

§. 206. Gdy ulepszenie polega na podwyższeniu dochodu z użytków, wydatki na to łożone tak dalece tylko żądane być mogą, ile też nie przenoszą wartości kapitału ulepszenia, podług takowego podwyższonego dochodu i zwyczaiów kraiowych oznaczyć się maiącéy.

§. 207. Jeżeli iednak dochód nie iest powiększony, lecz tylko wartość kupna saméy rzeczy podwyższoną została, wynalezioną być musi pospolita iéy wartość w ogóle, iaką miała przed ulepszeniem, i iaką ma w czasie iéy oddania.

§. 208. Tak dalece tylko, ile wydatki na ulepszenie łożone nie przenoszą podwyższonéy za pośrednictwem ich wartości saméy rzeczy, Posiadacz zwrotu ich żądać ma prawo.

§. 209. W wszeskich przypadkach gotowe tylko wydatki i takie posługi (prestacye

naturalne) których z saméy niemiano rzeczy, iako wydatki na ulepszenie rachowane być mogą.

§. 210. Jeżeli odmiana z rzeczą przedsięwzięta właściwie żadnego nie przynosi użytku, ale tylko przyiemność, która nie podwyższa wartości kupna, a Właściciel żadnego za to dać niechce wynagrodzenia; Posiadacz zabrać tylko może wystawiony tym końcem i istotnie ieszcze znayduiący się przedmiot.

§. 211. Wolność takowa służy mu tylko pod warunkiem, aby przy zabieraniu przedmiotu, rzecz przywróconą została do stanu, w iakim przed iéy odmianą znaydowała się.

d) co do wydatków na utrzymanie.

§. 212. Wydatki do utrzymania istoty rzeczy koniecznie potrzebne, a które z posiadaniem rzeczy w nierozłącznym zostawały związku, Właściciel Posiadaczowi musi powrócić, skoro z nich przyszła mu korzyść.

§. 213. Jeżeli wydatki takowe nie były czynione w gotowiznie, lecz tylko w naturaliach, takowe wynagrodzone być winny podług wartości, którą miały w czasie ich łożenia.

§. 214. Nigdy iednak Posiadacz Właścicielowi rachować nie może naturaliów i posług, które z rzeczy lub gruntu samego na utrzymanie ich istoty, były wzięte i obrócone.

§. 215. Gdy przy ogóle rzeczy lub praw, łożone wydatki na utrzymanie poiedyńczéy, nim obiętéy rzeczy lub przynależności, a wszelakoż rzecz lub przynależytość utrzymane niezostały, niemoże Posiadacz wynagrodzenia żądać żadnego.

§. 216. Jak dalece wydatki na utrzymanie wzięte być mogły z użytków roku, w którym ie poczyniono, Właściciel nie iest obowiązany do żadnego wynagrodzenia.

§. 217. Jeżeli łożono podobne wydatki na założenie pewnych pożytecznych przysposobień zamierzaiących do odwrócenia przyszłych niebezpieczeństw od istoty rzeczy; wynagrodzenie ma tylko mieysce, ieżeli założenia takowe znayduią się ieszcze.

§. 218. Wszelkie zwyczayne ciężary i podatki przypadaiące z rzeczy na czas, przez który Posiadacz miał użytek, sam musi ponosić. e) co do ciężarów.

§. 219. Za pogorszenia w czasie posiadania iego wydarzone, rzetelny Posiadacz odpowiada, ieżeli takowe wynikły przez grube iego uchybienie. f) co do pogorszeń.

§. 220. Koszta tyczące się wydania lub oddania rzeczy, ponieść musi Właściciel. g) co do kosztów wydania.

§. 221. Prawa, które służą rzetelnemu Posiadaczowi, co do wypłaconéy za rzecz, ceny kupna, i prawa służące Właścicielowi naprzeciw byłemu Posiadaczowi, który rzecz sprzedał, w swém mieyscu są oznaczone. (Tyt. 15.)

§. 222. Jeżeli dawnieyszy czas nierzetelności posiadania wynalezionym być niemoże, dzień, w którym skarga o to przez Sąd wręczoną została, za to się uważa. 2) przez zupełnego lecz nierzetelnego Posiadacza.

§. 223. Posiadacz nierzetelny rzecz oddać musi z wszystkiemi tamże znayduiącemi się owocami i użytkami, i wynagrodzić te, których w czasie swego nierzetelnego posiadania używał.

§. 224. Zupełnie iest oboiętném w téy mierze, czyli owoce znayduią się ieszcze iak były, i czyli nierzetelny Posiadacz sam ie na swóy obrócił pożytek, lub innym ie oddał.

§. 225. Za owoce przez samego siebie zpożyte lub zbyte w inny sposób, nierzetelny Posiadacz zapłacić musi średnią cenę targową naybliższego miasta, iaką miały owoce tegoż rodzaiu w czasie ich spożycia lub zbycia.

§. 226. Za sprzedane owoce, cenę za nie wziętą wynagrodzić musi.

§. 227. Wszelakoż wolno Właścicielowi żądać, aby zamiast ceny takowéy, wynagrodzoną mu była cena średnia targowa w czasie sprzedawania onychże.

§. 228. Co do owoców, które nie zwykły być sprowadzane na targ, Znawcy wówczasową ich cenę oznaczą.

§. 229. Komu wiadomo, iż rzecz, którą iako swą własną posiada, należy do drugiego, musi wynagrodzić i te owoce i użytki, któreby podług zasad gospodarskich był mógł mieć prawdziwy Właściciel.

§. 230. Przez gospodarskie użytkowanie gruntu rozumie się sposób prowadzenia gospodarstwa zwyczayny w każdéy prowincyi i okolicy.

§. 231. Z summy pieniężnéy wstępuiącéy w mieysce powrócić się maiących owoców, Posiadacz nierżetelny od dnia prawomocnego onéyże ustanowienia procent kraiowy musi opłacać.

§. 232. Gdy rzecz wydać się maiąca iest kapitałem, Posiadacz nierzetelny procent naywyższy dozwolony prawem, a nieusprawiedliwiony Posiadacz procent zwyczayny

kraiowy, obydway za cały czas posiadania w mieysce użytku muszą zapłacić.

§. 233. Wydatki na uzyskanie owoców łożone, tak nierzetelny, iako i nieusprawiedliwiony Posiadacz, z owoców tak dalece może potrącić, ile takowe podług zwyczaynego sposobu gospodarstwa w prowincyi lub okolicy, obrócone zostały.

§. 234. Jeżeli względem wydatków takowych nie potrafi złożyć należycie prowadzonych w czasie ich łożenia rejestrów, żądać nie może więcéy, iak tylko wedle zdania Znawców niezbędnie było potrzebném.

§. 235. Ciężary i podatki z rzeczy opłacone, a któreby sam Właściciel był musiał opłacić, potrącone mu być muszą z owoców iemu powrócić się maiących.

§. 236. Wydatki, iakie były potrzebne na utrzymanie lub przywrócenie rzeczy saméy, iak rzetelnemu, tak nierzetelnemu Posiadaczowi wynagrodzone być muszą.

§. 237. Wszelakoż wynagrodzenia wydatków takowych żądać nie może, gdy upadek rzeczy lub zagrażaiące iéy niebezpieczeństwo, są skutkiem iego własnego, choć tylko miernego uchybienia.

§. 238. Widoczne poprawy, może on tylko pod warunkiem w §. 211. oznaczonym zabrać, gdy Właściciel za nie żadnego niechce mu dać słusznego wynagrodzenia.

§. 239. Kto nie iest Posiadaczem nierzetelnym, lecz tylko nieusprawiedliwionym, temu wydatki na poprawę, któréy zabrać niemoże, powrócone być muszą, skoroby Właściciel przez zatrzymanie ich z iego szkodą oczywiście się zbogacił.

§. 240. Jeżeli rzecz w czasie posiadania nierzetelnego pogorszoną została, posiadacz nieusprawiedliwiony za każde mierne, właściwie nierzetelny posiadacz zaś za naymnieysze uchybienie odpowiadać musi.

§. 241. Właściwie nierzetelny posiadacz i za przypadek musi odpowiadać, gdy dowiedzioném być nie może, iżby przypadek był się wydarzył rzeczy i w posiadaniu właściciela.

§. 242. Ktokolwiek nabył posiadania rzeczy przez czyn prawami karzącemi zakazany, ten od wynagrodzenia pogorszeń nigdy zasłonić się nie może zarzutem, iż takowe tylko z przypadku wynikły.

§. 243. Wydatki potrzebne na wydanie i oddanie rzeczy, każdy nierzetelny posiadacz ponosić powinien.

§. 244. W ogólności nierzetelny posiadacz powrócić musi właścicielowi lub prawnemu posiadaczowi wszelką stratę, którą tenże dowodnie poniósł przez zatrzymanie mu posiadania.

3) przez niezupełnego Posiadacza.

§. 245. Posiadacz niezupełny musi wprawdzie ustąpić z posiadania, gdy posiadacz zupełny, od którego swe ma prawo, za utracaiącego ie zostanie uznanym.

§. 246. Jeżeli iednak w dobréy posiadał wierze; z czasu posiadania swoiego właścicielowi nie iest daléy odpowiedzialnym, iak tylko, ileby był musiał odpowiadać zupełnemu Posiadaczowi, gdyby ten był rzeczywistym właścicielem.

§. 247. I przy ustąpieniu z posiadania winien on to tylko Właścicielowi dopełnić, do czego względem zupełnego posiadacza

byłby obowiązanym, gdyby iemu posiadanie musiał odstąpić.

§. 248. Jeżeli zaś w złéy posiadał wierze, odpowiada Właścicielowi za wszelką szkodę, owoce, użytki i wydatki, tak iak zupełny nierzetelny Posiadacz.

§. 249. Przecież Właściciel i od takiego niezupełnego Posiadacza tych tylko żądać iest mocen wynagrodzeń, w których przez zupełnego Posiadacza zaspokoionym być nie może.

§. 250. Jak dalece z siebie samego rzetelny lecz niezupełny Posiadacz poczynił odmiany, do których iego prawo posiadania go nieupoważniało, tenże w stosunku względem Właściciela uważany być ma iako nieusprawiedliwiony Posiadacz.

TYTUŁ OSMY.

O własności.

§. 1.

Właścicielem zowie się ten, kto iest mocen samowładnie, przez samego siebie, lub przez trzeciego, rozrządzać istotą rzeczy iakiéy lub prawa, z wyłączeniem innych. Znaczenie.

§. 2. Wszystko, co może przynosić wyłączny pożytek, iest przedmiotem własności. Przedmiot własności.

§. 3. Rzeczy, od których używania według ich przyrodzenia nie można nikogo wy-

łączyć, nie mogą poiedyńczych osób żadną stać się własnością.

§. 4. Toż samo rozumie się o rzeczach, które przez ustawy kraiowe są wyłączone z pod pospolitego zarządu.

§. 5. Domniemanie niema mieysca, iżby rzecz, która sama z siebie przedmiotem własności być może, była wyłączoną z pod pospolitego prywatnego zarządu.

Osoby zdolne nabywać własności.

§. 6. Każdykolwiek, prawem szczególniéy nie wyłączony, sam przez siebie lub przez innych może nabywać własności.

§. 7. Z zachodzącéy niezdolności do nabywania rzeczy pewnego rodzaiu, nie wynika ieszcze niezdolność do dalszego posiadania prawem własności rzeczy tegoż rodzaiu iuż wprzód nabytych.

§. 8. Gdy iednak używanie praw iakich z własnością rzeczy połączonych, zależy od osobistego przymiotu właściciela, więc skoro, i dopóki na tymże przymiocie tegoczesnemu Właścicielowi zbywać będzie, używanie tychże praw zawiesza się.

O prawach prawem własności obiętych.

§. 9. Do zupełnéy własności należy prawo posiadania, używania rzeczy i onéyże zrzekania się.

§. 10. Prawo rozrządzenia istotą rzeczy, zowie się własnością w ściśleyszém słowa znaczeniu (proprietas.)

§. 11. Prawo używania rzeczy na swą korzyść, zowie się prawem wszechużytku.

§. 12. Prawo wszechużytku należące do własności, do wszystkich rozciąga się korzyści, iakie rzecz przynosić może.

§. 13. Właściciel nie iest obowiązany nikomu usprawiedliwiać się z używania swéy

rzeczy, ieżeli ustawy tego nie przepisuią wyraźnie.

§. 14. Gdy własność zupełna rzeczy iakiéy do więcéy osób należy, ta wspólną własnością się zowie. Podzielenie własności.

§. 15. Osoby maiące takową wspólną własność, zowią się współwłaścicielami rzeczy.

§. 16. Własność rzeczy iest podzieloną, gdy obięte w niéy różne prawa, różnym należą osobom.

§. 17. Jak dalece więcéy osób są uczestnikami iednego z tychże praw, prawo to, lecz nie rzecz sama, iest ich wspólną własnością.

§. 18. Gdy idzie o rozrządzenie zupełną własnością rzeczy, kilku współwłaścicieli iednego z poiedyńczych praw w niéy obiętych, za iednę tylko uważaią się osobę.

§. 19. Kto ma tylko własność w ściśleyszém słowa znaczeniu (proprietas) bez prawa użytkowania, proprietaryuszem się zowie.

§. 20. Maiący wspólny udział własności w ściśleyszém słowa znaczeniu (proprietas) a zarazem prawo użytkowania, ma tém samém użytkową rzeczy własność.

§. 21. Własność zowie się ograniczoną, gdy Właścicielowi pewne tylko sposoby używania praw w niéy obiętych są niedozwolone.

§. 22. Nie domniemywa się, iżby własność rzeczy była oddzieloną od praw z teyże własności wynikaiących. Zasady o własności podzieloney i ograniczoney.

§. 23. Kto ma zupełną własność rzeczy, za tym stawa domniemanie, iż taż iest nieograniczoną.

§. 24. Ograniczenia prawa każdemu z uczestników podzieloney własności służącego, tyle tylko domniemywane być mogą, ile takowe wypływaią z natury prawa drugiemu Współuczestnikowi należnego.

§. 25. Ograniczenia zatem własności oznaczone być muszą przez przyrodzenie, przez prawa i przez oświadczenia woli.

§. 26. Jest zatem dozwoloném i prawném każde używanie własności, przez które ani zostaią obrażone prawa dobrze nabyte drugiego, ani też przestępuie się granic ustawami kraiowemi wskazanych.

§. 27. Nikomu niewolno nadużywać swéy własności końcem ubliżenia lub szkodzénia drugim.

§. 28. Nadużyciem zowie się takie używanie własności, którego istotnie iedynym tylko być mogło zamiarem, aby drugiego pokrzywdzić.

§. 29. Rząd wtenczas tylko ograniczyć może własność prywatną mieszkańców kraiowych, gdy przez to znaczna szkoda od innych lub też samego kraiu może być odwróconą, albo znakomita dla nich ziednana korzyść, oboie zaś może nastąpić bez wszelkiego dla Właściciela uszczérbku.

§. 30. Również w tym przypadku, gdy szkoda odwrócić się maiąca lub korzyść, o któréy zyskanie bądź dla kraiu bądź dla iego mieszkańcy rzecz idzie, przenosi znacznie szkodę z takowego ograniczenia dla Właściciela wynikaiącą.

§. 31. Wszelakoż w ostatnim przypadku Rząd oraz oto starać się musi, aby Właściciel ograniczonym być maiący za szkodę

ztąd pochodzącą, zupełnie został wynagrodzonym.

§. 32. W każdém zaś zdarzeniu ograniczenia własności, które niewypływaią z praw, dobrze nabytych drugiego, przez prawo tylko wskazane być mogą.

§. 33. Rząd tyle ma prawa zakazać zburzenia lub zniszczenia rzeczy iakiéy, ile iéy utrzymanie ma znaczącego wpływu na utrzymanie i podniesienie dobra ogólnego. Prawne ograniczenia dla pospolitego dobra.

§. 34. Ile użytkowanie rzeczy iakiéy, dla utrzymania dobra ogólnego iest potrzebném, tyle Rząd toż użytkowanie nakazać i zaniechanie iego prawami karzącémi obostrzyć może.

§. 35. Posągów i pomników w publicznych mieyscach stawianych nikt ktokolwiek bądź, ani uszkadzać, ani bez zezwolenia zwierzchności zabrać, ani zrzucać niemoże. Względem zabudowań obowiązki Właściciela względem ich utrzymania i na nowo wystawienia.

§. 36. Tym mniéy zaś wolno będzie bez takowego pozwolenia znieść lub zniszczyć budynki w miastach do ulic lub placów publicznych przytykaiące.

§. 37. Budynki podobne Właściciel winien, ile potrzeba dla utrzymania iako takich i zaradzenia wszelkiéy szkodzie i uszczérbkowi dla publiczności, w należytym utrzymywać stanie.

§. 38. Jeżeli takowego zaniedbuie obowiązku, tak dalece, iż obawiać się należy zwalenia się całego budynku lub iakiego niebespieczeństwa dla publiczności; Zwierzchność do przedsięwzięcia koniecznéy naprawy w przeciągu czasu według słuszności i okoliczności oznaczyć się maiącego w razie

potrzeby, przez użycie środków przymusu, znaglić go powinna.

§. 39. Gdy te są bezskutecznemi, Zwierzchność iest mocna nakazać uskutecznienie potrzebnego budowania iego nakładem.

§. 40. A gdy on niechce lub nie może dostarczyć nakładu, zwierzchność podobne budynki wystawić może na sprzedaż publiczną.

§. 41. W każdym razie kupuiącemu takowy budynek, wystawienie go na nowo za warunek położonym być musi.

§. 42. Zapłacone prócz tego za kupno pieniądze należą się dotychczasowemu właścicielowi lub iego wierzycielom.

§. 43. Wszelakoż wydatki łożone przez zwierzchność na tymczasowe przysposobienia do zaradzenia grożącemu niebezpieczeństwu wprzód z nich potrącone być muszą.

§. 44. Gdy się żaden kupuiący nieznaydzie, posłuchać należy wierzycieli na nieruchomości zabespieczonych względem środków na utrzymanie i restauracyą budynku.

§. 45. Gdy ci w tym względzie zgodzić się nie mogą, budynek temu z pomiędzy nich przypisany być musi, który prócz restauracyi budynku, poda naykorzystnieysze dla swych Współwierzycieli i dla Właściciela warunki.

§. 46. Gdy żaden z Wierzycieli budynku niechce nabyć iako więcéy daiący, pierwszy z pomiędzy nich żądać może przyderzenia go sobie za przeięciem na siebie obowiązku wystawienia go na nowo.

§. 47. Jeżeli ten prawa swego użyć nie-

chce, więc to z przechodzi na po nim następuiących podług porządku pierwszeństwa.

§. 48. Gdy żaden z wierzycieli podiąć się nie chce obowiązku wystawienia budynku na nowo, więc przyderzony być ma kamelaryi mieyscowéy.

§. 49. Natenczas Magistrat ma prawo budynek takowy iako wolną swą własność zbyć komukolwiek, pod warunkiem uskutecznić się maiącego zabudowania.

§. 50. Dopóki iednak istotne przyderzenie na rzecz takiego trzeciego przyimuiącego nie nastąpiło ieszcze, dotychczasowy właściciel równie iako i każdy z iego wierzycieli ma prawo zgłosić się ieszcze do wyprowadzenia budowli.

§. 51. Wszelakoż w takim razie właściciel, lub też wierzyciel sprzeciwiaiący się przyderzeniu na rzecz Trzeciego, natychmiast przed zwierzchnością dostatecznie okazać musi bezpieczeństwo względem rzeczywistego uzupełnienia budowli.

§. 52. W równych zresztą okolicznościach, Właściciel ma pierwszeństwo przed wierzycielem.

§. 53. Gdy w przypadkach §. 46. 47. i 50. budynek któremu zwierzycieli zostanie przyderzonym, inni swe prawo do tegoż utracaią budynku, a gdy takowy w razie §. 48. spada na kamelaryą, wszyscy wierzyciele utracaią swe prawo do takowéy nieruchomosci.

§. 54. Gdy więc przy uskutecznieniu przyderzenia przez Magistrat stósownie do §. 49. oprócz przyięcia obowiązku wystawie-

nia na nowo budynku, inne ieszcze są przyrzeczone korzyści, te służą kamelaryi.

§. 55. Z drugiéy też strony dotychczasowy Właściciel od czasu, gdy podług §. 48. budynek kamelaryi zostawić, i odstąpić wszelkiego nadal musi użytku, staie się wolnym od dalszego znoszenia ciężarów do niego przywiązanych.

§. 56. Jeżeli nawet za pośrednictwem rozrządzeń Magistratu takowy zapadły budynek na nowo wystawionym być nie może więc Zwierzchność z powodu trwaiącego niebespieczeństwa dla publiczności, takowy ma prawo kazać zrucić, i sprzedać materyały na rzecz więcéy daiącego.

§. 57. Pieniądze ztąd zebrane służą kamlaryi, która zastąpiła aż dotąd wydatki, na utrzymanie bydynku potrzebne.

§. 58. Co w §. 36. seq. postanowiono względem budynków zapadłych, ściąga się również do tych, które przez ogień lub inne nieszczęście zostały zniszczone, a których dotychczasowy ich właściciel wprzeciągu czasu przez Zwierzchność oznaczyć się maiącego niechce lub nie może wystawić na nowo.

§. 59. Składki towarzystwa ogniowego na takowy nieszczęśliwy przypadek przeznaczone i inne wynagrodzenia podobne w takowym razie iuż nieprzypadaią właścicielowi dotychczasowemu lub iego massie konkursowéy, lecz temu, który obeymuie plac do zabudowania.

§. 60. Cokolwiek postanowiono o gruntach mieyskich, rozumie się także o wieyskich, które iako oddzielne posiadłości lub

gospodarstwa umieszczone są w katastrach czyli xięgach podatkowych.

§. 61. Gdy więc właściciel tak dalece da podupaśdź takiéy nieruchomości, iż publiczne podatki i powinności z niéy iuż opłacone być nie mogą, Zwierzchność iest mocna postąpić sobie z nim tak, iak przepisano co do gruntów mieyskich.

§. 62. Toż samo ma mieysce gdy właściciel da upadać budynkom do gruntu koniecznie potrzebnym, a bez których takowy ani zamieszkanym ani zagospodarowanym być nie może.

§. 63. Wszelakoż i w tych przypadkach przy sprzedawaniu posiadłości zaciężnych, Panu gruntu nie może być narzucony Posiedziciel do zawiadywania gospodarstwem, i odrabiania zaciągu niezdatny.

§. 64. W zdarzeniach w których grunta, kamlaryi mieyskiéy zostaią przyderzone, posiadłości Włościańskie przypadaią Zwierzchności mieyscowéy końcem innego ich osadzenia lub podzielenia.

§. 65. Wogole właściciel każdy, mocen iest na swéy ziemi budować i budowle swe zmieniać. Ograniczenia Właściciela w budowaniu.

§. 66. Wszelakoż żadna budowla, ani żadna zmiana niema być przedsiębraną, gdy przez nie szkoda lub niebezpieczeństwo dla publiczności zrządzone, lub też miasta i mieysca publiczne oszpecone być by mogły.

§. 67. Ktokolwiek więc po miastach nową chce przedsięwziąść budowlę, winien wprzód o tym donieść Zwierzchności w celu iéy rozpoznania.

§. 68. Przy rozpoznawaniu takowém Zwierzchność oraz przestrzegać powinna, aby przez rzetelne i dokładne opisanie rozebrać się maiącego budynku, tak co do położenia iego granic i innych stosunków, sporom na przyszłość zayść mogącym, tak co do narożności iako też w innym względzie według możności zaradzono.

§. 69. Szczególniéy potrzeba oddzielnego pozwolenia Zwierzchności, gdy, czy to po miastach, czy na wsi, dom nowy ma być wystawionym, lub dawny na inne mieysce przeniesionym.

§. 70. Właściciele buduiący i budowniczy, niestósuiąc się do takowego przepisu (§. 69.) każdy z nich karę policyiną od pięciu do dziesięciu Talarów przewinił, choćby nawet saméy budowli nic nie było do zarzucenia.

§. 71. W każdém zdarzeniu budowla bez poprzedniczego doniesienia przedsięwzięta, gdy się okaże że iest szkodliwą lub niebezpieczną, dla publiczności, lub też że ulicę albo mieysce publiczne bardzo szpeci, stósownie do przepisów Zwierzchności zmienioną być winna.

§. 72. Jeżeli zmienienie uskutecznioném być niemoże, budynek musi być zniesionym i wszystko nakładem buduiącego, przywrócone do stanu przeszłego.

§. 73. Zakładania budowli na ulicach, przez które idący, konno lub wozem iadący na niebespieczeństwo wystawieni zostaią, przez Zwierzchność nie powinny być cierpiane.

§. 74.

§. 74. Niewolno nikomu w mieyscach przeznaczonych do przechodów publicznych, przed swemi oknami lub domem wystawiać cóżkolwiek lub powiesić, coby swem spadnięciem uszkodzić kogo mogło.

§. 75. Przestępuiący przepis takowy, przytrzymanym być ma do uprzątnienia natychmiast rzeczy wystawioney lub wywieszoney, i prócz tego przewinił karę policyiną dwóch do pięciu talarów.

§. 76. Place, budowle dotąd oddzielnemi oznaczone liczbami, bez pozwolenia Zwierzchności w ieden ściągnięte być niemogą.

§. 77. Udzielenie nawet pozwolenia takowego, w względzie ciężarów i podatków podług liczb rozkładanych, lub ieszcze rozkładać się maiących, ani dobru ogólnemu, ani osobom prywatnym uwłaczać niemoże.

§. 78. Niewolno ani ścieśniać, ani zapełniać nieczystościami, ani w inny sposób oszpecać ulic i placów publicznych.

§. 79. Szczególniey nikomu niewolno bez wyraźnego zezwolenia Zwierzchności zakładać wystaw od piwnicy i innego tym podobnego zabudowania.

§. 80. Urządzenie nawet drzwi od piwnic i sklepów na ulicę wychodzących, założenie nowych lub wybudowanie zapadłych w domach występów, wystaw i rynien u dachów na ulicę wylewaiących, wystawienie poddaszków i występuiących na ulicę oznaków, tudzież zakładanie błyskociągów, wolno przedsiębrać tylko za zezwoleniem Zwierzchności policyiney i według dać się od niey maiących przepisów.

§. 81. Zresztą każdy Właściciel może używać ścieszki ponaddomami podług ograniczeń §. 78. oznaczonych, w rościągłości téy, w iakiéy należy do niego utrzymanie bruku.

§. 82. Postanowienia bliższe względem przedmiotów w §. 78—81. wytkniętych, zostawuią się szczególnym urządzeniom policyinym każdego mieysca.

Co do borów i lasów.

§. 83. Borów, lasów i znacznych drzewa zarośli, które podług swéy natury i rozległości są zdatne do zagospodarowania leśnego, Właściciel tak dalece tylko użytkować może, aby przez to niezostało zrządzone zniszczenie drzewa sprzeciwiaiące się zasadom gospodarstwa leśnego.

§. 84. Co się zaś ma uważać za spustoszenie drzewa, to w miarę okoliczności każdéy oddzielnéy prowincyi, obfitości lub niedostatku w niéy znayduiącego się drzewa, większéy albo mnieyszéy konieczności dostarczenia go na potrzeby mieszkańców lub fabryk kraiowych w niéy będących, przez ustawy leśne prowincyonalne ustanowione zostało.

§. 85. W prowincyach i okolicach gdzie zbywa na odbycie na drzewo, wtenczas tylko spustoszenie drzewa zachodzi, gdy Właściciel boru z niego niezostawuie tyle, ile wymaga ciągła gruntu i mieszkańców wieyskich potrzeba.

§. 86. Kto się dopuścił spustoszenia drzewa w dalszym używaniu swych borów i lasów, dopóty ograniczonym być musi, dopóki też do należytego stanu przywrócone niebędą.

§. 87. Kto przez spuszczenie lub zniszczenie lasu lub boru dopuścił się widocznego w drzewie spustoszenia, albo kto działał wbrew szczególnym urządzeniom Władzy policyinéy kraiowéy względem ograniczenia go w ogólności spuszczania drzewa danym, ten w miarę wartości drzewa za nadto ściętego ma być ostro pieniędzmi lub więzieniem ukarany.

§. 88. Bliższe postanowienia kary za spustoszenie drzewa, zostawiaią się ustawom leśnym prowincyonalnym.

§. 89. Jak dalece karczenie obred, z których drzewo wycięte, ograniczone być ma, i Właściciele onych zobowiązani do uprawy młodego drzewa, i podług okoliczności i potrzeb każdéy prowincyi w iéy oddzielnych ustawach ma być postanowiono.

§. 90. Huty szklanne i żelazne, smolarnie i dziegciarnie i inne tym podobne założenia, które wymagaią nadzwyczaynie wielkiego rozchodu drzewa, nigdzie nie maią być zakładane bez wiedzy Władzy policyinéy kraiowéy.

§. 91. Kosy i sierpy, w których używaniu wzrastaiące młode drzewo należycie ochraniane być niemoże, nie maią być nigdy używanemi w obredach drzewnych do koszenia trawy.

§. 92. Także grabienie iglic w mieyscach tylko, gdzie niedostatek innego nawozu czyni ie koniecznie potrzebném, lecz nigdy za użyciem żelaznych grabi, lub gracy, dozwolonem być może.

§. 93. Pnie w boru spuszczać się maiące, ile to bez uszkodzenia innych może nastąpić,

maią być wykopane z korzeniem, inaczéy zaś nie wyżéy ścinane iak sześć cali nad ziemię.

§. 94. Gdzie dla zachodzących szczególnych okoliczności, przepis ten zachowanym być nie może, tam potrzebne w téy mierze urządzenia za przybraniem znawców bliżéy oznaczone być maią.

§. 95. Niewolno spuszczać drzewa na budowlę w sześciu miesięcach od Kwietnia do Września, iak tylko w razie naywiększéy potrzeby lub w okolicach tych, które podczs zimy są niedostępnemi.

O rowach i prowadzeniu wody.

§. 96. Prowadzenie wód i inne kole niéy założenia w mieyscach publicznych i rzekach, uskutecznione być powinny pod dozorem Policyi kraiowéy.

§. 97. Szczególniéy nie wolno nikomu zakładać lub odmieniać na rzekach publicznych, choćby na swéy własności upustów, tam, grobel, i mostów, bez posłuchania wprzód Sąsiadów i poprzedniczego zezwolenia Rządu.

§. 98. Inne ograniczenia praw Właściciela, co do publicznych rzek portów i brzegów morskich są oznaczone w Tytule o Regaliach kraiowych.

§. 99. I w rzekach prywatnych nie wolno przez wstrzymanie biegu onychże nic przedsiębrać lub odmieniać na szkodę Sąsiadów i mieszkańców pobrzeżnych.

§. 100. Owszem pospolicie każdy ma obowiązek utrzymywania rowów i kanałów przez iego własność idących, a którymi woda ma swóy należyty i zwyczayny odchód.

§. 101. Jeżeli są to rowy oddzielaiące, pospolicie każdy z obustronnych Sąsiadów do utrzymywania ich aż do środka iest obowiązanym.

Ograniczenia własności na korzyść sąsiadów, co do przepuszczenia wody.

§. 102. Przeciw wodzie za obwodem należytych kanałów i rowów odpływaiącéy, każdy Właściciel ma prawo zasłaniać swoie grunta.

§. 103. Jeżeli iednak Posiadacz gruntu wyżéy leżącego, przez na swéy ziemi poczynić się maiące przysposobienia wody takowéy spuścić nie może, poniżéy osiadły Sąsiad winien ią przyiąć, a tém samém wyżéy mieszkaiącemu dozwolić przepuszczenia wody.

§. 104. Posiadacze gruntów poniżéy leżących do tego iednak nie są obowiązani, skoro dla iednego z pomiędzy nich z powodu przeszkód naturalnych staie się niepodobném spuszczenie daléy wody, przez niego przyiąć się maiącéy.

§. 105. Wszelakoż i w tym razie Rząd znaglić może poniżéy położonych Sąsiadów do przepuszczania wody, gdy korzyści ztąd dla wyżéy położonych Posiadaczy wynikaiące, znacznie przenoszą szkodę poniższego, a pierwsi ostatnim całą tę szkodę chcą i są w stanie zupełnie wynagrodzić.

§. 106. Jeżeli do przepuszczenia wody, wybicie nowego rowu iest potrzebném, ci co maią ztąd korzyść, w stósunku iéy przykładać się wspólnie muszą do wydatków na toż wybicie potrzebnych.

§. 107. Gdy ten na czyim gruncie rów zostaie wybitym, żadnéy ztąd niema korzyści, równie do założenia iak do utrzymywa-

nia go w czymkolwiek przykładać się nie iest obowiązany.

§. 108. Owszem szkoda przez to mu zrządzona i utracona przez wybicie rowu przestrzeń ziemi podług ocenienia przysięgłych znawców wynagrodzoną mu być musi.

§. 109. Również mosty nowe które na podobnych rowach założone i utrzymywane być muszą, spadaią na tego, na którego korzyść rów został wybitym.

§. 110. Wszelakoż Właściciel chociażby do wspólnego utrzymywania rowu lub mostów nie obowiązany, winien wydarzaiące się w nich uszkodzenia, skoro ie dostrzeże, donieść Interessentom.

§. 111. Gdy po nastąpioném doniesieniu Interessenci potrzebnéy naprawy dosyć wcześnie ułatwić niemogą lub niechcą, mocen iest Właściciel uskutecznić takowe ich nakładem.

§. 112. Z drugiéy strony Właściciel, który podobne rowy lub mosty sam albo przez swoich umyślnie lub też z grubéy nieostrożności uszkadza, nietylko ma być znaglony do zupełnego wynagrodzenia szkody, ale też podwóynie tak ostro iak obcy ukaranym.

§. 113. Jeżeli celem przepuszczenia wody, nie potrzeba wybicia nowego, lecz tylko rozszerzenia, albo głębiéy wybrania będącego iuż rowu, co do wydatków w téy mierze, przepisy §. 106—109. oznaczone zastósowane być maią.

§. 114. Utrzymywanie rozszerzonego rowu należy do tego, który był obowiązany rów dawny utrzymywać.

§. 115. Wszelakoż przy oznaczeniu wynagrodzenia §. 108. Właścicielowi zapewnio-

nego, należy także słuszny mieć wzgląd na większe wydatki utrzymania rowu, w przyszłości iego ciążące.

§. 116. Cokolwiek postanowiono o rozszerzeniu rowu, ściąga się również do mostów na nim wystawionych.

§. 117. Nikogo zniewalać nie można, aby dopuszczał wybicia nowych przez swą własność rowów, w celu spuszczenia stawów albo ieziór stoiących.

O miedziach i staiskach.

§. 118. Miedze, czyli tak zwane staiska pomiędzy sąsiedzkimi gruntami, pospolicie za wspólną uważaią się własność.

§. 119. Przez żadnego więc z Posiadaczy sąsiedzkich, bez zezwolenia Współwłaścicieli ani zmienione ani zwężone być nie mogą.

O kątach.

§. 120. Kąty też, czyli przedziały pomiędzy domami pospolicie za wspólne się uważaią.

§. 121. Jeżeli ieden tylko z Sąsiadów spuszczał na nie okap wody, i tylko sam w nich miał wylewki, wychodki lub otwierane okna, domniemanie zachodzi, iż przedział takowy iego iest własnością.

§. 122. W kącie między dwoma domami położonym, temu nawet, którego iest własnością, nie wolno bez zezwolenia Sąsiada wyprowadzać rury od pieca.

O występach, balkonach i t. d.

§. 123. Założenia nowych występów, balkonów, poddaszów, okapów i innych pobudowań za granicę występuiących, Sąsiad dozwalać nie iest obowiązany.

O drzewach przy domach.

§. 124. Ktokolwiek przy swym domu sadzić chce drzewo lub wino, tak ie kratami obwieść powinien, iżby ani one same, ani

kraty niedotykały się ścian sąsiedzkiego budynku.

O chlewach, kloakach i t. d.

§. 125. Chlewy, kloaki, gnoiowki, doły garbarskie, tudzież inne założenia budynkowi szkodliwe, naymniéy o trzy stopy miary Reńskiéy, od sąsiedzkich budynków, murów i stodół, oddalone znaydować się muszą.

§. 126. Nadto, podobne doły i zachowania, muszą być całe wymurowane.

§. 127. Od drzew Sąsiada, założenia podobne naymniéy o trzy stopy odległe być muszą.

O rynnach i kanałach.

§. 128. Ktokolwiek na swéy ziemi, lecz ku stronie Sąsiada założyć chce rynny i kanały po ziemi do spuszczenia wody, przynaymniéy stopę mieysca wolnego między niemi a ścianą Sąsiada zostawić powinien.

O studniach.

§. 129. Nic takiego zakładać nie wolno, przez coby sąsiedzka iuż będąca studnia nieczystościami zakalić lub do użycia niezdatną stać się mogła.

§. 130. Przeciwnie zaś Właścicielowi zabronioném być niemoże wykopanie studni na własnéy iego ziemi, chociażby Sąsiadowi przez to woda iego została odiętą; ieżeli Sąsiad w tym względzie żadnego szczególnego prawa zabronienia, nie nabył.

§. 131. Wszelakoż nowa studnia w przestrzeni trzech stóp od granicy Sąsiada, niemoże być założoną.

§. 132. W ogólności niewolno nikomu kopać pod gruntem Sąsiada.

O używaniu wspólnego muru.

§. 133. Pieców do pieczenia, palenia lub topienia, tudzież ognisk przy ścianie wspólnéy lub należącéy do Sąsiada, bez iego zezwolenia założyć niemożna.

§. 134. Lecz przeciwnie każdy iest mocen stawiać kominy przy wspólnym murze bez szczególnego z Sąsiadem zniesienia się.

§. 135. Każdy z Sąsiadów może wspólnego muru używać na swóy pożytek od swéy strony aż do połowy grubości, byleby przez to żadna budynkowi nie stała się szkoda.

§. 136. Wszelakoż szafy w murze i inne tym podobne założenia, tak w takim murze urządzone być muszą, aby nie trafiły w te mieysca, w których z strony przeciwnéy, Sąsiad iuż podobne był pozakładał.

O świetle i widoku.

§. 137. Dla ziednania światła swemu budynkowi, każdy zrobić może otwory i okna w swéy własnéy ścianie lub murze, chociażby te dawały widok na grunta sąsiedzkie.

§. 138. Jeżeli iednak otwory te zrobione być maią w ścianie lub murze bezpośrednio do podwórza, albo ogrodu Sąsiada przytykaiących, takowe, gdzie tego okoliczności dozwolą, o sześć stóp od podłogi, izby lub gmachu w górę wyniesione być muszą; w każdym zaś razie żelaznemi prętami o dwa cale od siebie tylko odległemi, lub też kratą z drutu opatrzone być powinny.

§. 139. Nowo wystawiane budynki naymniéy o trzy stopy, ieżeli szczególne urządzenia policyine co innego nie stanowią, od dawniéy iuż będących budynków ościennego Sąsiada oddalone być muszą.

§. 140. Jeżeli iednak budynek nowy przytyka do niezabudowanego placu Sąsiada, odległość półtoréy stopy iest dostateczną.

§. 141. Zresztą każdy na swéy ziemi powszechnie tak blisko granicy i tak wysoko

budować iest mocen, iak znayduie dla siebie naylepiéy.

§. 142. Jeżeli iednak okna Sąsiada przed którymi ma być budowano, iuż są od lat dziesięciu lub dłużéy, a gmachy, w których się znayduią: z téy tylko strony maią światło, nowa budowa o tyle musi odstępować, aby Sąsiad z nieotworzonych okien dolnego piętra mógł ieszcze niebo zobaczyć.

§. 143. Gdy w takowym razie budynek Sąsiada, w którym okna się znayduią, z inney ieszcze strony ma światło, więc nowa budowa o tyle tylko odstępować musi, aby Sąsiad z nieotworzonych okien drugiego piętra mógł niebo zobaczyć.

§. 144. Jeżeli iednak okna Sąsiada, przed któremi ma być budowano, nie są ieszcze od lat dziesięciu, Buduiący winien tylko trzymać się odległości w §. 139. oznaczoney.

§. 145. W tym razie Sąsiad naprzeciw nowéy budowli światło mu odbieraiącéy tak dalece tylko może powstawać, ile w téy mierze nabył prawa zabronienia takowéy budowli.

§. 146. Gdzie takowa zachodzi służebność gruntowa; w niedostatku postanowień wyraźnie umówionych, przepis prawa w §. 142. zastósowanym być powinien.

§. 147. W wszelkich w §. 139. 140. 142. 143. 146. wytkniętych przypadkach, niezabudowane mieysce przedziału zostaie się nadal iak dotąd, dotychczasowemu iego Właścicielowi, i przez tegoż obróconym być może na wszelki użytek prawami nie zakazany.

§. 148. Wbrew woli Sąsiada nigdy nie wolno zakładać drzwi nowych, bezpośrednio na grunt iego i ziemię prowadzących. O drzwiach.

§. 149. Pospolicie każdy iest mocen oddzielać swe grunta od gruntów Sąsiada przez postawienie płotów, parkanów, murów lub innych przedziałów. O płotach, parkanach i przedziałach.

§. 150. Podobne iednak przedziały nigdy granicy Sąsiada przestępować nie powinny, ani mu przeszkadzać w używaniu iego własności.

§. 151. Pola w granicy Właściciel tak dalece ogradzać iest mocen, iak wspólność pastwiska, służebność pasania i inne tym podobne służebności gruntowe nie są na przeszkodzie.

§. 152. Ktokolwiek chce założyć nowy przedział gdzie dotychczas nie było żadnego, nietylko to swym nakładem uczynić, ale też nadal utrzymywać iest obowiązany.

§. 153. W ogólności utrzymywanie takowych przedziałów należy do tego, któremu służy dowodnie własność onego.

§. 154. Gdy wyśledzoném być niemoże ktoby był Właścicielem takowego przedziału; więc co do parkanów ten się uważa Właścicielem, ku którego gruntowi stoią podpory, słupy lub pale, i ten też do utrzymywania parkanu iest obowiązany.

§. 155. Z drugiéy iednak strony Sąsiad, od którego strony są poprzybiiane tarcice, dozwolić mu musi przystępu na swóy grunt w razie koniecznych budowli i napraw parkanu.

§. 156. Okap z takowych parkanów da-

ny być musi na stronę gruntu, którego Właścicielem iest Właściciel parkanu.

§. 157. Jeżeli tarcice są wprawione w środek czyli pomiędzy słupy, parkan uważa się za wspólny i przez obiedwie strony wspólnie utrzymywanym być winien.

§. 158. Przepisy względem parkanów pospolicie też maią mieysce co do sztachetów.

§. 159. Względem przedziałów murowanych iest domniemanie, iż są własnością tego, na czyiéy stronie znayduią się wydrążenia w murze, czyli tak zwane framugi.

§. 160. Jeżeli framugi podobne po obydwóch znayduią się stronach, mur przedzielaiący w wątpliwym razie za wspólny się uważa.

§. 161. Gdy żadnych w murze framug niema, takowy w razie wątpliwym uważa się za wspólny, lub iednéy stronie należny w miarę, iak leżące na nim przykrycie na obie strony lub iedną tylko iest spuszczone.

§. 162. Co do płotów i ścian lepionych, pospolicie każdy Posiadacz gruntów mieyskich i ogrodów winien budować i utrzymywać płot po prawéy stronie wniyścia do głównego wchodu.

§. 163. Lecz gdy kto przez nową budowlę, swóy główny wchód zupełnie odmienił, iednakowoż względem utrzymywania płotów ten sam nadal ma obowiązek, w iakim był przed tąż odmianą.

§. 164. Jeżeli budynek iaki trzymanie płotu dotychczas uczynił niepotrzebném, ten, który znosi takowy budynek, płot w tém mieyscu założyć się maiący wystawić i utrzymywać powinien, chociażby z innych względ-

dów według przepisu §. 162. niemiał takowego obowiązku.

§. 165. Gdy Sąsiad po lewéy ręce nowo buduiący się, chce zamknąć swoie podwórze lub ogród; musi przyiąć na się utrzymywanie płotu swego Sąsiada, iuż tam znayduiącego się.

§. 166. Wszelakoż niema obowiązku powrócenia Sąsiadowi wydatków na pierwsze wystawienie płota łożonych.

§. 167. Płot poprzeczny czyli tylny przez obydwóch z sobą ztykaiących się Sąsiadów wspólnie założony, i utrzymywany być winien.

§. 168. Zgoła w wszelkich przypadkach, gdzie ani wyłączna iednéy strony własność wyśledzoną być nie może, ani też powyższe postanowienia szczególne (§. 154—165.) nie znayduią zastósowania; obowiązek utrzymywania przedziałów między gruntami dwóch Sąsiadów, dla obydwóch iest wspólnym.

§. 169. Przedziały między podwórzami pospolicie przynaymniéy o sześć stóp, między ogrodami zaś tak po miastach iako i na wsi o pięć stóp wysokie być powinny.

§. 170. Gdzie tego okoliczności dozwalaią, na przyszłość zamiast płotów drewnianych w ogrodach i zamkniętych polach, żywe płoty zakładane być powinny.

§. 171. Również też Właściciel płotu drewnianego, każdego czasu iest mocen w mieysce iego założyć płot żywy.

§. 172. Winien iednakowoż płot takowy wedle przepisu Znawców tak założyć i utrzymywać, iżby tym sposobem własność

Sąsiada, również tak dobrze iak przez płot drewniany była zabezpieczoną.

§. 173. Płoty żywe oddzielaiące dwa zamknięte grunta, tak zakładane być winny, aby przez to Sąsiadowi żadna nie stała się szkoda.

§. 174. Ktokolwiek więc ku granicy Sąsiada zechce założyć nowy płot żywy; bez względu na drzewo tym końcem obrane, ó półtory stopy od granicy Sąsiada odstępować musi.

§. 175. Własność iednak ziemi tąż półtorą stopy obiętéy pozostaie przy tym, który żywy płot na swóy założył użytek.

§. 176. W takowym też razie użytkowanie z wyrostków płotu żywego po obu stronach do niego należy.

§. 177. Sąsiad iednak wyrastania płotu żywego lub korzeni iego za linią graniczną znosić nie iest obowiązanym. (Tyt. 9. §. 285. seq.)

§. 178. Płot żywy założony za zezwoleniem obydwóch Sąsiadów w mieysce dotychczasowego wspólnego płotu, tak co do utrzymywania go, iako i użytkowania z niego, również staie się wspólnym.

§. 179. Każdy więc Sąsiad wyrostek na iego stronę mocen sobie przywłaszczyć.

§. 180. Takowy wspólny żywy płot na téy saméy linii, na któréy dotąd stał płot, założonym być musi.

§. 181. Wszelakoż obay Sąsiedzi muszą przestrzegać, aby prawna szerokość drogi po nad żywym płotem idącéy, na przyszłość nie była zwężoną.

§. 182. Sąsiad wbrew woli drugiego pospolicie nie iest mocen zwyczaynego wspólnego płotu na płot żywy zamieniać.

§. 183. Jeżeli iednak z takowym żywym płotem chce od dotychczasowéy linii odstąpić w szerokości §. 174. oznaczonéy, i oraz sam ponosić wydatki założenia i onego utrzymywania na przyszłość, Sąsiad się temu sprzeciwiać nie może.

§. 184. Względem takowego płotu żywego, naówczas wszystko to ma mieysce, co §. 175—177. przepisaném zostało.

O wywyższeniach i zniżeniach ziemi.

§. 185. Ktokolwiek chce grunt swóy podwyższyć, z wyniesieniem takowém na trzy stopy musi odstępować od płota, muru, lub parkanu Sąsiada.

§. 186. Ztąd, iż Sąsiad nie sprzeciwiał się wyraźnie i nie bronił podwyższenia w większéy bliskości; nie wypływa ieszcze cale, iżby miał przez to zrzekać się szkody na przyszłość dlań wynikaiącéy.

§. 187. Gdy kto przez założenie rowu lub innym sposobem grunt swóy zniża, od przedziału Sąsiada; wał na trzy stopy szerokości musi pozostać.

§. 188. Ten, na którego gruncie znayduie się ziemia z rowu wydobyta, ma domniemanie za sobą, iż iest Właścicielem rowu, i o utrzymanie iego starać się musi.

§. 189. Ktokolwiek wystawia budynek na granicy, nie może, ieżeli szczególnego w téy mierze prawa nie nabył, prowadzić okapu na ziemię, ani też przez grunt Sąsiada.

Zniesienie ograniczeń powyższych.

§. 190. Ograniczenia własności prawem postanowione dla dobra ogólnego za zezwoleniem tylko Rządu uchylone być mogą.

§. 191. Ograniczenia na korzyść szczególnych tylko osób postanowione, ustać mogą w moc obowięzuiących oświadczeń woli osób rzeczonych (Tyt. 22.)

TYTUŁ DZIEWIĄTY.

O nabyciu własności w ogóle, i o bezpośrednich sposobach nabycia iéy w szczególności.

§. 1.

Czyny zewnętrzne, przez które własność zostaie nabytą, stanowią rozmaite sposoby nabycia (modus acquirendi.)

§. 2. Zasada prawna, w moc któréy takowe zewnętrzne czyny maią tę dzielność, iż przez nie własność nabytą być może, zowie się zrzódłem czyli tytułem własności.

§. 3. Do nabycia własności potrzeba obięcia w posiadanie. (Tyt. 7. §. 43. seq.)

§. 4. Jedynie tylko są wyięte przypadki te, gdzie prawa przywięzuią wyraźnie do samego wypadku pewnego lub oświadczenia woli nabycia własności.

§. 5. Zachodzi sposób nabycia bezpośredni, gdy celem nabycia własności, potrzeba tylko, prócz tytułu, obięcia w posiadanie.

§. 6. Jeżeli iednak własność nie przechodzi, iak tylko przez ustąpienie z posiadania dotychczasowego Właściciela i obięcie onéy przez nowego; sposób nabycia zowie się pośrednim.

Oddział

ODDZIAŁ PIERWSZY.

O pierwiastkowém obięciu w posiadanie.

§. 7. Obięcie w posiadanie rzeczy takich, do których nikt prawa ieszcze niema, zowie się pierwiastkowém. (originaria.)

§. 8. Postanowiono w swém mieyscu; (Cz. 2. Tyt. 16.) iak dalece prawo obięcia w posiadanie rzeczy pana niemaiących iest zastrzeżone dla Rządu.

§. 9. Kto rzecz pana niemaiącą, a dla Rządu niezastrzeżoną istotnie w swą władzę obeymuie, od momentu, w którym się to dzieie, staie się Właścicielem rzeczy.

§. 10. Zamiar iednak i same tylko usiłowanie przywłaszczenia sobie rzeczy pana niemaiącéy, nie są dostatecznémi do nabycia iéy własności.

§. 11. Kto sam nie dostąpił ieszcze prawa na lub do rzeczy, drugiemu obięcia iéy w posiadanie zabraniać niemoże.

§. 12. Ktokolwiek przez czyny niedozwolone przeszkadza drugiemu w przysposobieniach przez niego celem obięcia w posiadanie rzeczy poczynionych, sam rzeczy w posiadanie obiąć nie może.

§. 13. Toż samo ma mieysce naprzeciw temu, który w celu przeszkodzenia drugiemu w obięciu w posiadanie, bezprawnie ogranicza go w wolności działania.

ODDZIAŁ DRUGI.

O obięciu w posiadanie rzeczy opuszczonych i zgubionych.

§. 14. Jak dalece kto iest zdolny do nabycia własności, tak dalece obiąć może O rzeczach opuszczonych.

w posiadanie rzeczy ruchome, opuszczone przez drugiego.

§. 15. Prawo obięcia w posiadanie, opuszczonych nieruchomych rzeczy, iest zastrzeżone dla Rządu (Cz. 2. Tyt. 16.)

§. 16. Wtenczas tylko rzecz uważa się za opuszczoną, gdy Właściciel dotychczasowy, porzucił iéy posiadanie w zamiarze albo wyraźnie albo przez milczenie oświadczonym, pozbycia się oneyże. (Tyt. 7. §. 118 —122.)

§. 17. Ten, którego okoliczności zewnętrzne zniewalaią do wypuszczenia rzeczy z trzymania swoiego, ieszcze przez to nieodstąpił swéy własności.

§. 18. Chore zwierze, które oddalił od siebie dotychczasowy Posiadacz i zostawił ie bez pomocy samemu sobie, staie się własnością tego, który podeymuie się starania o iego utrzymanie i przywrócenie do zdrowia.

O rzeczach znalezionych.

§. 19. Kto znayduie rzecz zgubioną, takową zwrócić Właścicielowi iest obowiązany.

Obowiązki Znalezcy.

§. 20. Właściciel gdy niewiadowy, Znalezca winien naybliższéy Zwierzchności donieść o znalezionéy rzeczy.

§. 21. Gdy w mieyscu znalezienia rzeczy zgubionéy kilka znayduie się Zwierzchności sądowych, Znalezca ma wybór, któréy z nich donieść o tém zechce.

§. 22. Znalezca z pewnością musi podać, iak i gdzie przyszedł do posiadania znalezionéy rzeczy.

Obowiązki Sędziego.

§. 23. Rzecz znaleziona musi być podaną do zachowania sądowego i pod rzetelny dozór być przyiętą przez Sędziego.

§. 24. Gdy Znalezca iest osobą niepodeyrzaną i pewną, Sędzia w miarę okoliczności i wartości rzeczy iemu samemu zachowanie iéy może poruczyć.

§. 25. W każdym iednak razie winien zapisać do akt własność rzeczy i iéy znamiona i przepisać Znalezcy sposób zostawionego mu zachowania.

§. 26. Dopóki Znalezca w ten sposób rzecz w swém ma trzymaniu, za rzetelnego lecz niezupełnego Posiadacza uważany być winien.

§. 27. Gdy rzecz znaleziona podpada zepsuciu, lub w inny sposób znacznemu zmnieyszeniu wartości, takowa na krótkim terminie na publiczną sprzedaż wystawioną być musi.

§. 28. Toż samo ma mieysce, gdyby zachowanie rzeczy wymagało znacznych aż do połowy wartości dochodzących wydatków.

§. 29. Gdy Znalezca, łożył przed sprzedażą na obrok dla znalezionego bydła lub na inne konieczne wydatki, takowe po potrąceniu mianych użytków wynagrodzone być muszą natychmiast z ceny przedażnéy.

§. 30. Sama zaś cena przedażna do sądowego zachowania się bierze, aż do dalszego wypadku sprawy.

Doniesienie publiczne o rzeczach znalezionych.

§. 31. Jeżeli w dni ośm po nastąpioném doniesieniu wynalezionym być nie może w inny sposób ten, który rzecz zgubił, musi być tenże zapozwanym publicznie i wyznaczony mu termin do zgłoszenia się pod utratą iego prawa.

§. 32. Zapozwanie nastąpi drogą formalnéy edyktalnéy cytacyi, gdy wartość znale-

zioney rzeczy podług taxy dwieście talarów lub więcéy wynosi.

§. 33. Względem rzeczy dwa tysiące talarów lub większą wartość maiących, termin do zgłoszenia się na sześć miesięcy, względem rzeczy wartości mnieyszéy na trzy miesiące wyznaczonym być winien.

§. 34. W pierwszym razie obwieszczenie trzy razy w gazetach, a sześć razy w doniesieniach intelligencyinych prowincyi, w drugim przypadku dwa razy w pierwszych a cztery razy w ostatnich umieszczone być musi.

§. 35. Względem rzeczy niżéy dwóchset talarów wartuiących, termin ieden na dwa miesiące należy wyznaczyć, a obwieszczenie nastąpić powinno przez dwukrotne umieszczenie go w gazetach a trzykrotne w doniesieniach intelligencyinych.

§. 36. Co do rzeczy niżéy pięćdziesiąt talarów termin na cztery tygodnie, a gdy wartość wynosi tylko talarów dziesięć lub mniéy, termin dwutygodniowy iest dostatecznym.

§. 37. W pierwszym przypadku obwieszczenie raz ieden w gazetach, a dwa razy w pismach intelligencyinych nastąpić powinno; w drugim przypadku wystarcza umieszczenie go raz w samych tylko doniesieniach intelligencyinych.

§. 38. Można także, co do rzeczy dziesięć talarów lub mniéy wartuiących zostawić samemu Znalezcy uskutecznienie takowego obwieszczenia i nakazać Zgubicielowi, aby do tegoż się zgłosił.

§. 39. Wszelakoż Znalezca po upłynieniu terminu przed Sędzią dowieść powinien,

iż obwieszczenie należycie wypełnioném zostało.

§. 40. Gdy zachodzą domniemania, iż obcy iaki podróżny lub inny nieprzytomny rzecz podobno zgubił, przepisany do zgłoszenia się czas, podwoionym być ma.

§. 41. Ilość obwieszczeń wprawdzie niema być podwoioną w tym razie; wszelakoż, gdy w miarę wartości umieszczenie ich w gazetach iest potrzebném, toż prócz gazety kraiowéy, tyle też razy w gazecie zamieyscowéy nastąpić powinno.

§. 42. Tym końcem albo gazeta innéy prowincyi kraiowéy lub też zagraniczna wybraną być musi, ile podług domniemań względem osoby Zgubiciela zachodzących naywiększe iest podobieństwo, iż doniesienie do iego doydzie wiadomości.

Przyderzenie rzeczy znalezionéy, Znaleźcy i Kassie ubogich na przypadek niezgłoszenia się Zgubiciela.

§. 43. Gdy Zgubiciel nie zgłosił się ani przed ani na wyznaczonym terminie, Sędzia przystąpi do przyderzenia rzeczy.

§. 44. Gdy rzecz sto talarów tylko lub mniéy wynosi wartości, przyderzenie nastąpi na rzecz samego Znaleźcy.

§. 45. Co do rzeczy wyższéy wartości, przyderzenie nastąpi na rzecz Znaleźcy i Kassy mieyscowéy ubogich.

§. 46. Natenczas Znaleźca otrzymuie z góry wartość sto talarów, a z reszty połowę iedną, drugą zaś Kassa ubogich.

§. 47. Wydatki łożone na rzecz i na publiczne obwieszczenia, przed podziałem całéy massy wprzód z niéy potrącone być winny.

§. 48. Gdy w iedném mieyscu kilka znayduie się Kass publicznych ubogich; stanowi

okręg, w którym rzecz znaleziona, a gdyby to być niemogło, stan osobowy Znalezcy.

Skutek przyderzenia.

§. 49. Przez Przyderzenie własność rzeczy przechodzi na Znalezcę i na Kassę ubogich.

§. 50. Jeżeli iednak przed przyderzeniem ieszcze, Zgubiciel doniósł publicznie o poniesionéy stracie przy iasném rzeczy opisaniu; żaden Sąd w prowincyi téy, w któréy gazecie nastąpiło toż doniesienie, przystąpić niemoże do przyderzenia takowéy zgubionéy rzeczy.

§. 51. Owszem winien starać się z urzędu, ile od niego zależy, o to: aby rzecz Zgubicielowi została zwróconą.

§. 52. Jeżeli Sąd przecież uskutecznił przyderzenie, własność rzeczy przez to nie przechodzi na Znalezcę i Kassę ubogich.

§. 53. Jeżeli iednak ieden i druga przekonani być niemogą, iż mieli wiadomość o doniesieniu Zgubiciela, nabywaią przez przyderzenie sądowe, praw zupełnego rzetelnego Posiadacza.

§. 54. Sędzia iednak należycie ukaranym być ma, gdy albo z umysłu albo z grubego uchybienia przestąpił przepis §. 50. 51. lub go zaniedbał.

§. 55. Prócz przypadku w §. 52. oznaczonym iuż żadne przywrócenie do dawnego stanu naprzeciw przyderzeniu Sądowemu nie ma mieysca.

§. 56. Jeżeli iednak rzecz zgubiona ma wartość sto talarów lub więcéy, a Zgubiciel dowieść potrafi, iż bez wszelkiéy swéy winy został przeszkodzonym powziąć wiadomość o nastąpioném obwieszczeniu, i użyć wskazanéy §. 50. ostrożności; może na Znalezcy

i Kassie ubogich tak dalece swéy poszukiwać zguby, ile ci znayduią się ieszcze w rzetelném posiadaniu korzyści z mocy przyderzenia dla nich wynikłéy.

§. 57. Gdy przed przyderzeniem zgłasza się kto poszukuiąc rzecz iako przez siebie zgubioną, musi dowieść, iż takową przedtém posiadał. Co z prawa wypada, gdy Zgubiciel się zgłasza.

§. 58. Gdy rzecz z przyrodzenia swego od innych podobnego rodzaiu rozróżnioną być niemoże, Zgłaszaiący się szczególniéy musi dowodzić, iż rzecz obwieszczeniem wydaném obięta, iest taż sama którą on zgubił.

§. 59. Znalezca i prostemu Posiedzicielowi przeszłemu rzeczy wydać takową musi.

§. 60. Gdy ważne zachodzą wątpliwości: czyli Zgubiciel był rzetelnym Posiadaczem, czyli też prostym tylko Posiedzicielem rzeczy, taż aż do dalszego dochodzenia zostać musi w zachowaniu Sądowém.

§. 61. W każdym razie Zgubiciel wynagrodzić musi wydatki na rzecz znalezioną i obwieszczenie iéy łożone z potrąceniem iednak z nich użytków, ieżeli iakie z rzeczy wynikły. Co się Znalezcy od Zgubiciela należy.

§. 62. Prócz tego obowiązanym iest wypłacić Znalezcy w sposobie nagrody, na żądanie iego dziesiątą część wartości po potrąceniu wydatków pozostaiącéy.

§. 63. Jeżeli wartość przenosi summę talarów pięćset, Znalezca prócz dziesiątego grosza takowéy ilości, na iednym procencie od summy przewyższaiącéy musi poprzestać.

§. 64. Jeżeli cała wartość wyidzie na koszta, Znalezca żadnéy niemoże żądać nagrody.

§. 65. Do wynalezienia wartości w celu postanowić się maiącéy nagrody, dosyć na oszacowaniu iednego Znawcy, którego Sąd wyznaczy.

§. 66. Gdy bydło domowe się zbiega lub zabłąka, Znalezca prócz wynagrodzenia, iakie mu za paszę lub inne wydatki należeć się może, tyle tylko może żądać w sposobie nagrody, ileby wynosiła opłata (tak zwane fantowe), gdyby bydło było zostało w szkodzie zaięte.

O kilku Znaleźcach.

§. 67. Gdy kilku było przytomnych przy znalezieniu rzeczy; w razie wynikaiącego o to sporu, osoba istotnego Znalezcy podług zasad w §. 9—13. wytkniętych, wyśledzoną być musi.

§. 68. Jeżeli podług zasad takowych osoba istotnego Znalezcy zostanie wątpliwą; więc prawo Znalezcy służy tym wszystkim, którzy w iednymże czasie usiłowali rzecz obiąć w posiadanie.

§. 69. Gdy kilku wzięło razem posiadanie rzeczy znalezionéy, albo gdy kilku dla tego, iż osoba istotnego Znalezcy wyśledzoną być niemoże, za razem znayduiących uznani być muszą; onymże wszystkim razem nienależy się część większa ani nagroda, iak tylko ta, którą prawo dla iednego Znalezcy przeznacza.

Utrata prawa Znaleźcy.

§. 70. Ktokolwiek przewłacza nad trzy dni doniesienie o znalezionéy przez niego rzeczy, utraca przez to nagrodę.

§. 71. Kto zamilczy o rzeczy znalezionéy więcéy cztery tygodnie, ma prócz tego domniemanie przeciw sobie, iż iest Posiadaczem nierzetelnym.

§. 72. Kto na zapytanie zasądownie przez Zgubiciela lub w iego imieniu do niego uczynione zaprzecza znalezienie całkiem lub w części, ten iest Posiadaczem nierzetelnym.

§. 73. Kto na zapytanie Sędziego takowego dopuszcza się kłamstwa, iako złodziéy uważanym być ma.

ODDZIAŁ TRZECI.

O skarbach znalezionych.

§. 74. Przez skarby rozumieią się rzeczy wszelkie iakąkolwiek maiące wartość, utaione na lub pod ziemią, a których Właściciel nie iest wiadomy. Znaczenie.

§. 75. Ktokolwiek skarb znaydzie, natychmiast o tém Zwierzchności donieść powinien.

§. 76. Względem zachowania znalezionego skarbu, dochodzenia Właściciela i publicznego zapozwania onegoż, przepisy dane względem rzeczy znalezionych zachowane być winny (§. 23—42.)

§. 77. Gdy przed wydaniem obwieszczeń zgłasza się kto iako Właściciel znalezionego skarbu, lub też iako Dziedzic iego, lecz prawa swego w ciągu sześciu tygodni dokładnie dowieść niezdoła: wszelakoż przystąpić należy do publicznego zapozwania.

§. 78. Tymczasem Zgłaszaiący się i przez czas publicznego obwieszczenia, dochodzić i dowodzić prawa swego może.

§. 79. Nie potrzeba obwieszczenia żadnego, gdy sama własność odkrytego skarbu dowodzi, iż tenże od iednego lub więcéy wieków zostawał w ukryciu.

§. 80. Wszelakoż w każdym razie Sędzia winien ściśle badać okoliczności, wiek skarbu dowodzić maiących, a ieżeli iest Sędzią niższym, do Sądu wyższego kraiowego Prowincyi udać się powinien po rozwiązanie, czyli obwieszczenie ma być wydaném lub nie.

Prawa Znalezcy i Właściciela, na którego ziemi skarb został znaleziony.

§. 81. Gdy Właściciel skarbu wynalezionym być nie może, a przedmioty nim obięte nie są wyłączone z pod pospolitego zarządu, skarb należy się temu, który go na własnym swym gruncie znalazł.

§. 82. Jeżeli kto nieszukaiąc znalazł skarb na obcym gruncie, połowa iego do Znalezcy, druga połowa do Właściciela ziemi należy.

§. 83. Toż samo ma mieysce, gdy czeladź lub wyrobnicy odkryią skarb przy zwyczaynych swych pracach.

§. 84. Również i wtenczas, gdy kto za zezwoleniem Właściciela na gruncie iego szukał skarbu i istotnie go odkrył; ieżeli przez szczególną umowę stron nie postanowiono co innego względem wynagrodzenia Znalezcy.

§. 85. Kto iednak pomimo zezwolenia Właściciela, na gruncie obcym szuka skarbów i oneż odkryie; żadnéy nie może żądać nagrody i połowa, którąby mu się inaczéy była należała, na skarb przypada.

§. 86. Ktokolwiek w celu wynalezienia skarbu używa mniemanych sztuk czarodzieyskich, przez czarowanie duchów, przywoływanie zmarłych lub innych tym podobnych guseł, bądź to przez podstęp czyli zabobon; ten prócz kary ztąd przewinionéy, utraca ieszcze prawo wszelkie do skarbu, któryby

przez przypadek istotnie został znalezionym. (Cz. 2. Tyt. 20. Rozdz. 5.)

§. 87. Kto przy wyszukiwaniu skarbów nie zważa na urządzenia policyine, wydane dla zaradzenia pożarom lub innym uszkodzeniom pospolitym, utraca przez to również prawa swego do skarbu.

§. 88. W obu przypadkach (§. 86—87.) Rząd wstępuie w mieysce przestępcy.

§. 89. Tak Właściciel iako i skarb, w miarę zachodzących okoliczności, maią prawo żądać od Znalezcy, aby podanie swoie znalezionego skarbu poprzysiągł.

Prawa kilku Współwłaścicieli i Sąsiadów.

§. 90. Kilku Współwłaścicieli iednego gruntu, na którym skarb został znaleziony, w stósunku ich prawa do gruntu, należą także do powyżéy ustanowionych praw Właściciela.

§. 91. Gdy skarb zostanie znalezionym na granicy, własność iego pomiędzy obydwóch Sąsiadów na równe dzieli się części.

§. 92. Niestanowi to żadnéy różnicy, chociażby skarb niebył znaleziony w samym środku, lecz grunt iednego lub drugiego Sąsiada więcéy lub mniéy był nim dotknięty.

§. 93. Gdy ieden z Współwłaścicieli lub Sąsiadów iest zarazem Znalezcą, prawem iego względem drugich Interessentów popisywać się może.

Prawa do skarbu, gdy własność gruntu iest podzieloną lub ograniczoną.

§. 94. Prawo Właściciela do skarbu służy tylko temu, który ma własność użytkowną; ten, któremu cząstka tylko własności w ściśleyszém słowa znaczeniu (proprietatis) służy, żadnego doń prawa rościć niemoże.

§. 95. Także Posiadacz fideikommissyiny (Ordynat) i czynszownik dziedziczny

maią prawo Właściciela do skarbu, który na gruncie przez nich swém prawem posiadaném został znaleziony.

§. 96. Skarb znaleziony w dobrach posiadanych prawem lenném, ordynacyiném (fideikommissowém) lub czynszo-dziedzicznem, staie się nieograniczoną własnością Posiadacza.

§. 97. Prosty tylko użytkownik lub wieczny dzierzawca żadnego w takowym skarbie nie maią udziału.

§. 98. Ten, któremu służy tylko własność powierzchowni ziemi lub na niéy wystawionego budynku, nie zaś gruntu i ziemi, tylko do skarbu nad ziemią znalezionego prawo Właściciela przywłaszczyć sobie może.

§. 99. Dopóki grunt sprzedany, ieszcze kupuiącemu nie został oddanym, Przedawca ma prawo Właściciela do skarbu w tym przeciągu czasu odkrytego.

§. 100. Jeżeli iednak niebezpieczeństwo rzeczy (zysk lub strata) iuż na Kupuiącego przeszło, iemu też użytek z takowego należy się skarbu.

§. 101. Jeżeli Kupuiący miał wiadomość o skarbie ukrytym na gruncie i o tém nie doniósł Przedawcy, następnie tylko iako Znalezca uważany być może.

Skutki prawne przestąpienia przepisów prawa względem skarbów.

§. 102. Kto zaniedbuie przepisów prawa, co do skarbu na obcym gruncie i ziemi znalezionego, doniesienia w czterech tygodniach nie czyni, lub wcale wypiera się znalezienia; naprzeciw temu wszystko to ma mieysce, co na podobny przypadek postanowiono naprzeciw Znalezcy rzeczy zgubionych (§. 70—73.)

§. 103. Kto zaś co do skarbu na własnym swym gruncie i ziemi znalezionego dopuszcza się podobnego zaniedbania prawnych przepisów, ten w miarę okoliczności, znakomitości skarbu i obiawiaiącego się niedozwolonego zamiaru utaienia, złożony ma być za to karą pieniężną aż do połowy wartości udziału na skarbie dlań przychodzącego.

§. 104. Ukryte rzeczy, których Właściciel nie iest wątpliwym lub łatwo wyśledzonym być może, w żadnym razie nie mogą być uważane ani też postąpiono z niemi, iak z znalezionymi skarbami.

§. 105. Jeżeli iednak ten, co rzecz ukrył, umarł; ten który przez doniesienie swe lub odkrycie dopomógł Dziedzicom do dostąpienia użytku rzeczy, któregoby prawdopodobnie inaczéy nie byli osiągnęli, żądać może wynagrodzenia w §. 62. nast. dla Znalezcy zapewnionego, ieżeli szczególnego i tak nie miał obowiązku do bezpłatnego o dobro Dziedziców starania.

O skarbach przyrodzenia.

§. 106. Jak dalece ukryte pod ziemią skarby przyrodzenia mogą być wydobywane i posiadane przez prywatne osoby, w swém mieyscu iest postanowiono. (Tyt. 16. Roz. 4.)

ODDZIAŁ CZWARTY.

O połowie zwierząt.

1) O połowie zwierząt w ogólności.

§. 107. Prawo połowu zwierząt, do takich tylko zwierząt się ściąga, które ieszcze przez żadnego z ludzi chwytane i oswoione nie były.

§. 108. Wszelakoż, i zwierzęta chwytane i oswoione, staią się przedmiotem połowu

zwierząt, skoro powróciły do przyrodzoney swéy dzikości.

§. 109. Zwierzęta lubo wolne lecz przyzwyczaione powracać na przeznaczone dla nich mieysce, nie należą do połowu.

§. 110. Należą iednak do niego, skoro poprzestały nałogu powracania.

§. 111. Gołębie, które kto trzyma nie maiąc do tego prawa, natrafiane na wolności są przedmidtem połowu zwierząt.

§. 112. Komu służy prawo trzymania gołębi, to w ustawach prowincyonalnych iest postanowiono.

§. 113. Gdzie te nic szczególnego w téy mierze nie stanowią, ci tylko którzy posiadaią prawem własności role użytek przynoszące w obwodzie polnym, albo takowych używaią w mieyscu właściciela, maią prawo do trzymania gołębi w miarę rozległości ich roli.

§. 114. Owady i inne zwierzęta, które podług §. 107—111. będąc przedmiotem połowu, ani do prawa polowania lub rybołowstwa nie należą, przez każdegokolwiek chwytane być mogą.

§. 115. Kto w zamiarze przywłaszczenia sobie podobnych zwierząt, wszedł na grunt obcy pomimo wiedzy i woli Właściciela, na żądanie tego tu wydać mu musi bezpłatnie zwierzęta przez niego połowione.

§. 116. Gdy Właściciel na swym gruncie poczynił przysposobienia do dozwolonego zwierząt połowu, nikomu niewolno zabierać ztamtąd zwierząt schwytanych, pod karą kradzieży.

§. 117. Jaia ptasze i młode ptastwo, iak dalece urządzenia policyine wyraźnie nie za-

kazuią tego, są przedmiotem wolnego zwierząt połowu.

§. 118. Każdemu na swéy własności wolno pszczoły trzymać. 2) Szczególniéy co do pszczół.

§. 119. Prawo trzymania pszczół w boru, do Właściciela boru tylko należy.

§. 120. Temu tu i maiący prawo pastwiska, trzymania pszczół zabraniać niemoże.

§. 121. Do roiów pszczół oswoionych, Właściciel pszczół, od których róy wyszedł, wyłączne ma prawo.

§. 122. Może on pszczoły roiące się ścigać na gruncie obcym i tamże ie wpędzać.

§. 123. Za wszelką iednak z tego powodu dla Właściciela gruntu wynikłą szkodę odpowiada.

§. 124. Skoro Właściciel odstąpił zupełnie od ścigania pszczół roiu, Właściciel gruntu, na którym róy zostanie znaleziony, przywłaszczyć go sobie iest mocen.

§. 125. Do tego, który pszczoły dzikie lub przez Właściciela opuszczone na obcym chwyta gruncie, przepis §. 115. zastósowanym być winien.

§. 126. Zwierzchność policyina każdego mieysca może wydać rozrządzenie, przez które zapobieży się napastowaniu pszczół iednych przez drugie, czyli tak zwanemu rabowaniu, a ule, do ktorych wkradł się takowy nałóg, od niego odzwyczaione zostaią.

§. 127. Zwierzęta polowaniu podległe, ten tylko, który prawo ma polowania, strzelać, ścigać, szczwać, chwytać lub w inny może sobie sposób przywłaszczyć, pod ograniczeniami iednak w Ustawach policyinych O polowaniu.

kraiowych przepisanémi. (Cz. 2. Tyt. 16. Oddz. 3.)

§. 128. Obięcie w posiadanie przez polowanie, dopiero wtenczas za dokonane się uważa, gdy zwierz żyw lub zabity dostał się w ręce Poluiącego.

§. 129. Zwierze zaś postrzelone tylko lub zbiegłe z sideł, znayduie się ieszcze w swéy przyrodzoney wolności.

O prawie ścigania na łowach.

§. 130. Gdzie prawo ścigania zwierza na łowach iest w zwyczaiu, zwierze postrzelone lub poszczwane i na obcym obwodzie tak długo być może ściganém, dopóki ogar ieszcze śladu niestracił.

§. 131. Chcący takowego użyć prawa dowieść musi: iż zwierze, które ściga, w iego obrędzie istotnie zranioném albo poszczwaném zostało.

§. 132. Farba albo włosy w mieyscu znayduiące się, staną za dowód gdzie zwierz został postrzelonym.

§. 133. Scigaiący zwierze, strzelbę w swéy musi zostawić obrędzie.

§. 134. Jeżeli zwierz ścigany iuż w obrędzie drugiego przez tego tu został schwytanym, Scigaiący natychmiast wracać się musi z psami uwiązanemi na smyczy.

§. 135. Toż samo staie się wtenczas, skoro psy opuszczaią ślad ściganego zwierza.

§. 136. Zwierz w skutek ścigania go ubity lub schwytany, w przytomności tylko maiącego prawo polowania w tém mieyscu lub przywołanych bezstronnych świadków, z obcéy obrędy zabranym być może.

§. 137.

§. 137. W wątpliwym razie domniemanie ma mieysce, iż prawo ścigania iest w zwyczaiu pod powyższémi ograniczeniami.

§. 138. Scigaiący zwierza, za wszelką przezto w polach i łąkach zrządzoną szkodę iest w odpowiedzi.

§. 139 Gdy zwierz postrzelony uszedł, albo go też nie ścigano, Poluiący ma obowiązek uwiadomić Posiedziciela pogranicznéy obredy, dokąd zwierz uciekaiący się udał, o postrzeleniu zwierza, a to w przeciągu dwudziestu czterech godzin i pod karą iednego do pięciu talarów.

§. 140. Wszelakoż to rozumie się tylko o postrzelonym zwierzu wielkiego polowania, a doniesienie dzieie się kosztem tego, który ma prawo do zwierza.

O szkodach przez dzikiego zwierza zrządzonych i zapobieżeniu onymże.

§. 141. Każdy przez klapki, wystawione straszydła, przez płoty i małe czyli pospolite domowe psy, dzikie zwierzęta od swych posiadłości może odstraszać.

§. 142. Wszelakoż płoty według ustaw policyinych tak urządzone być muszą, aby przez nie zwierzętom nie stała się szkoda.

§. 143. Również niewolno nikomu pod pozorem odstraszania przez to dzikich zwierząt, puszczać samopas psy pospolite bez knybla na szyi.

§. 144. Ktokolwiek w swych obredach chce hodować zwierza wielkiego polowania, w nadzwyczayney mnogości, takie winien uczynić przysposobienia, aby pograniczne uprawne grunta od uszkodzeń iego były zabezpieczone.

§. 145. Gdy innych na odwrócenie takowych uszkodzeń niema środków, Posiadacze

gruntów pogranicznych domagać się mogą, aby prawo polowania maiący założył i utrzymywał należyte ogrodzenia od zwierza.

§. 146. Jeżeli prawo polowania maiący dopuszcza się niedbalstwa w założeniu lub utrzymywaniu podobnych przysposobień, tenże za wszystką przez dzikie zwierzęta w sąsiedztwie zrządzoną szkodę iest w odpowiedzi.

§. 147. Dopóki prawo polowania maiący nie dopuszcza się nadużycia w hodowaniu dzikiego zwierza, Posiadacze pogranicznych gruntów maią obowiązek i prawo, sami przedsięwziąć dozwolone ustawami leśnemi i myśliwskiemi prowincyi, środki ku odwróceniu szkody.

§. 148. Jak ma być zaradzono przywłaszczeniom nieprawnego myślistwa i przeszkodom lub napastowaniom obcego prawa polowania, i iaka za to kara, w swém mieyscu iest postanowiono. (Cz. 2. Tyt. 20. Oddz. 6.)

Przypadki w których zwierz i bez prawa polowania, schwytanym lub zabitym być może.

§. 149. Zwierz dziki, który wpadł do ogrodu, podworza lub innych do mieysc zabudowanych przytykaiących się zamkniętych placów, przez każdego chwytany lub zabity być może.

§. 150. Nie może iednak tym końcem żadnéy użyć strzelby, i zwierza schwytanego lub zabitego oddać iest obowiązany, prawo polowania maiącemu.

§. 151. Prawo polowania maiący ma zaś obowiązek wyliczyć za to zwykłą za postrzał zapłatę, albo, gdy uczynić tego niechce, zwierza temu zostawić, który go schwytał lub ubił.

§. 152. Gdzie wilki przebywaią, każdy Posiadacz gruntowy w mieyscach oddalonych, może wilcze doły zakładać.

§. 153. Aby iednak nikt przez to szkody nie poniosł, doły podobne należycie opasane być muszą od przystępu ludzi i bydła.

§. 154. Gdy inny do polowania należący zwierz w takowy dół wpada, takowy natychmiast wypuszczony na wolność lub też prawo polowania maiącemu za opłatą od ubicia należną, wydany być musi.

§. 155. Kogo dzikie napadaią zwierzęta, temu wolno dla obrony życia lub zdrowia wszystkich użyć środków do odparcia onych lub zabicia.

§. 156. Dzikie lub inne napadaiące zwierzęta staią się własnością tego, który ie w takowym razie schwytał lub ubił.

§. 157. Jeżeli iednak ielenie, dziki lub inne podobne zwierzęta w takowym razie zostały schwytane lub ubite, też prawo polowania maiącemu za wynagrodzeniem należnéy za ubicie opłaty wydane być winny.

O prawie polowania na cudzych obredach.

§. 158. Prawo polowania na czyim gruncie lub w obredzie drugiego, uważa się podług przepisów o służebnościach. (Tyt. 22.)

§. 159. Kto ma prawo polowania z drugimi w iednéy obredzie, albo sam osobiście albo przez swych strzelców prawa takiego może tylko używać.

O współpolowaniu.

§. 160. Wszelakoż dzierzawcy całéy włości, może też być wypuszczone wspólne polowanie onéyż służące.

§. 161. Maiący tylko prawo do współpolowania, nie może tym końcem więcéy

przyimować strzelców, iak dotąd onych zwyczaynie utrzymywano.

§. 162. Gdy przy podziale dóbr, wspólne polowanie zostanie zastrzeżoném dla Posiadaczy części działowych, wszyscy razem tyle tylko strzelców mieć mogą, ile ich było przed podziałem.

§. 163. Jeżeli przed podziałem ieden tylko strzelec był utrzymywany, wszyscy wspólne polowanie maiący mogą go wprawdzie każdy osobiście, lecz tylko przez iednego do wszystkich należącego strzelca używać.

§. 164. Kto pozwolenie polowania zotrzymał od prawo polowania maiącego, tylko dla siebie, nikomu go ustępować niemoże.

O wzaiemnie wspólném polowaniu.

§. 165. Gdzie zachodzi prawo wzaiemnie wspólnego polowania, polowanie wprawdzie iest wspólném, lecz nie ubite zwierzęta.

§. 166. Pospolicie ten, któremu służy wzaiemnie wspólne lub tylko wspólne polowanie, używać go może i pomimo wiedzy swych Współinteressentów.

§. 167. Wszelakoż w takowym razie, gdy ma zamiar przedsięwzięcia obławnego polowania, na trzy dni wprzód donieść o tém powinien wspólne prawo maiącemu.

§. 168. Naówczas temu tu wolno, z drugim wspólnie polować.

§. 169. Ten, któremu tylko polowanie małe lub średnie iest nadaném, nie może przedsięwziąść polowania obławnego bez wiedzy tego, który ma prawo do polowania wielkiego (na grubą zwierzynę) w téy saméy obredzie.

§. 170. Jak dalece kto ma rybołowstwo po strumieniach, ieziorach i innych wodach, tak dalece też ma wyłączne prawo przywłaszczenia sobie wszelkich zwierząt w tychże wodach będących. (Cz. 2. Tyt. 15. Odz. 2.) O rybołowstwie. Przedmiot iego.

§. 171. Łowienie zwierząt wodnoziemnych (Amfibiów) należy do polowania, kiedy się czyni za pomocą strzelby, zastaw lub łapek żelaznych.

§. 172. Łowienie wyder i bobrów zawsze do polowania należy.

§. 173. Ptaki wodne są tylko przedmiotem prawa polowania.

§. 174. Jeżeli iednak ptastwo gromadne polowaniu właściwe, prócz czasu mnożenia się, może być łowione siećmi rybackiemi pod wodą, wolno to iest maiącemu prawo rybołostwa.

§. 175. Wszelkie inne wodne i ziemnowodne zwierzęta, za pomocą sieci rybackich, wędek lub ręką w wodzie chwytane, należą do maiącego prawo rybołostwa.

§. 176. Stawy, sadzawki, ieziora i inne wody zamknięte, nie rozciągaiące się za granicę gruntu, na ktorym się znayduią, pospolicie uważane być maią za własność pana gruntu. O rybach w wodach zamkniętych i wolnych.

§. 177. Ryby więc w takowych wodach prywatnych, także należą do Właściciela ziemi.

§. 178. Gdy ryby w takowych utrzymywane wodach, występuią z nich przy wezbraniu wody lub przerwaniu grobli, Właściciel takowe może połowić na obcym gruncie.

§. 179. Sciganie ich iednak aż do rzek lub strumieni albo wód innych, w których

trzeci ma prawo rybołowstwa, tak dalece tylko ma mieysce, ile Właściciel potrafi wskazać znamiona niezawodne, po których wystąpione iego ryby od ryb w rzeczonych innych wodach będących dostatecznie rozeznane być mogą.

§. 180. Gdy rzeki, strumienie lub inne wody bieżące z swych występuią brzegów, maiący prawo łowienia w nich ryb, tych, które uszły, pospolicie ścigać nie może.

§. 181. Takowe owszem należą do tego, na czyim gruncie ostoi się woda z brzegów wystąpiona.

§. 182. Gdy po opadłéy wodzie, ryby pozostaną w orzewach, takowe ten, który ma prawo do załawiania tychże orzew, przywłaszczyć sobie może.

§. 183. Wszelakoż nikomu niewolno tamować rybom powrotu do strumienia, przez wystawienie sieci, przegród, tam, lub innych zastaw.

Urządzenia policyine w używaniu rybołostwa.

§. 184. Każdemu Właścicielowi ziemi, wolno założyć na swym gruncie stawy do ryb, z obowiązkiem stósowania się do Ustaw policyinych kraiowych.

§. 185. Rybołostwo w stawach i zamkniętych wodach prywatnych, Właściciel każdy mocen używać podług własnego upodobania.

§. 186. W wodach zaś publicznynych, tudzież w prywatnych bieżących wodach, w używaniu rybołostwa ściśle zachowane być muszą przepisy praw policyinych co do czasu tarcia się ryb, co do zakazanych narzędzi rybackich i cokolwiek dla zapobieżenia upadkowi rybołostwa témiż prawami iest urządzone.

§. 187. Również w rzekach prywatnych, w których kilku ma prawo do połowu ryb; niewolno nikomu, który szczególnego nie nabył do tego prawa, przez zastawienie rzeki w górę lub poniżéy, wolnego rybom biegu przeszkadzać.

§. 188. Na wodach publicznych, niewolno nikomu utrzymywać kaczek na szkodę prawo połowu ryb maiących.

§. 189. Kaczki utrzymywane przez Posiadaczy gruntów przytykaiących do rzek lub stawów prywatnych, bez wyraźnego pozwolenia tego do kogo rybołostwo należy, ten tu, skoro na wodzie natrafione zostaną, przytrzymać i zabiiać może.

§. 190. Kto bez prawa lub pozwolenia ryby i raki poławia, nietylko połów, ale też będące przy nim sieci i narzędzia rybackie utraca. (Cz. 2. Tyt. 20. Oddz. 13.)

Ograniczenie rybołostwa.

§. 191. Ktokolwiek ma tylko same prawo rybołostwa, z tego powodu innych praw Właściciela ziemi na rzece lub innéy wodzie przywłaszczać sobie niemoże.

§. 192. Jeżeli więc przy poławianiu ryb inne się znaydą lub odkryią przedmioty, do tych przepisy drugiego i trzeciego Oddziału zastósować należy.

ODDZIAŁ PIĄTY.

O zdobyczy.

O zdobyczy w ogólności.

§. 193. Prawo uczynienia zdobyczy na woynie, za zezwoleniem tylko Rządu nabyte być może.

§. 194. Komu Rząd nadał toż prawo, ten przez samo obięcie w posiadanie rzeczy zdobytéy własność iéy nabywa.

§. 195. Zdobywaiący zapasy potrzeb woiennych lub żywności, takowe Rządowi dla użytku musi odstawić.

§. 196. Wszystkie inne przedmioty, które znalezione będą przy woysku nieprzyiacielskim lub przy nieprzyiacielu pod bronią będącym, tudzież przy markietanach i liwerantach nieprzyiacielskich, uważaią się za zdobycz.

§. 197. Cokolwiek iest własnością poddanych nieprzyiacielskich, którzy nie należą do woyska ani za nim nie idą; za wyraźném tylko pozwoleniem dowódzcy woyska przedmiotem zdobyczy być może.

§. 198. Własność nieruchoma nie iest nigdy przedmiotem zdobyczy.

§. 199. Właściciel rzeczy ruchomych przez nieprzyiaciela zabranych i przedanych, zwrotu ich żądać może za wynagrodzeniem tego, co za nie zapłacono.

§. 200. Jeżeli nieprzyiaciel rzecz zdobytą podarował, Posiadacz takową bezpłatnie musi zwrócić przeszłemu Właścicielowi.

§. 201. Zrobienie zdobyczy za dokonane się uważa dopiero wtenczas, gdy taż przez woysko zdobywaiące, do obozu, nocnego stanowiska, lub w inny sposób zupełnie bezpiecznie sprowadzoną została.

§. 202. Dopóki nieprzyiaciel iest ieszcze ściganym; przeszły Właściciel zachowuie swe prawo do rzeczy tamtemu odebranych napowrot.

§. 203. Woysko które odbierze nieprzyiacielowi zdobycz przez niego zrobioną, będzie miało wyznaczoną dla siebie nagrodę przez Sąd woyskowy podług okoliczności słusznie wymierzyć się maiącą, którą Właściciele przy powróceniu im rzeczy zapłacić będą obowiązanymi.

§. 204. Gdy do takowéy napowrot odebranéy zdobyczy żaden się Właściciel nie zgłosi, zostanie taż dla woyska, które ią na nieprzyiacielu zdobyło.

O korsarstwie w szczególności.

§. 205. Osoby prywatne maiące zamiar uzbroić okręty korsarskie, muszą uzyskać tym końcem listy korsarskie.

§. 206. Wychodzący bez takowych na korsarstwo, ma być uważany za Rozboynika morskiego.

§. 207. Co do korsarstwa pospolicie wszystko to ma mieysce, co powyżéy urządzono względem zdobyczy.

§. 208. Okręty i co się na nich znayduie, zabrane przez korsarzy, dopiero wtenczas uważaią się za stracone, gdy takowe są sprowadzone do portu nieprzyiacielskiego lub neutralnego.

§. 209. Jeżeli przed zawinięciem ieszcze do portu, zostały odebrane nieprzyiacielowi przez korsarzy pod opieką Mocarstwa, którego poddanym iest Właściciel, lub innego z Témże w związku będącego Mocarstwa iadących, takowe wydane być muszą Właścicielowi za opłatą trzeciéy części wartości.

§. 210. Jeżeli zdobycz takowa przez okręty woienne kraiowe lub iego sprzymierzeńców, nieprzyiacielowi odebraną została, na korzyść zdobywców toż samo ma mieysce,

co powyżéy w §. 205. względem woyska lądowego postanowiono.

Dod. §. 7. Prawa i wolności Pruskich okrętów korsarskich, według stosunków w każdym razie zachodzących, w swym czasie oznaczone zostaną.

§. 211. Z treści listów korsarskich i traktatów między Mocarstwy w woynie będącymi i neutralnymi zachodzących, wyrozumieć należy, iakie rzeczy i towary przez korsarstwo nabywane być mogą.

§. 212. Gdzie takowe nic nie stanowią, wszystkie towary i maiątek poddanych nieprzyiacielskich, na nieprzyiacielskich znalezione okrętach, za dobrą uważaią się zdobycz.

§. 213. Przeciwnie zaś własność poddanych przyiacielskiego lub neutralnego Mocarstwa na nieprzyiacielskich znayduiąca się okrętach, niema być zatrzymaną.

§. 214. Własność też poddannych nieprzyiaciela, znayduiąca się na okrętach neutralnych, iest wolną.

§. 215. Toż samo rozumie się o własności poddanych nieprzyiacielskich, którą ci powierzyli statkom pocztowym lub batom pakietowym Mocarstwa w woynie z ich Monarchą będącego.

§. 216. Powyższe przepisy (§. 213. 214. 215.) tak dalece iednak maią tylko mieysce, ile podobne rzeczy i przedmioty nie należą do towarów zakazanych.

Dod. §. 8. Przy rozwiązaniu zapytania, co iest kontrabandą, musi być brany wzgląd na to, co w §. 2034. 2035. Cz. 2. Tyt. 8. iako kontrabanda zostało oznaczoném; iednak przyłączona do wzmiankowanego §. klauzula:

»i co prócz tego, w moc szczególnych »umów pomiędzy różnemi Mocarstwy »brać na okręt iest zabroniono,«
tu zastósowaną być nie ma, albowiem takowa ściąga się tylko do interessów assekuracyinych.

§. 217. Co są zakazane towary, w prawie o assekuracyach iest postanowiono (Cz. 2. Tyt. 8. Oddz. 14.)

§. 218. Wszelkie przedmioty prowadzone do portu podług powszechnéy wiadomości oblężonego lub zamkniętego, za zakazany uważaią się towar.

§. 219. Port poczytuie się za zamknięty, gdy nieprzyiacielska baterya lądowa, lub okręty woienne zaymuiące stanowisko przed portem zabraniaią do niego przystępu.

ODDZIAŁ SZOSTY.

O nabyciu nadrostków i przybytków.

1) O owocach.

§. 220. Użytki rzeczy iakiéy podług biegu przyrodzenia za pomocą pracy lub bez takowéy, z niéy saméy wynikaiące, owocami się zowią.

§. 221. Owoce rzeczy, zaraz od ich powstania, są własnością tego, kto ma prawo użytkowania onéyże.

§. 222. Pomnożenia i polepszenia rzeczy, zrządzone zewnątrz przez przyrodzenie lub sztukę, zowią się nadrostkami i przybytkami.

2) O gruncie oderwanym.

§. 223. Gdy kawał ziemi przez gwałt strumienia z mieysca zostanie wzruszony i do drugiego brzegu lub na brzeg wrzucony; przeszły Posiadacz, ziemię takową w ciągu roku iednego ieszcze zabrać iest mocen.

§. 224. Gdy Posiadacz przeszły w ciągu roku, takowego nie użył prawa; Właściciel powiększonego przez to brzegu, przyłączoną do niego ziemię mocen iest przywłaszczyć sobie przez obięcie iéy w posiadanie.

3) O przypływie (alluvii.)

§. 225. Rozszerzenie brzegu przez powolne przypływanie cząstek cudzéy ziemi, służy na korzyść Właściciela brzegu. (Cz. 2. Tyt. 15. Oddz. 2.)

§. 226. Także nowo zarastaiące i zwolna z czasem tworzące się kliny ziemi i półwyspy, należą do Właściciela brzegu, przy którym osiadły.

§. 227. W obu przypadkach (§. 225. 226.) w celu nabycia własności nie potrzeba daléy żadnego obięcia w posiadanie.

§. 228. Chociaż podobne przypływy czyli kliny ziemi rozciągaią się w szerokości koryta rzeki a nawet za środek onegoż, Posiadacz brzegu naprzeciw położonego, żadnego do nich rościć prawa nie może.

§. 229. Jednak mu wolno, takie na swym brzegu poczynić przysposobienia, przez które zapobieży się rozszerzeniu brzegu naprzeciw położonego.

§. 230. Nikt przecież bez pozwolenia rządu nie może wystawiać założeń nadbrzeżnych takich, przez któreby stać się mogło, iż znayduiące się iuż przypływy na nowo spłókanymiby zostały.

§. 231. Pozwolenie takowe wtenczas tylko udzieloném być ma, gdy przez będący iuż przypływ czyli klin ziemi, wynika w biegu rzeki szkodliwa dla sąsiada odmiana, któréy przez zwyczayne gacenia brzegu odwrócić nie może.

§. 232. Prawo własności Posiadacza brzegu do przypływów i klinów do brzegu iego przybyłych, rozciąga się tylko tak daleko, iak granica iego w długości zachodzi.

§. 233. Skoro więc podobny przyrostek z czasem daléy nad iego przedłuża się granicę, część przyrostku czyli klina za granicę przechodząca staie się własnością sąsiedzkiego Posiadacza brzegu.

§. 234. Przepis takowy ma i wtenczas mieysce, gdy część klina czyli półwyspu za granicę Sąsiada przechodząca, ieszcze nie iest w związku z brzegiem tegoż Sąsiada.

§. 235. Jeżeli iednak w obu przypadkach, sąsiedzki Posiadacz brzegu nie czynił przeciw temu, iż ten, do czyiego brzegu przyrostek czyli klin ziemi nayprzód się przyczepił, części za swą przechodzącéy granicę przez trzy po sobie idące lata spokoynie używał; ostatni nabył przez to własności takowéy to części.

§. 236. Własność klina czyli półwyspu Posiadaczowi brzegu raz przypadła, nie utraca się, chociażby takowy następnie przez wodę od brzegu iego został oderwanym.

§. 237. Nikomu niewolno, przez zasadzania lub inne zakładania wodnych budowli, sprawić umyślnie tworzenie się przypływów do brzegów rzeki publicznéy.

§. 238. Również grunt i ziemię przez przypływ do brzegu przybyłą, tak dalece tylko przez zasadzania umacniać iest wolno, ile wolny bieg wody żadnéy przez to nie doznaie przeszkody.

§. 239. Przeciwnie zaś każdy Posiadacz

brzegu iest mocen, przez stósowne go umocnienia wyrywaniu rzeki przeszkadzać.

§. 240. Jeżeli brzeg wystawiony wyrywaniu rzeki, inaczéy nie, iak tylko przez założenia przypływom sprzyiaiące umocnionym być może, Posiadacz brzegu mocen i takowe przedsiębrać.

§. 241. Wszelakoż w razie zachodzącego sporu, założenia takowe na rzekach publicznych poczynione być tylko mogą za wyraźném pozwoleniem Rządu po poprzedniczém dochodzeniu ich potrzeby.

4) O wyspach.

§. 242. Dopóki pagorek w korycie rzeki znayduiący się, w czasie zwyczaynego stanu wody pospolitém czołnem rybackiém obiechaném być może, tenże za wyspę się uważa.

§. 243. Kawałki ziemi, które dowodnie były dawniéy częścią stałego lądu, i przez wgięcia i zakręt strumienia od niego tylko odłączone zostały, nie poczytuią się za wyspy w prawném znaczeniu.

§. 244. Gdzie podług ustaw prowincyonalnych wyspy na rzekach publicznych nie są zastrzeżone dla Rządu, Posiadacze brzegu tego, któremu są położone naybliżéy, one przywłaszczyć sobie są mocni.

§. 245. Toż samo rozumie się ogólnie o wyspach powstaiących na rzekach prywatnych.

§. 246. Wysp iednak własność nabywa się dopiero przez rzeczywiste obięcie ich w posiadanie.

§. 247. Któremu zaś z brzegów naprzeciw sobie leżących, wyspa naybliżéy iest położoną, należy rozpoznać podług linii według koryta rzeki pociągnąć się maiącéy.

§. 248. Szerokość rzeki w téy mierze, oznacza się podług linii, które się pociągną na poprzek rzeki od tych punktów obustronnego brzegu przy zwyczanym stanie wody widzialnego, które obydwóm końcom wyspy są naprzeciw położone.

§. 249. Linia ta w podłuż przeciągniona, która każdą z dwóch linii poprzecznych w iéy środku przecina, oznacza: którego brzegu wyspa naybliżéy iest położona.

§. 250. Jeżeli takowa linia środkowa samą wyspę przecina, prawo przywłaszczenia sobie części podług takowéy dzielnicy za naybliższą każdego brzegu uznanéy, należy do obustronnych Posiadaczy brzegu.

§. 251. Gdy wyspa w podłuż leży naprzeciw brzegom kilku z sobą graniczących Posiadaczy, każdy z nich mocen iest przywłaszczyć sobie część onéyże naprzeciw brzegu iego położoną.

§. 252. Udział każdego z tychże Posiadaczy brzegu oznacza się przez linie, pociągnione od punktu, w którym granica każdego do rzeki przytyka, na poprzek iéy, aż do linii za stanowiącą środek rzeki przyiętéy.

§. 253. W oznaczeniu praw Posiadaczy brzegu do wyspy naprzeciw ich brzegów położonéy, okoliczność ta: czyli brzeg iest opatrzony groblami lub tamami maiącemi przed sobą grunt lądowy lub nie, na żaden wzgląd nie zasługuie.

§. 254. Gdy kto chce obiąć w posiadanie wyspę całą, naprzeciw kilku brzegów leżącą, lub też część iéy za granicę iego wychodzącą, winien donieść o tém swym Sąsiadom,

i zażądać ich oświadczenia, czyli prawa im również służącego chcą użyć.

§. 255. Jeżeli się wzbraniaią takowe uczynić oświadczenie, lub w tém, albo wcale w używaniu samegoż prawa swego, ociągaią się; chcący wyspę w posiadanie obiąć, do Rządu w téy mierze udać się może.

§. 256. Gdy Rząd znaydzie, iż użycie wyspy iest dla dobra publicznego dogodném, a inni Interessenci po powtórném ich wezwaniu, w przeciągu czasu onymże oznaczyć się maiącego prawa swego niechcą użyć; może nayprzód zgłaszaiącemu się i części wyspy za granicę iego wychodzące prawem własności nadać.

§. 257. Skoro ktokolwiek bez wyraźnego nawet nadania Rządu, wyspę takową w ciągu trzech lat po sobie idących spokoynie posiadał i używał; ten własność całéy wyspy nabył przez zadawnienie, naprzeciw takim nawet Sąsiadom, których brzegi bliżéy leżą części iakiéy wyspy.

§. 258. Gdy Rząd uzna za potrzebne aby przy- i narostki brzegów lub też wysep były przerznięte lub wcale uprzątnione, Posiadacze onychże prywatni takowém rozrządzeniom każdego czasu poddać się muszą.

§. 259. Gdy przerznięcie takowe lub uprzątnienie dzieie się na rzece publicznéy dla pomnożenia żeglugi, lub przywrócenia przyzwoitego biegu rzeki; Posiadacze prywatni pospolicie żadnego wynagrodzenia żądać nie mogą.

§. 260. Jeżeli iednak przypływ takowy lub wyspa, iuż od więcéy pięćdziesiąt lat była posiadaną i używaną, Rząd winien Właścicie-

ścicielom za stratę z uprzątnienia wynikłą, słuszne wynagrodzenie wymierzyć.

§. 261. Gdy uprzątnienie takowe czyni się na rzece prywatnéy dla uczynienia iéy spławną, Posiądacze przypływów i wysp na tém szkodę ponoszący, w każdym razie przez Rząd całkowicie wynagrodzeni być muszą.

§. 262. Podobne wynagrodzenie onymże w każdym razie przez Sąsiadów ponad rzeką posiadaiących udzielone być musi, gdy Rząd dla tych tu dobra i korzyści, na ich wniosek takowe przerznięcie lub uprzątnienie nakazuie.

§. 263. Gdy koryto rzeki, lub inny rów i kanał, przez zagrodzenia lub inne założenia ma być zwężonym lub ziemią zapełnionym, pograniczni Posiadacze brzegu naybliższe maią prawo do przywłaszczenia sobie, zrobionego tym sposobem gruntu i ziemi, przez obięcie ich w posiadanie. 5) O korytach rzeki ziemią zapełnionych lub opuszczonych.

§. 264. Chcąc z takowego korzystać prawa, obowiązani są przyłożyć się do prac i wydatków dzieła takowego w stósunku ich dzielnic w gruncie w ten sposób utworzonym.

§. 265. W takowym razie prawo każdego Posiadacza brzegu rozciąga się w długości, tak daleko, iak iego na brzegu zachodzi granica, a wszérz aż do środka byłego koryta rzeki.

§. 266. Środek takowy oznacza się w sposób przepisany w §. 248. seq.

§. 267. Koryto spuszczonych iezior pozostaie przy Właścicielach ieziora, a to w stósunku udziału własności, iaki miał każdy do samegoż ieziora.

§. 268. Jeżeli udziały własności kilku Interessentów nie były oznaczone w samém ieziorze, grunt spuszczony podług prawideł w §. 265. wskazanych podzielonym zostanie pomiędzy Posiadaczów brzegu.

§. 269. Wszelakoż oni maią obowiązek na sobie, proporcyonalnie tego wynagrodzić, który nie będąc sam Posiadaczem brzegu, pewnych tylko użytek przynoszących praw używał w ieziorze.

§. 270. Jak dalece powstaiące na rzece wyspy należą do sąsiedzkich Posiadaczy brzegu, tyle im również należy się koryto rzeki opuszczone przez wodę.

§. 271. Jednak ci Poddani kraiowi, którzy przez założenie nowego kanału ponieśli uszczérbek na swéy własności, przed wszystkiemi z takowego opuszczonego koryta rzeki lub wartości iego wynagrodzeni być muszą.

§. 272. Wylewy przez samą moc wody zrządzone i czas tylko pewny trwaiące, żadnéy nie sprawuią odmiany w własności gruntów przez wylew takowy zalanych.

§. 273. Jeżeli były Właściciel nowego kanału iuż w inny sposób został wynagrodzonym, opuszczone znowu nowe koryto rzeki, iak dalece takowego według §. 271. nieużyto do dalszego wynagrodzenia, temu przypada, który tamtego wynagrodził.

§. 274. Z powodu samego tylko zwężenia lub rozszerzenia koryta rzeki, które natura zrządziła, żadne wynagrodzenie żądaném być nie może.

6) O sianiu i sadzeniu.

§. 275. Własność nasienia lub roślin któremi cudzy grunt iest zasiany lub zasadzony, skoro pierwsze iest zasianém, drugie pu-

ściły korzonki, przypada temu, do którego należy prawo użytkowania gruntu.

§. 276. Jeżeli prawo użytkowania maiący chce korzystać z owoców, drugiemu winien powrócić wartość nasienia i roślin tudzież wydatki na uprawę łożone.

§. 277. Gdy uprawa w dobrey wierze uskutecznioną została, Uprawiaiącemu wszelkie dowodnie łożone wydatki wynagrodzone być muszą.

§. 278. Jeżeli zaś nierzetelnym sposobem przywłaszczył sobie uprawę cudzego gruntu, zwrotu wydatków, tak dalece żądać tylko może, ile te podług prawideł gospodarskich w każdey prowincyi lub okolicy zwyczaynych, po gospodarsku były łożone.

§. 279. Gdy prawo użytkowania maiący nie chce z uprawy żadnych mieć owoców, ale raczey gruntu w inny sposób użyć, to mu zabronionem być niemoże.

§. 280. W tym razie Uprawiaiący może tylko odebrać napowrót nasienie i rośliny, ile to stać się może bez uszkodzenia gruntu.

§. 281. Gdy prawo użytkowania gruntu maiący owoce zasiewu lub sadzenia chce Uprawiaiącemu zostawić, tentu w miarę przewinienia swoiego winien pierwszego wynagrodzić za odięty mu z gruntu pożytek.

§. 282. Jeżeli grunt sam w rzetelnem był posiadaniu Sieiącego lub Sadzącego, więc i co do uprawy iego, przepisy względem praw i obowiązków rzetelnego Posiadacza w ogólności wydane maią mieysce. (Tyt. 7. §. 189. seq.)

§. 283. Ktokolwiek sam lub przez innych sieie na swym gruncie cudze nasiona,

lub cudze zasadza rośliny, Właścicielowi onychże w każdym razie powrócić musi naywyższą cenę nasienia i roślin, iaką w czasie przywłaszczenia ich sobie miały.

§. 284. Jeżeli Właściciel gruntu działał podstępnie, winien także wynagrodzić Właścicielowi nasienia lub roślin, wszelki z tego powodu dla niego stracony zysk.

7) O sadzeniu drzew.

§. 285. Własność drzewa stoiącego na granicy należy się temu, na którego gruncie pień z ziemi wyrasta.

§. 286. Jeżeli pień w saméy granicy stoi, Sąsiedzi maią wspólną własność drzewa.

§. 287. Nikt nie iest obowiązany dozwalać, aby korzenie drzewa obcego na iego przerastały grunt, lub gałęzie wychodzące za granicę na grunt iego się przewieszały.

§. 288. Lecz ieżeli chce uciąć iedno i drugie, ucięte wydać musi Właścicielowi drzewa.

§. 289. Przeciwnie ieżeli na ich byt pozwala, mocen iest te sobie przywłaszczyć owoce, których Właściciel bez dotknięcia gruntu Sąsiada zebrać nie może.

§. 290. Owoców podobnych nie wolno nawet sięgać Właścicielowi iakiémi narzędziami, albo przez naginanie gałęzi, do siebie przyciągać.

§. 291. Przeciwnie Właściciel drzewa iest mocen ściąć na swym gruncie gałęzie na grunt Sąsiada przewieszaiące się.

§. 292. Owoce drzewa na granicy stoiącego, przez moc wiatru za granicę porzucone, Sąsiad przywłaszczyć sobie ma prawo.

§. 293. Drzewo zaś samo przez wichr całkiém lub w części na grunt drugiego prze-

rzucone, zostaie się przeszłemu Właścicielowi drzewa.

§. 294. Owoce też znayduiące się na drzewie po iego uprzątnieniu, do Właściciela należą.

§. 295. Pod utratą prawa swoiego, Właściciel drzewo takowe na żądanie Sąsiada, bez straty czasu z gruntu iego iest obowiązany uprzątnąć.

§. 296. Szkodę przy uprzątnieniu drzewa na gruncie Sąsiada zrządzoną, w każdym razie Właściciel musi zastąpić.

§. 297. Szkodę zaś przez samo wywrócenie się drzewa wynikłą, tak dalece tylko winien wynagrodzić, ile dopuścił się winy, za którą go prawo do odpowiedzialności obowięzuie.

§. 298. Jeżeli ktokolwiek rzeczy obce pomimo woli i wiedzy Właściciela z swą własną połączył, zmieszał lub pomieszał, takowe, iego nakładem odosobnione być muszą i przywrócone do dawnego stanu.

8) O złączeniu, pomieszaniu i zmieszaniu; tudzież o przerabianiu cudzych materyałów.

§. 299. Jeżeli zaś odłączenie takowe nastąpić nie może, albo gdy cudze materyały pomimo wiedzy i woli Właściciela zostały przerobione, ten, który podstępnie i w zamiarze szukania własnéy korzyści z szkodą drugiego, takowe sobie przywłaszczył rzeczą cudzą rozrządzanie, obowiązany iest rzecz całą zostawić drugiemu prawem własności.

§. 300. Natenczas ten tu winien drugiemu wynagrodzić wartość rzeczy iego własnéy, lub przez niego złączonéy, pomieszanéy lub zmieszanéy, a to według nayniższéy ceny przez Znawców podanéy.

§. 301. Wynagrodzenie zaś takowe za karę, skarbowi publicznemu, nie iemu, należeć się będzie.

§. 302. Gdy ten, względem czyiéy rzeczy w ten sposób przez drugiego podstępnie rozrządzono, utworzonéy przez to całkowitości nie chce zatrzymać, drugi wynagrodzić mu musi naywyższą wartość tamtego rzeczy, iaką miała w czasie między nieprawném iéy sobie przywłaszczeniem i wręczeniem o to skargi.

§. 303. Jeżeli ten, którego rzeczą w ten sposób rozrządzono, potrafi wykazać szkodę prócz tego dla niego wynikłą i zysk utracony; takowy również przez tego tu podług przepisów Tytułu szóstego wynagrodzony być musi.

§. 304. Gdy kto bez podstępu cudze rzeczy w ten sposób przerobił, iż utraciły dotychczasowy swóy kształt, lub nową przybrały postać; rzecz nowa ztąd utworzona zostaie się Przerabiaiącemu.

§. 305. Ten iednak iest obowiązany, podług wyboru Właściciela przedmiotu, albo mu powrócić tyleż materyałów równego rodzaiu i dobroci, albo wynagrodzić wartość materyałów podług ceny naywyższéy, iaką miały w czasie ich przerabiania.

§. 306. Oprócz tego w miarę przewinienia swoiego winien także zastąpić szkodę i zysk utracony z powodu samowładnego przerabiania dla Właściciela przedmiotu wynikłą.

§. 307. Gdy kto przez przerabianie bez pomocy sztuki lub rzemiosła zdziałane, cudze materyały bez podstępu z swemi własnemi złączył, pomieszał lub zmieszał; dochodzić należy, któremu z obydwóch naywię-

kszy należy się udział teraźnieyszéy wartości tak utworzonego przedmiotu, a to w stósunku do materyałów stron obydwóch, na takowy łożonych.

§. 308. Gdy ten, czyią rzecz w ten sposób bez iego wdania się rozrządzono, ma udział naywiększy; przy nim iest wybór, czyli tak utworzoną całkowitość zatrzymać lub też drugiemu zechce zostawić.

§. 309. Jeżeli obiera ostatnie, Rozrządzaiący musi mu wynagrodzić materyały podług przepisu §. 305. i prócz tego ieszcze popług §. 306. zastąpić poniesioną przez niego szkodę i zysk dla niego utracony.

§. 310. Lecz ieżeli chce zatrzymać całkowitość, Rozrządzaiącemu musi wynagrodzić materyały, z któremi się tenże przyłożył, a to podług pospolitéy ceny, iaką miały w czasie ich użycia.

§. 311. Jeżeli wartość takowa przenosi wartość polepszenia, iakiego rzecz doznała przez takowe rozrządzenie, Rozrządzaiący musi poprzestać na wynagrodzeniu mu wartości samego polepszenia.

§. 312. Gdy w przypadku w §. 307. wytkniętym, Rozrządzaiący nayznacznieyszy ma udział w utworzonéy całkowitości, takowa wprawdzie mu się zostanie.

§. 313. Jednak Właściciela materyałów, któremi w ten sposób rozrządził, musi wynagrodzić podług przepisów §. 305. 306.

§. 314. Gdy w przypadku w §. 307. oznaczonym, zachodzi wątpliwość, któremu z obydwóch Interessentów naywiększy należy się udział z utworzonéy całkowitości; ten, którego rzeczą pomimo iego zezwolenia roz-

rządzono, ma wybór według postanowień w §. 308. 311. obiętych.

§. 315. Gdy kto materyały różnych Właścicieli bez ich zezwolenia przerobił, połączył, pomieszał lub zmieszał, pytanie komu tak utworzona całkowitość ma się należeć, pomiędzy Przerabiaiącym z iednéy i tymiż Właścicielami z drugiéy strony podług prawideł powyższych §. 298. 313. rozwiązaném być musi.

§. 316. Jeżeli w téy mierze zależy na wyborze Właścicieli; zdanie tych pomiędzy nimi rzecz rozstrzyga, którym razem wziętym nayznacznieyszy należy się udział w wartości materyałów.

§. 317. Gdy i to zostaie wątpliwém; los pomiędzy kilku Właścicielami stanowi względem wyboru przez nich uczynić się maiącego.

§. 318. Jeżeli według tych zasad, kilku Właścicieli materyałów zatrzymuią własność złożoney z nich całkowitości, a materyały ich iednego były gatunku; staią się Współwłaścicielami całkowitości.

§. 319. Gdy materyały nie były iednego gatunku, ten ma pierwszeństwo, którego udział znacznieyszą miał wartość.

§. 320. Jeżeli udział wszystkich Interessentów równą miał wartość, los rozstrzygnie: który z nich ma zotrzymać całkowitość z obowiązkiem zaspokoienia drugich.

§. 321. Wynagrodzenie takowe ustanowi się w stósunku wartości materyałów każdego z Interessentów własnych, względem wartości utworzoney ztąd całkowitości, iaką taż ma w czasie rozprawienia się o to.

§. 322. Jeżeli Interessenci względem wartości takowéy nie mogą się zgodzić, takowa przez licytacyą pomiędzy nimi oznaczoną być musi.

§. 323. W tym razie naywięcéy daiący rzecz całą zotrzyma, a drugich podług przepisu §. 321. winien wynagrodzić.

9) O zapłodzeniu cudzych zwierząt.

§. 324. Gdy zwierzę czyie zostało zapłodzone przez zwierzę drugiego, płód ztąd pochodzący zostaie się Właścicielowi matki.

§. 325. Jeżeli zapłodzenie nastąpiło z wiedzą i wolą rzeczonego Właściciela, tenże winien drugiemu wynagrodzenie w ustawach i urządzeniach policyinych każdego mieysca lub okolicy, bliżéy oznaczone.

§. 326. Jak dalece kto winien wynagrodzić drugiego, gdy zapłodzenie pomimo wiedzy i woli iednéy lub drugiéy strony nastąpiło; w tém stanowią zasady Tytułu szóstego.

10) O budowaniu na cudzym gruncie lub

§. 327. Jeżeli kto na cudzym gruncie pomimo wiedzy Właściciela ziemi wystawił oddzielny budynek, ten tu ma wybór albo zatrzymać takowy, albo nastawać o uprzątnienie i zrzucenie onego.

§. 328. Gdy Właściciel ziemi obiera ostatnie, zrzucenie i uprzątnienie domu nastąpić musi Buduiącego nakładem, który prócz tego w miarę stopnia przewinienia swoiego Właścicielowi za poniesioną przez niego szkodę i zysk dla niego utracony musi odpowiadać.

§. 329. Jeżeli Właściciel ziemi obstaie przy utrzymaniu budynku, albo takowy sobie przywłaszczyć, albo też wraz z gruntem może zostawić Buduiącemu.

§. 330. W pierwszym razie winien wynagrodzić Buduiącemu łożone przez niego na budowlę wydatki, a to, ile też podług zdania Znawców nie przewyższaią wartości budynku.

§. 331. Lecz ieżeli Właściciel ziemi budynek chce zostawić Buduiącemu, ten mu nietylko musi wynagrodzić wartość gruntu i ziemi, ale też prócz tego szkodę, która przez ścieśnienie potrzebnego placu, lub w inny sposób w położeniu iego i procederze, dowodnie została mu zrządzoną.

§. 332. Jeżeli Właściciel ziemi wiedział o budowaniu, i zaraz po odebraniu o tém wiadomości nie sprzeciwił się dalszéy budowie w sposób taki, aby to doszło do Buduiącego wiadomości; poprzestać musi na samém tylko wynagrodzeniu za grunt i ziemię.

§. 333. Co rozumieć, gdy Posiadacz dóbr całkowitych wystawia w nich budynki, a następnie dobra wraz z budynkami Właścicielowi zwrócić musi; w ustawach o posiadaniu iest przepisano. (Tyt. 7. §. 204. 211. §. 238.)

cudzemi materyałami, tudzież

§. 334. Jeżeli kto na swym własnym gruncie i ziemi cudzemi budował materyałami pomimo wiedzy Właściciela, ten tu wprawdzie ani obróconych na budowlę materyałów, ani też własności budynku nie iest mocen żądać;

§. 335. Lecz Buduiący w miarę przewinienia swoiego, za szkodę w materyałach mu zrządzoną wynagrodzić go musi.

na cudzym gruncie i zarazem cudzemi materyałami,

§. 336. Jeżeli, ktokolwiek na cudzym gruncie z cudzych buduie materyałów bez wiedzy obydwóch Właścicieli; spór o wła-

sność pomiędzy nim i Właścicielem gruntu podług zasad §. 327—332. rozwiązanym być ma.

§. 337. Właścicielowi materyałów, Buduiący winien wynagrodzenie według przepisu §. 335.

§. 338. Przeciwnie zaś Właściciel materyałów żadnego nie ma prawa poszukiwania Właściciela gruntu, skoro ten nie był uczestnikiem pokrzywdzenia tamtego w iego własności.

§. 339. Jednak Właściciel materyałów, względem należącego mu się wynagrodzenia od Buduiącego szczególniéy trzymać się może tego, co się od Właściciela gruntu Buduiącemu ieszcze należy.

O budowaniu na granicy.

§. 340. Gdy kto chce wystawić budynek na swéy granicy, musi o zamiarze swym, i iak daleko z budynkiem myśli wystąpić, donieść Sądowi.

§. 341. Jeżeli to uczynił i podana przez niego linia przez Sąsiadów została przyiętą, budynek przecież przez przypadek, małe lub mierne uchybienie nad podaną linią wystąpił; natenczas winien tylko Sąsiadom wynagrodzić grunt i ziemię podług słusznego oszacowania.

§. 342. Jeżeli iednak Buduiący całkiém zaniedbał oznaymienia, lub też pomimo sprzeciwienia się Sąsiadów, z budynkiem za istotną granicę przeszedł, albo gdy linią przez nich przyiętą umyślnie lub z grubéy omyłki przestąpił; obowiązany iest cofnąć budynek własnym nakładem w swą granicę i prócz tego wynagrodzić Sąsiadów.

ODDZIAŁ SIODMY.

O rzeczach lub pieniędzach porzuconych.

§. 343. Nabycie rzeczy lub pieniędzy porzuconych w zamiarze, aby obeymuiący ie w posiadanie, ich się stał Właścicielem, dzieie się podług zasad pierwiastkowego obięcia w posiadanie (§. 7—13.)

§. 344. Podobne rzeczy i pieniądze, aż do momentu istotnego ich w posiadanie obięcia, uważaią się za rzeczy pana niemaiące.

§. 345. Jeżeli iednak kto porzucił rzeczy lub pieniądze dla pewnych tylko osób, te tylko nabyć mogą własności przez obięcie w posiadanie.

§. 346. Ci więc maią prawo wszystkich innych wyłączyć od obięcia w posiadanie i potrzebne tym końcem poczynić przysposobienia.

§. 347. Jeżeli inni, dla których rzeczy lub pieniądze nie były przeznaczone, opanowali takowe, przeszły Właściciel może od nich żądać zwrotu onychże.

§. 348. Dla zayść mogącego nieporządku niewolno nikomu bez zezwolenia Zwierzchności polioyinéy, publicznie rozrzucać pieniądze lub rzeczy porzucać.

§. 349. Za wszelką odpowiada szkodę, gdy nie uzyskał podobnego zezwolenia, lub gdy się nie stósował do urządzeń w téy mierze przez Policyą przepisanych.

ODDZIAŁ OSMY.

O nabyciu dziedzictwa.

§. 350. Dziedzictwo zmarłego lub tego, który za nieżyiącego iest uznanym, składa się z ogółu wszystkich iego po nim pozostałych rzeczy, praw i obowiązków. Co należy lub nienależy do dziedzictwa.

§. 351. Cokolwiek postanowiono w ogólności co do ogółu, praw i obowiązków, również ściąga się do dziedzictwa. (Tyt. 2. §. 32. seq.)

§. 352. Jak dalece to, co niektórzy Współdziedzice, przy podziale pomiędzy sobą muszą wnosić do massy, przybywa do dziedzictwa, w swém mieyscu iest postanowiono. (Tyt. 17. Oddz. 2.)

§. 353. Wszelka cudza własność lub iéy przyrostki znalezione w trzymaniu (Detencyi) Zmarłego, do dziedzictwa nie należą.

§. 354. Również nie liczą się do niego leny i fideikommissa przez Spadkodawcę posiadane.

§. 355. Jak dalece iednak do takowych cudzych rzeczy (§. 353. 354.) Spadkodawcy pewne służą prawa, z natury swéy przez śmierć niegasnące; są one częścią dziedzictwa.

§. 356. W szczególności wszystko to, czegoby z powodu łożonych na takowe rzeczy wydatków Spadkodawca mógł żądać, do iego należy dziedzictwa.

§. 357. Czyli będące lub zaległe owoce lub użytki takowych to rzeczy należą do pozostałości lub nie, według różnicy maiątku,

oddzielnémi prawy iest postanowiono. (Tyt. 18. Oddz. 1. Cz. 2. Tyt. 4.)

§. 358. Ten, do którego podobne obce rzeczy należą, albo podług prawa na niego spadaią, takowych samowładnie z pozostałości zabierać nie może.

§. 359. Owszem oczekiwać musi wydania mu ich przez Dziedzica, lub wyiednać ie dla siebie przez pomoc sądową.

§. 360. Prawa, obowiązki, ciężary i kary, do saméy tylko osoby Spadkodawcy przywiązane, nie liczą się do iego dziedzictwa. (Wstępu §. 106. Tyt. 2. §. 40.)

§. 361. Jeżeli z praw i obowiązków ustaiących z śmiercią Spadkodawcy, ieszcze za życia iego wynikły skutki stanowiące przedmiot na pieniądze ocenionym być mogący, takowy przedmiot zaiste do iego pozostałości należy.

§. 362. Prawa i obowiązki z umów tudzież tyczące się wynagrodzenia szkody z niepozwolonych czynności wynikłéy, pospolicie do dziedzictwa się liczą.

§. 363. Kary pieniężne natenczas z pozostałości zapłacone być winny, gdy takowe iuż naprzeciw Spadkodawcy istotnie były zawyrokowane, albo dochodzenie w téy mierze iuż tak daleko postąpiło, iż prawnemu postanowieniu onychże nic na przeszkodzie nie było.

§. 364. Rzeczy zaś, które z powodu popełnionego na nich występku, przypadły skarbowi publicznemu, temuż z pozostałości wydane być muszą, chociażby Spadkodawca nie był dożył końca dochodzenia i wydania konfiskacyinego wyroku.

§. 365. Koszta dochodzenia sądowego w każdym razie ciążą pozostałość, skoro iest iawną, iż zmarły uzasadniony dał do indagacyi powód, chociaż tylko przez uchybienie i niebaczne postępowanie.

§. 366. Co do praw i obowiązków względem kar umownych (konwencyonalnych) toż samo ma mieysce, co postanowiono względem spraw i obowiązków wynikaiących z umów.

O spadku dziedzictwa.

§. 367. Skoro Spadkodawca zszedł z tego świata lub za nieżyiącego został uznanym, dziedzictwo spada na tego, którego prawnie ważne Spadkodawcy oświadczenia woli, lub w ich niedostatku przepisy prawa do tego powołuią.

§. 368. Dostępuie on własności dziedzictwa i wszystkich z niém połączonych praw i obowiązków, bez potrzeby obięcia go w posiadanie.

§. 369. Lecz ieżeli komu zostawione było dziedzictwo pod zawieszaiącym prawnie ważnym warunkiem, nie prędzéy staie się Właścicielem dziedzictwa, iak od czasu ziszczenia się warunku.

§. 370. Gdy Dziedzic umiera przed obięciem w posiadanie dziedzictwa, prawo iemu do dziedzictwa służące na iego Dziedzica przechodzi.

§. 371. Gdy pytanie, na kogo spadło dziedzictwo, zależy na tém: czyli płód w czasie śmierci Spadkodawcy będący w żywocie matki żywo przyidzie na świat, skutku takowego oczekiwać należy.

§. 372. Jeżeliby płód będący w żywocie matki, przyszedłszy na świat wszystkich in-

nych wyłączył, ten, który podług prawa lub urządzenia sądowego, iest iego Kuratorem, musi oraz być wyznaczony Kuratorem pozostałości.

§. 373. Ten musi pod dozorem Sądu zarządzać pozostałością na rzecz spodziewanego płodu, wszelakoż mu nie wolno, względem istoty onéyże żadnego nie czynić rozrządzenia bez przywołania i zezwolenia tych, którzyby w niedostatku płodu, naybliższymi byli do dziedzictwa.

§. 374. W ogólności tenże musi stósować się do poniżéy (§. 471. seq.) wydać się maiących przepisów dla Kuratora Dziedziców niewiadomych lub nieprzytomnych.

§. 375. Gdy żaden płód żywy na świat nie przyidzie, rzecz tak się uważa, iak gdyby się spadek był wydarzył dla tych, którzy w czasie śmierci przez prawo lub oświadczenia woli, byli obok płodu powołanymi do dziedziczenia.

§. 376. Tym to też Dziedzicom wszystkie w tym przeciągu czasu urosłe z pozostałości użytki wraz z nią samą wydane być muszą.

§. 377. Wszelakoż są obowiązani dać sobie potrącić wszystkie wydatki, które nietylko na zarządzenie pozostałością, ale też na dobro płodu i utrzymanie matki, z spadku i iego użytków były łożone.

§. 378. Gdyby płód w żywocie matki będący, żywo przychodząc na świat, wszystkich innych nie wyłączał, lecz tylko z nimi razem do dziedzictwa należał, drudzy Dziedzice mogą żądać, aby im zarządzanie pozostałością było powierzone.

§. 379.

§. 379. Lecz muszą w téy mierze przybierać Kuratora płodu, a w zarządzaniu, tym samym ograniczeniom ulegaią, które w moc §. 373. i 374. są przepisane dla Kuratora pozostałości.

§. 380. Podział dziedzictwa odłożonym być musi dopóty, dopóki nie będzie pewną: czyli płód żywo przyidzie na świat.

§. 381. Wydatki na zarządzanie pozostałością łożone i na utrzymanie płodu i matki iego i w tym nawet razie z całéy massy przed podziałem potrącone być muszą, bez względu na to, czyli płód żywo przyidzie na świat lub nie.

§. 382. Więcéy osób niż iedna, razem powołane do dziedzictwa, staią się Współwłaścicielami onego. (Tyt. 17. Oddz. 2.)

O czasie do namyślania się (deliberacyi.)

§. 383. Każdy na którego spadło dziedzictwo ma wybór, czyli chce przyiąć takowe z wszystkiemi powyżéy wytkniętemi prawy i obowiązki, albo też zrzec się onego.

§. 384. Do oświadczenia się w téy mierze udziela mu się czas sześciu tygodni po odebranéy wiadomości o spadku.

§. 385. Jeżeli odległość pobytu Dziedzica od mieysca ostatniego zamieszkania Spadkodawcy wynosi więcéy czterdzieści mil, czas namyślenia się do trzech miesięcy się przedłuża.

§. 386. W przeciągu tego czasu Dziedzic nie iest obowiązany, ani wdawać się w pretensye Wierzycieli dziedzictwa ani też popierać sprawy przez Spadkodawcę lub naprzeciw niemu wniesione.

§. 387. Wszelakoż Dziedzice w każdym razie, gdy według prawa założenie aresztu

ma mieysce, domagać się mogą opieczętowania pozostałości.

§. 388. W przeciągu czasu do namyślenia się wyznaczonego, sam Dziedzic mocen iest przedsiębrać czyny zwłoki nie cierpiące, dla dobra pozostałości.

O przyimowaniu i zrzeczeniu się dziedzictwa w ogólności.

§. 389. Ten tylko, któremu służy wolne maiątkiem iego zarządzanie, prawnie ważnie oświadczyć się może względem przyięcia lub odrzucenia spadku.

§. 390. Gdy Dziedzic pod opieką lub kuratelą zostaie; oświadczenie uczynione być musi przez Opiekuna lub Kuratora.

§. 391. Jeżeli w czasie spadku, konkurs iest podniesiony na maiątku Dziedzica, do oświadczenia iego, aby prawnie było ważném, potrzeba przystępu Kuratora i zezwolenia Sądu kieruiącego konkursem.

§. 392. Oświadczenie to musi mieć w ogóle na sobie cechę prawnie ważnego wynurzenia woli, i być zeznane w Sądzie, pod którym Spadkodawca ostatnią swą miał jurysdykcyą osobistą. (Tyt. 5. §. 133.)

§. 393. Wszelakoż oświadczenie z omyłki w niewłaściwym uczynione Sądzie, przez to dzielności prawnéy nie utraca, byleby Dziedzic, zostawszy w téy mierze napomnionym, takowe natychmiast zaniosł w mieyscu właściwém.

§. 394. Prócz zastrzeżenia poniżéy w §. 420. seq. wytkniętego, żadne inne warunki do oświadczenia takowego z dzielnością prawną nie mogą być przyłączone.

§. 395. Oświadczenie toż ściągać się musi do całego dziedzictwa, a nie do iednéy tylko iego części.

§. 396. Oświadczenia, przy których działano wbrew powyższym przepisom (§. 394. 395.) uważaią się za niebyłe.

§. 397. Gdy Dziedzic umiera przed upłynieniem czasu do namyślenia się dozwolonym, iego dziedzicom co do pierwszego spadku ten sam czas służy, iaki im się z prawa należy względem drugiego.

O zrzeczeniu się w szczególności.

§. 398. Zrzeczenie się dziedzictwa w każdym razie przez Zrzekaiącego się albo w Sądzie osobiście, albo w przedstawieniu przez niego własnoręcznie podpisaném, uczynione być musi.

§. 399. W ostatnim przypadku podpis zaświadczony być musi albo sądownie albo przez Kommissarza sprawiedliwości.

§. 400. Gdy takowéy zaniedbano formy, a przecież dowiedzioném być może, iż podane oświadczenie iest zgodne z wolą Zrzekaiącego się, takowe przez to nic co do dzielności swéy nie utraca.

§. 401. Kto w prawnie ważnym testamencie Dziedzicem został wyznaczony, nie może się zrzéc dziedzictwa z testamentu, a pozostałość obiąć w posiadanie iako prawny dziedzic.

§. 402. Jeżeli iednak przez urządzenie Spadkodawcy pokrzywdzonym został w należącéy mu się cząstce obowiązkowéy (Legitima), mocen iest żądać wydania mu iéy lub iéy uzupełnienia. (Cz. 2. Tyt. 2. Oddz. 5.)

§. 403. Zrzeczenie się dziedzictwa nie zawiera w sobie zrzeczenia się pretensyi takich, iakie Dziedzicom z innego zrzódła służą do pozostałości.

§. 404. Kto więc zrzeka się dziedzictwa, nie odstępuie przez to spadłych na niego przez Spadkodawcę lenów, fideikommissów (Ordynacyi) lub innego maiątku, który mu służy z prawa lub umów bez względu na to, że iest Dziedzicem.

§. 405. Zrzekaiący się dziedzictwa testamentem mu podanego, nie utraca przez to ieszcze prawa dziedziczenia nabytego z umowy.

§. 406. Skoro Dziedzic ważnie zrzeka się dziedzictwa, ten w iego wstępuie mieysce, którego prawnie stała wola Spadkodawcy lub w iéy niedostatku przepisy prawa iako po nim nabybliższego powołuią.

§. 407. Gdy iest wiadomo, kto tym naybliższym; o nastąpioném zrzeczeniu się Sąd winien mu oznaymić; w razie zaś przeciwnym przepisy §. 471. seq. zastósowane być winny.

§. 408. Temu, któremu dopiero przez zreczenie się drugiego przypada dziedzictwo, ten sam przeciąg czasu, co pierwszemu Dziedzicowi służy do oświadczenia się względem przyięcia lub nieprzyięcia pozostałości, a to od dnia, w którym o zrzeczeczeniu się odebrał wiadomość.

§. 409. Przepisy powyższe (§. 406. 407. 408.) maią mieysce nietylko co do pierwszego, ale też co do każdego następnego zrzeczenia się.

§. 410. Jeżeli zrzeczenie się Dziedzica wyraźnie na rzecz po nim następuiącego nie zostało zeznane, Wierzyciele Spadkodawcy podług postanowień bliższych Ordynacyi

konkursowéy, otworzenia konkursu na pozostałości domagać się mogą.

Dod. §. 9. Nie potrzeba więc z strony Skarbu publicznego (fiskusa) żadnego cale oświadczenia się względem przyięcia lub zrzeczenia się dziedzictwa.

§. 411. Zrzeczenie się dziedzictwa ważnie zeznane, pod żadnym pozorem odwołaném być nie może.

§. 412. Z drugiéy też strony Dziedzic, który raz przyiął dziedzictwo, lub w przeciągu czasu prawem oznaczonego, żadnego nie uczynił oświadczenia, iuż go się zrzec nie może, na szkodę trzeciego.

O bezwarunkowém przyięciu dziedzictwa,

§. 413. Przyięcie dziedzictwa może nastąpić z zastrzeżeniem, albo bez zastrzeżenia prawnego dobrodzieystwa inwentarza.

§. 414. Oświadczenie woli bezwarunkowego przyięcia dziedzictwa musi zawierać w sobie wyraźne i pewne zrzeczenie się takowego dobrodzieystwa prawa.

§. 415. Musi być uczynione w formie §. 398. 399. przepisanéy.

§. 416. Dziedzic, który podobne uczynił oświadczenie w przeciągu czasu do namyślenia się wyznaczonym, aż do upłynienia tego to czasu, cofnąć ie, lecz tylko sądownie iest mocen.

§. 417. Jeżeli iednak rozrządził istotą pozostałości, odwołanie oświadczenia raz uczynionego iuż nie ma mieysca.

§. 418. Kto bezwarunkowo przyiął dziedzictwo, wszelkie do niego rościć się mogące pretensye, musi zastąpić.

§. 419. Naprzeciw takowéy odpowiedzialności nie może stawać z zarzutem, iż

długi przenoszą czynny maiątek dziedzictwa.

z zastrzeżeniem.

§. 420. Ktokolwiek takie przedsiębiera rozrządzenia, względem dziedzictwa, z których wyraźnie wynika zamiar nie temczasowego tylko niém zarządzania, lecz przywłaszczenia go sobie iako istotny Dziedzic; ten za takiego się uważa, który przyiął dziedzictwo wyraźnie z zastrzeżeniem sobie prawnego dobrodzieystwa inwentarza.

§. 421. Toż samo rozumie się o tym, który żadnego nie czyniąc oświadczenia daie upływać przeciągowi czasu do namyślenia się wyznaczonemu.

§. 422. Ktokolwiek przyiął dziedzictwo tylko z zastrzeżeniem prawnego dobrodzieystwa inwentarza, wszelkie do niego rościć się mogące pretensye w miarę tylko dostateczności spadku iest obowiązany zastąpić.

§. 423. Lecz taki Dziedzic warunkowy (beneficyalny) sporządzić musi dokładny inwentarz pozostałości i takowy, choć zapieczętowany, złożyć sądownie.

§. 424. Takowe złożenie nastąpić musi naypóźniéy w sześć miesięcy po upłynieniu czasu prawem do oświadczenia się wyznaczonego. (§. 384. 385.)

§. 425. Jeżeli iednak pozostałość szczególnie iest obszerną i zawikłaną, Sąd na wniosek Dziedziców, po należytém roztrząśnieniu onego, stósownie może przedłużyć czas do podania inwentarza.

§. 426. Na wniosek choć iednego tylko Wierzyciela pozostałości lub Legataryusza, Sędzia skrócić także może czas takowy, w mia-

rę okoliczności zachodzących i natury pozostałości.

§. 427. Ktokolwiek w przeciągu czasu przez prawo lub Sąd wyznaczonego należycie sporządzonego inwentarza nie składa, utraca dobrodzieystwo prawa i uważa się za takiego, który przyiął dziedzictwo bez zastrzeżenia. (§. 418. 419.)

§. 428. Jeżeli zagrożenie takowe ma być ziszczone naprzeciw Dziedzicowi beneficyalnemu, z powodu opóźnienia krótszego przez Sąd oznaczonego czasu (§. 426.), do sądowéy o to rozprawy zapozwać go należy.

§. 429. Kto na wniosek choć iednego tylko Wierzyciela lub Legataryusza uznany został za utracaiącego dobrodzieystwo prawa, ten iuż go nadal uzyskać nie może naprzeciw wszystkim innym Wierzycielom i Legataryuszom.

§. 430. Opiekunowie lub Kuratorowie nie mogą wprawdzie przez opóźnienie się w wyznaczonych terminach zrządzić dla swych pupillów i pieczy ich poruczonych, utraty dobrodzieystwa prawa;

§. 431. lecz Sądy znaglać ich muszą przez kary i exekucyą, do należytego złożenia inwentarza.

§. 432. Opóźnienie się innych Zawiadowcy cudzych interessów szkodzi ich Pryncypałowi; lecz nie tylko mu za wynikaiący ztąd dla niego uszczerbek, ale też Wierzycielom dziedzictwa za przyćmienie massy są w odpowiedzi.

§. 433. Inwentarz podług §. 423. w opieczętowaniu złożony, nie prędzéy otwieranym być ma, aż dopóki Dziedzic naprzeciw

któremu z Wierzycieli lub Legataryuszów nie odwoła się do dobrodzieystwa prawa.

O inwentarzu.

§. 434. Każdy inwentarz zawierać w sobie powinien, spis ile być może naydokładnieyszy, wszystkich szczegółów maiątku do pozostałości należących, i wszystkich do niéy roszczonych pretensyi, a to, iak dalece iedne i drugie w czasie inwentaryzacyi i w skutek przedsięwziętych przy niéy badań i dochodzeń były wiadome.

§. 435. Podanie wartości szczegółów maiątku, albo przynaymniéy takie ich opisanie, z którego w razie potrzeby wartość z pewnością rozpoznaną być może, w każdym inwentarzu znaydować się musi.

§. 436. Pospolicie zawisło od wyboru Dziedzica, czyli chce dać spisać inwentarz sądownie, lub też sam go sporządzić.

§. 437. Jeżeli iednak pozostałość na wniosek Wierzycieli, dla ich bezpieczeństwa sądownie opieczętowaną została (§. 387.); albo gdy potrafią wskazać prawdopodobne powody do obawy: iż pozostałość nie wystarczy; inwentarz na ich domaganie się, sądownie sporządzonym być musi.

§. 438. Inwentarze choć prywatne, układane być winny podług wzoru przepisanego dla Władz sprawiedliwości kraiowych.

§. 439. Gdy w inwentarzu prywatnie sporządzonym zbywa na warunkach przepisanych w §. 434. 435. tak dalece, iż ztąd wynalezienie stanu pozostałości niepodobném się staie; przepis §. 427. naprzeciw Dziedzicom ma mieysce.

§. 440. Każdy inwentarz prywatny na domaganie się interes w tém maiących, przez

tego, który go sporządził, zaprzysiężonym być musi.

§. 441. Sądowy nawet inwentarz Dziedzic musi poprzysiądz, ieżeli opieczętowanie go nie poprzedziło cale, albo też poźniéy iak w dwadzieścia cztery godzin po zeyściu Spadkodawcy, lub odebraniu o tém wiadomości, było poszukiwaném.

§. 442. Przeciw każdemu inwentarzowi Interesent do sporządzenia iego nieprzywołany lub przy układaniu go nieprzybrany, iest mocen uczynić uwagi i obiaśnień w téy mierze wymagać.

§. 443. Ktokolwiek z zastrzeżeniem tylko przyimuie dziedzictwo, ograniczoną tylko pozostałości własność nabywa.

Ograniczenie praw Dziedzica warunkowego (beneficyalnego).

§. 444. Jeżeli więc zastrzeżeniem takowém chce się naprzeciw Wierzycielom dziedzictwa popisywać; z pozostałości, zarządzenia nią i użytków z niéy rachować się musi.

§. 445. Wszelakoż onymże tylko odpowiada za grube lub mierne uchybienie.

§. 446. Dopóki na wniosek Wierzycieli przez Sąd ograniczonym nie został, rozrządzenia iego względem pozostałości są ważne na korzyść trzeciego, który w dobréy wierze z nim wchodził w układy.

§. 447. Dopóki iednak odziedziczoną nieruchomość tylko iako Dziedzic warunkowy (beneficyalny) posiada, żadnego rozrządzenia na szkodę Wierzycieli dziedzictwa ważnie czynić nie może.

§. 448. Przy zapisaniu więc iego tytułu posiadania takowéy to nieruchomości, ograniczenie to; iż tylko iako Dziedzic warunko-

wy (beneficyalny) posiada, w xiędze hypotecznéy również umieszczoném być musi.

§. 449. Nieograniczonego rozrządzenia moc dopiero wtenczas nabywa, gdy się oświadczy być Dziedziciem bezwarunkowym, lub gdy złoży wyrok prekluzyiny naprzeciw niewiadomym Wierzycielom dziedzictwa, i gdy złoży dowód zezwolenia lub zaspokoienia wiadomych.

§. 450. Jeżeli intabulacya w §. 448. przepisana, uskutecznioną nie została, a trzeci ufaiąc xiędze hypotecznéy w dobréy wierze wszedł z Dziedzicem w układy sądowe względem nieruchomości, takowe są ważnemi.

§. 451. Dziedzic, który podobne przedsięwziął rozrządzenia na szkodę Wierzycieli pozostałości, a gdyby do tego nie był w stanie, Sędzia, który przez grube lub mierne uchybienie zaniedbał dopełnić intabulacyi w §. 448. wskazanéy, Interessentom są w odpowiedzi.

§. 452. Również Dziedzic warunkowy (beneficyalny) Wierzycieli pozostałości tylko w porządku przez prawo z względem na rodzay wierzytelności przepisanym zaspokoić iest obowiązanym.

§. 453. Jeżeli płacąc niektórym Wierzycielom tyle z pozostałości łożył, iż taż na zaspokoienie tych, którym prawo naznacza pierwszeństwo, iuż nie wystarcza; naprzeciw takowym to Wierzycielom dobrodzieystwem inwentarza zasłonić się nie może.

§. 454. Owszem z własnego swego maiątku tyle dla nich łożyć musi, ileby byli dostali, gdyby pozostałość podług porządku

prawem wskazanego była została pomiędzy wszystkich Wierzycieli podzieloną.

§. 455. Jeżeli Dziedzic chce uniknąć obawy podobnéy odpowiedzialności, wolno mu iest żądać otworzenia processu dziedziczno-likwidacyinego.

§. 456. Co w téy mierze zachować należy, przepisano iest w Ordynacyi processowéy.

O dziedzicach fałszywych.

§. 457. Kto pomimo Sądu i prawa wdziera się w zarządzenie cudzego dziedzictwa, tak Dziedzicowi iako i Wierzycielom odpowiadać musi za wszelką i z naymnieyszego uchybienia wynikłą szkodę.

§. 458. Jeżeli w prowadzeniu administracyi sciągnął na się podeyrzenie przeniewierzenia się, lub massę z swym maiątkiem tak dalece zmieszał, iż prawdziwa ilość pozostałości iuż z pewnością wynalezioną być nie może; Wierzycielom i Legataryuszom iako Samdłużnik iest w odpowiedzi.

§. 459. Prócz tego to, coby się prawdopodobnie iako reszta pozostałości okazało, prawdziwemu wydać musi Dziedzicowi, który do stwierdzenia przysięgą ilości takowéy, wedle okoliczności przez Sąd umiarkować się maiącéy, ma być przypuszczonym.

O pozałościach, których Dziedzic iest niewiadomy.

§. 460. Gdy się do pozostałości zmarłego żaden Dziedzic nie zgłasza, Sędzia z urzędu musi przedsięwziąć opieczętowanie iéy i inne przysposobienia do iéy zabezpieczenia potrzebne.

O opieczętowaniu.

§. 461. Toż samo ma mieysce, gdy wiadomi lub domniemani Dziedzice wszyscy są nieprzytomnymi, lub gdy pomiędzy nimi znayduią się małoletni lub inne osoby do zarządzania własnemi interesy niezdolne.

§. 462. Jeżeli iednak zmarły zostawił obecnego w mieyscu małżonka, więc pospolicie niepotrzeba żadnego opieczętowania z urzędu, chociażby niektórzy lub wszyscy Dziedzice nie znaydowali się w mieyscu lub byli niezdolnymi.

§. 463. Owszem przy życiu i w posiadaniu spadku pozostały małżonek, obowiązany iest, do złożenia innym Dziedzicom prywatnego inwentarza na żądanie stwierdzić się maiącego przysięgą.

§. 464. Obowiązki Sędziego względem ogłoszenia znayduiącego się testamentu oznaczone są w swém mieyscu. (Tyt. 12. §. 208. seq.)

Jak postąpić należy, gdy tylko niewiadomy iest pobyt Dziedzica.

§. 465. Gdy wiadomo wprawdzie, kto iest Dziedzicem; pobyt iego iednak w ciągu trzech miesięcy od zeyścia Spadkodawcy, nie został wyśledzonym, więc Dziedzic i iego krewni naybliżsi przez publiczne obwieszczenia wezwani być maią, aby zgłosili się w Sądzie i praw swych pilnowali.

§. 466. Wezwania takowego iest tylko ten cel, aby exystencya dziedzictwa i prawa Dziedzicowi i iego familii do niego służące, ile możności, doszły ich wiedzy.

§. 467. Sposób więc obwieszczenia i naydogodnieyszego wedle okoliczności wydania onegoż, rozsądnemu zostawia się umiarkowaniu Sądu.

§. 468. Zresztą nieobecnemu Dziedzicowi, ieżeli iuż w opiekuna nie iest opatrzony, takowy natychmiast naznaczonym być musi.

Dod. §. 10. Ustanowienie takowego Kuratora i kierunek zarządzeniem należą do obrębu działań Zwierzchności opiekuńczéy. (Cz. 2. Tyt. 18. §. 954.)

§. 469. Ten stósować się musi do obowiązków opiekunom w ogólności naznaczonych, co do przyięcia dziedzictwa i niém zarządzania.

§. 470. Jak ma być zapozwany celem uznania go za nieżyiącego ten, który niewiadomy z pobytu pomimo publicznych obwieszczeń nie zgłosił się; w swém mieyscu iest przepisano. (Cz. 2. Tyt. 18. Oddz. 8.)

Gdy niewiadomo kto iest Dziedzicem.

§. 471. Gdy cale niewiadomo, kto iest Dziedzicem, Sędzia po upłynieniu trzech miesięcy od dnia śmierci Spadkodawcy, albo, gdy okoliczności tego wymagaią, nawet wcześniéy ieszcze Kuratora pozostałości wyznaczy.

§. 472. Ten iest obowiązanym, pilnować praw niewiadomego Dziedzica co do przyięcia dziedzictwa i sporządzenia inwentarza.

§. 473. Względem zarządzenia pozostałością ma wprawdzie taki Kurator w ogólności prawa i okowiązki Opiekuna.

§. 474. Wszelakoż, ile być może starać się o to powinien, aby pozostałość utrzymaną była w tém położeniu, w którém się znaydowała przy zeyściu Spadkodawcy.

§. 475. Nie wolno mu więc, żadnych zbywać nieruchomości, bezpiecznie ulokowanych wypowiadać kapitałów, żadnych nowych przedsiębrać interesów; a ruchomy maiątek tak dalece tylko może zpieniężyć, ile ten przy dalszém go zachowaniu, zepsuciu

by uległ, albo wydatki na utrzymanie, nie byłyby w stósunku z wartością rzeczy.

§. 476. Szczególnieyszém zaś wedle możności będzie staraniem Kuratora, wynaleść i odkryć właściwego Dziedzica.

§. 477. Gdy usiłowania te są bezskuteczne, Dziedzic niewiadomy i iego Dziedzice lub naybliżsi krewni publicznie zapozwanymi być muszą.

Dod. §. 11. Gdy o krewnych zmarłego żadnéy niema wiadomości; więc pozostałość iego oddaną być może przeżyiącemu małżonkowi, iako w niedostatku krewnych prawo dziedziczenia maiących, do dziedziczenia powołanemu, za prostém tylko zapewnieniem w mieysce przysięgi, iż mu żaden krewny zmarłego nie iest wiadomy, i w tym to razie publicznego zapozwania nie potrzeba; wszelakoż Sędzia obowiązany iest czas do oczekiwania poszukiwań Dziedzica w §. 479. oznaczony przedłużyć w tym przypadku, gdy pozostałość iest znaczną, i Spadkodawca podług zachodzących wiadomości, iest rodem z odległego kraiu, albo gdy inne zachodzą okoliczności wskazuiące podobieństwo do prawdy, iż dowiadywania, iakie Kurator w takowych przypadkach zawsze wyznaczyć się maiący winien przedsiębrać, dłuższego, iak zazwyczay wymagałyby czasu.

§. 478. Zapozwanie takowe publiczne, pospolicie po upłynieniu innych trzech miesięcy od dnia ustanowienia Kuratora nastąpi.

§. 479. Sędzia iednak czas takowy może przedłużyć, gdy ieszcze iest nadzieia wyśledzenia w inny sposób Dziedzica.

§. 480. Co do zapozwania samego, zachować należy przepisy Ordynacyi processowéy o cytacyi edyktalnéy osób z pobytu nie-

wiadomych, a pomimo publicznego obwieszczenia niezgłaszaiących się.

§. 481. Jeżeli w terminie wyznaczonym żaden nie zgłosi się Dziedzic, pozostałość iako bezdziedziczna, Skarbowi publicznemu przypada. (Cz. 2. Tyt. 15. Oddz. 2.)

O legitymacyi Dziedziców.

§. 482. Gdy przed terminem lub na terminie Dziedzic się zgłasza, prawo swe dziedziczenia należycie Sędziemu wykazać winien.

§. 483. Chociażby nawet nie nastąpiło publiczne zapozwanie; podobny obowiązek do każdego należy Dziedzica, którego prawo do dziedziczenia nie iest oczywistém.

§. 484. Jeżeli mniemany Dziedzic prawo swe opiera na prawném następstwie dziedziczenia, stopień pokrewieństwa z zmarłym z pewnością musi oznaczyć i należycie udowodnić.

§. 485. Następnie Sędzia roztrząśnie, czyli zachodzą domniemania, że bliżsi ieszcze lub równie bliscy znayduią się krewni.

§. 486. Jeżeli podobnych nie ma domniemań, pozostałość wydaną być musi zgłaszaiącemu się Dziedzicowi za prostém zapewnieniem w mieysce przysięgi: iż mu nie są wiadomi żadni bliżsi albo równie bliscy krewni zmarłego.

§. 487. Lecz ieżeli podobne domniemania zachodzą, takowe w rozprawie między zgłaszaiącym się Dziedzicem i Kuratorem pozostałości iuż ustanowionym, albo ieszcze ustanowić się maiącym, dokładniéy wyiaśnione być muszą.

§. 488. Czyli celem wyiaśnienia takowego, prócz ogólnego obwieszczenia publicznego o pozostałości, iest ieszcze potrzebném

oddzielne publiczne zapozwanie, domniemanie znaydować się mogących bliższych lub równie bliskich krewnych, to w miarę zachodzących okoliczności zostawione iest zdaniu Sędziego.

§. 489. Gdy tyle się wykazuie, iż znaydowali się wprawdzie krewni bliżsi lub w równie bliskim stopniu będący, lecz iest niepewną czyli żyią ieszcze, natenczas zważać należy na prawidło w Tyt. 1. §. 38. przepisane.

§. 490. Dziedzic, który się wylegitymował podług przepisu §. 484. pospolicie domagać się może, aby w tym przeciągu czasu, wyznaczony był Kuratorem pozostałości, i iako takiemu zarządzanie nią oddane zostało.

§. 491. Wszelakoż wolno Sędziemu, zważywszy domniemania stawaiące przeciw Zgłaszaiącemu się, albo gdy ten do tych należy, którzy w processie koszta muszą założyć, zostawić dalsze zarządzanie pozostałością dotychczasowemu Kuratorowi, albo żądać od Zgłaszaiącego się stawienia kaucyi.

§. 492. Lecz, gdy domniemania za bytnością bliższych lub równie bliskich krewnych zachodzące, w zdaniu Sądu należycie zostały odparte, pozostałość wydaną zostanie do wolnego nią rozrządzenia temu, który się zgłosił i wylegitymował.

§. 493. O legitymacyi Dziedzica, który prawo swe dziedziczenia zasadza na umowie lub ostatecznem rozporządzeniu woli, przepisy potrzebne dane są w swém mieyscu. (Tyt. 12. §. 242. seq.)

§. 494.

§. 494. Dziedzice, naprzeciw którym po nastąpioném zapozwaniu publiczném zapadł wyrok prekluzyiny, nie utracaią wprawdzie przez to, dopóki czas przedawnienia nie upłynął ieszcze, swego prawa do dziedzictwa. O skutkach prekluzyi Dziedzica niewiadomego.

§. 495. Przyiąć iednak muszą wszelkie rozrządzenia, które Posiadacz pozostałości względem niéy na rzecz Trzeciego poczynił.

§. 496. Tylko, ieżeli Posiadacz dziedzictwa, cóżkolwiek z pozostałości udzielił Trzeciemu przez samą tylko szczodrobliwość, czyli to pomiędzy żyiącemi czyli też przez ostateczne rozporządzenie, i toż w ręku Odbieraiącego ieszcze się znayduie, lub też tenże istotną z tego korzyść ieszcze posiada; Dziedzic prawdziwy żądać od niego może zwrócenia sobie takowego przedmiotu.

§. 497. Prawa Zgłaszaiącego się po prekluzyi Dziedzica względem samego Posiadacza pozostałości, oznaczone zostaną podług przepisów danych w Tytule siódmym, w miarę ile ostatni w rzetelném lub nieusprawiedliwioném posiadaniu zostawał.

§. 498. Wszelakoż i rzetelny pozostałości Posiadacz, który istotę iéy całkiem lub w części zbył za zapłatę, wartość ztąd wziętą prawdziwemu Dziedzicowi musi zastąpić.

§. 499. Lecz gdyby przez zwrot takowy, tak dalece miał być przywiedzionym do ubóstwa, iżby się iuż według stanu niemógł wyżywić, puszukiwać może dobrodzieystwa prawnego kompetencyi.

ODDZIAŁ DZIEWIĄTY.

O przedawnieniu.

Znaczenie. §. 500. Gdy przez upłynienie oznaczonego czasu dla zaniedbanego pewnych praw używania, zmiana iaka w onychże z mocy ustaw prawnych wynika; iest to przedawnienie.

Podział. §. 501. Przez przedawnienie równie prawa, które kto miał, utracone, iako też nowe nabyte być mogą.

§. 502. Aby prawo iakie przez przedawnienie zostało umorzoném, i zobowiązany uwolnionym tylko od powinności z tegoż prawa wynikaiącéy, pospolicie na to wystarcza nieużywanie prawa.

§. 503. Lecz aby prawo nowe, drogą przedawnienia zostało nabyte, potrzeba, aby do nieposiadania prawa iemu przeciwnego, przystąpiło ieszcze posiadanie i używanie przez Nabywaiącego tegoż nowego prawa.

Przedmioty. §. 504. Prawa własności nie gasną przez zaniedbane ich używanie, dopóki rzecz lub prawo przedmiotem własności będące, zostaie w posiadaniu Właściciela.

§. 505. Prawa przyrodzoney, lub powszechney obywatelskiéy wolności, dla których ani prawem ani prawnie ważnémi oświadczeniami woli, żaden kształt szczególny lub przeznaczenie nie iest przepisanem (res merae facultatis), przez samo tylko nieużywanie ich nie utracaią się.

§. 506. Szczególniéy toż rozumie się o prawie czynienia cóżkolwiek lub nieczynienia w własney swéy rzeczy, względem

czego prawo nic szczególnego nie postanowiło.

§. 507. Wszelakoż i naprzeciw takowym prawom, przez przedawnienie prawo zabronienia nabyte być może. (Tyt. 7. §. 86. 128.)

§. 508. Prawa osobiste do drugiego, również prawa do cudzéy własności, pospolicie mogą ustać przez samo nieużywanie.

§. 509. Również prawo wymagania rocznych posług i danin od osoby lub z gruntu drugiego, przez samo nieużywanie przedawnioném być może.

§. 510. Wszelakoż przedawnienie nie ma mieysca, ieżeli albo z oświadczenia prawo takowe maiącego w ciągu tego czasu wynurzonego, albo z wypadków czasowych, z położenia Zobowiązanego lub z innych okoliczności dowodnie wynika: iż wymaganie takowych powinności dla saméy tylko względności było zaniechane.

§. 511. Prawa do rzeczy nieruchomych, w xiędze hypotecznéy zapisane, ani przez samo tylko nieużywanie ustać, ani też przeciwne im prawo drogą przedawnienia przez posiadanie, nabyte być nie może.

§. 512. Żaden rodzay przedawnienia zaczynać się nie może przeciw temu, który o prawie swém nie mógł być zawiadomionym. Zasady powszechne.

§. 513. Nie zachodzi domniemanie, iżby ktokolwiek nie mógł mieć wiadomości o swém prawie.

§. 514. Kto się dowiedział o czynie lub wypadku, na których iego zasadza się prawo; niewiadomością skutków prawnych

ztąd wynikaiących, na żaden sposób przeciw przedawnieniu zastawiać się nie może.

§. 515. Gdy przedawnienie iuż raz swóy wzięło początek, bieg iego przez to nie zostanie wstrzymanym, iż rzecz następnie dostała się Posiadaczowi wiadomości o tém niemaiącemu.

§. 516. I naprzeciw temu, który doznaie przeszkody w używaniu lub popieraniu swego prawa, przedawnienie żadne zaczynać się nie może.

§. 517. Nie czyni w tém żadnéy różnicy, czyli przeszkoda wynika z przyrodzenia lub stanu samego prawa, lub też zkąd innąd pochodzi.

§. 518. Dopóki ktokolwiek na usłudze kraiowéy znayduie się za granicą, żadne przedawnienie naprzeciw niemu zaczęte być nie może.

§. 519. Dopóki Właściciel nieruchomości iakiéy, na usłudze kraiowéy choć tylko w innéy królewskiéy znayduie się prowincyi, żadne przedawnienie oneyż tyczące się naprzeciw niemu nie może się zacząć.

§. 520. Jeżeli iednak takowy nieprzytomny (§. 518. 519.) w ciągu trwania zamieyscowéy swéy służby, chociaż tylko na czas nieiaki powraca do domu lub do prowincyi, gdzie nieruchomość iest położona, w czasie tym przedawnienie naprzeciw niemu wziąść swóy może początek.

§. 521. Na szkodę Właściciela nieruchomości, przedawnienie żadne naprzeciw iego Dzierzawcy zaczynać się nie może, lecz może się zacząć naprzeciw Zawiadowcy gruntu.

§. 522. Naprzeciw osobom woyskowym, które dla woyny swe muszą opuścić stanowiska, przedawnienie nie prędzéy aż po ukończonéy woynie, albo po uwolnieniu z służby w czasie woyny nastąpioném, swóy wziąść może początek.

§. 523. Co do innych osób woyna i inne klęski kraiowe, tak dalece przeszkadzaią rozpoczęciu przedawnienia, ile z niemi iest połączone zawieszenie wymiaru sprawiedliwości.

§. 524. Pomiędzy małżonkami przez czas trwania małżeństwa, przedawnienie żadne zacząć się nie może.

§. 525. Toż samo nie i pomiędzy oycami i dziećmi, dopóki te tu zostaią pod władzą pierwszych.

§. 526. Żaden Opiekun nie może zacząć przedawnienia naprzeciw zostaiącemu pod iego opieką, dopóki formalnie nie iest uwolniony od opieki nad onymże.

§. 527. Również Dzierzawca, Zarządca i inny niezupełny Posiadacz rzeczy iakiéy, przez czas posiadania iéy, żadnego nie może względem niéy zacząć przedawnienia na korzyść swéy własnéy rzeczy naprzeciw temu, w którego imieniu posiada.

§. 528. Naprzeciw temu, któremu iest odmówione posłuchanie prawne, żadne przedawnienie zaczętém być nie może.

§. 529. Gdy podobna zachodzi przeszkoda w ciągu przedawnienia, dalsze iego popieranie zawiesza się na czas trwania przeszkody.

§. 530. Przeciwnie zaś przeszkody inne po zaczętém iuż przedawnieniu zachodzące, dalszego biegu onego nie tamuią.

§. 531. Jeżeli iednak czas do przedawnienia oznaczony, upłynął przed uprzątnieniem wprzód ieszcze wydarzonéy w tym czasie przeszkody; ten, który iéy doznał ieszcze w ciągu lat czterech od dnia uprzątnienia oneyże, żądać ma prawo, przywrócenia go do dawnego stanu naprzeciw ukończonemu przedawnieniu.

§. 532. Jeżeli przeszkoda wprawdzie przed upłynieniem czasu przedawnienia, lecz dopiero w ciągu ostatnich czterech lat została uprzątnioną; doznaiący iéy, przywrócenia do dawnego stanu w ciągu ieszcze czterech lat po uprzątnieniu przeszkody domagać się może.

§. 533. Gdy ten, przeciw któremu szło przedawnienie przed uprzątnieniem przeszkody lub upłynieniem czterech lat umiera, prawne dobrodzieystwo przywrócenia do dawnego stanu i czas tym końcem ieszcze pozostaiący, na Dziedzica przechodzi.

§. 534. Skutek takowego dobrodzieystwa prawa polega na tém: iż temu, który niém w ciągu oznaczonego czasu popisuiąc się, prawa swego należycie używa lub popiera, przedawnienie zarzuconém być nie może.

I. O przedawnieniu przez nieużywanie.

§. 535. Przedawnienie przez samo tylko nieużywanie nie może się zaczynać naprzeciw niedorosłym i małoletnim w ciągu ich nieletności.

Początek onego.

§. 536. Jeżeli iednak po iuż zaczętém przedawnieniu, prawo iakie przechodzi na niedorosłego lub małoletniego, maiących opiekuna; bieg dalszy przedawnienia nie zostaie przez to tamowanym.

§. 537. Przeciwnie, ieżeli przedawnienie spełni się w ciągu małoletności, nieletni ma prawo do żądania przywrócenia go do dawnego stanu, w ciągu lat czterech po ustaniu opieki.

§. 538. Jeżeli przedawnienie przez nieużywanie upłynęło naprzeciw małoletniemu; Dziedzice iego, choćby sami ieszcze byli niedorośli lub małoletni, iednak maią Opiekuna; nie z swéy osoby, lecz w imieniu Spadkodawcy żądać mogą przywrócenia ich do dawnego stanu.

§. 539. Jednak im tym końcem, ten tylko czas służy, któryby się był należał Spadkodawcy, gdyby był żył, zaczynaiąc od dnia dostąpionéy przez niego doletności.

§. 540. Obłąkani i niedołężni na umyśle, niemniéy głuchoniemi, pod względem przedawnienia równe z małoletnimi maią prawa.

§. 541. Skoro dla nieprzytomnego ustanowienie Kuratora za potrzebne zostało uznaném, po tym iuż czasie żadne przedawnienie przez nieużywanie zaczynać się naprzeciw niemu nie może.

§. 542. Marnotrawcy zaś, choć pod opiekę oddani do takowego dobrodzieystwa odwoływać się nie mogą.

§. 543. Co do praw, które w pewnych tylko porach używane być mogą, przedawnienie zaczyna się dopiero od czasu wydarzenia podobnéy pory.

§. 544. Prócz tego potrzeba, ieżeli prawa podobne przez samo tylko nieużywanie maią być umorzone; aby od zaczęcia przedawnienia dwie przynaymniéy były się wyda-

rzyły pory, w których używanie prawa mieć mogło mieysce.

§. 545. Co do innych praw; przedawnienie z tym dniem się zaczyna, gdy wypełnienie obowiązku naypierwéy żądane być mogło.

Przeciąg czasu,

§. 546. Zaczęte raz przedawnienie przez nieużywanie, gdy prawa wyraźnie innego czasu nie stanowią, w przeciągu lat trzydziestu zostaie spełnioném. (§. 629. seq.)

§. 547. Kończy się zawsze z upłynieniem ostatniego dnia oznaczonego przeciągu czasu.

§. 548. Przybywanie dni w latach przestępnych, żadnéy nie czyni zmiany w czasie przedawnienia.

§. 549. Gdy przedawnienie zaczęło się w roku przybyższowym z dniem dwudziestym dziewiątym Lutego, toż upływa z ostatnim dniem Lutego w roku czas przedawnienia kończącym.

§. 550. Jeżeli czas przedawnienia iest ograniczony na miesiące; tyle się liczy dni trzydzieści, ile iest miesięcy.

Przerwanie.

§. 551. Od momentu, w którym się kto zgłasza z skargą do właściwego Sędziego, przedawnienie przez nieużywanie, zostaie przerwaném.

§. 552. Skarga wniesiona przed niewłaściwego Sędziego, wtenczas tylko przedawnienie przerywa, gdy w ciągu roku po oddaleniu iéy tamże, do właściwego Sędziego została podaną.

§. 553. Lecz ieżeli Sędzia niewłaściwy przyiął skargę, i przez to go w błędzie

utwierdził; przedawnienie za przerwane się uzaie.

§. 554. Jeżeli skarga należycie podana, stósownie do przepisu prawa popieraną nie zostaie; z dniem tym, w którym Skarzący sprawę mógł i winien był popierać, nowe naprzeciw niemu zaczyna się przedawnienie.

§. 555. Dopóki iednak sprawa z winy tylko Sędziego zalega, żadne przedawnienie nie upływa.

§. 556. Jeżeli Skarzący zostawszy uchylonym przez prostą rezolucyą, w ciągu dni trzydziestu nie używa dozwolonych naprzeciw niéy środków prawnych; z upłynieniem rzeczonego czasu nowe przedawnienie swóy bierze początek.

§. 557. Gdy istotnemu wyrokowi z skargą go oddalaiącemu, dał się stać prawomocnym, iuż się przy nim pozostaie.

§. 558. Chociaż zaskarzone prawo wyrokiem prawomocnym rzeczywiście mu przysądzone zostało, nowe przecież przedawnienie przez nieużywanie, naprzeciw niemu zacząć się może.

§. 559. Początkiem takowego nowego przedawnienia co do wypłat lub danin w pewnym czasie lub porze przypadaiących, iest dzień ten, w którym wypłata lub danina po pierwszy raz była wymagalną.

§. 560. Co do praw innych przedawnienie nowe dopiero w rok po dniu prawomocności wyroku, swóy bierze początek.

§. 561. Proste tylko napomienie zasądowe, samo nie potrafi przerwać przedawnienia.

§. 562. Przez wzaiemne iednak przy-

znanie prawa, zawsze przedawnienie zostaie przerwaném.

§. 563. Od czasu takowego przerwania iednak może się zacząć na nowo.

§. 564. Jeżeli przedawnienie iuż się spełniło; przyznanie umorzonego niém prawa, skuteczność przedawnienia tyle tylko znosi, ile takowe przyznanie podług prawnych przepisów nową takowego prawa zasadę utwarza.

Umowy względem przedawnienia.

§. 565. W ogólności zawisło od woli stron, przy zawieraniu umowy zrzec się naprzód przedawnienia i prawa z tąd wynikaiącego, niemniéy oznaczyć czas tym końcem krótszy lub dłuższy, niżeli prawem ustanowiony.

§. 566. Takowa iednak umowa pod karą nieważności zawartego w niéy układu, względem przedawnienia, sądownie ogłoszoną być musi, a ieżeli tycze się nieruchomości lub zaintabulowanego na niéy prawa rzeczowego, do xięgi gruntowéy i hypotecznéy wciągnioną być winna.

§. 567. Umowy tego rodzaiu, ieżeli nie ściągaią się do oznaczonego interessu lub przedmiotu, a cóżkolwiek względem przedawnienia maią stanowić, w ostatnim względzie żadnego nie maią znaczenia.

Skutek przedawnienia.

§. 568. Przedawnienie spełnione przez nieużywanie, stawia domniemanie prawne, iż obowiązek dawniéy będący, w tym przeciągu czasu w ieden lub drugi sposób został zniesiony.

§. 569. Domniemanie takowe zbite tylko być może przez wykazanie zupełnego dowodu, iż drugi w złéy wierze i pomimo le-

pszéy wiedzy o swym trwaiącym ieszcze obowiązku, z dopełnienia go, chce się wyłamywać.

§. 570. Używaiący część prawa swoiego, tém samem całkie dla siebie zachowuie.

§. 571. Przeciwnie zaś z pomiędzy kilku w sobie różnych, choć z iednéy prawnéy zasady wynikaiących praw, iedno przez przedawnienie może wygasnąć, drugie przez ciągłe go używanie być zachowaném.

§. 572. Jeżeli prawa iakiego w rozmaity sposób używać można, Posiadacz iego przez to: iż w iednym go tylko używał sposobie, w prawie swém nie zostaie ograniczonym.

§. 573. Prawo w cudzéy nieruchomości, co do niéy przez to się nie utraca, iż go dotychczas w pewnéy iéy tylko części używano.

§. 574. Jeżeli w obu przypadkach (§. 572. 573.) kto w sposobie używania swego prawa, lub co do obrębów używania go ma być ograniczonym, w skutek przedawnienia; potrzeba, aby Zobowiązany lub Trzeci nabył naprzeciw niemu posiadania prawa zabronienia, utrzymuiąc się przy niém przez czas do przedawnienia przeznaczony. (Tyt. 7. §. 86.)

§. 575. Co do kilku Współwłaścicieli rzeczy i praw niepodzielnych lub wspólnie posiadanych, to co względem iednego z Współprawomaiących przeszkadza przedawnieniu lub ie przerywa, służy także drugim względem téyż rzeczy lub prawa.

§. 576. Przeciwnie ieden z kilku Współobowiązanych, których obowiązek z iednego i tegoż samego wynika prawa, dla tego tylko, iż naprzeciw niemu prawa nie używano, przedawnieniem zasłonić się nie może.

§. 577. Jeżeli mu służyć ma przedawnienie, potrzeba, aby będąc wezwany przez maiącego prawo do dopełnienia, z tego się wymówił, i tam ten przez czas do przedawnienia potrzebny, był na tém poprzestał.

§. 578. Dla tego też prawo w ogólności naprzeciw całéy gminie używane, nie utraca się przez to, iż go względem szczególnych iéy członków w czasie do przedawnienia przeznaczonym nie użyto; owszem szczególni ci członkowie uzyskać musieli uwolnienie ich od niego w sposobie §. 577. oznaczonym.

Przedawnienie, przez posiadanie. Przedawnienie zwyczayne.

§. 579. Przedawnienie przez posiadanie w wszelkich przypadkach ma mieysce, gdy ktokolwiek posiadał rzecz lub prawo na mocy zasady do nabycia własności uzdatniaiącéy, spokoynie i w dobréy wierze przez czas prawem oznaczony.

§. 580. Przez takowe przedawnienie, posiadanie prawa i rzeczy tak dalece nabywaią się, ile własność rzeczy i praw w ogólności przeyść może na Nabywcę.

§. 581. Rzecz z woli prawa z pod pospolitego zarządu zupełnie wyłączona, przedawnieniem nabytą być nie może.

§. 582. Toż samo rozumie się o rzeczach, które w moc prawnieważnych urządzeń prywatnych, a obowięzuiących Nabywaiącego, z pod zarządu pospolitego zostały wyłączone. (Tyt. 4. §. 15—19.)

§. 583. Prócz tego omyłka w własnościach rzeczy nie przeszkadza przedawnieniu przez posiadanie.

§. 584. Rzeczy i prawa, które sobie kto przywłaszczył gwałtem lub przez kradzież i zdał na innego, przez tego tu choćby był

rzetelnym Posiadaczem, zwyczayném przedawnieniem nabyte być nie mogą.

§. 585. Lecz ieżeli iuż naybliżéy poprzedzaiący Posiadacz rzecz lub prawo w dobréy wierze posiadał, zarzut ten, iż kto Trzeci takową ukradł lub złupił, przedawnieniu nie przeszkadza.

§. 586. Ktokolwiek poprzedniczego Posiadacza wymienić nie może, ma powszechnie domniemanie naprzeciw sobie, iż nabył rzecz od tego, który ią sobie gwałtem lub przez kradzież przywłaszczył. (Tyt. 15. §. 37. 38. 39.)

§. 587. Kto dla niedostatku przymiotów osobowych nie iest zdolny nabywać własności pewnych rzeczy lub praw, takowych też przez przedawnienie nabyć nie może.

§. 588. Dopiero od czasu uprzątnienia takowéy niezdolności, przedawnienie zacząć się może.

§. 589. Wszystko, co w prawném znaczeniu przeszkadza obięciu w posiadanie, przeszkadza także przedawnieniu przez posiadanie. (Tyt. 7. §. 96—108.)

§. 590. Wszystko, cokolwiek stawa na zawadzie zaczęciu przedawnienia w ogólności, również mu przeszkadza co do przedawnienia przez posiadanie. Zaczęcie.

§. 591. Kto na zasadzie nieuzdatniaiącéy do nabycia własności, lub też w złéy wierze nabył posiadania, ten nigdy nie może zaczynać przedawnienia przez posiadanie.

§. 592. W szczególności nikt zaczynać nie może przedawnienia przez posiadanie naprzeciw wyrokowi prawomocnemu, który przeciw niemu zapadł.

§. 593. Przeciwnie zaś z powodu przymiotów osobistych, dla których przedawnienie przez nieużywanie zaczętém być nie może, (§. 535. 540. 541.) zaczęcie przedawnienia przez posiadanie nie zostaie wstrzymaném.

§. 594. Jeżeli iednak czas przedawnienia upłynął naprzeciw podobnym osobom przed uprzątnieniem przeszkody, tymże służy dobrodzieystwo przywrócenia ich do dawnego stanu naprzeciw upłynieniu przedawnienia przez posiadanie tak właśnie, iak co do przedawnienia przez nieużywanie. (§. 537. seq.)

§. 595. Również naprzeciw takim niedorosłym, małoletnim, obłąkanym lub niedołężnym na umyśle i naprzeciw głuchoniemym, którym z prawa Opiekun wyznaczony być musi, przed ustanowieniem go żadne przedawnienie przez posiadanie zaczynać się nie może.

Dalszy ciąg przedawnienia.

§. 596. Gdy prawo, które zwyczaynie używane być może, przez zwyczayne przedawnienie ma być nabytém, potrzeba, aby używanie onego od obięcia go w posiadanie raz przynaymniéy co rok nastąpiło.

§. 597. Jeżeli prawa takowego przez cały rok się nie używa, spoczywa przedawnienie przez ten czas.

§. 598. Lata, w których prawo spoczywało, nie rachuią się przy porachowaniu czasu przedawnienia.

§. 599. Gdy początek i koniec posiadania są dowiedzionymi, domniemanie ma mieysce, iż używanie posiadanego prawa w tym przeciągu czasu ciągle następowało.

§. 600. Wszelakoż na okazanie tak początku iak i końca posiadania, potrzeba wy-

prowadzenia podług praw dokładnego lub uzupełnionego dowodu.

§. 601. Cokolwiek przerywa posiadanie, przerywa również przedawnienie na niém się opieraiące. Przerwanie.

§. 602. Jeżeli iednak kto obiął napowrot posiadanie rzeczy iakiéy, którą opuścił, niżeli ią drugi wziął w posiadanie, czas przez który rzecz w niczyiém nie była posiadaniu, nie wytrąca się z czasu przedawnienia.

§. 603. Przez zaniesienie skargi lub przez założenie sądowéy protestacyi, ile w ich skutku uwiadomienie doszło do Posiadacza, przedawnienie zostaie przerwaném.

§. 604. Posiadacz odwołać się do tego nie może, iż między czasem zaniesienia skargi a czasem uwiadomienia go o tém, czas przedawnienia upłynął.

§. 605. Jeżeli iednak Skarżący cofnął swą skargę, lub iéy daléy nie popierał, tak dalece, iż Sędzia podług przepisów Ordynacyi Processowéy do repozycyi akt był mocen przystąpić; przedawnienie za przerwane nie uważa się.

§. 606. Toż samo ma mieysce, gdy Skarżący lub Protestuiący się przez prostą rezolucyą zostawszy oddalonym, więcéy dni trzydzieści po odebraniu iéy na niéy poprzestał.

§. 607. Jeżeli iednak skarga lub protestacya Posiadaczowi raz należycie została oznaymioną, iuż on przedawnienia w ten sposób przerwanego nigdy zaczynać nie może.

§. 608. W przypadkach, gdzie prawa zamiast zwyczaynego zapozwania dozwalaią

cytacyi edyktalnéy, ta tu w mieysce oznaymienia wydaną być winna.

§. 609. Zresztą żadnéy to nie czyni różnicy, czyli skarga lub protestacya naprzeciw samemu tylko posiadaniu, czyli też naprzeciw samemu prawu posiadania została podaną.

§. 610. W razie, gdy skarga lub protestacya do niewłaściwego Sądu wniesioną została, przepisy §. 552. 553. maią mieysce.

§. 611. Czyny zasądowe tak dalece tylko przerywaią przedawnienie przez posiadanie, ile też przekonywaią Posiadacza o nieprawności iego posiadania, lub też samoż zupełne posiadanie znoszą.

§. 612. Same więc tylko zaięcia (fantowania) nie przerywaią przedawnienia, gdy zaięty pomimo tego daléy prawa używa.

§. 613. Każdy Następca w posiadaniu, bądź to Dziedzic, lub inny, byleby był sam tylko rzetelnym Posiadaczem, daléy może ciągnąć przedawnienie swego Poprzednika.

§. 614. Również takowy Następca, prócz przypadku §. 584. zacząć może przedawnienie, chociażby Poprzednik iego w złéy był posiadał wierze.

§. 615. Gdy kto w złéy wierze nabył posiadania rzeczy, ani on może daléy popierać przedawnienia swego Poprzednika, ani też nowe zacząć przedawnienie co do rzeczy takowéy, a to ani naprzeciw swemu Poprzednikowi w posiadaniu, ani też naprzeciw Właścicielowi.

§. 616. Dziedzicowi popieraiącemu przedawnienie Spadkodawcy, przy porachowaniu czasu, służy także prawem oznaczony

czas

czas do namyślenia się względem przyięcia dziedzictwa.

§. 617. Dla zaczęcia przedawnienia względem rzeczy w pozostałości znalezionych, nie potrzeba Dziedzicowi, aby oddzielném do nich popisywał się prawem.

§. 618. Ktokolwiek posiadania dziedzictwa w złéy nabył wierze, ten i naprzeciw Właścicielowi szczególnych rzeczy i praw témże dziedzictwem obiętych, żadném przedawnieniem zastawiać się nie może.

§. 619. Jeżeli iednak zarzut złéy wiary, co do istotnego Dziedzica został uprzątnionym, Właściciel rzeczy szczególnéy pomiędzy pozostałością się znayduiącéy, zarzutu takowego Posiadaczowi dziedzictwa uczynić nie może, skoro względem takowéy szczególnéy rzeczy żadna nierzetelność nie zachodzi.

§. 620. Przedawnienie zwyczayne w prze- Przeciąg czasu.
ciągu lat dziesięciu zostaie spełnioném.

§. 621. Jeżeli iednak ten, naprzeciw któremu przedawnienie ma wziąść skutek, znayduie się za obwodem prowincyi, każdy rok iego niebytności, za połowę tylko czyli za sześć miesięcy rachowany być ma.

§. 622. Geograficzne granice dystryktu, w którym inny Sąd główny kraiowy się znayduie, w znaczeniu prawném stanowią obwód prowincyi.

§. 623. Na nieznaydowanie się w prowincyi, całego roku po sobie nietrwaiące, przy obrachowaniu czasu przedawnienia, zważano być nie ma.

§. 624. Na korzyść osób moralnych, maiących prawa korporacyi, czas dziesięcioletni zawsze ma być podwoionym.

Przedawnienie trzydziestoletnie.

§. 625. Ktokolwiek iest zupełnym rzetelnym Posiadaczem, lecz prawa do posiadania swego wykazać nie zdoła; na dobro tego przedawnienie dopiero w trzydziestu latach zostaie spełnione.

§. 626. Co do takowego dłuższego przedawnienia, nie potrzeba podwoienia czasu, chociażby ten, naprzeciw któremu zachodzi, był nieprzytomnym.

§. 627. Potrzeba na to dowodu: iż przedawniaiący rzecz lub prawo obiął w posiadanie i posiadał iako swą własność.

§. 628. Z drugiéy strony dowód: iż pierwiastkowe obięcie w posiadanie nastąpiło na zasadzie do nabywania własności nieupoważniaiącéy, tak dalece tylko przeszkadza przedawnieniu, ile tym samym nierzetelność posiadania zostaie wykazaną.

III. Rodzaie niezwyczaynego przedawnienia przez nieużywanie i posiadanie.

§. 629. Naprzeciw Skarbowi publicznemu (fiskusowi) kościołom i korporacyom takim, które z mocy służących im nadań równe maią prawa, niezwyczayne przedawnienie przez lat czterdzieści i cztery ma tylko mieysce.

Czterdziesto czteroletnie przedawnienie.

§. 630. Zupełnie iest oboiętną, czyli posiadanie pociągaiące za sobą przedawnienie, zasadza się na nadaniu iakiém lub nie.

§. 631. Potrzeba iednak, aby i co do takowego przedawnienia, posiadanie było rzetelném.

§. 632. I co do przedawnienia przez nieużywanie gasną prawa Skarbu (fiskusa) ko-

ściołów i innych podobnych korporacyi, tylko po upłynieniu lat czterdziestu czterech.

§. 633. Z drugiéy zaś strony takowe osoby moralne, na tych tylko zasadach domagać się mogą przywrócenia ich do dawnego stanu, na których podobne dobrodzieystwo naprzeciw każdemu przedawnieniu poszukiwane być może.

§. 634. Co z prawa wypada względem przedawnienia dóbr królewskich i regaliów, w swém mieyscu iest oznaczono. (Cz. 2. Tyt. 14.)

§. 635. Skarb publiczny i inne korporacye z nim w równi uważane, pierwszeństwa im nadanego i wtenczas mogą użyć, gdyby ten, który się naprzeciw nim chce popisywać przedawnieniem, podobném zaszczycał się pierwszeństwem.

§. 636. Przeciwnie zaś ten, na którego prawo iakie przeszło od podobnéy osoby lub instytutu, względem przedawnienia odwoływać się tylko może do praw iego osobie służących.

§. 637. Jeżeli iednak Skarb publiczny lub podobny instytut iako poprzednicy są w obowiązku zastąpienia Następcę swego w posiadaniu; mogą naprzeciw Przedawniaiącemu na korzyść Następcy, popisywać się prawami im służącymi.

§. 638. Kto więc naprzykład rzecz iaką od fiskusa zakupi, która iuż przez czas zwyczaynego przedawnienia znaydowała się w ręku Trzeciego; ten wszelakoż oddania sobie téyż rzeczy prawem swego Przedawcy dopominać się może, ieżeli w czasie przedaży na-

przeciw temu tu przedawnienie lat czterdziestu czterech nie było ieszcze spełnioném.

§. 639. Gdy fiskus, kościoły lub inne podobne korporacye wstępuią w prawa osoby prywatnéy, nie mogą iuż więcéy powstawać przeciw przedawnieniu względem ich Poprzednika spełnionemu, przez odwoływanie się do czasu dłuższego onymże służącego. (Tyt. 11. §. 405. 406.)

§. 640. Co do rzeczy i praw niepodzielnych lub wspólnie posiadanych, nadane fiskusowi, kościołowi i innym pierwszeństwo, służy także Współposiadaczowi podobnego pierwszeństwa niemaiącemu.

Przedawnienie przez posiadanie w r. 1740.

§. 641. Zupełne posiadanie spokoyne rzeczy iakiéy lub prawa w r. 1740., w wszelkich przypadkach broni od poszukiwań fiskusa.

§. 642. Wszelakoż takowém prawem posiadania naprzeciw innym Współobywatelom kraiu popisywać się nie można.

§. 643. Rok 1740. liczy się od pierwszego dnia Stycznia, aż do ostatniego dnia Grudnia.

§. 644. W prowincyach, gdzie cale żaden podobny, lub też inny rok stanowczy iest zaprowadzonym, dotychczasowe w téy mierze urządzenia w swéy zachowuią się mocy.

§. 645. I prawo zasadzaiące się na posiadaniu z r. 1740. gasnąć może za pośrednictwem przedawnienia przez nieużywanie, po roku tym zaczętego.

§. 646. Jeżeli Skarb publiczny (fiskus) w prawnie ważny sposób przyznał w r. 1740. iż drugiemu prawo iakie służy do niego;

przyznanie takowe tę samą, co rzeczywiste posiadanie, ma moc, chociażby istotne używanie prawa w tymże roku wykazaném być nie mogło.

§. 647. Przeciwnie zaś względem tego, który ani podobnego za sobą nie ma przyznania, ani też prawa w r. 1740. rzeczywiście nie używał, bieg przedawnienia przez nieużywanie naprzeciw niemu zaczętego, przez oznaczenie takowego to stanowczego roku nie zostaie przerwanym.

Czterdziestoletnie.

§. 648. Do przedawnienia rzeczy kradzionych lub zrabowanych, które w moc §. 584. przez pierwszego rzetelnego Posiadacza, zwyczayném przedawnieniem nabyte być nie mogą, potrzeba przeciągu czasu lat czterdziestu.

§. 649. Gdy prawa, które nie corocznie lub zwyczaynie, lecz w pewnych tylko latach lub w pewnych porach używane być mogą, przynaymniéy trzema oddzielnymi razy były używane; takowe nabywaią się przez posiadanie lat czterdziestu.

§. 650. Przeciąg ten czasu rachuie się od dnia, w którym prawo takowe po pierwszy raz było użytém.

§. 651. Gdy dowiedzioną zostanie pora, w któréy prawo lubo mogło być używaném, przecież to zostało zaniedbaném, tém samém przedawnienie takowe za przerwane się uznaie.

§. 652. Przedawnienie więc od pory téy, w któréy prawo znów zostało użytém, na nowo zaczętém być musi.

§. 653. Jeżeli iednak ten, który sobie prawo przywłaszcza, w czasie zaniedbanego

używania, wyraźnie oświadcza, iż używania zaniechał nie dla niedostatku prawa, ale raczéy z saméy tylko przychylności i względu dla Zobowiązanego; przedawnienie nie uważa się za przerwane, owszem zdarzenie takowe za całe niebyłe poczytuie się.

§. 654. Gdy Zobowiązany oświadczenie Prawomaiącego, iż zaniechał używania prawa dla saméy tylko przychylności i względu, przyiął za wiadome; ten sam ztąd skutek wynika, iak gdyby używanie prawa w tym razie istotnie było nastąpiło.

§. 655. Od ciężarów i podatków publicznych, Zobowiązany nie staie się wolen, chociażby ich w naydłuższym czasie nie opłacał.

Przedawnienie pięćdziesiątletnie.

§. 656. Gdy iednak okazuie się, iż kto został wezwanym do ponoszenia ciężaru lub podatku, który według stanu i stosunków swoich ponosić był obowiązany; a przecież zadosyćuczynienia takowemu wezwaniu odmówił, a odtąd przez lat pięćdziesiąt od niego został wolnym; domniemanie ma mieysce, iż uwolnienie takowe w sposób prawnie ważny nabył.

§. 657. Przy takowéy więc wolności dopóty zachowany być musi, dopóki dowiedzioném nie zostanie, iż iéy sobie bezprawnie nie przywłaszczył.

§. 658. Jeżeli nieruchomość lub prawo, z których podatek opłacanym być ma, nigdy do xięgi podatkowéy nie były wciągnione; iedna ta okoliczność, iż podatek w ciągu lat pięćdziesiąt nie był żądanym, stanowi domniemanie za prawnieważném uwolnieniem od niego.

§. 659. W tym też więc razie, przepis §. 657. ma mieysce.

§. 660. Gdy granice i obręby rzeczy iakiéy lub prawa, są iasno oznaczone przez ustawy prawne, umowy lub prawomocne wyroki; wolność przestąpienia onychże, tylko przez przedawnienie pięćdziesiątletnie nabytą być może.

§. 661. Takowe pięćdziesiątletnie spokoyne posiadanie, bez względu na zrzódło iego wystarcza na przedawnienie.

§. 662. Jeżeli ten, na którego szkodę przestąpiono granice w §. 660. oznaczone, temu się sprzeciwił, a wszelakoż następnie pomimo ponawiane przestępowania, na tém przez trzydzieści lat poprzestał; przedawnienie przeciw niemu zostało spełnioném.

§. 663. Wszelakoż i pięćdziesiątletnie posiadanie nie broni tego, który o nierzetelności iego przeświadczonym być może.

§. 664. Prawa naprzeciw wyraźnym ustawom zakazuiącym, przez żadne przedawnienie nabyte być nie mogą.

§. 665. Przez przedawnienie spełnione, Posiadacz nabywa własności rzeczy lub prawa. Skutek przedawnienia przez posiadanie.

§. 666. Wszelakoż własność ta nigdy nie rozciąga się nad obręb samego posiadania.

§. 667. Jeżeli iednak kto przez przedawnienie nabył ogół rzeczy lub praw, tém samém należy mu się własność, wszelkich onymże obiętych szczegółów.

§. 668. Korzyści przez iednego z uczestników swymi czynami dla wspólnéy rzeczy ziednane, i przy przedawnieniu przez posiadanie, wszystkim innym uczestnikom służą.

§. 669. O umowach względem przedawnienia przez posiadanie, wszystko to ma mieysce, cokolwiek przepisano o umowach względem przedawnienia przez nieużywanie. (§. 565. seq.)

TYTUŁ DZIESIĄTY.

O pośredniém własności nabyciu.

§. 1.

I. O pośredniém własności nabyciu w ogólności.

Pośrednie nabycie własności rzeczy iakiéy, prócz zasady prawnéy tym końcem potrzebnéy, wymaga ieszcze rzeczywistego iéy oddania. (Tyt. 7. § 58. Tyt. 9. §. 2—6.)

§. 2. Prawo do pośredniego nabycia własności, przez oświadczenia woli, ustawy prawa i prawny wyrok uzasadnioném być może.

§. 3. I Posiadacz takowém zaszczycony nadaniem, własności rzeczy przez oddanie, wtenczas pospolicie tylko nabywa, gdy Poprzednik iego w posiadaniu i z którego toż przeszło na niego, sam był Właścicielem. (Tyt. 15. §. 42. seq.)

§. 4. Jeżeli posiadanie przeszłego Właściciela, pomimo woli iego, przez Sąd za wolne zostanie uznaném, oddanie na rzecz nowego Właściciela również przez Sąd uskutecznione być powinno.

§. 5. Prócz takowego przypadku; do nabycia własności, nigdy nie potrzeba sądowego oddania.

II. O pośrednim nabyciu własności gruntów w szczególności.

§. 6. Ktokolwiek iednak względem nieruchomości chce czynić rozrządzenia przed Sądem, wykazać musi Sędziemu co do nich właściwemu, prawo własności przezeń nabyte i dać ie zapisać w xiędze hypoteczney.

§. 7. Posiadacz w xiędze hypoteczney zapisany, w wszelkich czynnościach względem nieruchomości z kim Trzecim zawieranych, uważa się za Właściciela onéyże.

§. 8. Praw tego, który z takowym w xiędze hypoteczney zapisanym Właścicielem w czynności się wdaie, ani Właściciel niezapisany, ani ten, który iego tylko popisuie się prawem, napastować nie może.

§. 9. Owszem Właścicielowi niezaintabulowanemu, z powodu wynikaiącéy ztąd dla niego szkody, prawo o wynagrodzenie do samego tylko zaintabulowanego Posiadacza zastrzega się podług prawnych przepisów.

§. 10. Gdy zawieraiący z zaintabulowanym Posiadaczem czynność względem nieruchomości, wie o tém, iż ten tu prawdziwym nie iest Właścicielem, przez to na szkodę tego tu żadnego nie może nabyć prawa.

§. 11. Toż samo ma mieysce, gdy prawo zaintabulowanego Posiadacza iest wątpliwém lub w sporze, a wątpliwość podobna w xiędze hypoteczney iest zapisaną.

§. 12. Każdy nowy Nabywca, w celu uprzątnienia niepewności względem własności gruntów i ztąd wynikaiących processów, winien prawo swe posiadania dać zapisać w xiędze hypoteczney.

§. 13. Sędzia, pod którym rzecz zostaie, do tego go znaglić może i iest obowiązany.

§. 14. W iakim to czasie nastąpić, i iakimi środkami opieszały Posiadacz do tego przytrzymanym być ma, Ordynacya hypoteczna naucza.

§. 15. Wszelkie oświadczenią woli i umowy, przez które czyni się rozrządzenie względem własności gruntu, sądownie albo przez Kommissarza sprawiedliwości przyimowane być muszą.

§. 16. Na zasadzie prywatnéy tylko choć piśmiennéy umowy, intabulacya prawa posiadania w xiędze hypotecznéy nastąpić nie może.

§. 17. Wszelakoż umowa takowa ma dzielność punktacyi, i z niéy skarzyć można o sporządzenie formalnego aktu sądowego. (Tyt. 5. §. 120. seq.)

§. 18. Gdy różne osoby uzyskały tytuł z siebie prawnieważny do nabycia własności rzeczy nieruchomey, ten ma pierwszeństwo, którego prawo pochodzi od Właściciela zapisanego w xiędze hypotecznéy.

§. 19. Gdy wszyscy razem, prawo swe maią od zaintabulowanego Właściciela, ten ma pierwszeństwo, który nayprzód prawo swe w xiędze hypotecznéy dał umieścić.

§. 20. Jeżeli żaden z nich nie uzyskał ieszcze intabulacyi, ten którego prawo naprzód powstało, téyż przed innymi domagać się może.

III. O pośredniém nabyciu własności rzeczy ruchomych w szczególności.

§. 21. Co do rzeczy ruchomych, ten z pomiędzy kilku z prawnie ważnéy zasady o własność dopominaiących się, którego prawo pochodzi od dotychczasowego prawdziwego Właściciela, ma pierwszeństwo.

§. 22. Jeżeli zaś wszyscy swe maią pra-

wo od iedney i tey saméy osoby, więc i co do ruchomości, czas rychleyszego nadania stanowi względem pierwszeństwa. (§. 20.)

§. 23. Jeżeli iednak iednemu z pomiędzy nich iuż posiadanie rzeczy zostało oddaném, ten tu poszukiwania drugich o własność wyłącza, bez względu na to, kiedy takowe powstały. (Tyt. 7. §. 74. 75. 76.)

IV. Niedostatek dobréy wiary przeszkadza w nabyciu własności.

§. 24. Ktokolwiek wie, że ten, od którego iego prawo pochodzi, nie iest prawdziwym Właścicielem, ten ani drogą intabulacyi, ani przez oddanie, prawa własności nie może dostąpić.

§. 25. Również ten, który w czasie intabulacyi lub oddania, wie o prawie dawnieyszém Drugiego, na szkodę iego intabulacyą wprzód uzyskaną lub oddaniem, zastawiać się nie może.

TYTUŁ JEDENASTY.

O źrzódłach nabycia własności, zasadzaiących się na umowach pomiędzy żyiącymi.

ODDZIAŁ PIERWSZY.

O kupnie i przedaży.

§. 1.

Znaczenie i zasady.

Kupno iest umową, przez którą ieden z Kontrahentów obowięzuie się do ustąpienia własności rzeczy iakiéy, a drugi do zapłacenia za nią pewnéy oznaczonéy summy pieniężnéy.

§. 2. Cokolwiek przepisuią prawa co do umów w ogólności, również się ściąga do kupna i przedaży.

Szczególniéy o przedaży koniecznéy.

§. 3. Właściciel rzeczy iakiéy do sprzedania iéy wtenczas tylko zniewolonym być może, gdy Trzeci szczególnego do zakupienia iéy nabył prawa, bądź to przez wyraźne ustawy, bądź przez umowy lub przez rozrządzenia ostateczne Właściciela obowięzuiące.

§. 4. Rząd również wtenczas tylko zniewolić kogo może do sprzedania swéy rzeczy, gdy tego dobro pospolite wymaga.

§. 5. Do założenia lub rozszerzenia drogi publiczney lub spławnego kanału albo koryta rzeki, Posiadacze gruntów pogranicznych zniewoleni być mogą do ustąpienia z nich sposobem przedaży tyle, ile dla celu powyższego potrzeba.

§. 6. Toż samo ma mieysce, gdy Rząd dla pospolitego bezpieczeństwa uzna potrzebę obwarowania iakiego mieysca.

§. 7. W razie wydarzaiącego się niedostatku zboża, Rząd iest mocen dla odwrócenia zagrażaiącego głodu, zniewolić maiących zapasy zbożowe do wystawiania ich na przedaż, z zastrzeżeniem iednak dla nich, własney ich potrzeby.

§. 8. W wszelkich przypadkach, gdy zachodzi prawem wskazana potrzeba koniecznéy przedaży, gdy względem ceny spór zachodzi, takowa wedle zdania przysięgłych Taxatorów ustanowioną być musi.

§. 9. W ustanowieniu takowém, nie tylko dawać należy wzgląd na pospolitą, ale też na nadzwyczayną rzeczy wartość.

§. 10. Czyli zaś istotnie zachodzi konieczność przedaży dla dobra pospolitego, to rostrzygnieniu Panuiącego iest zostawione.

§. 11. Względem oznaczenia iednak ceny, rozprawa sądowa dotychczasowemu Właścicielowi odmawiana być nie ma.

Przymioty kupna w ogólności.

§. 12. Do zawarcia kupna wszelkiego, potrzeba, iżby Przedaiący, osoba na którą własność ma przechodzić, rzecz sprzedać się maiąca i cena za nią maiąca być zapłaconą, należycie były oznaczone.

Co do osoby Kontrahentów.

§. 13. Do oznaczenia osoby, na którą własność przeyść ma, wystarcza, gdy umowa opiewa, od czyiego rozstrzygnienia lub od iakiego wypadku ma zależeć bliższe w téy mierze oznaczenie.

§. 14. Zdarzenie zaś lub wypadek, do którego oznaczenie osoby własność nabyć maiącéy przywiązano, muszą być takie, iżby w pewnym czasie niezawodnie się ziściły, i aby w ten sposób osoba niezawodnie i niewątpliwie była oznaczoną.

§. 15. Gdy na takowych zbywa oznaczeniach, umowa uznaie się za niebyłą.

§. 16. Toż samo ma mieysce, gdy ten, którego wyrokowi zostawiono oznaczenie przyszłego Właściciela, wzbrania się swe uczynić oświadczenie.

§. 17. Jeżeli ociąga się z oświadczeniem takowém, a Strony na pewny czas w téy mierze nie mogą się zgodzić, Sędzia na wniosek iednego lub drugiego z nich, czas postanowi.

§. 18. Gdy i w przeciągu czasu przez Sąd postanowionym nie następuie oświadczenie, umowa za nie zawartą poczytuie się.

§. 19. Do zawarcia ważnego kupna potrzeba, aby Przedaiący był mocen rozrządzać własnością rzeczy, a Kupuiący aby był zdolny takową nabyć i posiadać.

Dodat. §. 12. Gdy kto maiąc synów do popisu należących, lub należeć mogących, wszystkie swe posiadłości przedaie, a Sąd pewnéy niema wiadomości lub Przedaiący o tém nie przekonywa: iż cenę przedażną w inny sposób obrócił na ustalenie trwałego siedliska w kraiu; Sąd o przedaży takowéy winien donieść Władzy popisowéy; i przynaymniéy znaczną część ceny zatrzymać lub się zabezpieczyć względem niéy dopóty, dopóki taż na inną posadę Przedawcy obróconą nie zostanie, lub też na uczynione w téy mierze doniesienie decyzya nie nastąpi.

§. 20. Ktokolwiek obcemi rzeczami lub dobrami zarządza, przez czas trwania danego mu polecenia bez zezwolenia Właściciela, niczego z nich ani z dochodów onychże, sposobem kupna nabywać nie może.

§. 21. Kommissarz licytacyiny i przywołuiący Woźny z rzeczy przez nich przedawanych, ani sami ani przez innych lub dla innych niczego nabywać nie mogą.

§. 22. Przy przedażach sądowych osoba sądowa czynnością kieruiąca lub pióro trzymaiąca, licytować nie mogą.

§. 23. Jeżeli przecież osoba takowa wyłączona (§. 21. 22.) rzecz zakupiła; zależy od woli interes w tém maiących, czyli chcą przyiąć lub nie, podanie tym sposobem nieprawnego Kupuiącego.

§. 24. Gdy go nie przyimuią, rzecz niebezpieczeństwem i nakładem nieprawnego

Kupuiącego na nowo na przedaż wystawioną być ma.

§. 25. Jeżeli nieprawny Okupiciel rzecz zakupioną iuż istotnie wziął do siebie, aż do uzyskania zatwierdzenia Interessentów za nierzetelnego Posiadacza ma być uważanym.

§. 26. Jak dalece Opiekuni rzeczy swych pupillów sprzedawać, sami kupować lub w ich imieniu umowy kupna zawierać są zdolni, w swém mieyscu iest postanowiono. (Cz. 2. Tyt. 18.)

§. 27. Okoliczność ta, iż rzecz zakupiona, zapłaconą została pieniędzmi drugiego, lub dla kogo innego przeznaczoną, w żadnym razie nie sprawuie odmiany w prawnym stósunku pomiędzy Kupuiącym i Przedaiącym.

Co do przedmiotu.

§. 28. Wszystkie rzeczy niewyłączone z pod pospolitego zarządu, mogą być przedmiotem kupna. (Tyt. 4. §. 14—19.)

§. 29. Gdy rzecz po zawartém iuż kupnie lecz przed iéy oddaniem, z pod takowego zarządu zostaie wyłączoną, kupno uważa się za niebyłe.

§. 30. Przedmiot kupna tak ustanowiony lub oznaczony być winien, aby żadna w téy mierze ugruntowana wątpliwość nie mogła mieć mieysca.

§. 31. Jeżeli bliższe oznaczenie przedmiotu sprzedać się maiącego przywiązano do ziścić się maiącego zdarzenia; umowa podług przepisów względem czynności na zysk lub stratę zawartych, ma być uważaną.

§. 32. Jeżeli rzecz na miarę i wagę została sprzedaną, w wątpliwym razie rozumie

się targowa miara i waga mieysca, gdzie rzecz ma być odstawioną.

§. 33. Gdy Kupuiącemu zastrzeżony był wybór pomiędzy kilką oznaczonemi rzeczami, a iedna lub druga z nich przed nastąpionym wyborem, bądź to przez przypadek lub przyłożenie się Przedawcy zostaie zniweczoną, zepsutą lub w inny sposób uronioną; iuż Kupuiącego daléy nie wiąże umowa.

§. 34. Jeżeli Przedawca zrządził utratę rzeczy umyślnie lub przez grube uchybienie, Kupuiącemu musi wynagrodzić wszelką stratę.

§. 35. W obydwóch iednak w §. 33. wytkniętych przypadkach zawisło od Kupuiącego, czyli, chociażby iedna iuż tylko z kilku rzeczy pozostała, zostać chce przy umowie; lecz natenczas wynagrodzenia żadnego żądać nie może.

§. 36. Gdy która z rzeczy pod wybór Kupuiącego oddanych, przez własne iego przyłożenie się zniszczoną lub uronioną została, musi tenże zostać przy umowie, chociażby iuż żadnego dla niego nie było wyboru.

§. 37. Jeżeli Przedaiącemu zastrzeżony został wybór, którą z kilku oznaczonych rzeczy udzielić zechce Kupuiącemu; względem niego wszystko to ma mieysce, co w §. 33—36. względem Kupuiącego iest postanowiono.

§. 38. Gdy z umowy poznać się nie da, czyli przy kupuiącym lub też przy przedaiącym ma być wybór, takowy należy się Kupuiącemu.

§. 39.

§. 39. Jeżeli przedmiot kupna nie exystował iuż w czasie zawartéy umowy i o tém Stronom obydwóm nie było wiadomo, kupno za niebyłe się uważa.

§. 40. Gdy sam Przedaiący wiedział o tém, Kupuiącemu wszelką stratę musi wynagrodzić.

§. 41. Jeżeli Kupuiący tylko o tém miał wiadomość, a inny pozwolony zamiar czynności takowéy z pewnością wynalezionym być nie może, takowa co do przyobiecanéy lub też istotnie iuż wypłaconéy ceny kupna, podług przepisów o darowiznach ocenioną być winna.

§. 42. Jeżeli część istoty rzeczy przedanéy iuż nie exystowała w czasie zawarcia umowy, i Stronom obydwóm nie było o tém wiadomo; umowa poczytuie się za niezawartą.

§. 43. Jeżeli sam tylko wiedział Kupuiący, umowa w swéy zostaie mocy, nawet co do umówionéy ceny kupna.

§. 44. Lecz, ieżeli sam tylko Przedaiący miał o tém wiadomość, Kupuiącego nie wiąże umowa, i od tamtego żądać może wynagrodzenia wszelkiéy straty.

§. 45. Gdy Kupuiący chce zostać przy umowie, przepisy o ewikcyi maią mieysce. (§. 192—214.)

§. 46. Ceną kupna być musi oznaczona summa pieniężna. Co do ceny kupna.

§. 47. Cena kupna albo sama w sobie, albo przez odwołanie się na przyszłe iakie wydarzenie, należycie oznaczoną być musi.

§. 48. Jeżeli cena kupna przez odwołanie się do zdania trzeciéy osoby zostaie ozna-

czoną, strony obydwie temuż poddać się muszą, a nawet Kupuiący iuż nie będzie mocen używać zarzutu uszkodzenia go nad połowę. (§. 58. seq.)

§. 49. Wtenczas tylko, gdy iedna z Stron podstępnie skłoniła trzecią osobę do oznaczenia ceny tak a nie inaczéy; kupno uważa się za niebyłe, a Oszukaniec obowiązany wynagrodzić wszelką stratę.

§. 50. Jeżeli Kontrahenci ustanowienie ceny zdali więcéy niż iednéy osobie, a te w téy mierze na iedno nie mogą się zgodzić; średnica summ przez każdego oznaczonych, a wszystkich w iedną porachowanych, istotną cenę kupna stanowi.

§. 51. Chociażby ieden tylko z takowych Sędziów polubownych nie był zdolen oddać swe zdanie, lub oddać go stale się wzbraniał, (§. 16. 17. 18.) kupno uważa się za niebyłe.

§. 52. Również cena kupna oznaczona być może przez odwołanie się do summy iuż gdzie indziéy ustanowionéy.

§. 53. Oznaczenie iednak takowe tak dalece tylko iest dostatecznem, ile summa, do któréy odwołały się strony, z pewnością wynalezioną być może.

§. 54. Jeżeli kupno zawarte zostło z odwołaniem się na cenę targową pewnego mieysca, rozumie się przez to średnia cena targowa, iaka była w czasie zawarcia umowy.

§. 55. Więcéy, iak sobie Przedaiący przy zawarciu umowy wyraźnie zastrzegł, pod nazwiskiem litkupu, porękawicznego, oduzdnego lub poczesnego nie może być żądaném.

§. 56. Jeżeli gatunek monety ceny kupna nie został oznaczony, takowa przyimuie się w śrebrnéy grubéy monecie. (Tyt. 5. §. 257. 258. 259.)

§. 57. Cena kupna aż do summy dziesięciu talarów w monecie tylko zdawkowéy, a nad dziesięć, lecz niżéy trzydziestu talarów w niedostatku wyraźnego w téy mierze postanowienia, w połowie w grubéy, w drugiéy połowie w monecie zdawkowéy musi być wypłaconą.

O uszkodzeniu nad połowę.

§. 58. Sam tylko zarzut, iż cena kupna z wartością rzeczy w żadnym nie zostaie stosónku, nie wystarcza na zniesienie umowy.

§. 59. Lecz ieżeli niestósowność ta tak iest znaczną, iż cena kupna przewyższa podwóyną ilość wartości rzeczy; niestósowność takowa stanowi za Kupuiącym prawne domniemanie omyłki umowę niweczącéy. (Tyt. 4. §. 75. seq.)

§. 60. Jeżeli domniemanie takowe przez wzgląd na inne przy układach i zawarciu umowy wydarzone okoliczności uprzątnioném być nie może, Kupuiący iest mocen żądać uchylenia umowy. (§. 250. seq.)

§. 61. Wynalezienie wartości w celu uzasadnienia tegoż zarzutu, przez oszacowanie przysięgłych Znawców, nastąpić tylko może.

§. 62. Przy tém wzgląd mieć należy na wartość, którą rzecz miała w czasie zawarcia umowy.

§. 63. Wszelakoż zmiana wartości w przeciągu czasu między zawarciem kupna i oszacowaniem rzeczy, nie zostaie domniemaną.

§. 64. Jeżeli zasady oszacowania prawem postanowione lub w kraiu używane, zostały zmienione, wzgląd wzięty być musi na te, które miały mieysce w czasie zawarcia umowy.

§. 65. Kupuiący, ieżeli takowego zrzekł się wyraźnie zarzutu, iuż nim popisywać się nie może.

§. 66. I wtenczas nie, gdy wynika z saméy umowy, z własności przedmiotu, lub z okoliczności wydarzonych przed lub przy zawarciu onéyże, iż w oznaczeniu ceny kupna nie na pospolitą, lecz nadzwyczayną wartość rzeczy zważano.

§. 67. Daléy i wtenczas nie, gdy Kupuiący iuż nie iest w stanie samą rzecz oddać.

§. 68. Nakoniec, gdy w oznaczonym §. 343. Tyt. 5. przeciągu czasu, nie poszukiwał na téy zasadzie, uchylenia umowy.

§. 69. Przedaiący zaś z powodu tego, iakoby wartość rzeczy przewyższała podwóyną ilość ceny kupna, naprzeciw umowie powstawać nie może.

O pozornych kupnach

§. 70. Czynności, w których cena kupna na pozór tylko ustanowioną została, nie mogą być uważane podług przepisów o kupnie.

§. 71. Czyli prawdziwy interes pod takowém pozorném kupnem ukryty, iest ważnym lub nie, podług właściwych iego prawideł uważane być winno.

§. 72. Jeżeli summa tylko ceny przedażnéy w czynności na pozór tylko wyżéy lub niżéy, iak istotnie umówiona, oznaczoną została, ztąd ieszcze nie wynika nieważność umowy.

§. 73. Owszem w takowym razie cena pomiędzy Kontrahentami oznaczoną być musi podług istotnéy w saméy sobie prawnie ważnéy umowy.

§. 74. Jeżeli istotna cena ustnie tylko została umówioną, przepisy Tytułu piątego §. 155. seq. maią mieysce z względem na to, czyli rzecz iuż oddaną została lub nie.

Forma kontraktów kupna.

§. 75. O formie kontraktów kupna rozumie się to wszystko, co powyżéy o formie umów w ogólności, i umów względem własności nieruchomych rzeczy w szczególności postanowiono. (Tyt. 5. §. 109. seq. Tyt. 10. §. 15. 16. 17.)

Obowiązki Przedaiącego:

§. 76. Kupno ważnie zawarte, ten pociąga za sobą skutek, iż Przedaiący do oddania rzeczy, a Kupuiący do wypłacenia ceny kupna zostaie obowiązanym.

a) do oddania rzeczy,

§. 77. Cokolwiek postanowiono o oddaniu i obięciu w posiadanie, ściąga się również do oddania rzeczy sprzedanych. (Tyt. 7. §. 58. seq.)

b) co do przynależytości onéyże.

§. 78. Rzecz w zupełności i z wszystkiemi iéy przynależytościami oddaną być musi.

§. 79. Jeżeli względem tych tu nic szczególnie nie postanowiono w umowie, przepisy prawne w téy mierze stanowią. (Tyt. 2. §. 42. seq.)

§. 80. Ten z Kontrahentów, który więcéy lub mniéy iak postanowienia prawne przepisuią, chce mieć liczone do przynależytości, wyraźnie to zastrzedz sobie musi.

§. 81. Gdy zbywa na przynależytościach, które były w czasie zawartego kupna, albo takich, które z woli prawa (Tyt.

2. §. 4.) za część istoty są uważane, Przedaiący niedostatek takowy musi zastąpić.

§. 82. Jeżeli nieruchomość została sprzedaną podług pewnego inwentarza, w przynależytościach ani więcéy ani mniéy nad iego osnowę, odstawione być musi.

Względem przedaży ryczałtem zawartéy.

§. 83. Gdy dobra ziemskie zostały sprzedane, iak stoią i leżą, pod przynależytością rozumie się to wszystko, co w czasie zawartego kupna w tychże lub przy nich znaydowało się, i na użytek albo dla wygody w prowadzeniu gospodarstwa było potrzebném, lub iuż tym końcem dotychczas w używaniu.

§. 84. Szczególniéy do tego należą wszystkie w dobrach będące owoce i zapasy, czyli takowe są zebrane, przyrosły lub przedane.

§. 85. W szczególności wszystkie drzewo ubite a ieszcze nie sprzedane.

§. 86. Podobnież wszystkie w dobrach będące bydło pociągowe i do użytku, niemniéy młodociane, chociażby takowe podług postanowień prawnych nie należało do gruntowego inwentarza.

§. 87. Z drugiéy też strony, gdyby się nie znaydowały przynależytości podług przepisów prawa potrzebne, szczegółów zbywaiących nie potrzeba zastąpić.

§. 88. Gdy dom, iak stoi i leży, został sprzedany, Kupuiącemu prócz przynależytości prawnych, ile się ich znayduie, wszystkie należą się meble, które w czasie zawarcia kupna znaydowały się w domu, i były potrzebne lub dogodne do wygodnego mieszkania.

§. 89. Do fabryki lub innego warsztatu, ryczałtem, lub iak stoią i leżą, sprzedanych,

wszelkie w nich będące zapasy tudzież materyały w robocie, są ich przynależytością, nie zaś iuż wyrobione towary.

§. 90. Gdy kramnica ryczałtem została sprzedaną, zapasy towarów w wątpliwym razie nie uważaią się za także sprzedane.

§. 91. Przeciwnie zaś do sprzedanéy ryczałtem biblioteki lub gabinetu naturalnego liczą się posągi i inne rzeczy do ozdobienia szaf do xiążek i zachowań w gabinecie naturalnym dotychczas używane.

Czas i mieysce oddania.

§. 92. Jeżeli czas do oddania nie został wyznaczony, Kupuiący za dopełnieniem obowiązków z swéy strony przyiętych, natychmiast może go żądać.

§. 93. Jeżeli nie umówiono inaczéy, oddanie rzeczy i wypłata ceny kupna w iedném nastąpić muszą mieyscu.

§. 94. Z resztą co do czasu i mieysca, postanowienia ogólne w Tytule o Umowach obięte, i tu zastósowane być winny. (Tyt. 5. §. 230—251.)

Co do niebezpieczeństwa ciężarów i użytków aż do czasu oddania.

§. 95. Dopóki Przedaiący Kupuiącemu ieszcze rzeczy nie oddał, w wszystkich dobrowolnych przedażach, ieżeli takowe nie były ryczałtem zawarte, lub co innego wyraźnie nie umówiono, niebezpieczeństwo i szkoda Przedaiącego ciążą. (§. 342.)

§. 96. Toż samo ma mieysce w razie spóźnienia tradycyi przez sam tylko przypadek.

§. 97. Jeżeli oddanie z winy Przedawcy zostaie spóźnioném, tenże odpowiada nie tylko za wszelką w rzeczy zrządzoną szkodę, ale nawet za stracony dla Kupuiącego zysk,

ieżeli umyślnie lub przez grube uchybienie z swéy strony dał powód do spóźnienia.

§. 98. Lecz, ieżeli spóźnienie oddania, z winy Kupuiącego pochodzi, Przedaiący za tę tylko szkodę odpowiada, która przez niego umyślnie lub grube iego uchybienie została w rzeczy zrządzoną.

§. 99. W wszelkich przypadkach, gdzie oddanie rzeczy bez winy Przedaiącego zostaie wstrzymaném, od wszelkiéy względem Kupuiącego odpowiedzialności uwolnić się może przez oddanie rzeczy pod dozór lub zachowanie sądowe.

§. 100. Jeżeli rzecz sprzedana przed oddaniem iéy, przez przypadek zupełnie zniszczoną lub zniweczoną zostanie, tak dalece, iż wcale oddaną być nie może, kontrakt uważa się za zniesiony. (Tyt. 5. §. 364. seq.)

§. 101. Jeżeli oddanie rzeczy z winy Przedaiącego zostało wstrzymaném, tenże w miarę przewinienia swoiego Kupuiącego wynadgrodzić iest obowiązany.

§. 102. Kupuiący, gdy z swéy winy przewlekł odebranie, Przedaiący żądać wynagrodzenia może.

§. 103. Do wynagrodzenia takowego należy także zapłacenie umowionéy ceny kupna, gdy Kupuiący choć przez mierne tylko uchybienie stał się przyczyną, iż rzecz w swym czasie przez niego odebraną nie została.

§. 104. Jeżeli nie tylko przewłoka w oddaniu, lecz i utrata samego przedmiotu, dla któréy tenże oddanym być nie może, iest skutkiem przewinienia iednéy lub drugiéy

strony, natenczas ogolne prepisy Tytułu o Umowach stanowią. (Tyt. 5. §. 360 363. seq.)

§. 105. Dopóki Przedaiący winien ponosić niebezpieczeństwo i ciężar rzeczy; pospolicie temuż odięte być nie mogą użytki onéyże.

§. 106. Opłata z dzierzaw lub naymu dzielą się pomiędzy Kupuiącego i Przedawcę w stosunku czasu ich posiadania.

§. 107. Czynsze pieniężne, spy od włościan należne, dziesięciny, opłaty za robociznę, dziesiąty grosz i inne podobnego rodzaiu pobory należą się Kupuiącemu tak dalece, ile opłacenie ich po oddaniu przypada.

§. 108. Cokolwiek po zawartéy umowie, skutkiem naturalnych przybytków lub przyrostków do istoty rzeczy przybywa, a w moc zwyczaynego prawa użytkowania, w czasie oddania iéy nie iest odłączoném, należy do Kupuiącego i wraz z rzeczą oddane mu być musi.

§. 109. Żaden z Kontrahentów wbrew woli drugiego, nie może razem użytkować rzeczy i ceny kupna.

§. 110. Jeżeli więc przedawca odebrał cenę kupna całkiem lub w części, winien z niéy, gdy nie umówiono inaczéy, kraiowy aż do czasu oddania, procent opłacać.

§. 111. Jeżeli Kupuiący przewlekł odebranie rzeczy, Przedaiący zamiast procentów ofiarować może porachowanie i wydanie mianych użytków.

§. 112. W tym razie przedawca za grube tylko uchybienie odpowiada.

§. 113. Jeżeli przedaiący iest przyczyną spóźnionego oddania, Kupuiący żądać

może naywyższéy stopy procentów dla osób stanu iego dozwolonych.

§. 114. Gdy rozmysł, lub grube uchybienie było powodem do spóźnienia się Przedaiącemu, Kupuiący zamiast procentów żądać może rachunku z mianych użytków.

§. 115. W takowym razie Przedaiący za małe uchybienie odpowiada.

§. 116. Jeżeli wypłata ceny kupna przed oddaniem wyraźnie została umówioną, lub też dobrowolnie bez zastrzeżenia uskutecznioną została; Przedaiący ani winien opłacać procentu, ani z użytków rachować się, byleby oddanie z winy iego przewleczoném nie zostało.

Szczególniéy co do przedaży ryczałtem.

§. 117. Jeżeli rzecz iaka została sprzedana ryczałtem, czyli iak stoi i leży; Kupuiący zaraz po zawarciu umowy, prócz wszelkich użytków i praw przeymuie na się wszelkie niebezpieczeństwa i ciężary, któreby go inaczéy po oddaniu były dotknęły.

§. 118. Gdy w razie takowym Przedaiący po podpisanym kontrakcie posiada rzecz aż do iéy oddania; tak co do użytków, iako też i co do niebezpieczeństwa i ciężarów ma prawa i obowiązki Zawiadowcy obcych rzeczy. (Tyt. 14. Oddz. 1.)

§. 119. Wszelakoż, gdy oddanie rzeczy przez przypadek lub winę Kupuiącego zostało spóźnioném, od tego uwolnić się może przez oddanie rzeczy pod dozór lub zawiadywanie sądowe.

Co do ogółu rzeczy.

§. 120. Jeżeli iednak rzecz przed iéy oddaniem, przez przypadek lub winę Przedawcy tak dalece zostaie zniszczoną, iż wcale

oddaną być nie może, strata takowa pada na niego samego.

§. 121. Gdy ogół rzeczy był przedmiotem kupna, czynność takowa co do użytków i niebezpieczeństwa uważa się iakoby kupno ryczałtem zawarte.

§. 122. Jeżeli liczba szczegółów dla bliższego tylko oznaczenia ogółu podaną została, nie zmienia się przez to natura kupna iako ryczałtem zawartego.

§. 123. Jeżeli iednak Kupuiący zastrzegł sobie pewną liczbę szczegółów z całego ogółu, przepisy poniżéy w §. 207. seq. znayduiące się, maią mieysce.

W iaki sposób oddanie rzeczy nastąpić powinno.

§. 124. Przedaiący iest obowiązany rzecz oddać tak, aby Kupuiący był w stanie rozrządzenia rzeczą stósownie do treści umowy.

§. 125. Co do nieruchomości nie wystarcza wprawdzie samo tylko zapisanie sądowe w xiędze hypotecznéy.

§. 126. Wszelakoż należy do obowiązków Przedaiącego, aby z swéy strony wszystko uczynił, czego z iego strony potrzeba, aby takowe zapisanie sądowe na rzecz Kupuiącego nastąpiło.

§. 127. W szczególności oddanie nastąpić powinno, podług przepisów Tytułu siódmego w §. 58. seq.

Szczególniéy pomiędzy nieprzytomnymi.

§. 128. Między nieprzytomnymi, oddanie rzeczy ruchomych iest dopełnione, skoro rzecz Pełnomocnikowi Kupuiącego, na pocztę oddaną, lub furmanowi albo szyprowi została odstawioną.

§. 129. Wszelakoż odstawienie rzeczy albo nastąpić powinno podług polecenia Kupuiącego, albo sposób odstawienia zostawio-

ny przez niego wyraźnie lub przez milczenie, zdaniu Przedaiącego.

§. 130. Również, gdy przez oddanie takowe własność i niebezpieczeństwo ma przeyść na Kupuiącego, potrzeba, aby kupno samo pomiędzy Stronami nieprzytomnemi zupełnie było zawartém.

§. 131. Jeżeli kupno zawiera się w czasie, gdy rzecz lub towar iest w drodze, dopiero od momentu zawarcia umowy własność i niebezpieczeństwo na Kupuiącego przechodzi.

§. 132. Gdy Kupuiący w czasie zawarcia umowy, nie miał ieszcze wiadomości o tém, iż rzecz lub towar znayduie się w drodze, własność i niebezpieczeństwo dopiero wtenczas na niego przechodzi, gdy odebraniem wiadomości o sposobie przesłania, na takowém wyraźnie, lub przez milczenie zaprzestaie.

§. 133. W wszystkich przypadkach (§. 129—132.) stawa za milczące stwierdzenie sposobu przesyłania przez Przedaiącego obranego, gdy Kupuiący po pierwszéy o tém odebranéy wiadomości, pierwszą pocztą swego w téy mierze nie oświadczył nieprzychylenia się.

§. 134. Jeżeli w przeciągu czasu od tradycyi podług §. 128. spełnioney aż do czasu w którym rzecz do mieysca iego zamieszkania przybywa, Kupuiący wpadł w konkurs, Przedawca stósownie do przepisów Ordynacyi konkursowéy, rzecz wytycznie (t. i. in natura) na powrót odebrać iest mocen.

c) O ewikcyi w ogólności;

§. 135. Przedaiący iest obowiązany rzecz Kupuiącemu w ten sposób podać, aby ią stó-

sownie do umowy iako swą własną posiadać, zniéy mieć użytki i nią rozrządzać był mocen.

§. 136. Musi on więc też Kupuiącego zastąpić względem poszukiwań Trzeciego na rzeczy sprzedanéy. szczególniéy przeciw poszukiwaniom Trzeciego.

§. 137. Wszelakoż Kupuiący prawa swego żądania ewikcyi ważnie zrzec się może.

§. 138. Zrzeczenie się takowe nie może iednak być rozciągnione na przypadek, gdy Przedaiący wiedząc o pretensyi Trzeciego, o tém nie doniósł Kupuiącemu, albo gdy przez własne swe czyny dał powód do takowéy pretensyi.

§. 139. Jeżeli Strony obydwie wyraźnie zawarły umowę względem rzeczy obcéy, czynność takowa uważa się za kontrakt, przez który czyn Trzeciego został przyobiecanym. (Tyt. 5. §. 40. seq.)

§. 140. Przez to, iż kto stał się Dziedzicem tego, który rzecz iego własną bez iego zezwolenia sprzedał drugiemu, nie utraca wprawdzie prawa poszukiwania własności na rzeczy;

§. 141. Lecz iako Dziedzic, Kupuiącemu w miarę działu swoiego to wszystko winien dopełnić, do czego był obowiązanym Spadkodawca.

§. 142. Jeżeli stał się bezwarunkowym Przedaiącego Dziedzicem, przedaży przez niego zawartéy nie może naruszać.

§. 143. Kupuiący, na którym Trzeci czyni poszukiwanie względem zakupionéy rzeczy, dla zabezpieczenia sobie ewikcyi na Przedawcy, tegoż obowiązany iest w celu zastąpienia go sądownie zapozwać.

§. 144. Wezwanie takowe zaraz po wręczeniu Kupuiącemu skargi Trzeciego, a naypóźniéy aż do terminu instrukcyi, nastąpić powinno.

§. 145. Jeżeli takowego wezwania zaniedba, nie utraca wprawdzie ieszcze Kupuiący prawa żądania ewikcyi na Przedaiącym;

§. 146. Jednak Kupuiący podług bliższych postanowień Ordynacyi processowéy, musi przypuścić naprzeciw sobie wszelkie przyczyny i dowody, któreby Przedaiący był mógł wskazać naprzeciw Trzeciemu, a których sam w processie z tymże Trzecim nie użył.

§. 147. Co powyżéy postanowiono na przypadek, gdy Kupuiący bez przywołania Przedawcy proces z Trzecim przewodzi, służy także i wtenczas, gdy bez przybrania iego z Trzecim się ugodził.

§. 148. Można przez umowy ważnie się zrzec potrzeby sądowego wezwania.

§. 149. Kupuiący tylko na bezpośrednim swym Przedawcy poszukiwać ewikcyą może, zostawuiąc mu dochodzenia iéy na swym Poprzedniku.

§. 150. Jeżeli iednak bezpośredni Przedawca wpadł w konkurs, albo gdy opuścił kraie królewskie, lub też pobyt iego iest niewiadomym, Kupuiący ma prawo trzymać się Poprzednika iego i wezwać go w celu zastąpienia siebie.

§. 151. Wszelakoż musi przypuścić naprzeciw sobie wszelkie excepcye, któreby tenże bezpośredniemu swemu Następcy uczynić był mocen.

§. 152. Cokolwiek powyżéy w §. 143—151. postanowiono, o konieczności wezwania Ewiktora do zastąpienia siebie naprzeciw Trzeciemu w interessach kupna; to również się ściąga do wszystkich umów, z których ieden Kontrahent od drugiego żąda ewikcyi. (Tyt. 5. §. 317. seq.)

Co w razie ewikcyi winien dopełnić Przedawca Kupuiącemu, gdy Kupuiący rzecz całkiem utraca,

§. 153. Jeżeli Strony oddzielnie umówiły pomiędzy sobą, co Przedaiący Kupuiącemu w sposobie wynagrodzenia za poszukiwanie Trzeciego, iest obowiązany dopełnić; przytém się iedynie zostaie.

§. 154. Gdy nic nie umówiono w téy mierze, a Kupuiący za rzecz całkowicie mu odiętą zyskuie od Trzeciego iako rzetelny Posiadacz, zwrot wypłaconéy ceny kupna i wydatków na rzecz łożonych, żadnéy z tego powodu do Przedaiącego pretensyi rościć nie może. (Tyt. 15. §. 25. seq.)

§. 155. Owszem Przedawca odpowiada tylko w miarę zachodzącego z iego strony przewinienia, Kupuiącemu za istotną szkodę prócz tego przy interesie kupna poniesioną.

§. 156. Do szkody takowéy należą także koszta przy kupnie i na proces z Trzecim łożone.

§. 157. Procentu od summy kupna, taki Kupuiący od Przedawcy żądać tylko może od czasu, w którym rzecz razem z iéy użytkami Trzeciemu wydać został zniewolonym.

§. 158. Z resztą Trzeciemu prawo poszukiwania wynagrodzenia za cenę kupna, którą Kupuiącemu iako rzetelnemu Posiadaczowi wypłacić, i za użytki, które mu musiał zostawić, zastrzega się naprzeciw Przedaiącemu, ile ten był Posiadaczem nierzetelnym.

§. 159. Gdy Kupuiący wiedział, iż obcą rzecz nabywa, i takową iako nierzetelny Posiadacz wydać następnie musi prawdziwemu Właścicielowi bezpłatnie, ewikcyi za to żadnéy od Przedawcy żądać nie może.

§. 160. Jeżeli i Przedawca wiedział, iż rzecz obcą iako swą własną przedaie, wszystko co z mocy umowy na cenę kupna lub w inny sposób otrzymał, na Skarb przypada.

§. 161. Gdy Kupuiący dla tego tylko, iż przy nabyciu rzeczy, należytéy nie użył ostrożności, względem prawdziwego Właściciela za nierzetelnego Posiadacza zostaie uznanym (Tyt. 7. §. 12. seq.), Przedawca wypłaconą mu cenę kupna zwrócić iest obowiązany.

§. 162. Prócz tego Przedawca winien mu wynagrodzenie podług postanowień bliższych §. 155. 156.

§. 163. Jeżeli Przedawca nierzetelnym był Posiadaczem, od czasu, gdy Kupuiący wydać musiał użytki rzeczy, albo procent z otrzymanéy ceny kupna opłacić, albo wybrane od Kupuiącego procenta z onéyże iest obowiązanym powrócić.

gdy mu części tylko lub przynależytości zostały odięte.

§. 164. Jeżeli Kupuiący w skutek poszukiwania trzeciéy osoby, nie rzecz całą, lecz część iéy lub przynależytość albo połączone z nią prawo, utraca, do przypadków w których Kupuiący z całéy zrzucić się może umowy, przepisy Tytułu piątego §. 325. seq., zastósowane być maią.

a) gdy Kupuiący chce i może odstąpić od umowy.

§. 165. Kupuiący, gdy chce i może takowéy użyć wolności, Przedawca za zwróceniem reszty rzeczy całą wybraną cenę kupna zwrócić iest obowiązany.

§. 166.

§. 166. Wszelakoż z niéy na korzyść iego musi być to wytrącone, co Trzeci Kupuiącemu iako rzetelnemu Posiadaczowi winien wynagrodzić.

§. 167. Procent z ceny kupna w wszelkich razach znosi się z użytkami ciągnionemi przez Kupuiącego.

§. 168. Co do innych szkód i kosztów, w miarę, ile Kupuiący względem téyż poiedyńczéy części i t. d. był rzetelnym lub nierzetelnym Posiadaczem; przepisy §. 154. 155. 156. 159. 161. 162. maią mieysce.

§. 169. Gdy Kupuiący w przypadku §. 164. nie może lub niechce odstąpić; względem takowéy części lub przynależytości toż samo ma mieysce, co względem całéy rzeczy iest prawidłem. (§. 144 — 163.) *b*) gdy nie może lub niechce odstąpić.

§. 170. Wartość odiętéy części, przynależytości lub prawa wedle opisu (anszlagu) ieżeli podług niego rzecz cała została przedaną, inaczéy zaś wedle oszacowania przysięgłych Znawców oznaczoną być musi.

§. 171. Wszelakoż Kupuiący, gdyby mu się należało wynagrodzenie, żądać go tylko może w stósunku opisu (anszlagu) lub taxy całéy rzeczy, do umówionéy niższéy ceny kupna.

§. 172. Podług tychże zasad, na których wartość odiętéy części lub przynależytości pomiędzy Kupuiącym i Przedaiącym zostaie oznaczoną, wartość taż postanowioną być musi pomiędzy Kupuiącym, gdy był rzetelnym Posiadaczem i prawdziwym Właścicielem, który mu winien wynagrodzenie.

§. 173. Jeżeli ogół rzeczy ruchomych został sprzedanym, a Kupuiący nie może albo

niechce znieść całego kupna; (Tyt. 5. §. 339. seq.) więc co do poiedyńczego szczegółu z takowegoż ogółu odiętego, wszystko to ma mieysce, co prawa przepisuią względem odiętych poiedyńczych rzeczy.

§. 174. Jeżeli przy kupnie ogółu, szczególna za każdy przedmiot cena umówioną została, ta służy za miarę w oznaczeniu wynagrodzenia Kupuiącemu należnego.

Ewikcya za ciężary zkwiące na rzeczy.

§. 175. Ciężary pospolite nierochumość ciążące, wtenczas tylko Przedawca winien zastąpić, gdy ich zaprzeczył, lub odpowiedzialność za nie wyraźnie wziął na siebie.

§. 176. Jeżeli przedaż nastąpiła podług opisu i wykazu (anszlagu); Przedawca niepotrącone w nim ciężary pospolite musi zastąpić.

§. 177. Jeżeli iednak Kupuiący nie zapłacił całéy podług wykazu wyprowadzonéy ceny, wynagrodzenia żądać tylko może w stósunku ceny kupna do anszlagu.

§. 178. Gdy w czasie między zawarciem kupna i oddaniem rzeczy, nowe ciągle trwaiące ciężary lub podatki na grunt nałożone zostaną, Kupuiący odstąpić może od umowy.

§. 179. Jeżeli uczynić tego niechce, nowy ciężar musi przeiąć i żadnego zmnieyszenia ceny kupna żądać nie może.

§. 180. Pobory woienne, kontrybucye i ciężary nadzwyczayne, po iuż zawartém kupnie lub iuż nastąpioném oddaniu na szczególne nieruchomości nałożone, Przedawca musi ponosić; ieżeli obowiązek do opłacania takowego szczególnego ciężaru lub podatku z przed czasu tradycyi pochodzi.

§. 181. Gdy więc na przykład szkoda ogniowa przez składki z gruntów do Towarzystwa zabezpieczenia ogniowego wpisanych wynagrodzić się maiąca, przed przedażą lub oddaniem gruntu do tegoż Towarzystwa należącego, wydarzyła się; Przedawca składkę na grunt przypadaiącą winien ponosić, chociażby też późniéy dopiero wypisaną i zażądaną została.

§. 182. Za wszelkie też zaległości pupublicznych podatków i ciężarów z czasu przed oddaniem przypadaiące, Przedawca Kupuiącemu iest w odpowiedzi.

§. 183. Służebności prywatne, ciężary i podatki pospolicie gruntów podobnego rodzaiu w Prowincyi nieciążące, Przedaiący Kupuiącemu przy kupnie albo oznaymić albo zastąpić ie iest obowiązanym.

§. 184. Ciążące grunt długi lub obowiązki prywatne, w każdym razie Przedawca winien zastąpić, ieżeli ich Kupuiący wyraźnie nie przyiął na siebie.

§. 185. Niewiadomość Przedawcy o podobnych na gruncie tkwiących ciężarach (§. 180—184.) cale go od odpowiedzialności nie uwalnia.

§. 186. Nawet wtenczas, gdy przedaż ryczałtem została zawartą, Przedawca nie iest wolnym od zastąpienia podobnych ciężarów.

§. 187. Co innego, gdy zamiar Stron nieżądania i nieczynienia w téy mierze żadnego zastąpienia, wyraźnie wynika z umowy.

§. 188. W przypadkach gdy stąd, iż podobny ciężar tkwi na rzeczy, wynika zarazem niedostatek wyraźnie umówiony lub

a) gdy kupuiący może i chce odstąpić.

saméy z siebie domniemanéy własności; co do służącego Kupuiącemu prawa zrzucenia się z całéy umowy, powszechne prawidła o ewikcyi maią mieysce. (Tyt. 5. §. 319. seq.)

b) gdy niemoże lub niechce odstąpić,

§. 189. Gdy Kupuiący niechce lub nie może takowego użyć prawa, podatek ieżeli w gotowiźnie lub naturaliach się opłaca, podług kraiowéy stopy procentu na kapitał porachowany i w miarę takowego kapitału wynagrodzenie przez Przedaiącego należne oznaczone być musi.

§. 190. Jeżeli iednak ciężar polega na dopełnieniu czynów lub posług iakich na roczną summę pieniężną wyrachowanemi być niemogących, tenże przez przysięgłych Znawców oszacowanym być musi z względem na to: ile istotna nieruchomości wartość przez ciężar takowy zostaie zmnieyszoną.

§. 191. Gdy Kupuiący o podobny ciężar przez Trzeciego iest pociąganym, względem obowiązku iego, wezwania Przedawcy, aby go zastąpił, przepisy §. 143. seq. maią mieysce.

względem brakuiących własności,

§. 192. Rzecz w takową opatrzona własność oddaną być musi, iaka przez Kupuiącego przy umowie zastrzeżoną została.

§. 193. Jeżeli szczególny przymiot rzeczy nie został umówiony, taką ona własność mieć musi, iaka zwyczaynie w rzeczach podobnego rodzaiu domniemywaną bywa.

§. 194. Zresztą w tym stanie oddaną być musi, w iakim się znaydowała podczas zawarcia kupna.

§. 195. Jeżeli własność rzeczy, iaką miała w czasie kupna, wynalezioną być nie może,

stan bezpośrednio poprzedzaiący za zasadę przyięty być winien.

§. 196. Nie daie się mieysca domniemaniu, iakoby stan rzeczy w czasie pomiędzy kupnem i tradycyą istotnéy doznał odmiany.

§. 197. Jeżeli rzecz niema własności przy kupnie wyraźnie umówionych lub przez milczenie domniemanych, zowie się rzeczą wady maiącą.

§. 198. Z powodu przygannéy własności rzeczy sprzedanéy, przepisy Tyt. 5. §. 319. seq. maią mieysce.

§. 199. Gdy bydlę w dwudziestu czterech godzinach, po oddaniu go znayduie się chorém, stawa domniemanie, iż iuż było chorém przed oddaniem go.

§. 200. Wszelakoż Kupuiący pod utratą swego prawa o dostrzeżonéy chorobie Przedawcy tak wcześnie donieść powinien, aby dochodzenie względem czasu powstania iéy ieszcze przedsięwziętém być mogło.

§. 201. Jeżeli Przedawca nie znayduie się w mieyscu, doniesienie takowe albo Sądom mieyscowym, albo Znawcy któremu uczynione być musi.

§. 202. Gdy bydlę odchodzi w dwudziestu czterech godzinach po oddaniu, Przedawca iest w odpowiedzi, gdy dowodnie wyśledzoném być nie może, iż choroba dopiero po oddaniu go wynikła.

§. 203. Jeżeli choroba dopiero po upłynieniu dwudziestu czterech godzin po oddaniu, się ziawia, szkoda do Kupuiącego należy, gdy dowiedzioném być nie może, iż bydlę iuż w czasie oddania go w chorowitym znaydowało się stanie.

§. 204. O świniach, które w dni ośm po oddaniu okazuią się węgrowate, zachodzi domniemanie, iż iuż przedtym nimi były.

Dod. §. 13. Gdy w owcach ospica, a w bydle rogatém tak zwana francuzka choroba w ciągu dni ośmiu po oddaniu się ziawia, domniemanie ma mieysce, iż wprzód iuż chorobą tą było złożone.

§. 205. Toż samo domniemanie ma mieysce o koniach, w których postrzedz się daie dychawiczność, trzęsienie, parchy, prawdziwy narów, czarna łuska, ślepota i nosacizna, w przeciągu czterech tygodni po oddaniu onychże.

Dod. §. 14. Toż samo domniemanie ma mieysce o koniach, w których prawdziwy narów w ciągu dni czterech, parchy i nosacizna w ciągu dni czternastu, dychawiczność, serdeczne pukanie, czarna łuska, ślepota i zawrot w ciągu czterech tygodni po oddaniu ziawiaią się.

§. 206. W wszelkich przypadkach, gdy z powodu wad, które zastąpić powinien Przedawca, cofnienie się od kupna i zwrót całéy szacunkowéy ceny mieysca nie ma; wynagrodzenie przypadaiące Kupuiącemu wedle zdania przysięgłych Znawców ustanowione być musi.

dla brakuiącéy ilości.

§. 207. Jeżeli Przedawca zobowiązał się wyraźnie do odstawienia rzeczy iakiéy podług oznaczonéy miary lub wagi, albo też w pewnéy ilości, a w czasie oddawania czegożkolwiek nie dostaie, Kupuiący nie iest obowiązanym, rzecz przyiąć.

§. 208. Wszelakoż mu wolno, domagać się dostawy brakuiącéy ilości.

§. 209. Gdy dostawienie takowe ieszcze uskutecznioném być może w przeciągu czasu do oddania oznaczonego, Kupuiący od umowy nie może się cofnąć.

§. 210. Jeżeli Kupuiący raz iuż rzecz przyiął i w swe odebrał zachowanie; z powodu niezupełnéy dostawy, zwracać iéy nie może, lecz przestać musi na wynagrodzeniu mu takowego ubytku.

§. 211. Ilość wynagrodzenia takowego podług przepisów §. 170. 171. zostanie oznaczoną.

§. 212. Osnowa kontraktu szczególniéy stanowi, czyli ilość sprzedanéy rzeczy, tylko dla opisania i bliższego iéy oznaczenia, czyli też w zamiarze, aby była zastąpioną, w umowie umieszczoną została.

§. 213. Gdy kupno było zawarte ryczałtem, opis w czasie układów Kupuiącemu dla informacyi iego podany, tylko co do exystencyi wyrażonych w nim rubryk, lecz nie co do ich liczby, wielkości, rozległości i dochodu zastąpionym być winien.

§. 214. Prócz tego przypadku, i ieżeli z okoliczności lub z ułożenia umowy nie wynika co innego, domniemanie zachodzi, iż ilość oznaczona odstawioną być winna.

Obowiązki Kupuiącego

§. 215. Przedawca skoro iest gotów rzecz oddać podług umowy, Kupuiący takową natychmiast przyiąć iest obowiązany.

1) względem przyięcia rzeczy,

§. 216. Cokolwiek przynosi obronę Przedawcy z powodu spóźnionego oddania, służy także Kupuiącemu względem przewłoki w odebraniu.

§. 217. Względem skutków wynikłego z winy Kupuiącego spóźnienia i wolności,

iaką ma w tym razie Przedawca, w oddaniu rzeczy pod zachowanie i zarządzenie sądowe, postanowienia w §. 98. — 104. zastósowane być winny.

§. 218. Jeżeli rzecz zepsuciu podlega, albo zachodzi obawa, iż wydatki na zachowanie i zarządzenie połowę ceny kupna przewyższą, Przedawca iest mocen zażądać sądowego sprzedania rzeczy.

§. 219. Z ceny ztąd zebranéy Przedawca żądać tylko może wydatków i tego, co mu się podług umowy o kupno należy.

§. 220. Gdy zebrane pieniądze na to nie wystarczą, Kupuiący musi zastąpić niedobór.

2) względem zapłacenia ceny kupna.

§. 221. Jeżeli w umowie nie postanowiono inaczéy, Kupuiący za odebraniem rzeczy, iest obowiązany natychmiast cenę kupna wypłacić.

§. 222. Jeżeli iednak przed wypłaceniem ceny kupna ziawią się wady, które przedaiący winien zastąpić, lub poszukiwania Trzeciego względem rzeczy; Kupuiący stósunkową téyże ceny część, zatrzymać i do Sądu złożyć iest mocen.

§. 223. Gdy Przedawca przystać na to nie chce, musi wedle umiarkowania Sądu dostateczne stawić bezpieczeństwo względem ewikcyi z strony iego należnéy.

§. 224. Cena kupna za kredytowaną się uważa, gdy Przedawca względem umówionéy w kontrakcie, a zaraz przy oddaniu rzeczy niedopełnionéy wypłaty ceny kupna, w dni ośm po tradycyi nie zaniesie skargi do Sądu.

§. 225. Co do Przedawcy nieobecnego, czas takowy dopiero odtąd upływa, gdy o nienastąpionéy wypłacie mógł mieć wiadomość i następnie skargę do należytego Sądu podać.

§. 226. Skoro Przedaiący kredytował cenę kupna, iuż więcéy użyć nie może prawa w §. 230. mu nadanego, do zrzucenia się z kontraktu i żądania zwrotu rzeczy.

§. 227. W wszelkich przypadkach, gdy Kupuiący bez prawnéy zasady nie uskutecznia wypłaty, która podług umowy przy oddaniu dopełnioną być miała, obowiązany iest opłacać procent z przewłoki, a to od dnia oddania.

§. 228. Kupuiący gdy zaniecha lub odmówi przyięcie ceny kupna, Kupuiący iest mocen, na niebezpieczeństwo i koszt Przedawcy sądownie ią złożyć.

Zniesienie umów o kupna.

§. 229. Co do kupna rzeczy ruchomych niżéy talarów pięćdziesiąt, Przedawca odstąpić może od umowy, gdy czas oznaczony do odebrania towaru upłynął.

1) dla niewypełnienia umowy.

§. 230. Również, gdy Kupuiący nie dopełnia wypłaty ceny kupna, którą podług umowy przy oddaniu uskutecznić zobowiązał się, Przedawca mocen odmówić oddania rzeczy, i zrucić się z kontraktu.

§. 231. Prócz takowych przypadków Strona utrzymuiąca, iż iéy dopełnienie umowy odmówiono bez prawnéy zasady, lub nie należycie ie uiszczono, pospolicie tylko skarzyć może o dopełnienie.

§. 232. Wszelakoż w wszelkich przypadkach, gdzie prawo upoważania Stronę iedną do cofnięcia się od kontraktu z powodu

niewypełnienia go przez drugą stronę; toż samo się ściąga do umów o kupno, wraz z skutkami tamże bliżéy oznaczonemi. (Tyt. 5. §. 396—407.)

§. 233. Jeżeli podług tych przepisów Kupuiący oddaiąc rzecz, winien rachować się z mianych w tym czasie użytków, mocen iest potrącić z nich procent z ceny kupna, iaki w tymże czasie Przedawcy wypłacił.

§. 234. Gdy Przedaiący całkiem lub w części iuż cenę kupna wybrał, z użytków wynagrodzić mu się maiących, procent musi dać sobie wytrącić.

§. 235. Jeżeli podług takowych przepisów Kupuiący, który rzecz zwraca, miane aż dotąd zotrzymuie użytki, Przedawca żądać może procentu z umówioney ceny kupna.

§. 236. Wszelakoż wolno Kupuiącemu, porachować użytki, i w miarę ile samą cenę kupna lub procent z niéy Przedawcy wyliczył, żądać albo zapłacenia z tamtéy kraiowego procentu, albo zwrotu wypłaconéy przez niego prowizyi.

§. 237. Gdy Kupuiący względem rzeczy, którą zwraca, za nierzetelnego Posiadacza zostanie uznanym, odpowiada za niebezpieczeństwo i szkodę aż do momentu istotnego zwrotu rzeczy.

§. 238. Toż samo ma mieysce, gdy Kupuiący odstępuie od kontraktu na mocy dlań pomyślnego, lecz ieszcze nie prawomocnego wyroku.

§. 239. Jeżeli przeciwnie Kupuiący z woli ustaw prawa za rzetelnego Posiadacza cale uznanym być musi, natenczas i za uszkodzenia rzeczy aż do zwrotu onéyże tak daleco

odpowiada tylko, ile rzetelny Posiadacz za takowe odpowiadać iest obowiązany.

§. 240. Która z stron drugiéy koszta kupna powrócić i koszta zwrotu winna ponieść, podług tego się oznacza: czyli Kupuiący iako rzetelny albo też iako nierzetelny Posiadacz ma być uznanym.

§. 241. Gdy Strona iedna w skutek pomyślnego dla niéy, lecz ieszcze nie prawomocnego wyroku, odstępuie od kontraktu, żadna z Stron od drugiéy powrócenia kosztów kupna żądać nie może.

§. 242. Koszta zwrotu rzeczy w takim razie odstępuiący winien ponosić.

§. 243. Zresztą po uskutecznioném iuż oddaniu rzeczy, w przypadkach nawet §. 232. oznaczonych, odstąpienie od kontraktu tak dalece tylko ma mieysce, ile rzecz zwróconą być ieszcze może Przedawcy.

§. 244. Gdy zwrot rzeczy iuż nie może nastąpić; pozostaie się iedynie przy tém, co iedna z Stron drugiéy z mocy umowy lub prawa wypełnić lub wynagrodzić iest obowiązaną.

§. 245. Jeżeli odstąpienie od kontraktu w ciągu roku po nastąpioném oddaniu sądownie zostanie zeznaném, Sądy żądać tylko mogą zwyczaynych opłat za expedycyą i wciągnienie aktu.

§. 246. Jeżeli oświadczenie podobne późniéy zostanie zeznaném, inne na przypadek zachodzącéy w posiadaniu zmiany zwykle opłacane koszta i podatki poniesione być muszą.

§. 247. Gdy kupno przed lub po nastąpioném oddaniu, za zezwoleniem Stron oby- 2) przez wzaiemne zezwolenie.

dwóch zostaie zniesione, umowa stanowi względem warunków i co do wynikaiących ztąd kosztów.

§. 248. Jeżeli względem tych tu nic nie oznaczono w umowie, obydwie Strony w połowie ponosić ie muszą.

§. 249. Czyli same tylko opłaty za expedycyą i ingrossacyą, lub też inne przy zmianach własności zwykle opłacane wydatki i opłaty ponoszone być winny; od tego zawisło, czyli oddanie z mocy umowy kupna nastąpiło lub nie.

3) względem pokrzywdzenia nad połowę.

§. 250. Gdy Kupuiący w przypadku tylko §. 58. z powodu niestósowności zachodzącéy, między ceną kupna i wartością rzeczy cofa się od umowy, winien rzecz oddać w stanie tym, w iakim się znaydowała w czasie iéy oddania.

§. 251. Obowiązany iest zastąpić pogorszenia, chociażby przez małe tylko uchybienie iego zrządzone.

§. 252. Za sam tylko przypadek, nie iest Przedaiącemu odpowiedzialnym.

§. 253. Co do polepszeń uważa się za rzetelnego Kupuiącego.

§. 254. Procent z ceny kupna pospolicie się znosi z użytkami z rzeczy mianemi.

§. 255. Co do posiadłości ziemskich zaś, dochód ten, iakiby podług wyciągu intraty Znawców z nich mógł być ciągnionym, porównanym zostanie z procentem z summy kupna, ile Przedaiący z niéy miał sobie wypłacone, lub też innym sposobem miał w ręku.

§. 256. Gdy się z porachunku takowego okaże, iż Przedaiący zotrzymuiąc procent

zyskałby z stratą dla Kupuiącego, winien będzie przewyżkę onemu powrócić.

O umowach pobocznych,

§. 257. Wszystkie powyższemi przepisami oznaczone prawa i obowiązki Kupuiącego i Przedaiącego, mogą być postanowione inaczéy umowami Stron potocznemi, byleby w przyzwoitéy formie zawartemi.

1) o kupnach warunkowych,

§. 258. Jeżeli kupno zawarte zostało pod warunkiem rozwięzuiącym, toż nie prędzéy dostępuie skutku, aż warunek się nie ziści.

§. 259. Jeżeli Przedaiący wprzód iuż rzecz Kupuiącemu oddał, ten tu w niedostatku inaczéy stanowiącéy umowy, iednak tylko uważa się za Zarządcę cudzéy rzeczy.

§. 260. Jeżeli iednak Kupuiący bez wyraźnéy szczególnéy umowy iuż cenę kupna wypłacił, a kupno nie przychodzi do skutku, tak iż rzecz i cena zostaią zwrócone; wtenczas użytek z tamtéy z procentem z drugiéy wzaiemnie się znoszą.

§. 261. Gdy umówiono zniesienie kupna na pewny oznaczony wypadek, własność rzeczy przez samo iéy oddanie na Kupuiącego przechodzi.

§. 262. I po wydarzonym wypadku dla przeyścia na powrót własności na Przedaiącego, nowego iéy na rzecz iego potrzeba oddania.

§. 263. Warunek dołączony w razie wątpliwym uważa się za rozwięzuiący, gdy Przedaiący przed dopełnieniem tegoż warunku rzecz oddał Kupuiącemu.

§. 264. Jeżeli rzeczy iakie pod pewnemi warunkami zostały przedane i oddane, takowe to warunki stawaią naprzeciw Trzecie-

mu w nabywaniu prawa do nich tak dalece tylko, ile dowodnie o nich miał wiadomość.

§. 265. Jeżeli iednak warunki takowe co do nieruchomości, wpisane zostały do xięgi hypotecznéy, Trzeci nigdy niewiadomością onych zasłonić się nie może.

2) o zastrzeżonéy własności,

§. 266. Gdy Przedaiący na przypadek niewypłacenia mu w umówionym czasie przez Kupuiącego poczekanéy mu ceny kupna lub pewnéy iéy części, zastrzegł sobie własność sprzedanéy i oddanéy rzeczy, umowa takowa ma skutek warunku rozwięzuiącego (§. 261. 262.)

§. 267. Jeżeli iednak Przedaiący w czasie do wypłaty wyznaczonym mnieyszą bez wszelkiego zastrzeżenia przyimuie summę, a niżeli mu wyliczoną być miała, utraca przez to prawo do żądania rzeczy napowrót.

§. 268. Gdy zastrzeżenie własności nastąpiło w umowie, bez wyznaczenia pewnego terminu wypłaty, Przedaiący nieruchomość, nabywa ztąd tylko prawo, do zapisania resztuiącéy summy kupna w xiędze pypotecznéy.

§. 269. Co do rzeczy ruchomych, takowe nieoznaczone zastrzeżenie żadnego nie sprawuie skutku.

§. 270. Do przypadków §. 266. 268. stósuią się przepisy §. 264. 265.

§. 271. Cokolwiek zresztą iest postanowiono o warunkach przy umowach w ogólności, ściąga się również do umów o kupno. (Tyt. 4. §. 99. seq.) Tyt. 5. §. 226. seq.

3) o zastrzeżeniu lepszego kupca,

§. 272. Jeżeli zawarte zostało kupno pod warunkami, iżby toż dopiero wtenczas przyszło do skutku, gdyby w pewnym czasie

lepszy nie znalazł się Kupiec, umowa takowa uważa się za warunek zawieszaiący.

§. 273. Gdy Przedaiący zastrzegł sobie zrzucenie się z umowy na przypadek, gdyby się w pewnym czasie lepszy Kupiec wydarzył, to za warunek rozwięzuiący uważa się.

§. 274. Gdy znaczenie wyrazów, których użyto w umowie, iest wątpliwém; natenczas, ieżeli oddanie rzeczy wyraźnie przyrzeczoném lub dopełnioném zostało, stawa domniemanie za rozwięzuiącym, w przeciwnym zaś razie za zawieszaiącym warunkiem. (§. 263.)

§. 275. Jeżeli w umowie nie oznaczono czasu, aż dokąd zgłoszenie się lepszego Kupca ma mieć mieysce; takowe tylko aż do czasu oddania rzeczy dopuszczoném być może.

§. 276. Jeżeli zaś i oddanie dopełnioném zostało bez wyznaczenia czasu bądź w samém sobie bądź z względu na czyn pewny lub wypadek oznaczonego, w celu przypuszczenia lepszego Kupca, podobna poboczna umowa żadnego nie ma skutku prawnego.

§. 277. Prawo wynikaiące z takowéy pobocznéy umowy w saméy sobie ważnéy (§. 272.) przechodzi również na Dziedziców Przedaiącego.

§. 278. Wierzyciele nawet co do takowego prawa, w iego wstępuią mieysce, ieżeli przed upłynieniem tego czasu pod konkurs podpadł.

§. 279. Zupełnie tylko od zdania i oznaczenia Przedaiącego zawisło, kto ma być za lepszego Kupca uważany.

§. 280. Jeżeli kilku wspólnie rzecz iedną sprzedali, pospolicie ten tylko za lepszego Kupca ma być uważany, którego wszyscy iako takiego uznaią.

§. 281. Gdy kilku Przedaiących, co do wyboru pierwszego lub drugiego Kupca różnego są zdania, sprzeczność takową rozstrzygnąć należy wedle zasad o wspólnéy własności. (Tyt. 17. Oddz. 1.)

§. 282. Ani iednemu z kilku Przedaiących, ani też któremu z kilku Kupuiących, nie wolno popisywać się więcéy podawaniem dla oddalenia pierwszego Kupca.

§. 283. Czynność, z mocy któréy pierwszy Kupuiący Drugiemu ma ustąpić, musi być istotną czynnością kupna, nie zaś innego lub wcale kilkorakiego rodzaiu.

§. 284. Gdy więc na przykład drugi Kupiec nie całkowitą cenę kupna ofiaruie w gotowiźnie, lecz zamiast tego podaie całkiem lub w części zamianę, umowę o wypłatę dożywotnią, zlewek prawa iakiego i t. d., w takowym razie zachodząca umowa poboczna względem lepszego Kupca skutku mieć nie może.

§. 285. Również przez warunki uboczne dla drugiego Kupuiącego umówione, a ocenionemi na pieniądze być nie mogące, pierwszy Kupiec oddalonym być nie może.

§. 286. Jeżeli istotnie lepszy zgłosił się Kupiec, Przedaiący wymienić go Pierwszemu, i warunki przez niego podane dokładnie oznaymić powinien.

§. 287. Pierwszy Kupuiący, przystaiąc na takowe warunki, ma pierwszeństwo do kupna.

§. 288. Jeżeli Przedaiący czy to wymieniaiąc zgłoszenie się lepszego Kupca, czy też podane przez niego warunki, działał podstępnie, utraca zastrzeżone sobie prawo, i Kupuiącemu szkodę i koszta winien wynagrodzić.

§. 289. Gdy w umowie czas wyznaczonym nie został, pierwszy Kupuiący w dni ośm po należytém mu doniesieniu (§. 286.) o lepszym Kupcu, winien się oświadczyć, czyli chce korzystać z prawa pierwszeństwa.

§. 290. Jeżeli kupno z powodu lepszego Kupca się zrywa, pierwszy Kupuiący, ieżeli rzecz iuż mu była oddana, za czas iéy posiadania aż dotąd zaszczyca się wszelkiemi prawy rzetelnego Posiadacza.

§. 291. Wszelakoż i takowy Kupuiący nie może razem używać rzeczy i ceny kupna.

§. 292. Z summy więc ieszcze nie wyliczonéy, podług własnego wyboru, albo procent za ten przeciąg czasu zapłaci, albo porachuie użytki.

§. 293. Stronom iednak wolno, co do opłacania procentu i rachowania się z użytków w razie zerwania umowy, co innego pomiędzy sobą postanowić.

§. 294. Gdy kilka rzeczy razem za iedną summę, lub gdy ogół rzeczy został sprzedanym, zastrzeżenie lepszego Kupca tylko względem wszystkich i ogółu, nie zaś względem poiedyńczych części lub szczegółów mieć może mieysce.

4) o prawie pierwszeństwa lub bliższém do kupna,

§. 295. O prawie pierwszeństwa lub bliższém do kupna postanowiono w swém mieyscu. (Tyt. 20. Oddz. 3.)

5) o odkupie,
a) o cenie odkupnéy.

§. 296. Gdy kupno zostało zawartém z zastrzeżeniem odkupu; w razie wątpliwym stawa domniemanie: że rzecz Przedaiącemu za cenę iemu wypłaconą, zwróconą być winna.

b) o procencie i użytkach,

§. 297. W przypadku wydarzaiącego się odkupu, ieżeli inaczéy nie umówiono, użytki czyli używanie rzeczy sprzedanéy znoszą się z procentem z umówionéy ceny kupna.

c) o pogorszeniach,

§. 298. Odkupuiący musi rzecz przyiąć w stanie takim, w iakim ią znayduie, chcąc użyć swego prawa.

§. 299. Jeżeli iednak dotychczasowy Posiadacz, chociaż tylko z miernego uchybienia lub przez zbycie przynależytości iakiéy lub inwentarza zmnieyszył wartość rzeczy, ubytek takowy Odkupuiącemu musi wynagrodzić.

§. 300. Na odchód lub ubytek takowych szczegółów, wynikaiący tylko z zwyczaynego onychże używania, lub przez przypadek albo lekkie uchybienie Posiadacza zrządzony, tak dalece tylko wzgląd dany będzie, ile Posiadacz był winien i oraz w stanie, zastąpić takowy odchód z przybytków podług zasad zwyczaynego dobrego gospodarstwa.

d) Gdy rzecz całkiem zaginęła,

§. 301. Prawo odkupu upada, gdy rzecz całkiem zaginęła, czyto przez przypadek lub też przez małe albo mierne uchybienie Posiadacza.

§. 302. Jeżeli iednak Posiadacz, czyto namyślnie, czy przez grube uchybienie dał powód do zniszczenia lub upadku rzeczy, natenczas winien prawo do odkupu maiącemu zupełne zadośćczynienie tak co do wynikłéy dla niego szkody iako i utraconego zysku.

§. 303. Wydatki na ulepszenie łożone Odkupuiący Posiadaczowi wedle tych samych zasad zwrócić winien, wedle których Właściciel podobne wydatki rzetelnemu Posiadaczowi wynagrodzić iest obowiązanym. (Tyt. 7. §. 204. seq.) e) O ulepszeniach.

§. 304. Za ulepszenia, które bez pomocy Posiadacza, są skutkiem samego przyrodzenia lub przypadku, żadnego Posiadacz odkupowi podległy wynagrodzenia żądać nie może.

§. 305. Jeżeli iednak Posiadacz bądź to przez własny przemysł i trudy, bądź przez swe u Trzeciego zabiegi i przez dobroczynność z względu na swe zasługi u tegoż Trzeciego uzyskaną, lub też przez swą oszczędność w użytkowaniu mu z innych względów należném, trwałe zrządził polepszenie rzeczy, takowe mu w miarę wartości oneyż wtenczas będącéy, wynagrodzone być winno.

§. 306. Żadna się Posiadaczowi nie należy nagroda za same tylko, choćby nadzwyczayne na utrzymanie rzeczy lub iéy wartości łożone wydatki. f) O wydatkach na utrzymanie.

§. 307. Jeżeli iednak podległy odkupowi Posiadacz dla przywrócenia rzeczy przez nieszczęście uszkodzoney do dawnego stanu, więcéy łożył wydatków, niżeli z dochodów roku tego, w którym nieszczęście się wydarzyło, po wytrąceniu nakładów do gospodarskiego rzeczy użycia, potrzebnych opędzone być mogły; przewyżkę takową Odkupuiący zwrócić iest obowiązanym.

§. 308. Chcąc korzystać z służącego mu prawa odkupu, w niedostatku oddzielnych w téy mierze postanowień, winien wypłacić g) O cenie odkupney.

w gotowiźnie cenę odkupną i inne wypełnić warunki; a same tylko chęci ofiarowanie nie iest wystarczaiącém.

§. 309. Spór, któryby w tym względzie zachodził co do gatunków monety, rozwiązać należy wedle zasad względem zwrotu odebranéy summy pieniężnéy przepisanych (§. 778. seq.)

h) O kosztach odkupu.

§. 310. Opłaty sądowe i inne koszta odkupu, Odkupuiący winien ponosić, ieżeli co innego nie zostało umówioném.

§. 311. Czyli zaś umówione prawo odkupu i naprzeciw Trzeciemu ma mieysce, to wyrozumieć należy podług przepisów §. 264. 265.

i) Jak dalece prawo odkupu odstąpioném być może.

§. 312. Prawo odkupu wbrew woli Posiadacza rzeczy, Trzeciemu odstąpione być nie może.

§. 313. Ktokolwiek zaś nabywa nieruchomość, tém samém dostępuie prawa odkupienia przynależności onéyże pod warunkiem odkupu zbytych.

k) Trwanie prawa odkupu.

§. 314. Gdy do wykonywania prawa odkupu czas pewny umową lub prawem iest ustanowiony, toż z upłynieniem iego upada.

§. 315. Gdy oznaczenie czasu tak iest ułożone, iż z niego nie okazuie się termin pewny, z którym prawo ma ustać: oznaczenie podobne tyle znaczy, iak gdyby utrata prawa do żadnego cale czasu nie była przywiązaną.

§. 316. Jeżeli czas do wykonywania prawa odkupu nie iest wyznaczonym, toż nie przechodzi na Dziedziców Przedaiącego.

§. 317. Jeżeli Przedaiący wyraźnie sobie i swym dzieciom prawo odkupu zastrzegł,

lub gdy z innych względów treść umowy iasno okazuie: iż wykonywanie tegoż prawa w każdym czasie ma mieć mieysce, toż nie gaśnie przez żadne przedawnienie.

§. 318. Gdy prawo takowe podług powyższych przepisów, przechodzi na Dziedziców, nie tylko Dziedzice ustawami, lecz i przez umowy i ostateczne rozporządzenia woli powołani, używać go mogą.

§. 319. O prawie odkupu zastrzeżoném dla Zstępnych lub familii Przedaiącego wszystko to się rozumie, co o zwrocie maiątku familiynego iest postanowioném. (Cz. 2. Tyt. 4. Oddz. 4.)

§. 320. Jeżeli kilku Przedaiących lub kilku Dziedziców wspólne i równe do odkupu maią prawo, takowe za iedną tylko wszystkich zgodą wykonywane być może.

§. 321. Gdy interes lichwiarski iest ukryty pod zastrzeżoném prawem odkupu, kupno staie się nieważném, a czynność iako umowa o zastaw ma być uważaną. *) O pożyczce lub zastawie, ukrytych pod pozorem odkupu.

§. 322. Gdy rzecz dokładnie wyiaśnioną być nie może, Sąd wedle przymiotów Stron i rzeczy iakoby sprzedaney, z względu na to: czyli taż Kupuiącemu przynieść mogła użytek lub nie; wedle czasu między kupnem i odkupem na dłużéy lub krócéy umówionego, i wedle innych w rzeczy zachodzących okoliczności rozpozna, czyli interes był pożyczką lub kupnem.

§. 323. Szczególniéy zaś stawa domniemanie, iż zachodzi pożyczka lichwiarska, gdy cena kupna i odkupu znacznie od siebie są różne.

§. 324. Również i wtenczas, gdy rzecz wydaiącą owoce lub użytki została sprzedaną, i ceny obydwie w stósunku do prawdziwéy wartości rzeczy nader nisko są oznaczone, zarazem też nadzwyczaynie krótki czas do odkupu postanowionym został.

§. 325. Za takowy nadzwyczaynie krótki czas uważą się, gdy co do ruchomości niżéy sześć miesięcy, a co do nieruchomości niżéy trzech lat został wyznaczony.

§. 326. Zresztą, gdy w interesie nie kupno istotne, lecz tylko pożyczka zachodzi, stósunek pomiędzy Stronami rozpoznać należy wedle tych zasad, które ustawami są przepisane na przypadek, gdy zarządzenie rzeczą zastawioną Zastawnikowi oddane zostało. (Tyt. 20. Oddz. 1.)

m) Czyli w wątpliwym razie prawo odkupu służy Kupuiącemu, czyli też Przedaiącemu?

§. 327. Pospolicie prawo odkupu poczytuie się za zastrzeżone na rzecz Przedaiącego.

§. 328. Jeżeli iednak Kupuiący zastrzegł sobie wyraźnie zwrot zakupionéy rzeczy, prawa iego i obowiązki wedle przepisów §. 296. seq. obiętych uważane być winny.

n) O procentach podległych prawu odkupu.

§. 329. Jeżeli w umowie nie postanowiono inaczéy, procenta prawu odkupu ulegaiące, przez tego tylko, który ie winien opłacać, nie zaś przez maiącego prawo do ich pobierania, odkupione być mogą.

§. 330. Gdy iednak obowiązek do ich opłacenia maiący, takowych w ciągu trzech lat po sobie idących nie wypłacił, prawo do ich pobierania maiący iest mocen żądać odkupienia onychże.

o) O prawie odstąpienia od kupna.

§. 331. Jeżeli Kupuiący lub Przedawca zastrzegli sobie prawo odstąpienia w po-

wnym czasie od kupna, ma to być uważane za warunek rozwięzuiący.

§. 332. Jeżeli rzecz iuż oddaną i cena kupna zapłaconą została, umowa podobna wedle zasad o odkupie uważaną być winna.

7) O przedaży na probę.

§. 333. Jeżeli rzecz Kupuiącemu została tylko daną na probę, kupno dopiero w ten czas przychodzi do skutku, gdy Kupuiący czy to wyraźnie, czy milczeniem, okazał swe ukontentowanie z ugodzoney rzeczy.

§. 334. Uważa się za takowe oświadczenie milczące, gdy Kupuiący, obiąwszy iuż rzecz w swe posiadanie, ugodzoną cenę kupna bez dalszego zastrzeżenia wypłacił.

§. 335. Skoro iednak Kupuiący oświadcza, iż mu się rzecz nie podoba; same z siebie ustaią wszelkie prawa i obowiązki z kupna pod warunkiem takowey pobocznéy umowy zawartego, wynikaiące.

§. 336. Jeżeli wyznaczony został dla Kupuiącego czas pewny, w którym oświadczyć się ma względem zotrzymania rzeczy, a oświadczenia takowego do upłynienia terminu nie czyni; iuż od umowy odstępować nie może.

§. 337. Gdy czasu nie wyznaczono, Przedaiący, (stósownie do Tyt. 5. §. 230. seq.) domagać się może, aby go Sąd wyznaczył.

§. 338. Dopóki Kupuiący ieszcze rzecz ma na probę, za takie tylko wypadki odpowiada, które przez grube iego lub mierne uchybienie zrządzone zostały.

§. 339. Kupuiący nie ma prawa do niezwyczaynego użycia rzeczy na probę otrzymaney, a zatém za wszelką ztąd wynikłą szkodę iest w odpowiedzi.

O przedażach sądowych.

§. 340. Ogólne zasady o kupnie, również maią mieysce co do przedaży sądowych.

§. 341. Różności w téy mierze zachodzące, oznaczone są w ordynacyi procesowéy.

§. 342. Szczególniéy przy koniecznych sądowych przedażach, własność, używanie, niebezpieczeństwo i ciężary w moc przyderzenia, przechodzą na Kupuiącego, chociażby tenże nie był odebrał rzeczy tym sposobem nabytéy.

§. 343. Domniemanie za Kupuiącym omyłki kupno niweczącéy w moc §. 58. wynikaiące z niestósowności wartości rzeczy względem umówionéy ceny kupna, nie służy temu, który rzecz zakupił przy sądowéy, czy to koniecznéy, czy dobrowolnéy przedaży.

§. 344. Względem ewikcyi przedaż sądowa konieczna uważa się iako przedaż ryczałtowa. (§. 213.)

§. 345. Przy przedaży sądowéy wypłata ceny kupna, ieżeli inaczéy nie umówiono, zawsze nastąpić powinna w mieyscu uskutecznionego przyderzenia.

§. 346. Przy każdéy sądowéy koniecznéy przedaży, Kupuiący przystać na to musi, iżby w razie niewypłacenia w umówionym czasie ceny kupna, rzecz napowrót została odebraną i na iego koszt i ryzyko na nowo wystawioną na przedaż sądową.

§. 347. Przedaż konieczna sądowa odwołaną być może z powodu zaniedbania istotnych formalności, ustawami przepisanych.

§. 348. Za podobne zaniedbanie istotnych formalności przy subhastacyach uważa się tylko:

1) gdy subhastacya nakazaną została bez poprzedniczéy taxy;
2) gdy ieden z przepisanych ustawami rodzaiów obwieszczenia zupełnie opuszczonym został;
3) gdy Sędzia ostatni termin przedaży, na krótszy, niż ustawami przepisany czas wyznaczył;
4) gdy bez zezwolenia wszystkich Interesentów, nie czekaiąc ostatniego terminu przyderzenie uskuteczniono;
5) gdy przy przybiianiu lub zdeymowaniu obwieszczeń, lub umieszczenia onychże w pismach publicznych, na więcéy czternaście dni w czasie uchybiono;
6) gdy osoba sądowa §. 22. wyłączona, została więcéy daiącym, a przyderzenie nastąpiło bez wyraźnego zezwolenia wspólnego dłużnika i wszystkich wierzycieli.

Dod. §. 15. Chociażby Patent subhastacyiny wcześniéy ieszcze, niż na dni czternaście przed terminem licytacyi był odięty, oddarty lub zginął; takowy niedostatek sam adjudykacyi nie niweczy.

§. 349. Przy koniecznéy aukcyi sądowéy wtenczas tylko zachodzi niedostatek istotnéy formalności:

1) gdy termin aukcyi wcale nie był publicznie ogłoszonym;
2) gdy rzecz bez wyraźnego zezwolenia

wszystkich Interesentów przyderzoną została Kommissarzowi aukcyinemu lub przywołuiącemu Woźnemu; (§. 21.)

3) gdy rzeczy sprzedano przez aukcyą, które podług ustaw subhastowane być winny.

§. 350. Wszelakoż i dla takowych istotnych uchybień, Przedaiący tylko, lub ten, co iaki na prawie zasadzony ma w sprawie interes, nigdy zaś Kupuiący może nastawać o uchylenie przyderzenia.

§. 351. Wniosek o to w ciągu roku i dnia po nastąpioném przyderzeniu, pod upadkiem prawa podany być winien do Władzy przełożoney Sądu, w którym przyderzenie nastąpiło.

§. 352. Co do rzeczy, które przez aukcyą tylko wolno sprzedawać, odwołanie takowe musi nastąpić w ciągu sześciu tygodni po przyderzeniu.

§. 353. Jeżeli przyderzenie zostanie uchyloném, Kupuiącemu zwrócone być muszą zapłacone przez niego pieniądze, i tenże tak co do polepszeń i pogorszeń, ale też co do wydatków na utrzymanie i co do użytków uważany będzie iako rzetelny posiadacz.

§. 354. Co do opłaty procentu z niewypłaconey ieszcze ceny kupna, przepis §. 292. ma mieysce.

§. 355. Sędzia, który dopuścił się uchybienia, zostaie Interesentom w odpowiedzi za stratę i koszta.

§. 356. Trzeci, który rzecz od Więcéydaiącego nabył, wtenczas tylko napastowanym być może, gdy przekonanym zostanie,

iż w czasie nabywania rzeczy miał wiadomość o nastąpioném uchybieniu.

§. 357. Z powodu uchybienia innych formalności, po raz nastąpioném przyderzeniu, uchylenie onegoż ani z iednéy, ani z drugiéy strony nie ma mieysca.

§. 358. Owszem Sędzia za uchybienie, któregoby się był w téy mierze dopuścił, przyzwoicie zostanie ukaranym, i Interesentom w odpowiedzi, za wszelką ztąd dowodnie wynikłą szkodę.

§. 359. Gdy nastąpi doniesienie o dostatecznem uchybieniu przed przyderzeniem; toż kosztem tego, który iest iego przyczyną, uprzątnione być winno.

§. 360. Przy sądowych dobrowolnych przedażach, prawa i obowiązki Interesentów pomiędzy sobą rozpoznawane być maią wedle postanowień pomiędzy nimi zawartych.

§. 361. Przy takowych to subhastacyach wyrok przysądzaiący zastępuie mieysce kontraktu.

§. 362. Zresztą co do uchylenia przybicia, rownież przepisy ustawami względem prywatnego kupna wydane, zastósowane być maią.

ODDZIAŁ DRUGI.

O zamianie.

§. 363. Zamiana iest umową, przez którą strona iedna obowięzuie się drugiéy oddać własność rzeczy iakiéy, za odstąpieniem sobie innéy.

§. 364. Przy zamianie strona każda co do rzeczy, którą daie, za Przedaiącego,

względem tey, którą za tamtę dostaie, za Kupuiącego, uważa się.

§. 365. Pod takiemiż okolicznościami, gdzie Kupuiący z powodu niestósowności między wartością rzeczy i wypłaconą za nię ceną kupna, zrzucić się może z kupna; każda z stron przy zamianie równe ma prawo, z powodu podobnéy niestósowności między rzeczą nabytą i za nię nawzaiem daną.

§. 366. W razie takowym wartość obu rzeczy nawzaiem zamienionych, wynalezioną być musi przez przysięgłych znawców.

§. 367. Gdy cudze rzeczy zamienione zostały, przepisy §. 154. seq. również maią mieysce.

§. 368. Wszelakoż daiący rzecz cudzą, ieżeli w ogólności winien ewikcyą temu, który ią odebrał, a tym sposobem zupełnie ią utraca, zwrócić musi rzecz za tamtę nabytą.

§. 369. Jeżeli iednak dawca rzeczy cudzéy dopuścił się podstępu; strona druga ma wybor, albo odebrać napowrót rzecz swą zamienioną, albo żądać od dawcy wynagrodzenia szkody i utraconego zysku, z powodu utracenia rzeczy w zamian wziętéy, wynikłych.

§. 370. Jeżeli strona część tylko rzeczy zamienionéy przez poszukiwanie trzeciego utraciła, po ocenieniu obu zamienionych rzeczy, wartość części odiętéy stósunkowo oznaczoną być winna.

§. 371. W wszelkich przypadkach, gdzie z powodu zerwanego kupna użytki rzeczy z ceną kupna się znoszą, toż samo ma miey-

sce co do użytków z rzeczy nawzaiem zamienionych.

§. 372. W przypadkach tych, gdzie Kupuiący z powodu, iż ktoś Trzeci zamyśla poszukiwać prawa swego na rzeczy kupionéy, mocen iest wstrzymać wypłatę ceny kupna i takową złożyć do Sądu; Zamieniaiący w przypadku podobnego poszukiwania na rzeczy przez zamianę nabytéy, ma prawo złożyć i oddać rzecz nawzaiem zamienioną do zachowania i pod zarządzenie sądowe.

§. 373. W przypadku zamiany pieniędzy za pieniądze, przepisy o wypłatach maią mieysce.

§. 374. Medale i monety dla rzadkości swéy szukane, i w tym względzie nie uważaią się za pieniądze.

§. 375. Przy kupnie lub zamianie podobnych monet, zarzut uszkodzenia nad lub niżéy połowy, nigdy uczynionym być niemoże.

ODDZIAŁ TRZECI.

O zlewku praw.

Oznaczenie i zasady.

§. 376. Zlewek praw dzieie się przez umowę, którą kto obowięzuie się drugiemu odstąpić własność swego prawa, za oznaczoném wynagrodzeniem.

§. 377. Czyn, przez który prawo odstąpić się maiące na drugiego rzeczywiście przelane zostaie, zowie się cessyą.

§. 378. Gdy prawo się zlewa bez wynagrodzenia, czyn za darowiznę się uważa. (Oddz. 9.)

§. 379. Co z prawa wypada, gdy kto odstępuie części swego prawa, dla zabezpieczenia sobie reszty, wyrozumieć to należy podług nauki o ugodach. (Tyt. 16. Oddz. 8.)

§. 380. Same tylko przekazanie wierzytelności, nie poczytuie się ieszcze za odstąpienie onéyże (Tyt. 16. Oddz. 5.)

§. 381. Przy właściwym zlewku, w miarę ile zań dane były pieniądze lub inna rzecz iaka lub prawo, przepisy o kupnie lub zamianie maią mieysce.

Co ustąpioném być może.

§. 382. Wszelkie prawa nieprzywiązane do osoby posiadacza, mogą być zlane na innych.

§. 383. Również iest pozwolonym zlewek spraw w sporze prawnym będących.

§. 384. Zlewek sprawy podobnéy żadnéy nie sprawuie odmiany ani co do właściwości Sądu, ani co do położenia samego procesu.

§. 385. Osoby Sądowe i Kommissarze Sprawiedliwości nie mogą nabywać praw spornych, których roztrząśnienie czy to w pierwszéy, czy w któréy z następnych instancyi należałoby do Sądu, przy którym są ustanowieni.

Dod. §. 16. I Aktuaryuszowie tegoż Sądu w tym względzie należą do osób sądowych.

§. 386. Spornemi zowią się tu wszelkie prawa, które w czasie zlewku onychże przez Zobowiązanego całkiem lub w części niebyły przyznane.

§. 387. Jeżeli przecież osoby takowe (§. 385.) wdały się w podobne czynności;

zlewki takowe są nieważne i Prawnabywca tak Ustępuiącemu iako i Dłużnikowi winien wynagrodzenie, prócz tego też zostaie Rządowi odpowiedzialnym podług ustaw kryminalnych.

Dod. §. 17. Zezwolenie Przełożonego, znosi tylko karę dla Prawnabywcy, lecz nie uwłacza interesowi prywatnemu Dłużnika.

§. 388. Skargi iniuryine nigdy innym ustępowane być nie mogą.

§. 389. Zlewek iednak prawa o wynagrodzenie iest dozwolonym, skoro to tu na pieniądze ocenioném być może.

§. 390. Zawisło iedynie od układu Stron, co ma być zapłaconém lub daném za ustąpienie prawa. O walucie przy cessyach.

§. 391. Dłużnik więc nie może się naprzeciw Prawnabywcy tém zastawiać, iż wierzytelność za tańszą nabył cenę.

§. 392. Każdy iednak podstęp przy takowéy czynności wydarzony, fiskalnie dochodzony i podług ustaw kryminalnych ukarany być ma.

§. 393. W skutek oświadczenia Zlewaiącego, iż drugi ustąpionego mu prawa odtąd ma używać iako swéy własności, i przez przyięcie takowego oświadczenia, własność prawa przechodzi na nowego Nabywcę. Forma.

§. 394. Zlewek wierzytelności, względem któréy znayduią się piśmienne dowody bez względu na summę zawsze na piśmie zeznanym być musi.

§. 395. Dłużnik takiemu tylko Prawonabywcy bezpiecznie płacić może, który ma w ręku dowód wierzytelności i piśmienny na iego osobę zeznany zlewek.

§. 396. Po dopełnieniu wypłaty musi dać sobie oddać dokument, lub, gdy upłata tylko była cząstkowa, na nim takową zapisać.

§. 397. Jeżeli Dłużnik takowych (§. 395. 396.) zaniedbał przepisów; nie może trzeciemu rzetelnemu Posiadaczowi wierzytelności zarzucać uskutecznioną zapłatę.

§. 398. Lecz naprzeciw Zlewaiącemu zapłata iest ważną, gdy zlewek przez niego na rzecz Odbieraiącego istotnie nastąpiony i w inny sposób udowodnionym być może.

§. 399. W razie ustąpienia iedney z kilku wierzytelności iednym dokumentem obiętych, wierzytelny onegoż odpis sporządzony, na tymże zlewek zapisany, na głównym zaś dokumencie wyrażono być musi, która z wierzytelności nim obiętych ustąpioną została.

§. 400. O zlewkach wierzytelności w xiędze hypotecznéy zapisanych, niemniéy wexli lub assygnacyi pomiędzy Kupcami, potrzebne przepisy są dane w swém mieyscu. (Tyt. 20. Oddz. 1. Cz. 2. Tyt. 8. Oddz. 8. 9.)

§. 401. Co do pism na każdego Okaziciela wystawionych, zlewek w celu przeniesienia własności nie iest potrzebnym.

Skutki zlewku pomiędzy Prawanabywcą i Dłużnikiem.

§. 402. W skutek zlewku nowy Nabywca wstępuie w wszelkie ustąpione prawa i z niémi połączone obowiązki Cedenta.

§. 403. Szczególne też prerogatywy, ustąpionéy wierzytelności z iéy przyrodzenia i przymiotu nadane, bez wyraźnego nawet zlewku na nowego przechodzą Nabywcę.

§. 404. Również prerogatywy, które są przywiązane do wierzytelności z względu na osobę pierwszego iéy Posiadacza, lecz nie same

same tylko prawa osobiste, które, iako to przywiléy Skarbu publicznego co do właściwości Sądu i wolności od opłat sądowych, li tylko z powodu ustąpionéy wierzytelności używane być mogły przez przeszłego Posiadacza.

§. 405. Prawanabywca prerogatyw swych osobistych ani naprzeciw Dłużnikowi, ani naprzeciw innym Wierzycielom używać nie może.

§. 406. Dla tego też Skarbowi publicznemu, kościołom, instytutom miłosiernym i innym pierwszeństwo maiącym moralnym osobom, nabywaiącym wierzytelności od innych osób prywatnych, nie należą się względem nich prerogatywy te, które ustawy przywięzuią do wierzytelności i praw onymże samym pierwiastkowie należnych.

§. 407. Dłużnik ustąpionéy summy wszelkiemi zarzutami i wzaiemnemi pretensyami, któremiby naprzeciw Cedentowi mógł się zastawiać, i naprzeciw Prawanabywcy popisywać się może.

§. 408. W ogólności zobowiązanie się Dłużnika nie może stawać się cięższém przez ustąpienie prawa innemu.

§. 409. Dla tego też do ważności zlewku zezwolenie Dłużnika nie iest potrzebném.

§. 410. Jeżeli Dłużnik z powodu szczególnieyszych okoliczności ma powód do obawy: iżby swych zarzutów i wzaiemnych do Cedenta pretensyi nie mógł użyć naprzeciw Prawanabywcy; mocen iest z powodu onychże żądać zaręczenia z strony Cedenta.

§. 411. Różnica stanu, wyznania i spo-

sobu życia Prawanabywcy nie poczytuie się za niebezpieczną dla Dłużnika.

§. 412. Jeżeli Dłużnik w prawnie ważny sposób przyznał raz Prawanabywcę za Wierzyciela swego, względem wierzytelności, tak co do iakości iako i co do ilości oznaczoney, iuż mocen nie iest popisywać się naprzeciw niemu zarzutami i wzaiemnemi pretensyami, któreby mógł mieć naprzeciw Cedentowi. (Tyt. 5. §. 37. 38. 185. 192.)

§. 413. Dopóki cessya Dłużnikowi należycie oznaymioną nie została, czynności wszelkie pomiędzy nim i Cedentem zdziałane, względem Dłużnika są ważne.

§. 414. Wszelkie uwiadomienie czy to przez Cedenta czy przez Sąd wydane, iest obowięzuiącém dla Dłużnika, iżby się tenże iuż daléy z Cedentem nie wdawał względem ustąpioney wierzytelności.

§. 415. Jeżeli uwiadomienie następuie przez Prawanabywcę, tenże rzetelność twierdzenia swoiego albo pokazaniem dokumentu ustąpionego i należycie zapisanego, albo w inny sposób w przeciągu trzech dni uzasadnić powinien. (§. 394. seq.)

§. 416. Jeżeli czas takowy upłynie, a pierwiastkowy Posiadacz wierzytelności zaprzecza prawdziwość mniemanego zlewku, Dłużnik będzie mocen z tym tu ważne czynności względem wierzytelności przedsiębrać.

§. 417. Wszelkie iednak czynności pomiędzy Cedentem i Dłużnikiem po iuż nastąpionym zlewku zdziałane są nieważne, gdy się okazuie dowodnie: iż Dłużnik wiedział o zlewku, i tylko dla ziednania sobie korzy-

ści z szkodą Prawanabywcy w takowe wdał się czynności.

§. 418. Gdy zlewek został zeznany pod warunkiem zawieszaiącym lub rozwięzuiącym i Dłużnika o tém należycie uwiadomiono, tenże przed zupełném załatwieniem rzeczy ani z Cedentem ani z Prawanabywcą, ważnych czynności iednostronnie przedsiębrać nie może.

§. 419. Jeżeli Dłużnik przed załatwieniem rzeczy chce się uiścić z zapłaty, albo gdy o to z powodu upłynionego terminu przez iedną lub drugą Stronę zostanie wezwanym, wypłata kosztem Cedenta do Depozytu sądowego uskutecznioną być winna.

pomiędzy Cedentem i Prawonabywcą, co do rzetelności,

§. 420. Zlewaiący winien odpowiadać Prawonabywcy za rzetelność i prawną ważność ustąpionéy wierzytelności.

§. 421. Gdy wierzytelność wyraźnie iako wątpliwa ustąpioną lub Zlewaiący od ewikcyi wyraźnie został uwolnionym, ten tu wtenczas tylko zostaie w odpowiedzi, gdy wiadome mu prawdziwe położenie rzeczy przed Prawanabywcą zataił, lub w inny sposób podstępu się dopuścił.

§. 422. Zlewaiący, który wierzytelność widocznie nierzetelną mimo swéy lepszéy wiadomości, iako wątpliwą tylko podał, poczytuie się za Oszusta.

§. 423. Zlewaiący, który winien zastąpić rzetelność ustąpionéy wierzytelności, w przypadku wykazanéy nierzetelności onéyże, wszelkie straty i koszta Prawanabywcy wynagrodzić iest obowiązanym.

§. 424. Jeżeli działał podstępnie, naten-

czas Prawanabywcy musi wynagrodzić wszelką szkodę.

§. 425. Obowiązek iednak takowy nigdy nie ma być rozciągniony do téy summy, o którą wierzytelność ustąpiona przenosi ilość, którą Prawonabywca dał za nią, i którą to przy czynności téy chciał Prawanabywca rarobić.

§. 426. Prawanabywca, któremu zaprzeczoną zostanie rzetelność i prawna ważność nabytéy przez niego wierzytelności, względem przypozwania Zlewaiącego do ewikcyi wszystko to musi zachować, co względem Kupuiącego, gdy kto poszukuie na nim rzeczy zakupionéy, iest przepisaném. (§. 143. seq.)

co do pewności. §. 427. Gdy wierzytelność zapisana w xiędze hypotecznéy ustąpioną została, Cedent za pewność iéy wtenczas tylko odpowiada, gdy obowiązek takowy wyraźnie przyiął na siebie.

§. 428. Co zachować należy względem zlewania (indossowania) wexli, i assygnacyi kupieckich, iest postanowiono w swém mieyscu. (Cz. 2. Tyt. 8. Oddz. 8. 9.)

§. 429. I co do innych wierzytelności ustąpionych, Cedent za pewność nie odpowiada, skoro Prawonabywca takowe za summę niższą, iak ilość wierzytelności wynosi, nabył i nie zastrzegł sobie wyraźnie ewikcyi.

§. 430. Prócz tych przypadków (§. 427. 428. 429.) Ustępuiący odpowiada i za pewność ustąpionéy wierzytelności, ieżeli od odpowiedzialności takowéy wyraźnie uwolnionym lub wierzytelność iako wątpliwa pod względem pewności ustąpioną nie została.

§. 431. W tych nawet przypadkach, gdy wedle zasad powyższych Ustępuiący iest w odpowiedzi za pewność, zmiany wszelkie po nastąpionym zlewku, bez iego przyłożenia się wynikaiące dotykaią Prawanabywcę, iako Właściciela.

§. 432. Również strata zrządzona przez własne choćby tylko małe uchybienie Prawanabywcy, w każdym razie spada na niego.

§. 433. Niemniéy przypadki przeszkadzaiące ściągnieniu wierzytelności, dotykaią Prawanabywcę.

§. 434. Jeżeli Prawanabywca po upłynionym czasie wypłaty zaraz nie ściągnął wierzytelności, lub też Dłużnikowi bez wyraźnego zezwolenia Cedenta dobrowolnie poczekał, utraca przez to regres do niego.

§. 435. Wierzytelności wypłacalne tylko za poprzedniczém wypowiedzeniem, Prawanabywca pod upadkiem swego prawa w ciągu trzech miesięcy po nastąpionym zlewku sądownie wypowiedzieć iest obowiązanym.

§. 436. Jeżeli Dłużnik aż do dnia wypłaty lub upłynienia czasu wypowiedzenia, podpadł pod konkurs; uważa się, iakoby wierzytelność, gdy w konkursie wyidzie na próżno, iuż w czasie zlewku była niepewną.

§. 437. Ustępuiący więc, ieżeli podług powyższych zasad nie iest w ogólności wolnym od odpowiedzialności za bezpieczeństwo, ubytek takowy musi zastąpić.

§. 438. Prócz tego Prawanabywca i przy popieraniu exekucyi, za małe uchybienie sam odpowiada.

§. 439. Jeżeli iednak doniósł Ustępuią-

cemu o nieuskutecznioney wypłacie, odtąd iuż tylko odpowiada za mierne uchybienie.

§. 440. Gdy ustąpiona wierzytelność z powodu niepewności całkiem lub w części upada, a Ustępuiący wedle zasad powyższych zostaie w obowiązku ewikcyi, Prawanabywcę tak za to, co ten mu zapłacił lub dał, niemniey za szkody i koszta musi wynagrodzić.

§ 441. Jeżeli iednak Ustępuiący przy podaniu pewności dopuścił się podstępu, przepis §. 424. 425. ma mieysce.

O zlewkach koniecznych.

§. 442. W wszystkich przypadkach, gdy kto w skutek wypłaty za lub w mieyscu drugiego uskutecznioney, z mocy ustaw wstępuie w prawa zaspokoionego Wierzyciela, mocen iest żądać od niego, aby mu praw swych do Dłużnika odstąpił.

§. 443. W razie gdyby zaspokoiony Wierzyciel upornie miał się wzbraniać od tego, Sędzia na wniosek płacącego środkami przymusowemi do wystawienia cessyi znaglić go musi.

§. 444. W takowym iednak przypadku Ustępuiący ani za rzetelność, ani za bezpieczeństwo wierzytelności nie odpowiada, ieżeli przy czynności nie dopuścił się podstępu.

ODDZIAŁ CZWARTY.

O kupnie dziedzictwa.

Jakie dziedzictwa sprzedawane być mogą.

§. 445. Dziedzictwo tylko rzeczywiście na kogo spadłe i wolne sprzedawaném lub ważnie odstąpioném drugiemu być może.

§. 446. Sprzedaż oznaczonego lub nieoznaczonego dziedzictwa, które dopiero ma spadać na Przedaiącego, iest żadną.

§. 447. Wtenczas tylko zachodzi istotne kupno dziedzictwa, gdy same prawo dziedziczenia lub część iego została sprzedaną.

§. 448. Czynność, przez którą oznaczony tylko zbiór rzeczy spadkowych zostaie sprzedanym, uważaną być musi, wedle przepisów ustaw o sprzedaży ogółu rzeczy.

§. 449. Toż samo ma mieysce, gdy spadek sprzedanym tylko został podług spisanego inwentarza onegoż.

§. 450. Chybaby z reszty osnowy kontraktu okazywało się, iż odwołanie się do inwentarza nastąpiło tylko dla bliższego oznaczenia i opisania przedmiotu.

Kto iest zdolny nabywać lub sprzedawać dziedzictwa.

§. 451. Ktokolwiek sam nie iest zdolen nabywać lub przyimować dziedzictwo, ten, ani go od zdolnéy nawet osoby kupować, ani podobnéy osobie sprzedawać nie może.

§. 452. Zdolność Dziedzica do sprzedania uważa się podług czasu spadku dziedzictwa.

§. 453. Ani ten, któremu spadłe nań dziedzictwo z powodu, iż onego iest niegodnym, znowu zostaie odięte, nie może onego ważnie sprzedawać.

Co się zawiera i niezawiera w kupnie dziedzictwa.

§. 454. W skutek istotnego kupna dziedzictwa, Kupuiący wstępuie w wszelkie prawa i obowiązki Dziedzica.

§. 455. Żadna nawet przez to nie dzieie się zmiana w prawach i obowiązkach Dziedzica względem osoby Spadkodawcy i rzeczy do spadku należących, ieżeli w téy mierze co innego postanowioném nie zostało.

§. 456. Uważa się więc tak, iakoby pozostałość nie na Przedaiącego, lecz zaraz była spadła na Kupuiącego.

§. 457. Wszystko, cokolwiek by się należało dziedzicowi w skutek iego prawa dziedziczenia, przypada Kupuiącemu prawo dziedzictwa.

§. 458. Przyszłe nawet nabycia przybywaiące Dziedzicowi w skutek zbytego prawa dziedzictwa, przez wystąpienie iakowych Współdziedziców lub legataryuszów, przechodzą na Kupuiącego.

§. 459. Przeciwnie zaś prawa, które w moc substytucyi pupillarnéy lub fideikommissalnéy służy Przedaiącemu do części pozostałości, iuż na innego spadłéy, nie są obięte przedażą dziedzictwa.

§. 460. Toż samo rozumie się o zapisach, które dla iednego z Dziedziców przed drugimi uczynione, lub co mu darowizną na przypadek śmierci zapisane zostało.

§. 461. Również rzeczy i prawa, które nie od Spadkodawcy, lecz tylko przez niego i przez zeyście iego przychodzą do Przedaiącego, w razie wątpliwym nie uważaią się za sprzedane.

Stósunki względem Legataryuszów, Wierzycieli i Dłużników.

§. 462. Prawo Wierzycieli spadkowych i Legataryuszów żadnéy nie doznaie zmiany przez przedaż dziedzictwa.

§. 463. Do ich iest zostawiono wyboru, poszukiwać zaspokoienia swego na Kupuiącym dziedzictwo, lub na samym Dziedzicu.

§. 464. Chociażby nayprzód patrzeli Kupuiącego, wolno im wszelakoż udać się znowu do Przedaiącego Dziedzica.

§. 465. Jeżeli iednak tego użyć chcą prawa, winni ie zastrzedz sobie wyraźnie zaraz przy zaskarzeniu Kupuiącego, i o zastrzeżeniu takowém sądownie Przedaiącemu donieść.

§. 466. Gdy Wierzyciele i Legataryusze trzymaią się Przedawcy dziedzictwa, Kupuiący onegoż z wszech względów zastąpić iest obowiązanym.

§. 467. Co do przypozwania Kupuiącego w celu zastąpienia takowego, wszystko to ma mieysce, co iest przepisane o dopełnieniu ewikcyi dla Kupuiącego, gdy takową od Przedaiącego może zażądać. (§. 143. seq.)

§. 468. Czynności osobiste, na pieniądze ocenionemi być niemogące, ani Kupuiący przeiąć ani wynagrodzić za nie Przedawcę obowiązanym nie iest.

§. 469. Jeżeli Dziedzic z powodu spóźnionéy przez Kupuiącego wypłaty doznał straty, ten tu wynagrodzić ią winien.

§. 470. Do ciężarów pozostałości z mocy umowy przez Kupuiącego przyiętych należą również wydatki na pogrzeb Spadkodawcy, ile takowe przez Dziedzica zaspokoione nie zostały.

§. 471. Stósunki wzaiemne Kupuiącego dziedzictwo względem Dłużników spadku, rozpoznane być winny wedle zasad ustanowionych co do zlewków.

§. 472. Dłużnik spadku, który Kupuiącego wyraźnie za Wierzyciela swego nie uznał, nie tylko wzaiemne swe wierzytelności do Spadkodawcy maiące, ale też i te które mu się od Dziedzica należą, wnosić iest mocen.

Forma. §. 473. Wszelkie kupna dziedzictwa, na przyszłość sądownie pod karą nieważności zawarte być muszą.

Skutki kupna dziedzictwa. §. 474. Gdy kupno tym sposobem zostało zawarte, własność i niebezpieczeństwo spadku na Kupuiącego przechodzi.

§. 475. Jak dalece iednak potrzeba wytycznego oddania rzeczy tym końcem, aby Kupuiący nabył posiadania rzeczy spadkowych, Przedaiący takowe dopełnić iest obowiązanym.

§. 476. Przedaiący winien Kupuiącemu wydać pozostałość w stanie takim, w iakim taż rzeczywiście mu się dostała.

§. 477. Za szczególne iednak rzeczy, które od czasu śmierci Spadkodawcy aż do zawarcia kupna, podług zwyczaynego biegu przyrodzenia lub obrotu interesów od spadku odłączone zostały, Przedaiący Kupuiącemu nie iest w odpowiedzi.

§. 478. Przeciwnie zaś Kupuiący dostaie wszystko, co i po śmierci Spadkodawcy przybyło do pozostałości.

§. 479. Dokumenta i papiery również i malowania familiyne, które dla Kupuiącego nie maią znakomitéy wartości lub użytku, w wątpliwym razie nie uważaią się zarazem z spadkiem przedane.

§. 480. Jeżeli Przedaiący przed zawarciem umowy wypłacił długi Spadkodawcy lub zaspokoił zapisy, a przy kupnie nic sobie w téy mierze nie zastrzegł: żadnego za to od Kupuiącego wynagrodzenia żądać nie może.

§. 481. Toż samo rozumie się o wydatkach, które Przedaiący aż do zawarcia ku-

pna łożył na utrzymanie i polepszenie pozostałości.

§. 482. Co do użytków zaś i należnych z nich ciężarów, Przedaiący dziedzictwo, aż do czasu zawarcia umowy, uważa się za rzetelnego Posiadacza.

§. 483. Od czasu zawartego kupna użytki wszelkie i ciężary na Kupuiącego przechodzą.

§. 484. Przedaiący winien tylko odpowiadać za same prawo dziedziczenia, nie zaś za szczegoły i prawa spadkiem obięte. Ewikcya.

§. 485. I owszem w tym względzie kupno dziedzictwa uważa się w rowni z kupnem ryczałtowém.

§. 486. Kupuiący także, z powodu niestosowności ceny, z kupna zrzucić się nie może.

§. 487. Jeżeli Przedaiący całe żadnego prawa dziedziczenia Kupuiącemu zapewnić nie może, winien zwrócić wypłaconą mu cenę kupna. Gdy prawo dziedziczenia całe zastąpionem być nie może.

§. 488. Toż samo ma mieysce, gdy Przedaiący zbył wprawdzie Kupuiącemu istotne prawo dziedzictwa lecz obciążone substytucyą lub fideikommissem, a o obciążeniu takowém zamilczał.

§. 489. Przedaiący w tym razie nie tylko Kupuiącemu zwrócić musi cenę kupna, lecz odpowiada także w miarę uchybienia, którego się przy zawarciu umowy dopuścił, za stratę, z nieważności oneyże wynikłą.

§. 490. Wszelakoż Kupuiący pod pozorem utraconego zysku nie może nigdy żądać tego, co spadek wartował nad wypłaconą przez niego cenę kupna.

§. 491. Względem tego, co Dziedzice spadek odbieraiący winni wynagrodzić Nabywcy dziedzictwa, niemniéy co do użytków spadku i procentu wypłaconéy zań ceny kupna, przepisy §. 154. aż do 162. maią mieysce.

Gdy więcéy się znayduie Współdziedziców,

§. 492. Gdy się znaydą niewiadomi dotąd uczestnicy sprzedanego prawa dziedzictwa, od Kupuiącego zawisło, odstąpić od kontraktu.

§. 493. Jeżeli tego żąda, przepisy §. 487. seq. zastosowane być winny.

§. 494. Gdy chce zostać przy kontrakcie; umowiona cena kupna zniżoną być musi w miarę ubywaiącéy Kupuiącemu części dziedzictwa.

Przy spadkach warunkowych,

§. 495. Jeżeli pozostałość pod warunkiem tylko spadła na Przedaiącego, a o tém przy zawarciu umowy obydwom nie było wiadomo, umowa cała iest nieważną.

§. 496. Jeżeli iednak Przedaiący o wiadomym mu warunku przed Kupuiącym zamilczał, ten tu iest mocen zrzucić się z kontraktu.

§. 497. W tym razie przepisy §. 487. seq. maią mieysce.

§. 498. Jeżeli iednak warunek zawieszaiący, do którego przywiązano spadek dziedzictwa, iest taki, iż dopełnienie go zawisło od Przedaiącego, wolno mu będzie bezzwłocznem go dopełnieniem przeszkodę takową uprzątnąć i umowę w swéy utrzymać mocy.

§. 499. I Kupuiący, ieżeli mu idzie o utrzymanie kontraktu, przytrzymać do takowego dopełnienia może Przedaiącego za pomocą prawnych środków przymusu.

§. 500. Jeżeli warunek iest rozwięzuiącym i taki, iż zostaie w mocy Przedaiącego sprawić, iżby takowy się nie wydarzył, i ieżeli to stać się może natychmiast, i w tym przypadku przepisy §. 498. 499. maią mieysce.

§. 501. Gdy Przedaiący nie zdoła natychmiast uskutecznić tego, czego potrzeba w celu zaradzenia wydarzeniu warunku rozwięzuiącego, a Kupuiący wszelako chce się utrzymać przy kontrakcie, ten tu mocen iest żądać, aby mu Przedaiący postawił bezpieczeństwo za to wszystko, czego dopełnić z iego strony potrzeba, gdyby prawo dziedziczenia przez wydarzenie się warunku utraconém zostało.

§. 502. Jeżeli warunek tego iest rodzaiu, iż tenże przez samego Kupuiącego dopełnionym być może, od niego zawisło onemu się poddać i żądać od Przedaiącego wynagrodzenia za uszczerbek ztąd dla niego wynikaiący.

Co do innych przeszkód naprzeciw prawu dziedziczenia stawaiących.

§. 503. Gdy inne prawne przeszkody wstrzymuią lub utrudniaią same prawo dziedziczenia, wykonywanie tegoż prawa, lub obięcie w posiadanie i używanie niektórych szczegołów spadku; Kupuiący żadnego za to wynagrodzenia żądać nie może, ieżeli go dla siebie wyraźnie nie zastrzegł.

§. 504. Może iednak żądać wynagrodzenia, gdy przeszkody lub trudności zrządzone zostały przez własne wielkie lub mierne uchybienie Przedawcy.

Gdy Spadkodawca iest ieszcze przy życiu.

§. 505. Gdy się po zawarciu kupna okaże, iż mniemany Spadkodawca wowczas ieszcze zostawał przy życiu, czynność zostaie nieważną, chociażby wkrótce potém śmierć iego była nastąpiła.

§. 506. Jeżeli który z Kontrahentów wiadomość miał o tém, iż mniemany Spadkodawca żyie ieszcze, drugiemu wszelkie straty i koszta przez nieważną umowę zrządzone wynagrodzić iest obowiązany.

O opłacie spadkowéy przy kupnie dziedzictwa.

§. 507. Gdy pozostałość podlegaiąca opłacie spadkowéy została sprzedaną, a nie ona sama, lecz cena kupna za nią za granicę wyprowadzoną zostaie, opłata od téy tu tylko uskutecznioną być winna.

§. 508. Jeżeli zaś sama pozostałość wyprowadzoną być ma, ten któremu się opłata spadkowa należy, mocen iest żądać przedstawienia mu dokładnego spisu szczegołów opłacie podlegaiących a wyprowadzonemi być maiących, oraz i ocenienia onychże sądowego.

§. 509. Gdy wprzypadkach, gdzie opłata z ceny kupna się należy, wynika pozorne podeyrzenie, iż cena kupna niżéy, niżeli umowiona, na szkodę prawo do pobierania opłaty maiącego podaną została; ten tu iest mocen żądać, aby Kupuiący i Przedaiący podanie swe przysięgą ztwierdzili.

§. 510. Zresztą prawo do pobierania opłaty maiący, w téy mierze szczególniéy Kupuiącego iako Posiadacza dziedzictwa iest mocen się trzymać.

ODDZIAŁ PIĄTY.

O umowie tandetnéy.

§. 511. Gdy kto rzecz swoią oddaie drugiemu za oznaczoną cenę z warunkiem, iżby w ciągu pewnego czasu albo rzecz zwrócił

lub cenę oznaczoną wypłacił, zowie się to umową tandetną.

§. 512. Umowa podobna zawartą być tylko może względem rzeczy ruchomych.

§. 513. Z upłynieniem oznaczonego czasu własność rzeczy na Odbieraiącego przechodzi.

§. 514. W tym przeciągu czasu, Daiący napowrot iéy żądać nie może.

§. 515. Jeżeli iednak Odbieraiący z upłynieniem czasu oznaczonéy ceny nie wypłaca, Daiący mocen iest rzecz napowrót odebrać, ieżeli taż ieszcze nie sprzedaną znayduie się u Odbieraiącego.

§. 516. Aż do upłynienia terminu szkoda i strata spada na Daiącego, ieżeli taż wynikła bez wielkiego lub miernego uchybienia Odbieraiącego.

§. 517. Przeciwnie zaś Odbieraiący chcąc zwrócić rzecz przed czasem lub w czasie oznaczonym, wszystko, co do niéy w tym czasie z biegu przyrodzenia przybyło, razem oddać musi.

§. 518. Wszelką szkodę i stratę, chociażby przez mierne tylko uchybienie iego zrządzoną, winien wynagrodzić.

§. 519. Lecz należą mu się także za czas posiadania wszelkie użytki i korzyści, które rzecz prócz tego co przyrodzenie wydało, przynieść może, ieżeli w tym względzie co innego nie umowiono.

§. 520. Jeżeli przed upłynieniem czasu maiątek odbieraiącego podpadł pod konkurs, a rzecz ieszcze u niego się znayduie, Wierzyciele Daiącemu albo ią zwrócić na powrot, lub cenę za nię umowioną muszą zapłacić.

§. 521. Jeżeli czas zwrocenia rzeczy iuż był upłynął w czasie wybuchnienia konkursu, albo taż iuż się w maiątku dłużnika nie znayduie; Daiący wdać się w konkurs musi i oczekiwać zaspokoienia swoiego co do umowioney ceny wedle pierwszeństwa wyrokiem wskazać się maiącego.

§. 522. Gdy rzecz bez oznaczenia pewnego terminu wypłaty lub zwrotu, komu celem sprzedania oneyże została oddaną; uważa się to tylko za interes kommissowy.

§. 523. Toż samo się rozumie, gdy wprawdzie termin zwrotu, lecz żadna cena oznaczoną nie została.

§. 524. Niemniey wtenczas, gdy Odbieraiącemu rzecz, za przeiętą na siebie sprzedaż procent pewny albo inne wynagrodzenie wyznaczoném zostało.

§. 525. Daley wtenczas, gdy nieruchomość iest przedmiotem umowy.

§. 526. W każdym zaś przypadku, bądź że Odbieraiący miał rzecz w skutek tandetney umowy lub tylko prostego kommissu, sprzedaż przez niego przedsięwzięta, tak względem Daiącego, iako i Kupuiącego prawnie iest ważną.

ODDZIAŁ SZOSTY.

O rzeczach na zysk lub stratę, i niepewnéy nadziei.

Oznaczenie.

§. 527. Umowy, wedle których rzecz pewna lub oznaczona cena, za nadzieię przyszłéy a niepewnéy korzyści, lub odstąpienie przyszłych korzyści, według przyrodzonego i zwy-

i zwyczaynego biegu rzeczy wprawdzie spodziewanych, lecz iednak niepewnych, przyobiecaną lub daną zostaie, zowią się umowami na zysk lub stratę.

§. 528. Jeżeli sama tylko nadzieia przyszłéy niepewnéy korzyści iest przedmiotem umowy, taż zostaie w swéy mocy, chociażby żadna nie ziściła się korzyść. Zasady ogólne.

§. 529. Jeżeli korzyści, które podług zwyczaynego biegu przyrodzenia lub obrotu rzeczy spodziewane wprawdzie, lecz oznaczone być nie mogły, były przedmiotem umowy, taż zostaie ważną, chociażby korzyść nie odpowiadała oczekiwaniu, iakie o niéy miano.

§. 530. Lecz ieżeli spodziewana korzyść bez własnéy winy Kupuiącego nie ziści się wcale, w takowym razie umowa upada.

§. 531. Gdy podług osnowy kontraktu i podług okoliczności zostaie wątpliwą: czyli nadzieia tylko, lub sama rzecz spodziewana była przedmiotem umowy, ostatnie się przyimuie.

§. 532. Jeżeli w czasie zawarcia umowy było pewną lub obu Stronom wiadomo, iż to, co iako nadzieię sprzedano, iuż było istotném, umowa uważa się podług przepisów o kupnie lub zamianie.

§. 533. Gdy iednéy tylko Stronie było o tém wiadomo, drugiéy, któréy o tém nie doniesiono, nie obowięzuie umowa.

§. 534. Jeżeli w czasie zawarcia umowy rzeczą było pewną i Stronom obydwóm lub też samemu tylko Kupuiącemu wiadomą, iż to się nie ziści, co iako nadzieię sprzedano,

czynność uważać się będzie wedle przepisów o darowiznach.

§. 535. Gdy sam tylko Przedawca miał o tém wiadomość, umowa Kupuiącego nie wiąże.

§. 536. Owszem Przedaiący iest obowiązany powrócić Kupuiącemu wszelkie straty, i koszta, które dla niego z powodu zataienia przed nim swéy wiadomości wynikły.

§. 537. Gdy w czasie zawarcia umowy istnienie przypadku lub zdarzenia, od którego zysk i strata zawisła, było pewném i obu Stronom wiadomém, a tylko iakość i ilość zysku lub straty były niepewnemi, czynność takowa wszelakoż się uważa za umowę na zysk lub stratę.

§. 538. Czyli zaś umowa podobna uważaną być winna iako zawarta, względem saméy tylko nadziei, czyli też względem spodziewanych korzyści, czyli zatém przepis §. 528. lub 530. ma mieysce, oznaczyć to potrzeba z treści umowy, a w razie potrzeby z przepisu §. 531. obiętego.

§. 539. Przy wszelkich umowach na zysk lub stratę, Strony obydwie są obowiązane, podać sobie wierne nawzaiem wszelkie w czasie zawarcia umowy onymże wiadome okoliczności, od których zależeć może całkiem lub w części skutek wypadku lub też iakość zysku ztąd spodziewanego.

§. 540. Gdy która z Stron przekonaną być może, iż przed drugą zataiła okoliczności takie, któreby podług rozsądnego zdania Znawców, były mogły mieć wpływ na iéy determinacyą wdania się w umowę w sposobie, w którym taż przyszła do skutku, dru-

ga będzie mocną odstąpić od umowy i żądać zwrotu tego, co dała.

§. 541. Ktokolwiek rozmyślnie okoliczności takowe przed drugim zamilczy, zupełne mu zadośćczynienie iest winien.

§. 542. W ogólności i przy zawieraniu umowy na zysk lub stratę, każda z Stron drugiéy za mierne uchybienie odpowiada.

§. 543. Jeżeli Przedaiący swém mierném uchybieniem to zrządził, iż nadzieia lub spodziewana korzyść nie zostaie dopiętą, Kupuiącego musi wynagrodzić.

§. 544. Lecz, gdy podstępnie lub przez wielkie uchybienie zniweczył wypełnienie nadziei lub dopięcie spodziewanéy korzyści, Kupuiącemu zwrócić musi wszelką stratę.

§. 545. Jeżeli zysk ubyty z względu na naturę interesu w inny sposób wynaleziony być nie może, tenże z podwóynéy ilości ceny kupna oznaczonym być ma.

§. 546. Przepisy o umowach assekuracyinych, iako interesach na zysk lub stratę, znayduią się w prawie kupieckiém. (Cz. 2. Tyt. 8. Oddz. 14.) 1) O umowach assekuracyinych.

§. 547. Za wyraźném tylko pozwoleniem Rządu, loterye i wygrywania publiczne, i inne tym podobne gry losowe przedsiębrane być mogą. 2) O loteryach.

§. 548. Zatwierdzony i publicznie ogłoszony plan iest ustawą tą, wedle któréy prawa i obowiązki Antreprenera rozpoznane być muszą.

§. 549. Plan takowy zawierać w sobie musi: w iaki sposób zaradzono bezpieczeństwu dla osób w rzecz się wdaiących.

§. 550. Jeżeli Antreprener nie był w stanie zbycia liczby losów w planie oznaczonéy aż do wyznaczonego w nim czasu ciągnienia, winien iest Stawiaiącym zwrócić stawkę wraz z procentem podług naywyższéy stopy ustawami dozwoloney.

§. 551. Jeżeli iednak Interesenci przystali wyraźnie na przedłużenie terminu ciągnienia, lub po publiczném ogłoszeniu takowego przedłużenia aż do uyścia połowy nowo oznaczonego czasu, stawek swych nie żądali napowrót, umowa w swéy zostaie się mocy, i Stawiaiący z powodu zwłoki w ciągnieniu ani procentu ani innego wynagrodzenia żądać nie mogą.

§. 552. Aż do planem oznaczonego lub następnie przedłużonego czasu, z którym stawianie ukończoném być ma, Antreprener iest obowiązany każdemu po to zgłaszaiącemu się zbyć losy, dopóki takowe się znayduią.

§. 553. Jeżeli iednak w końcu tego czasu znayduią się ieszcze niezbyte losy, Antreprener takowe zatrzymać może na własny zysk i stratę.

§. 554. Pomiędzy Antreprenerem i Stawiaiącym, los czyli bilet zastępuie mieysce piśmienney umowy.

§. 555. Samo posiadanie takowego losu upoważnia maiącego go, do ściągnienia przypadłéy nań wygranéy.

§. 556. Zgoła o losach takowych wszystko to ma mieysce, co ustawy przepisuią względem papierów na samego Okaziciela wystawionych. (Tyt. 15. §. 45—53.)

§. 557. Antreprener za gotową tylko stawki zapłatą losy ma wydawać.

§. 558. Jeżeli więc poczekał zapłacenia stawki, nie ma o to prawa do skargi sądowéy, lecz tylko do potrącenia iéy z padaiącą na los takowy wygraną.

Dod. §. 18. Gdy Kollektor loteryi liczbowéy czeka Graiącemu stawki, dzieie się to na iego ryzyko, i nie iest mocen zaskarzyć Graiącego o poczekaną stawkę.

§. 559. Kollektor przez Antreprenera postanowiony obowięzuie go tak dalece, ile nie przestąpił granic danego mu pełnomocnictwa.

§. 560. Pełnomocnictwo iednak takowe zaraz w planie, lub razem z nim do publicznéy wiadomości podane być musi.

§. 561. Jeżeli to nie nastąpiło, Antreprener bez różnicy zostaie obowiązanym przez Kollektora istotnie przez niego postanowionego.

§. 562. Uchybienie nawet takiegoż Kollektora przy sporządzeniu lub przesyłaniu wykazów, Antreprener względem Stawiaiących musi zastąpić.

§. 563. Kollektor postanowiony przez Antreprenera również odpowiada za czyny podkollektora swoiego.

§. 564. Kollektorowie z własnéy chęci obowięzywać nie mogą Antreprenera, chybaby ten tu odebraniem zebranych przez nich stawek lub w inny sposób działanie ich przyiął.

§. 565. Wygrywaiący zaspokoienia swoiego patrzeć tylko może na Antreprenerze.

§. 566. Wyięte są przypadki, gdy Kollektor z mocy oddzielnych ustaw loteryi publicznie zatwierdzoney, sam z swego maiątku winien odpowiadać, lub gdy iest z własney woli Kollektorem.

§. 567. W obu przypadkach Wygrywaiący ma wybór, albo od Antreprenera, ile ten podług §. 564. winien odpowiadać, albo od Kollektora żądać zapłaty.

§. 568. Xiążki Antreprenera i Kollektorów prowadzone sposobem porządnych Xiąg kupieckich, pomiędzy nimi lecz nie naprzeciw innym równy stanowią dowód iak istotne Xięgi kupieckie.

3) O losie.

§. 569. Używanie losu iest dozwolone iako środek do uskutecznienia podziału względem rzeczy wspólnych niepodzielnych.

§. 570. Również losu użyć można przy podziale wspólnych rzeczy podzielnych w celu oznaczenia, któremu z Interessentów iedna lub druga część ma się dostać.

§. 571. W takowym iednak razie przed losowaniem ieszcze, za zgodą w rzecz wchodzących lub przez wyrok prawomocny, oznaczone być muszą części same, i co na każdą z nich ma przypadać.

§. 572. Sąd również przy separacyach i działach użyć może losu, gdy strony w tém są zgodne, lub innego do załatwienia rzeczy nie ma sposobu.

§. 573. Jak skoro rostrzygnienie przez los nastąpiło, własność rzeczy na Wygrywaiącego przechodzi.

§. 574. Naprzeciw rozstrzygnieniu przez los pod pozorem uszkodzenia nad połowę powstawać nie można.

§. 575. Względem wypłaty tego, co wygrywaiący uczestnikom innym wypłacić iest obowiązany, toż samo ma mieysce, co względem ceny kupna iest przepisano.

§. 576. Jak dalece więc Przedaiący z powodu nienastąpionéy wypłaty ceny kupna zrzucić się może z umowy; drudzy uczestnicy również są mocni odstąpić od losowania z powodu nie należycie uskutecznionéy wypłaty dodatku.

§. 577. Względem długów z gry pochodzących skarga sądowa mieysca nie ma. 4) O grze.

§. 578. Cokolwiek zaś kto przegrał i zapłacił istotnie w grze pozwoloney, tego żądać na powrót nie może. (Tyt. 16. Oddz. 2.)

§. 579. I względem zakładów skarga sądowa tylko wtenczas ma mieysce, gdy zakład zaraz w gotowiźnie stawiono, i takowy albo do Sądu, albo do rąk Trzeciego złożono. 5) O zakładach.

§. 580. Zakłady są nieważne, gdy iedna z Stron maiąc wiadomość o pewności tego, co iest przedmiotem zakładu, drugiéy o tém nie oznaymiła.

§. 581. O pieniądze, których wyraźnie do gry lub zakładów albo na zapłacenie przegranéy w téy mierze doznanéy żądano i pożyczano, sądownie czynić nie wolno.

§. 582. Jeżeli rzecz dopiero przyszła, lecz podług przyrodzonego i zwyczaynego biegu rzeczy spodziewaną być mogąca, bez oznaczenia liczby, miary i wagi ryczałtem zostaie sprzedaną, kupno takowe iest czynnością na zysk lub stratę. 6) O przedaży rzeczy przyszłych.

§. 583. Podobne iednak umowy, skoro cena kupna sto talarów przenosi, a obydwie

Strony nie są Kupcami, sądownie pod karą nieważności zawarte być muszą.

§. 584. Zysk lub strata z takowéy umowy, iedynie do Kupuiącego należy.

§. 585. Skoro rzecz spodziewana stanie się rzeczywistą, Przedaiący oddać takową iest obowiązany.

§. 586. Rzecz, z ktorey spodziewana iest korzyść, uważa się za oddaną, skoro taż przeszła w zachowanie lub pod dozor Kupuiącego.

§. 587. Jeżeli iednak rzecz przyszła wcale się nie ziści, umowa uważa się za niebyłą, i Przedaiący winien zwrócić wybraną cenę kupna, iednak bez procentu

§. 588. Gdy kto część iaką przyszłego swego nabytku, oznaczoną w liczbie, mierze lub wadze sprzedał, kupno tak dalece tylko iest ważne, ile oznaczona ilość rzeczywiście była zyskaną.

§. 589. Jeżeli Przedaiący nie zdoła wydać całkiém oznaczonéy ilości, Kupuiący nie ma obowiązku przyiąć mnieyszéy.

§. 590. Jeżeli iednak Rolnik z przyszłego dochodu lub przyrostku swoich gruntów ilość oznaczoną sprzedał, Kupuiący przystać na to musi, aby w miarę stosunkowego zniżenia ceny kupna tyle zostało wytrąconém ile by mu nie dostarczało do siewu i utrzymania gospodartswa.

§. 591. Gdy pewna ilość przyszłych owoców bez względu na wydanie onychże z pewnéy nieruchomości, przyobiecaną została, czynność takowa wedle przepisów o Dostawach uważaną być winna.

§. 592. Jeżeli Przedaiący należy do po-

spolitych Rólników, w razie wątpliwym stawa domniemanie, iż dostawę przyrzekł uskutecznić z przychodu własnéy nieruchomości.

§. 593. Wyiątek iednak ma mieysce, gdy Przedaiący iuż częściéy się wdawał w podobne czynności dostawy.

§. 594. Z pospolitymi Rólnikami kupno względem przyszłego ich przyrostku zawarte być tylko może na liczbę, miarę lub wagę i na cenę targową, iaka będzie w czasie żniwa.

7) O zakupieniu powinności trwaiących.

§. 595. Powinności trwaiące, które czasem życia człowieka lub innym niepewnym czasem przez umowę oznaczone zostały, również wedle przepisów o interesach losowych uważane być maią.

§. 596. Cokolwiek względem rodzaiu i trwania podobnych powinności, lub w innym względzie w umowie oznaczoném nie zostało, tak uważane być musi, iak ustawy przepisuią na przypadek, gdy powinności takowe komu się należą z mocy prawa lub ostatecznego rozrządzenia.

§. 597. O wyznaczonéy z maiątku męża dla żony wypłacie w stanie wdowińskim, w Tytule o małżeństwie znayduią się przepisy. (Cz. 2. Tyt. 1. Oddz. 7.)

§. 598. Jeżeli oprawa takowa wdowieńska przez kogo innego, iak męża, iego rodziców lub rodzeństwo została wyznaczoną, obowiązek wypłacenia oneyże ustaie wprawdzie, gdy wdowa powtórnie idzie za mąż.

§. 599. Lecz, ieżeli wyznaczenie takowe nastąpiło za opłatą, więc obowiązek wydawania oprawy wdowieńskiéy znowu nastaie, gdy żona powtórnie zaślubiona, stanie się wdową.

§. 600. Oprawa wdowińska bezpłatnie wyznaczona przez powtórnie powracaiący się stan wdowieński iuż do swéy nie powraca mocy.

§. 601. Gdy małżeństwo przez wyrok sądowy rozłączone zostało, żona zaś za winną Stronę niezostała uznaną, toż samo ma mieysce, iak gdyby rozłączenie przez śmierć nastąpiło.

8) O opłacie dożywotniéy dla wychodzącego gospodarza.

§. 602. Opłatą dożywotnią dla wychodzącego Gospodarza zowie się to, co Przyimuiący posiadłość włościańską przeszłemu Posiadaczowi dla utrzymania iego na czas życia przeznacza.

§. 603. Opłata takowa w każdym razie sądownie ustanowioną być musi.

§. 604. Sędzia iest mocen i oraz obowiązany zważać na to: aby nowy Posiadacz odchodzącemu tak znacznych nie udzielał korzyści, iżby przez to, nie był wyzuty z sposobności należytego zagospodarowania posiadłości i ponoszenia ciężarów z niéy przypadaiących.

§. 605. Szczególnieysze przepisy względem opłaty takowéy zastrzegaią się dla ustaw prowincyonalnych.

9) O wypłatach na czas życia człowieka.

§. 606. Kontrakt względem wypłat na życie człowieka iest umową, przez którą kto za odebraniem pewnéy ilości pieniędzy obowięzuie się do uskutecznienia pewnéy wypłaty na czas życia człowieka.

§. 607. Nie tylko za daniem gotowych pieniędzy, lecz i za odstąpieniem nieruchomości, prawa iakiego, lub innéy rzeczy, wypłata podobna utworzoną być może.

§. 608. W tym iednak razie, Strony ustanowić muszą wartość takowéy rzeczy na pieniądze oznaczoną, która to na przyszłość w wszelkich czynnościach mieysce rzeczy zastępuie.

§. 609. Opłacaiący summę kapitalną, za którą wypłata na życie przyobiecaną zostaie, zowie się Kupuiącym.

§. 610. Oznaczenie ilości wypłat na życie i summy za takowe opłacić się maiącéy, iedynie tylko od ugody Stron zależą.

§. 611. Kupuiący wypłatę na życie, ieżeli mu za nię szczególnego bezpieczeństwa nie nadano, ma tylko prawo osobiste do Przedaiącego.

§. 612. Wypłatę na życie może kto dla siebie samego, lub też kupić dla Trzeciego.

§. 613. W razie ostatnim, co do prawa ztąd dla trzeciéy osoby wynikaiącego, przepisy Tytułu o umawach w ogólności maią mieysce. (Tyt. 5. §. 74. seq.)

§. 614. Kupuiący wypłatę na życie, może sobie opłacenie onéy zastrzedz albo na czas własnego życia, lub życia trzeciéy osoby, albo też na czas życia samego Przedawcy.

§. 615. Jeżeli kilku wspólnie kupili wypłatę na życie, a co innego nie umowiono; uważa się, iż każdy z Kupuiących ma do żądania swą część podług liczby osób.

§. 616. Skoro więc który z nich zeydzie, cząstka iego na rzecz Przedawcy upada.

§. 617. Jeżeli iednak wypłata umówioną została na czas życia kilku osób prócz Kupuiącego i Przedawcy, albo też na czas życia kilku Przedaiących, wypłata całkowita do-

póty opłacaną być winna, dopóki tylko który z nich przy życiu zostaie.

§. 618. Gdy umowa opiewa: iż wypłata dopiero po zeyściu kilku osób ma być opłaconą, w niedostatku postanowień w tey mierze potrzeba, aby wszystkie oznaczone osoby wprzód wymarły, nim wypłata żądaną być może.

§. 619. Jeżeli Kupuiący wypłatę, trwanie iéy oznaczył na czas własnego życia, ta z śmiercią iego bądź naturalną, bądź gwałtowną ustaie.

§. 620. Toż samo ma mieysce, gdy czas życia trzeciéy osoby ustanowiono za czas trwania wypłaty.

§. 621. Jeżeli iednak Przedaiący zrządził rozmyślnie śmierć Kupuiącego, lub Trzeciego, cena za utworzenie wypłaty dana, zwróconą być musi.

§. 622. Przedaiący nie iest mocen potrącać z ceny takowéy, poczynione iuż przez niego wypłaty, chociażby te przenosiły pozwoloną ustawami stopę procentu.

§. 623. Kapitał spada na Dziedziców Kupuiącego lub tego, dla którego wypłata zakupioną została.

§. 624. Gdyby nie było nikogo, na kogo by podług takowego przepisu spadło prawo do kapitału, takowy skarbowi publicznemu przypadnie.

§. 625. Jeżeli wypłata na życie Trzeciego umowioną została, niebezpieczny sposób życia, którego by ten się chwycił, nie upoważnia ieszcze Kupuiącego do zrzucenia się z umowy.

§. 626. Jeżeli trwanie wypłaty przywiązano do życia Przedawcy, a ten takowe przez samoboystwo lub karę śmierci utraca, Kupuiący znieść może umowę i kapitał żądać napowrót.

§. 627. Zezwolić iednak musi, aby mu z niego potrącono to wszystko, co dawaniem mu wypłat, wybrał nad ilość procentu kraiowego, od swego kapitału.

§. 628. Wszelakoż w tym względzie na procent od procentu zważano nie będzie, ieżeli tenże wyraźnie zastrzeżonym nie został.

§. 629. Obrachunek zaś tak ułożony być winien, iżby to, co nad kraiowy procent zapłacono, każdego roku potrącono z kapitału, a w roku następuiącym procent tylko kraiowy od pozostaiącéy tym sposobem summy rachowano.

§. 630. Jeżeli podług takowego obrachunku kapitał całkiem wyczerpanym zostanie, rzecz kończy się na tém i Kupiący wypłatę na życie lub Dziedzice iego w żadnym razie przytrzymani być nie mogą do zwrócenia czegożkolwiek Przedaiącemu lub iego dziedzicom.

§. 631. Co powyżéy w §. 627. — 630. postanowiono, stosuie się i do przypadku, gdy umowa o wypłaty na życie zawartą została, pod warunkiem rozwięzuiącym, a tenże bez przyłożenia się Kupuiącego lub Przedawcy przyszedł do skutku.

§. 632. Gdy warunek rozwięzuiący ziści się przez winę Przedawcy, przepis §. 622. ma mieysce.

§. 633. Jeżeli zaś warunek rozwięzuiący wydarza się przez winę Kupuiącego, przy-

stać musi na to: aby mu wszystko co dawaniem mu wypłat, w każdym roku wybrał nad ilość kraiowego procentu, podług przepisu §. 629. patrąconém zostało.

§. 634. Gdy się z rachunku takowego pokaże, iż Kupuiący dawaniem mu wypłat wybrał więcéy, iak kapitał z kraiowym procentem; przewyżkę takową zwrócić i od dnia iéy powstania procent kraiowy musi opłacać.

§. 635. W przypadkach tych, gdy przyobiecana darowizna, z powodu dzieci pogrobowych odwołaną być może, Kupuiący na życie, zrzucić się także może z umowy. (§. 1140. seq.)

§. 636. W tym iednak razie zezwolić musi na to: aby wszelkie mu czynione wypłaty, z kapitału przezeń zapłaconego potrącono.

§. 637. Przedaiący nie może żadnéy z umowy zyskiwać korzyści na uszczerbek części obowiązkowéy dzieci Kupuiącego, które iuż były w czasie zawarcia umowy.

§. 638. Jeżeli więc Kupuiący w czasie zeyścia swego, tyle ieszcze w wypłatach nie wybrał, ile wynosi dany kapitał i procent kraiowy podług obrachunku wedle §. 627. — 630. ułożyć się maiącego; reszta kapitału przy Przedaiącym będąca, w celu oznaczenia części obowiązkowéy, do reszty spadku porachowaną być winna.

§. 639. Gdy reszta pozostałości nie wynosi połowy wynalezionéy tym sposobem całkowitéy ilości, Przedaiący to, czego do téyż połowy nie dostarcza, z kapitału przy nim będącego, dopłacić iest obowiązanym.

§. 640. Nikomu też niewolno na uszkodzenie swych Wierzycieli dawać swóy maiątek, dla nabycia wypłat na życie.

§. 641. Wolno więc Wierzycielom Kupuiącego, założyć w ciągu roku od zawarcia umowy, protestacyą naprzeciw oneyże i o tém sądownie Przedaiącemu oznaymić.

§. 642. Protestacya ta, ten za sobą skutek pociąga, iż Wierzyciel takowy w niedostatku innego na zaspokoienie iego funduszu, poszukiwać go może w kapitale dla nabycia wypłat na życie danym.

§. 643. Wszelakoż i Przedaiącemu wolno, po oznaymieniu mu o takowéy protestacyi odstąpić od umowy, i zwrócić kapitał po wytrąceniu z niego wypłat, ieżeli iakie poczynił.

§. 644. Jeżeli przecież chce się utrzymać przy umowie, mocen iest zasłonić się naprzeciw przysłym poszukiwaniom podobnych protestuiących Wierzycieli przez zatrzymanie i złożenie do Sądu stósunkowéy części wypłat.

§. 645. Po upłynieniu roku od dnia zawarcia umowy, iuż Przedaiący przez Wierzycieli Kupuiącego nadal napastowanym być nie może.

§. 646. Wszelakoż onymże do samych wypłat na życie przez czas ich trwania, iako do przedmiotu ich zaspookoienia te same służą prawa, iakie maią do innego maiątku i dochodów Dłużnika.

Dod. §. 19. Przepisy powyższe §. 641—646. nie mogą być rozciągnione do przypadku, gdy w moc kontraktu o dożywocie lub alimenta zawartego cały ogół maiątku na dru-

giego zostaie przeniesionym; owszem w razie tym ta waży zasada, iż pod maiątkiem to tylko rozumiane być może, co pozostaie po wytrąceniu długów.

§. 647. Gdy Przedaiący wypłaty na życie, z opłaceniem onychże przez trzy po sobie idące lata zalega, Kupuiący może żądać zwrotu kapitału, i Przedaiący z powodu poczynionych dotąd wypłat nic potrącać nie może.

§. 648. Owszem od czasu w którym zaległ w opłaceniu wypłat, z kapitału procent kraiowy płacić musi.

§. 649. Jeżeli względem ostatniego roku życia nic szczególniéy nie postanowiono, Przedaiący musi uskutecznić wypłatę za rok cały, chociażby śmierć się wydarzyła w początku roku.

§. 650. Początek każdego roku życia w niedostatku umów w téy mierze, rachuie się od dnia, w którym pierwsza przypadła wypłata.

10) O kassach wdów ślubnych i śmierci.

§. 651. Wspólne kassy wdów, śmierci i ślubne bez zezwolenia Panuiącego nie mogą być założone.

§. 652. Prawa i obowiązki osób do nich należących uważane być winny według planu przez Rząd zatwierdzonego.

ODDZIAŁ SIODMY.

O pożyczce.

Oznaczenie.

§. 653. Właściwa pożyczka iest umowa, przez którą kto daie drugiemu pieniądze wybite w biegu będące, lub papiery onychże wartość maiące dla każdego wypłacalne, do onychże

onychże z użycia pod warunkiem zwrotu w podobnéy iakości i ilości.

O umowach względem przyszłych pożyczek.

§. 654. Gdy kto przez ważną umowę zobowiązał się drugiemu uczynić pożyczkę, winien takową w czasie umówionym wypełnić płaceniem przyobiecanéy summy w gotowiźnie, lub wartość pieniędzy maiących papierach.

§. 655. Gdy tego nie uczyni, drugi skarzyć może o dopełnienie, lub też z swéy strony odstąpić od umowy, żądać zwrotu zapisu, ieżeli takowy wystawił i domagać się wynagrodzenia szkody z niewypełnienia wynikłéy.

§. 656. Naprzeciw skardze takowéy Przyobiecuiący pożyczkę, głównieу zasłonić się może zarzutem tym: iż zaszła zmiana w okolicznościach. (Tyt. 5. §. 360. seq.)

§. 657. Za takową zmianę szczególniéy się uważa, gdy po nastąpioném przyrzeczeniu zaszły zmiany w osobistych lub maiątkowych okolicznościach Pożyczaiącego, dla których uszczuploną zostaie pewność osobista lub rzeczowa, na którą Przyobiecuiący pożyczkę przy dawaniu obietnicy rachował.

§. 658. Ten, który szukał pożyczki, obowiązany iest przyiąć summę piśmiennie mu przyobiecaną.

§. 659. Gdy się to uczynić wzbrania, drugiego wynagrodzić musi.

§. 660. Wynagrodzenie takowe, ieżeli wyższa onego ilość wykazaną być nie może, oznaczone być ma na półroczny procent kraiowy z zamówionego kapitału.

O saméy pożyczce, i iak dalece własność pieniędzy

§. 661. Jeżeli pożyczka przez wypłacenie przyobiecanéy summy dopełnioną została, Pożyczaiący przez odebranie danych mu pie-

przechodzi na Pożyczaiącego.

między lub równocennych papierów, własność onychże nabywa.

§. 662. Gdy kto wiedząc o tém, cudze pieniądze wziął od drugiego, który nie miał niemi prawa zarządzać, na pożyczkę, takowe ile ich się znayduie, natychmiast zwrócić musi prawdziwemu Właścicielowi.

§. 663. Jeżeli pieniędzy iuż nie masz, ten, który ie przyiął, prawdziwemu Właścicielowi za kapitał i procent kraiowy iest w odpowiedzi.

§. 664. Gdy kto przywłaszczył sobie podstępnie cudze pieniądze pod pozorem pożyczki, odpowiada Właścicielowi za wszelką stratę.

§. 665. Jeżeli Odbieraiący nie wiedział, iż cudze pieniądze dane mu były sposobem pożyczki, tenże Daiącemu bezpiecznie może wypłacać dopóty, dopóki na wniosek prawdziwego Właściciela, sądowego nie odbierze zakazu.

§. 666. Jeżeli pieniądze przed takowym zakazem nie zostały zwrócone, Odbieraiący temu tylko wypłacić ie winien, który za prawdziwego Właściciela danych pieniędzy zostanie uznanym.

§. 667. Ten tu co do wszystkich umówionych warunków wstępuie w mieysce Daiącego.

§. 668. Chociażby nawet Daiący był dozwolił Odbieraiącemu korzystnieyszych, iak zazwyczay, byleby tylko pozwolonych warunków, prawdziwy Właściciel winien takowych dotrzymać względem rzetelnego Odbiercy.

§. 669. Może iednak za to oddzielnego od Daiącego żądać wynagrodzenia.

§. 670. Dopóki własność danych pieniędzy iest w sporze pomiędzy Daiącym i trzecią osobą, Odbieraiący ie, wszelkie w tym czasie przypadaiące wypłaty bądź w kapitale lub w procencie, na koszt Strony przegrywaiącéy, do Depozytu sądowego złożyć iest obowiązanym.

§. 671. Jeżeli kto własne swe pieniądze pod cudzém wypożyczył imieniem, umowa takowa tycze się tylko Odbieraiącego i tego, na którego imie pożyczono pieniądze.

§. 672. Cokolwiek w téy mierze zostało zdziałaném pomiędzy Właścicielem pieniędzy i tym, na którego imie oneż wypożyczono, żadnego niema wpływu na prawa i obowiązki Odbieraiącego, ieżeli tenże do takowych nie wchodził czynności.

§. 673. W przypadku, gdy następnie Właściciel wypożyczonych pieniędzy rościć chce prawo, przepisy §. 665 — 670. maią mieysce.

O osobach zdolnych do zawierania umów o pożyczkę.

§. 674. Jak dalece kto wedle ustaw nie może się obowięzywać umowami, tyle też iest niezdolnym czynić i zaciągać pożyczki.

§. 675. O pożyczkach żon, dzieci pod władzą ieszcze oycowską będących, korporacyi i gmin, gmin mieyskich, kościołów, kass publicznych, niemniéy pod opieką zostaiących i uczących się, w swém mieyscu wydane są przepisy. (Cz. 2. Tyt. 1. Oddz. 5. Tyt. 2. Oddz. 2. Tyt. 6. Tyt. 7. Oddz. 2. Tyt. 8. Oddz. 2. 3. Tyt. 11. Oddz. 4. Tyt. 12. Oddz. 3.)

§. 676. Z pożyczek dawanych Xiążętom i Xiężniczkom przez urodzenie lub małżeństwo do domu Królewskiego należącym, dopóty żadna w Sądach tuteyszych skarga przyiętą być nie ma, dopóki, zezwolenie panuiącego Naczelnika familii nie nastąpiło.

§. 677. Przepis takowy nie ściąga się do Xiężniczek, które przez małżeństwo wystąpiły z familii Królewskiéy.

Szczególniéy o osobach woyskowych.

§. 678. Ktokolwiek chce zawierać umowy o pożyczkę z Oficerem w rzeczywistéy służbie woyskowéy będącym, musi dać sobie złożyć zezwolenie Szefa lub Kommendanta.

§. 679. Zezwolenie takowe pospolicie przez Szefa, a gdyby tenże nie znaydował się przy pułku lub ieżeli załatwienie interesów pułkowych Kommendantowi polecił, przez tego tu udzielone być winno.

§. 680. Takowe wygotowane być musi na piśmie i albo poniżéy zapisu dłużnego zapisane, albo też zawierać w sobie dobitne i wyraźne odwołanie się na datę, ilość pożyczki i nazwisko Wierzyciela.

§. 681. Również do przedłużenia czasu wypłaty umową oznaczonego potrzeba podobnego piśmiennego zezwolenia Szefa lub Kommendanta.

§. 682. Jeżeli pieniądze Szefa kompanii lub szwadronu iemu za broń od Rządu należne, maią być przedmiotem odpowiedzialności względem zaspokoienia Wierzyciela; takowych zastaw za zezwoleniem Szefa lub Kommendanta pułku osobno musi być zeznanym i tenże wpisany do xięgi hypotecznéy przy pułku utrzymywanéy.

§. 683. Jak dalece Szefowie i Kommendantowie pułków, podobne zezwolenia (§. 678. — 682.) maią udzielać lub oneż odmawiać; iest oznaczono w wydanych onymże instrukcyach.

§. 684. Gdy zbywa na zezwoleniu Szefa lub Kommendanta a Dłużnik iest Officerem subalternem; umowa o pożyczkę iest nieważną i żadną; Wierzyciel naymnieyszego nigdy niema spodziewać się zwrotu, a co rzeczywiście zapłaconém zostało, przypada nieodzownie za karę kassie Inwalidów.

§. 685. Przeciwnie zaś pożyczki dane Officerom sztabowym, Szefóm kompanii i szwadronów i bez konsensu są ważne i Wierzyciel w swym czasie zwrotu dopominać się może. Jeżeli iednak zwrot takowy nie inaczéy iak tylko przez stósowne potrącenia z dochodów służbowych Dłużnika, uskutecznioym być może, Wierzyciele ci, którzy względem swych pretensyi nie maią prawem wymaganego zezwolenia, stawaią za tymi, którzy się o takowe wystarali.

§. 686. Zgoła każdy Wierzyciel Officera, chociażby pretensya do niego z siebie saméy była ważną, gdy zapłacenie iéy z dochodów tylko służbowych Dłużnika uskutecznioném być może, poprzestać musi na wypłatach ratami, iak takowe bez uszczerbku dla służby i niezbędnych potrzeb Dłużnika oznaczone być mogą, i w żadnym razie osobistego uwięzienia Dłużnika żądać nie może.

Dod. §. 20. Na ruchomości i rzeczy z siebie samych ruchome (mowencye) które Officer ma przy sobie w mieyscu, gdzie dla służby zostaie, exekucya niema mieysca.

§. 687. Officer posiadaiący nieruchomości, może takowe ważnie zastawić i bez zezwolenia Szefa lub Kommendanta. Wszelakoż, ieżeli prócz tego konsens był potrzebnym, (§. 684.) dług takowy dopiero od czasu, gdy rzeczywiście do xięgi hypotecznéy zostanie wciągnionym, ważnym się staie.

§. 688. Również względem dochodów z nieruchomości i prebend, względem prowizyi od kapitałów i innych wypłat i danin dla niego rocznych, które do przychodów służbowych Officera nie należą, może tenże bądź to przez przekazy, bądź w inny sposób i bez zezwolenia ważnie rozrządzać. Wszelakoż przepis takowy co do Officerów subalternów ściąga się tylko do dochodów rzeczonych takich, które istotnie iuż przypadły, lub w naybliższzm terminie do wypłaty przypadaią, nie zaś do przekazów i zlewków, które celem uniknienia przepisu prawa na wypłaty późniéy przypadaiące wydane zostały.

§. 689. Niedostatek innych do ważności pożyczki potrzebnych warunków przez zezwolenie Szefa lub Kommendanta zastąpionym być nie może. Wszelakoż sądy opiekuńcze nie mogą wymawiać się od udzielenia z swéy strony zezwolenia, skoro za konsensem Szefa lub Kommendanta w przypadkach zwłoki niecierpiących, szczególniéy w czasie woyny, na istotne wydatki małoletniego Officera pożyczka zaciągnioną została.

§. 690. Przeciwnie zaś Wierzyciel naprzeciw niedostatkowi zezwolenia do ważności pożyczki potrzebnego, wtenczas tylko zastawić się może wnioskiem: iż takowa na pożytek iego obroconą została, gdy dowieść po-

trafi; iż taż nie tylko na wydatki służbowe Officera daną, lecz rzeczywiście wydaną została, i iż był w niemożności wystarania się wprzód o potrzebne zezwolenie.

§. 691. Wszelakoż i w tym przypadku Wierzyciel zaraz po daney pożyczce donieść o tém musi Szefowi lub Kommendantowi, skoro tylko ma sposobność osobiście lub listownie zbliżyć się do niego.

§. 692. Co do Kommendantów i Szefów pułków i innych odzielnych korpusów, nie potrzeba do zaciągania ważnéy pożyczki, wyższego zezwolenia.

Dod. §. 21. Wszyscy Adjutanci inspekcyini i ieneralni przy Jenerałach, dopóki nie postąpili na Officerów sztabowych lub niedostali istotnych kompanii lub szwadronów, potrzebuią do ważności pożyczek, zezwolenia ich Szefów.

§. 693. Toż samo rozumie się o Kommendantach oddzielnych batalionów, które albo do żadnego nie należą pułku, lub w czasie woyny nie będąc przy nim, przy innym znayduią się korpusie lub garnizonie w twierdzach.

§. 694. Ale i względem onychże Wierzyciel, ieżeli chce dostąpić realnego prawa na pieniędzach onymże za broń należących się, starać się o to winien: aby dług do xięgi pułku hypotecznéy został wciągnionym.

§. 695. Jak dalece Officerowie, nie zostaiący pod Kommendantem lub Szefem pułku, batalionu lub innego korpusu przy zaciąganiu pożyczek, zezwolenia i od kogo potrzebuią; to zawisło od szczególnych urzą-

dzeń woyskowych i innych stosunków służby takowegoż Officera.

§. 696. Ktokolwiek więc z takowemi osobami chce wchodzić w czynności pożyczkowe, winien wprzód o urządzeniach rzeczonych i stosunkach zasięgać wiadomość.

§. 697. Chorążowie i Junkrowie Sztandarowi szlachta pod względem zdolności zaciągania pożyczek uważaią się w równi z Officerami subalternami.

§. 698. Osoby należące do sztabu niższego, nie potrzebuią do ich pożyczek zezwolenia Szefa lub Kommendanta.

§. 699. Wszelakoż Wierzyciel w razie nieuiszczenia się, nie może taką naprzeciw osobie iego wymierzyć exekucyą, którąby im przeszkodziła w należytém dopilnowaniu służby.

§. 700. Podofficerowie, żołnierze i ich żony żadnéy ważnéy pożyczki zaciągać nie mogą bez zezwolenie Szefa ich kompanii lub szwadronu.

§. 701. Również nie są mocni bez takowego zezwolenia, ważnie swe nieruchomości zastawiać.

§. 702. Długi Podofficera i żołnierza, który otrzymał pozwolenie swych Przełożonych do prowadzenia mieyskiego procederu, są wprawdzie ważne bez szczególnego zezwolenia.

§. 703. Jeżeli iednak Wierzyciel z powodu długów takowych chce trzymać się maiątku woyskowego, lub nieruchomości Dłużnika swoigo, potrzeba, aby dla siebie wyiednał zezwolenie na pożyczkę takową, Szefa kompanii lub szwadronu.

Dod. §. 22. 1) Przepisy takowe §. 702. 703. do tych tylko z pomiędzy nich ściągaią się, którzy prawo mieyskie i maystrowskie pozyskali. Względem tych zaś, którzy będąc na czas od służby uwolnieni, lub iako urlopowani proceder iakikolwiek prowadzą, sądowego potrzeba zawarcia pożyczki lub inney umowy pożyczkowéy, ieżeli dług ma być ważnym. Sądowe zaś zawarcie w garnizonie u przełożoney Zwierzchności woyskowéy, a w razie urlopu, w Sądzie zamieszkania lub pobytu nastąpić powinno.

Dod. §. 23. 2) Co do długów Officerów na werbunek wysyłanych, pułki i bataliony tak rzecz urządzić powinny, iżby względem zaciągania pieniędzy na werbunek potrzebnych, do pewnych domów kupieckich wskazani i te tu dokładnie zawiadomione zostały, wiele na wszelki przypadek Officerom werbunkowym maią kredytować. Z resztą i na przyszłość ma się pozostać przy téy zasadzie, iż Wierzyciele co do długów, których wydatek na werbunek wykazany nie zostanie, patrzeć tylko mogą ich nieupoważnionych Dłużników.

O osobach przy teatrze królewskim zostaiących.

§. 704. Osoby umieszczone przy teatrze królewskim, operze lub kapeli dworskiéy, dopóki w takowym zostaią stosunku, z powodu zaciągnionych pożyczek sądownie zaskarzone być nie mogą.

Dod. §. 24. Toż samo rozumie się o tych, którzy w podobnych zostaią stosunkach przy widowiskach lub kapeli Królowy.

§. 705. Jeżeli zaś posiadaią nieruchomości, i takowe należycie przez intabulacyą sądową Wierzycielowi zapisali, z nich tenże Wierzyciel zaspokoienia swoiego poszukiwać iest mocen.

§. 706. Również po odprawieniu lub zeyściu takowego Dłużnika, Wierzyciel trzymać się może iego maiątku lub spadku.

Jak dalece pożyczki dane osobom niezdolnym, staią się ważnemi, przez nakład użyteczny;

§. 707. Gdy kto niezdolność swą do zaciągania pożyczek zataił przed Wierzycielem, w tym razie stósować się należy do przepisów Tyt. 5. §. 31. do 36.

§. 708. Jak dalece zakład pieniężny dany Dłużnikowi niezdolnemu, na opędzenie koniecznych lub użytecznych dla niego wydatków, których tenże bez swéy winy z własnych środków opędzić nie mógł, istotnie został obrócony; Wierzyciel pospolicie ma prawo do żądania zwrotu.

§. 709. Co się uważa za wydatek konieczny lub użyteczny, w swém mieyscu iest postanowiono. (Tyt. 13. Oddz 3.)

§. 710. Względem takiéy nawet pożyczki, któraby z powodu użytecznego nakładu była ważną, nie może być wymierzona naprzeciw osobom w §. 704. wytkniętym przez czas trwania ich służby, exekucya taka, któraby ich postawiła w niemożności dopełnienia obowiązków ich służby.

§. 711. Co do osób woyskowych przepis §. 690. ma mieysce.

§. 712. Gdy kto zaciągnąwszy ważną pożyczkę, wstępuie w stan taki, w którym podobnych umów albo cale nie, albo bez zezwolenia swych Przełożonych zawierać nie może: przez to prawa Wierzycieli z umów dawnieyszych nie zostaią zniesione.

przez przeznanie,

§. 713. Jak dalece dług z powodu niezdolności osób nieważny, przez przyznanie go po uchylonéy niezdolności uczynione, sta-

ie się ważnym, ocenić to należy wedle przepisów ogólnych Tyt. 5. §. 37. 38.

O pożyczkach na cel niedozwolony danych, lub gdy dano towary zamiast gotowizny.

§. 714. Pieniądze, które komu choć zdolnemu do zawierania umów pożyczkowych celem zakazanym, z wiadomością o tém, dane zostały, spadaią na skarb publiczny.

§. 715. Przy pożyczkach towary zamiast gotowizny nie maią być dawane.

§. 716. Jeżeli na zapis lub wexel dane są towary, a waluta w gotowiźnie zapisaną została, Dłużnik ztąd iako z czynności pożyczkowéy odpowiadać nie iest obowiązanym.

§. 717. Owszem cała umowa iest nieważną, i odbieraiący towar winien tylko takowy, ieżeli ieszcze się znayduie, oddać, lub, gdyby go nie było, zwrócić wartość, iaką tenże miał w czasie dawania.

§. 718. Ten, który na zapis dłużny na gotowiznę wystawiony, dał towary, ma naprzeciw sobie domniemanie lichwy.

§. 719. Jeżeli domniemanie takowe odpartém być nie może; to, co Odbieraiący w moc §. 717. zwrócić powinien, podług przepisów prawa kryminalnego, na skarb przypada.

§. 720. Jeżeli zapis dłużny wystawionym został względem ugodzonéy za towary ceny kupna, więc wprawdzie czynność takowa wedle zasad poniżéy w §. 861. seq. przepisanych zostaie iako kupno w swéy mocy.

§. 721. Gdy się iednak okazuie, iż Dłużnikowi, który szukał pożyczki w gotowiźnie, zamiast tego towary do kupna na kredyt ofiarowane zostały, więc stawa naprzeciw Wierzycielowi domniemanie zamiaru lichwiarskiego.

§. 722. Domniemanie iednak takowe upada, gdy towary są tego gatunku, iż Odbieraiący ie miał sposobność sprzedania onychże bez straty.

§. 723. Jeżeli towary dane na kredyt są takie, iż z względu na stan i proceder Kupuiącego, też dla niego albo samo z siebie, albo przynaymniéy w danéy ilości byłyby nieużytecznymi; stawa domniemanie, iż w mniemaném kupnie, stósownie do §. 721. czynność pożyczki lichwiarskiéy zostaie ukrytą.

§. 724. Gdy domniemanie takowe przez wykazanie innego związku rzeczy nie zostanie zniesioném, przepis §. 717—719. ma mieysce.

§. 725. Gdy częścią towary na kredyt, częścią gotowizna daną została, a na obie razem ieden wystawiono zapis i w nim ilości danych pieniędzy i towarów nie oznaczono, domniemanie ma mieysce, iż w całéy czynności zachodzi zamiar lichwiarski.

§. 726. Jeżeli toż odpartém być nie może, i w tym razie przepisy §. 717 — 719. maią mieysce.

Forma umów pożyczkowych.

§. 727. Przez same odebranie pożyczki Dłużnik i bez piśmienney umowy staie się obowiązanym do powrócenia tego, co mu daném zostało.

§. 728. Czas powrócenia w takowym razie oznacza się podług przepisów §. 761. 762.

§. 729. Jeżeli iednak umowa pożyczkowa na inny czas oznaczony, na procent lub pod innymi warunkami zawartą być ma; więc bez względu na ilość pożyczki potrzebną iest umowa na piśmie, ieżeli Wierzycie-

lowi ma służyć prawo do skargi o dopełnienie tego, co umowioném zostało.

§. 730. Do dokładnego zapisu dłużnego należy:

1) przyznanie odebranéy waluty;
2) iasne oznaczenie, z czego taż się składała;
3) wyrażenie gatunku monety, w któréy zapłaconą została;
4) przyrzeczenie powrócenia;
5) czas, w którym toż ma nastąpić;
6) dobitne wymienienie i oznaczenie Wierzyciela;
7) mieysce, gdzie, i data, pod którą umowa została zawartą;
8) podpis Dłużnika.

§. 731. Jak dalece to, co z takowych szczegołów w zapisie nie zostało wyrażoném, w inny sposób dowiedzioném, lub wedle ustaw prawnych uzupełnioném być może, wyrozumieć należy wedle przepisów Tyt. piątego §. 127. seq.

§. 732. Zapis stawia domniemanie za rzetelnością wszystkiego tego, co w nim iest obięte, dopóty, dopóki co innego dowiedzioném być nie może.

O walucie w pożyczkach.

§. 733. Uczynione więc przez Dłużnika przyznanie odebranéy waluty, dopóty naprzeciw niemu stawa, dopóki z instrukcyi sprawy nie odkryie się, iż taż istotnie całkiém lub w części daną nie została.

§. 734. Dochodzeniu takowemu późnieysze przyznania Dłużnika nie przeszkadzaią.

§. 735. Zarzut nieodebranéy waluty nie tylko naprzeciw pierwszemu, ale też naprzeciw każdemu następnemu Okazicielowi zapi-

su tak dalece wniesionym być może, ile zarzutami w ogólności naprzeciw Cedentowi służącemi i naprzeciw Cessyonaryuszowi popisywać się można.

§. 736. Żadnéy to nie czyni różnicy, gdy zapis dłużny został wystawionym na Okaziciela. (ordre.)

§. 737. Jak dalece wyiątek ma mieysce co do wexli kupieckich na Okaziciela wystawionych, w swém mieyscu postanowiono. (Cz. 2. Tyt. 8. Oddz. 8.)

§. 738. Co do zapisów dłużnych, które będąc przeznaczone do wciągnienia onychże w xięgę hypoteczną sądową, w niéy rzeczywiście zapisane zostały, domniemanie danéy według treści zapisu waluty, dopiero wtenczas ma mieysce, gdy Dłużnik w ciągu trzydziestu ośmiu dni po nastąpionéy intabulacyi, żadnéy nie dał umieścić w xiędze hypotecznéy, protestacyi z powodu nieodebranéy waluty.

§. 739. Po upłynieniu zaś tego czasu, nie tylko za pierwszym Okazicielem zapisu z mocy onegoż wynika domniemanie istotnie wypłaconéy waluty, lecz też, gdy po tychże trzydziestu ośmiu dniach i w przeciągu, podczas którego żadna protestacya zapisaną nie została, zapis był ustąpiony lub zastawiony Trzeciemu, Dłużnik naprzeciw temuż iuż zarzutem nieodebranéy waluty popisywać się cale nie może.

§. 740. Ktokolwiek daie sobie wystawić zapis dłużny, nie płacąc nań całkiem lub w części waluty, a przecież o całą zapisaną summę zapozywa, lub na kogo ią zlewa; ten iako oszust ma być ukaranym.

§. 741. Toż samo ma mieysce, gdy Posiadacz zapisu, walutę całkiém lub w części odebrał napowrót, a przecież o całą zapozywa summę lub na innego ią zlewa.

§. 742. Jeżeli kto względem należytości z innego zrzodła dlań przypadaiącéy dał sobie wystawić zapis dłużny i w tymże wyrazić walutę, iakoby w gotowiźnie płaconą; na tenczas przepisy w §. 866. 867. 868. podane maią mieysce.

§. 743. Ktokolwiek swego fałszywie wypiera się podpisu, utraca przez to wszystkie zarzuty, któreby mu służyły ieszcze naprzeciw pretensyi dłużnéy.

§. 744. Jeżeli wystawiaiący zapis dopuścił się takowego wypierania się naprzeciw pierwszemu Posiadaczowi zapisu dłużnego; a przecież się okazuie, iż ten tu zapisanéy waluty całkiem lub w części nie wypłacił; skarb w iego wstępuie mieysce i ściągnie to dla siebie, co daiący zapis z powodu bezzasadnego wypierania się swoiego podpisu winien zapłacić, a czego Posiadacz zapisu zyskać dla tego nie może, iż rzeczywiście nie dał waluty.

§. 745. Gdy wyparcie się nastąpiło naprzeciw trzeciemu rzetelnemu Posiadaczowi zapisu, Wystawiciel musi wprawdzie temu tu wedle §. 743. zupełną uczynić wypłatę;

§. 746. Jeżeli iednak dowiedzioném być może, iż pierwszy Posiadacz całkiem lub w części nie wypłacił waluty, natenczas skarb to mu odbierze, co nad ilość danéy waluty, otrzymał od swego prawanabywcy za ustąpienie zapisu dłużnego.

§. 747. Kto wprawdzie nie swego wypiera się podpisu, lecz pomimo lepszéy wiedzy sądownie zaprzecza: iż całkiem lub w części nie odebrał waluty, ten złożony zostanie karami w Ordynacyi processowéy na złośliwe wypieranie się przepisanemi.

§. 748. Co z prawa wypada względem zarzutu niewypłaconéy waluty przy wexlach, w sém mieyscu postanowiono. Cz. 2. Tyt. 8. Oddz. 8.

O pożyczkach na wexle.

§. 749. Tamże przepisano, iakie osoby obowiązywać się mogą sposobem wexlowym.

§. 750. Zapisy dłużne przez osoby niezdolne do zobowiązania siebie sposobem wexlowym w formie wexli wystawione, gdy Wystawiciel przyznał swóy podpis, daią wstęp do processu exekucyinego.

Do d. §. 25. Do uzasadnienia processu exekucyinego nie potrzeba, aby poprzedziło przyznanie podpisu.

§. 751. Podobnym też zapisom dłużnym, zarówno z wexlami służy prawo pierwszeństwa w Ordynacyi konkursowéy przepisane.

Jak długo dowodzi zapis dłużny.

§. 752. Na korzyść Wystawiciela, moc dowodu zapisu dłużnego, gaśnie tylko wraz z samym długiem przez przedawnienie.

§. 753. Na korzyść zaś Dziedziców Wystawiciela takowa moc dowodu ustaie przez przedawnienie dziesięcioletnie od dnia śmierci Spadkodawcy.

§. 754. Jeżeli w zapisie termin wypłaty iest wyznaczony i tenże dopiero po śmierci Spadkodawcy upłynął, przedawnienie takowe (§. 753.) zaczyna się od dnia oznaczonéy wypłaty.

§. 755.

§. 755. Takie to przedawnienie dziesięcioletnie to tylko skutkuie, iż rzetelność długu iuż opartą być na zapisie nie może, lecz skarzący w inny sposób dowieść winien: że dług exystował od początku i w ciągu życia Spadkodawcy umorzonym nie został.

§. 756. Jaki ztąd wynika skutek, gdy dług sam przedawnia się nieużywaniem, w swém mieyscu oznaczono. (Tyt. 9. §. 568. seq.)

Czas powrócenia długu.

§. 757. Z mocy umowy pożyczkowéy Dłużnik staie się obowiązanym, powrócić summę otrzymaną w wyznaczonym czasie.

§. 758. Przed upłynieniem tego czasu nie może narzucać Wierzycielowi wypłaty ani nawet pod pozorem nastąpionéy w okolicznościach zmiany.

§. 759. Wierzycielowi zaś wolno, przed upłynieniem oznaczonego czasu żądać zapłaty lub zabezpieczenia, gdy Dłużnik dla innych długów został zagrabionym lub wziętym do więzienia.

§. 760. Toż samo ma mieysce, gdy Dłużnik dla uyścia przed swymi Wierzycielami zbiega, lub z innych powodów zamierza porzucić zupełnie swe dotychczasowe w kraiu zamieszkanie.

O wypowiedzeniach.

§. 761. Jeżeli czas wypłaty ważnie oznaczonym nie został, każdéy z Stron służy wypowiedzenie trzymiesięczne.

§. 762. Gdy dług wynosi tylko talarów pięćdziesiąt lub mniéy, wypowiedzenie na cztery tygodnie ma mieysce.

§. 763. W iakich okolicznościach Dłużnik domagać się może przedłużenia umówionego lub prawnego czasu wypłaty, przepisano o tém w Ordynacyi processowéy.

§. 764. Wypowiedzenie może w prawdzie ważnie nastąpić i zasądownie a nawet i ustnie tylko;

§. 765. Gdy iednak wierzyciel dowieść nie zdoła, iż dłużnik o wypowiedzeniu zasądowém odebrał wiadomość; czas wypłaty upływa od czasu, w którym sądowe wypowiedzenie zostało mu wręczoném.

§. 766. Jeżeli w umowie zastrzeżone zostało wypowiedzenie Sądowe a względem kosztów nic nie postanowiono, takowe przez obydwie strony w połowie ponoszone być winny.

§. 767. Prócz tego przypadku, strona sądownie wypowiadaiąca, sama koszta poniesie.

§. 768. Jeżeli iednak wypowiedzenie czy sądowe czy niesądowe nie zostanie przyiętém, a wzbronienie się takowe okaże się następnie bezzasadném, koszta wypowiedzenia również na wzbraniaiącego się spadaią.

Mieysce wypłaty.

§. 769. Pospolicie dłużnik winien uskutecznić wypłatę bez kosztów dla wierzyciela w mieyscu, gdzie wierzyciel zamieszkiwał w czasie zawarcia umowy.

§. 770. Jeżeli dłużnik w inném mieszka mieyscu, a zatém pieniądze przesłane być muszą, tenże ponosi niebezpieczeństwo dopóty, dopóki takowe w domu wierzyciela należycie nie zostały oddane.

§. 771. Ma mieysce wyiątek, gdy wierzyciel sam inny sposób przesłania oznaczył.

§. 772. Gdy wierzyciel przenosi swe zamieszkanie z mieysca, w którém zostawał w czasie zawarcia umowy, musi w mieyscu tém postanowić pełnomocnika do odebrania pieniędzy i donieść o nim dłużnikowi.

§. 773. Jeżeli to nie nastąpi, więc dłużnik iest mocen przesłać wierzycielowi na iego niebezpieczeństwo i koszt pieniądze pocztą, lub ie złożyć do Sądu.

§. 774. Co do zahipotekowanych zapisów dłużnych, dłużnik w przypadku §. 772. ma wybór, czyli wypłatę zechce uskutecznić w mieyscu przeszłego zamieszkania wierzyciela, lub też tam, gdzie się znayduie Xięga hypoteczna.

§. 775. Co powyżéy §. 772. — 774. iest postanowiono, również i w tenczas ma mieysce, gdy własność długu przez zleyek, dziedzictwo lub w inny

sposób przeszła na trzeciego; ieżeli dłużnik wyraźnie nie przystał na zmianę mieysca wypłaty.

§. 776. Kassy i Instytuta publiczne co do pożyczek względem mieysca wypłaty żadnego przed dłużnikami prywatnymi nie maią pierwszeństwa.

§. 777. Wszelakoż przy pożyczkach danych bankowi lub Instytutom kredytowym, wierzyciel na swe niebezpieczeństwo i koszt, pieniądze odstawić do kassy i z niéy musi odebrać.

§. 778. Kapitał musi być zwrócony w tymże samym gatunku monety, w iakim był dany. O gatunku monety.

§. 779. Jeżeli gatunek monety w zapisie oznaczonym nie został, domniemywa się, iż wypłata waluty nastąpiła w grubéy śrebrnéy monecie, iaka była w biegu w czasie iéy dawania.

§. 780. Przy pożyczkach dziesięciu talarów lub mniéy domniemywa się moneta zdawkowa.

§. 781. Gdy waluta zapisaną została w złocie bez wyrażenia pewnego gatunku, rozumieią się sztuki monety złotéy pruskiéy, wybite na pięć tal.

§. 782. Gdy zapisane są dukaty bez dalszego oznaczenia, rozumieią się przez to dukaty podług stopy pruskiéy lub holenderskiéy.

§. 783. Jeżeli zapis został wystawionym na pewną liczbę sztuk monety złotéy lub śrebrnéy, ilość takowa ściśle zwróconą być musi.

§. 784. Gdy zapis zawiera w sobie tylko pewną summę w złocie, bez oznaczenia sztuk, więc przy porachowaniu sztuk zwrócić się maiących, ważne dukaty po dwa i trzyczwarte części talara, inne pruskie złote monety w wartości, na iaką wybite zostały, liczone być maią.

§. 785. Jeżeli zapis dłużny iest wystawiony na monetę zagraniczną, a w kraiu zapłacony być ma, wierzyciel musi przyiąć pruską monetę złotą i śrebrną w gatunku takim, iaki iest wyrażony w zapisie.

§. 786. Wszelakoż w takowym razie porachowany być musi stósunek onychże względem zagranicznéy w zapisie obiętéy monety, a to podług kursu iaki był w mieyscu wypłacenia w czasie zawarcia umowy.

§. 787. Jeżeli stopa menniczna od czasu dania pożyczki zmienioną została, stósunek stopy dawnéy względem nowéy w czasie przypadaiącéy wypłaty będącéy, oznacza obowiązek dłużnika.

§. 788. Gdy gatunek tylko monety, w którym dano walutę, z obiegu oddalonym został, wprawdzie i w tym razie wypłata uczynioną i przyiętą być musi w monecie natenczas walor maiącéy;

§. 789. Wszelakoż summa w naostatku rzeczonéy monecie wypłacić się maiąca, oznaczoną być musi wedle kursu, iaki był w czasie zawarcia umowy pomiędzy danym monety gatunkiem, a teraz w biegu będącym lub takim, który z tym tu na iedną iest stopę wybity.

§. 790. Jeżeli moneta, w któréy dano walutę, nie została oddaloną z obiegu, lecz tylko bez zmiany wewnętrznego waloru, w zewnętrznéy iéy wartości przez Panuiącego zniżoną; wypłata iednak w tymże samym monety gatunku dopełnioną i przyiętą być musi.

§. 791. Jeżeli podobny iuż nie znayduie się gatunek monety, przepisy §. 788. 789. maią mieysce.

§. 792. Zwyczayne w handlu i interesach podnoszenie się i spadanie kursu iednego i tegoż samego gatunku monety, przy wypłacaniu summ dłużnych, prócz przypadku §. 785. 786. na wzgląd żaden nie zasługuie.

§. 793. Jeżeli waluta daną była w akcyach, listach zastawnych lub innych na każdego okaziciela wystawionych papierach, zwrotne iéy wypłacenie w ten sam sposób nastąpić powinno.

§. 794. Jeżeli papiery, iakie były dane, w czasie przypadaiącéy wypłaty cale się iuż nie znayduią, taż wprawdzie w gotowiźnie uskutecznioną być winna.

§. 795. Summa iednak zwrócić się maiąca oznaczoną być musi wedle kursu takowych papierów względem gotowizny, iaki był w czasie zawarcia umowy.

§. 796. Gdy papiery takowe były kupione, a na kredytowaną cenę kupna zapis dłużny wystawiono, czynność podobna wedle przepisów poniżéy w §. 861—868. obiętych ma być uważaną.

§. 797. Wierzyciel, który wypłatę pożyczki przyiął w podleyszych monety gatunkach lub według niższego stósunku, i bez zastrzeżenia zakwitował, ieżeli z strony dłużnika żaden podstęp nie zachodzi, iuż na tym tu straty w téy mierze poniesionéy poszukiwać nie może.

§. 798. Kto zapłacił lepszemi gatunkami monety, niżeli był winien, wynagrodzenia żądać tylko może w tych okolicznościach, w których ustawy dozwalaią żądać zwrotu wypłaty przez omyłkę dopełnionéy. (Tyt. 16. Oddz. 2.)

§. 799. Powtórzone przyimowanie procentu w podleyszych monety gatunkach nie uzasadnia ieszcze obowiązku, przyięcia kapitału w podobnéy monecie.

§. 800. Rownież z opłacania choć powtorzonego procentu w lepszych gatunkach monety, nie wypływa ieszcze obowiązek zapłacenia kapitału w takiéyż monecie.

§. 801. W wątpliwym iednak razie zachodzi domniemanie, iż waluta pożyczki składa się z takichże gatunków monety, w iakich procent był opłacony i przyimowany.

§. 802. Domniemanie iednak takowe ustaie, skoro procent nie zawsze w iednym, lecz raz w tym drugi raz w innym gatunku monety był opłacany.

§. 803. Procentem przy pożyczkach zowie się to wszystko, co dłużnik musi opłacać wierzycielowi w nagrodę użytku pożyczonych pieniędzy. O procencie.

§. 804. Przy pożyczkach pospolicie tylko procent po pięć od sta na rok umowionym być może.

§. 805. Kupcom wolno dać sobie zapisać sześć, a żydom ośm od sta procentu.

§. 806. Żydzi maiący prawa kupców chrześciańskich, muszą także w téy mierze być uważani co do dozwolonéy stopy procentu.

§. 807. Postanowienia szczególnieysze co do dozwolonéy pomiędzy kupcami stopy procentu, znayduią się w prawie o kupcach. (Cz. 2. Tyt. 8. Od. 7.)

§. 808. Przy pożyczkach za sądowém na nieruchomościach zapisaniem danych, tak kupcy iak żydzi stósować się również muszą do stopy pięciu od sta procentu.

§. 809. Jak dalece tym, którzy pod dozorem publicznym prowadzą proceder z pożyczania pieniędzy na zastawy ruchome, wolno przy mnieyszych pożyczkach na krótki tylko czas dawanych, wyższe pobierać procenta; postanowiono w swém mieyscu. (Tyt. 20. Oddz. 1.)

§. 810. Każdy zysk i korzyść, które sobie wierzyciel na dłużniku za pożyczkę zastrzega, ma naturę procentu.

§. 811. Musi zatem każdy podobny zysk być porachowany celem oznaczenia ilości procentu, którego wierzyciel od dłużnika domagać się może.

§. 812. Gdy wierzyciel zamiast procentu lub nad procent zastrzegł sobie dostawę naturaliów lub innych przedmiotów, lub wypełnienie pewnych czynności i posług, takowe również przy obrachowaniu pozwoloney stopy procentu policzone być winny.

§. 813. Gdy dłużnik sam takowe uprawia naturalia, lub takież posługi sam zwykł odprawiać, przy porachowaniu onychże cena nayniższa w czasie wypełnienia ma być przyiętą.

§. 814. Prócz tego iednak przypadku, cena lub nagroda zwyczayna, iaka była w czasie odstawy lub wypełnienia, za zasadę porachunku uważaną być ma.

§. 815. Wierzyciel pospolicie nie iest mocen, potrącić sobie z góry procent od pożyczki.

§. 816. Jeżeli to iednak się stało, więc potrącona ilość obrachowaną zostanie od summy kapitału zapisem obiętéy, i wierzyciel z summy tylko podług takowego obrachunku, rzetelnie za walutę daney może żądać procentu a w przyszłości zwrócenia onéyże.

§. 817. Gdy wierzyciel poprzestał na niższéy iak dozwoloney naywyższéy stopie procentu, mocen iest takowy lecz nie na czas dłuższy, iak rok ieden, z góry sobie potrącić.

§. 818. Procent od procentu żądanym być niemoże.

§. 819. Wszelakoż na zaległości procentu dwuletnie lub dawnieysze, nowe zapisy dane i procent z nich zapisany być może.

§. 820. Czynność iednak podobna, ieżeli ma być ważną, sądownie zawartą być musi.

§. 821. Gdy kto został osądzony na zapłacenie zaległości procentowéy i przed upłynieniem czasu wyrokiem oznaczonego nie uiszcza się w wypłacie, wierzyciel mocen iest domagać się procentu z przewłoki od takowéy zaległości, a to od dnia prawomocności wyroku.

§. 822. W niedostatku postanowień umownych, procent przyobiecany w końcu każdego roku zapłaconym być winien.

§. 823. Jeżeli wypłata kapitału na czas krótszy, niżeli roku iednego oznaczoną została, procent wraz z kapitałem zapłacony być musi.

§. 824. Gdy w zapisie procent przyobiecanym nie został, żadnego też wierzyciel żądać nie może.

§. 825. Kary umowne, którym dłużnik zamiast procentu piśmiennie się poddał na przypadek niewypłacenia w oznaczonym czasie kapitału, są ważne, tak dalece, ile takowe nie przenoszą sześć, a co do kupców i żydów ośm od sta.

§. 826. Jeżeli iednak procent iest zastrzeżony, a zarazem oznaczona kara umowna, oboie razem niepowinno przenosić powyższéy stopy sześciu i ośmiu od sta.

O procencie z przewłoki.

§. 827. Gdy ani procent, ani kara umowna zastrzeżoną nie została, dłużnik iednak od dnia umowionego lecz niedotrzymanego zwrotu wypłaty, procent z przewłoki opłacać iest obowiązany.

Dod. §. 26. Skarb publiczny winien tylko opłacać procent umowiony.

§. 828. Procent takowy zaczyna się od oznaczonego zapisem dnia wypłaty.

§. 829. Jeżeli w zapisie niemasz postanowionego dnia wypłaty, takowe po nastąpioném wypowiedzeniu od upłynienia czasu tym końcem przez umowę lub ustawy oznaczonego, opłacone być muszą.

§. 830. Pospolicie pięć od sta żądane być mogą iako procent z przewłoki.

§. 831. Chociażby w zapisie niższy oznaczony był procent, wierzyciel iednak od czasu zwłoki dłużnika, pięć od sta żądać iest mocen.

§. 832. Kupcy i żydzi żądać mogą naywyższéy dla nich dozwolonéy stopy procentu, iako procentu z przewłoki, chociażby w zapisie niższy zastrzeżony sobie mieli.

§. 833. Prócz procentu z przewłoki wierzyciel żadnego innego wynagrodzenia żądać nie może za szkodę przez spóźnienie się dłużnika dla niego zrządzoną.

§. 834. Jeżeli iednak dłużnik, przy dostatecznych do zapłacenia będąc funduszach, umyślnie

lub przez grube uchybienie opóźnił zapłatę; wierzyciel zamiast procentu z przewłoki lub kary umowney, żądać może wynagrodzenia istotney szkody z takowego opóźnienia dlań wynikłéy.

Przepisy względem wypłaty procentu.

§. 835. Procent iak umowiony, tak przypadaiący z przewłoki, opłacony być musi w gatunku monety samego kapitału.

§. 836. Co względem wypłat kapitału w §. 769—777. postanowiono, ściąga się również do wypłaty i odebrania procentu.

§. 837. Opłacanie summy pewnéy przez lat dziesięć w sposobie procentu od dłużnego kapitału, stanowi domniemanie: iż opłacaiący winien iest samże kapitał iako pożyczkę.

§. 838. Domniemanie takowe nie osłabia się ieszcze przez to, iż odbieraiący nie iest w stanie okazania na sam kapitał dłużnego zapisu.

§. 839. Jeżeli rzeczona w §. 837. opłata procentu przez trzydzieści lat dopełnioną była, natenczas wierzyciel w moc prawa przedawnieniem nabytego żądać może kapitału; i dowód na to, iż pierwiastkowie żadna nie była dana pożyczka, tak delece ma tylko mieysce, ile w ogólności dowód iest dozwolony naprzeciw przedawnieniu.

§. 840. Gdy summa kapitału, do którego się dłużnik przyznawał przez takowe wieloletnie opłacanie procentu (§. 837. 839.) w kwitach nie iest wyrażona, lub w inny sposób wynalezioną być nie może, z rocznie opłacanego procentu kapitał wyrachowany być ma, a to wedle stopy procentu kraiowéy.

§. 841. Pod procentem kraiowym rozumie się w zdaniu ustaw pięć od sta.

§. 842. Gdy wierzyciel z ostatniéy wypłaty procentu od kapitału na prowizyą danego, zakwitował bez zastrzeżenia, stawa za dłużnikiem domniemanie, iż raty poprzednicze także iuż są zapłacone.

§. 843. Gdy zakwitowano z kapitału samego bez zastrzeżenia, procenta umowione uważaią się za zapłacone lub opuszczone.

§. 844. Przeciwnie zaś ani z kwitu na wypłatę kapitału bez zastrzeżenia wystawionego, ani z oddania zapisu dłużnego nie wynika ieszcze; iżby przyznane przez Sąd procenta z przewłoki, były zapłacone lub opuszczone.

§. 845. Procenta z przewłoki przez Sąd nieprzyznane, nie mogą być ani od dnia zapadłego wyroku więcéy żądane, skoro względem kapitału bez zastrzeżenia zakwitowano.

§. 846. Toż samo ma mieysce, gdy procent umowny był wprawdzie żądany, lecz sędzia ich nie przysądził a wierzyciel poprzestał na wyroku.

§. 847. Jeżeli iednak wierzyciel nie zaskarzył razem o procent umowny, takowy żądany być ieszcze może, dopóki z kapitału nie zakwitowano bez zastrzeżenia.

§. 848. Gdy sędzia pominął w wyroku zaskarzony procent umowny, ten sam to ma skutek, iak gdyby go był odsądził.

§. 849. Ktokolwiek dłużéy lat dziesięć zaniedbał zaskarzyć o zaległe procenta, ten żądać daléy nie może zaległości nad dziesięć lat przechodzącéy.

§. 850. Wszelakoż w tym rodzaiu przedawnienia wszystko to wierzycielowi w pomoc przybywa, co przeszkadza rozpoczęciu zwyczaynego przedawnienia przez nieużywanie, lub dalszy onego ciąg przerywa.

§. 851. Prócz takowego przypadku procenta zaległe, których zapłacenie dłużnik zaniedbał lub opóźnił, żądane być mogą, chociażby zaległość dla dawności czasu sam kapitał przenosiła.

§. 852. Tém mniéy zaś dłużnik od dalszego opłacania procentu usuwać się może pod pozorem, iż opłacone iuż przez niego procenta summę kapitału przewyższaią.

O pożyczkach niewłaściwych.

§. 853. Gdy rzeczy do przedmiotów właściwéy pożyczki nie należące, dane były pod warunkiem, iżby tyleż rzeczy równego rodzaiu i przymiotu oddano, pospolicie wszystkie względem właściwych pożyczek dane przepisy maią mieysce.

§. 854. Odbieraiący i mocen i obowiązany iest zwrócić takowe rzeczy w téyż ilości i iakości, w iakiéy ie otrzymał, czyli téż aż dotąd spadły lub podniosły się w swéy wartości.

§. 855. I przy niewłaściwych pożyczkach, pewna ilość rzeczy, iakie pożyczono, zamiast procentu zastrzeżoną być może.

§. 856. Lecz i przy niewłaściwych pożyczkach dozwolone są tylko stopy procentu co do właściwych pożyczek oznaczone.

§. 857. Gdy procent od takowych niewłaściwych pożyczek na pieniądze został ugodzony, w rozpoznaniu ilości onegoż wzgląd mieć należy na wartość, iaką miały pożyczone rzeczy w czasie zawarcia umowy.

§. 858. Gdy przy niewłaściwych pożyczkach zastrzeżony iest procent, wierzyciel w razie spóźnionéy wypłaty, również tylko iak przy właściwych pożyczkach żądać może procentu z przewłoki lub wynagrodzenia. (§. 827.—834.)

§. 859. Jeżeli iednak nie masz umówionego procentu, a dłużnik zwrót zwłacza, wierzyciel ma wybór, albo żądać oddania rzeczy wytycznie z procentem z przewłoki przez ustawy oznaczonym, albo powrócenia wartości, iaką miały w czasie przynależnego oddania.

§. 860. Gdy wierzyciel bez ważnego powodu zwłacza przyięcie rzeczy, dłużnik ma wybór, czyli zechce ieszcze rzecz samą oddać, lub téż powrócić wartość iéy, iaką miała w czasie zastrzeżonego oddania.

O kredytowaniu.

§. 861. W swém mieyscu znaczono (§. 224—227.) kiedy przyiąć należy, iż rzeczy były dane na kredyt.

§. 862. Jak dalece kto nie iest zdolny właściwe zaciągać pożyczki, tyle téż nie wolno mu dawać rzeczy na kredyt.

§. 863. Wszelakoż i takie osoby obowiązane są zapłacić poczekaną nagrodę za dostawioną robotę lub wypełnione zasługi.

§. 864. Toż samo rozumie się o gotowych wydatkach przy takowéy porze przez dostawiaiącego lub czyniącego założonych, ieżeli rzeczy były potrzebne do własnego użytku dłużnika.

§. 865. Wszelakoż wierzyciel winien poprzestać zamiast wypłaty choć wyżéy umówionéy na niższéy, w ten sam czas i w témże mieyscu zwyczayném, i zamiast umówionéy

wartości kontentować się rzeczywistą mniejszą wartością odstawionéy rzeczy.

§. 866. Wszelka zaległa wypłata uważaną być musi wedle istoty czynności, z któréy obowiązek do uskutecznienia iéy pochodzi.

§. 867. Nie zmienia więc to ieszcze istoty pierwiastkowéy czynności, z któréy powstał obowiązek wypłaty, chociaż względem summy dłużnéy iakoby na pożyczkę, zapis dłużny wystawionym został.

§. 868. Tylko co do prowizyi od takowéy wypłaty należących się, też same, co do właściwych pożyczek przepisy zastósowane być maią.

ODDZIAŁ ÓSMY.

O umowach, przez które rzeczy za czyny, lub czyny za czyny przyobiecane zostaią.

Zasady ogólne.

§. 869. Umowy zawieraiące w sobie obietnicę dania pieniędzy lub rzeczy za przeięte czyny lub zaniechania, lub téż dopełnienia czynów albo zaniechań nawzaiem, uważane być maią podług przepisów o obciążliwych umowach.

§. 870. Należy więc do istoty takowych to umów, aby temu, który przeymuie na się obowiązek czynu lub zaniechania, wynagrodzenie za to było przyrzeczoném.

§. 871. Jeżeli umowa nie zawiera w sobie dostatecznego oznaczenia takowego wynagrodzenia, toż podług zdania znawców uzupełnione być musi.

§. 872. Jeżeli żadnego wynagrodzenia nie oznaczono, umowa bez prawnego zostaie skutku, i o iéy dopełnienie skarzyć niemożna.

§. 873. Gdy iednak ten, który się zobowiązał do czynu, rzeczywiście go dopełnił, a czyn podobny należy do zwyczaynych iego życia i powołania zatrudnień, mocen iest bez wyraźnego nawet zastrzeżenia żądać zwyczayney zań nagrody podług zdania znawców.

§. 874. Gdy działaiący do téy nie należy klassy, iednak też nie zachodzą okoliczności wskazuiące prawne domniemanie szczodrobliwości, może żądać wynagrodzenia lecz podług nayniższéy przez znawców oznaczyć się maiącéy ceny. (§. 1064. seq.)

§. 875. Jeżeli za podięty czyn, nie pieniądze lub inny czyn iaki, lecz rzecz lub zlewek prawa został przyobiecanym, obowiązki przyrzekaiącego co do należnego z strony iego dopełnienia, uważane być winny wedle przepisów o przedaży lub zeznaniu cessyi.

§. 876. W umowach, przez które przyrzeczone zostały rzeczy za czyny, lub czyny za czyny; z powodu mniemanego pokrzywdzenia w wartości, żadne poszukiwanie ani zarzut, wyiąwszy przypadek podstępu, mieysca nie ma.

§. 877. Z takowych téż umów, równie iak z wszelkich innych, gdy przez wzaiemne zezwolenie w formie ustawami wskazaney zawarte zostały, o dopełnienie onychże skarzyć można.

§. 878. Gdy iednak iedna z stron wzbrania się dopełnić swego przyrzeczenia, druga natychmiast może odstąpić od umowy.

§. 879. Co do przypadków, gdy umowa takowa dla niemożności wypełnienia zostaie zniesioną, stanowią przepisy ogólne Tytułu piątego §. 360. seq.

§. 880. Jeżeli w takowym razie strona iedna dopełniła umowy przez wykonanie przyrzeczonego czynu, a niemożność wykonania z drugiéy strony wynika z winy drugiego kontrahenta, tentu w miarę przewinienia swoiego iest winien tamtemu wynagrodzić nadzwyczayną wartość lub też wartość szczególnego upodobania przyobiecanéy rzeczy.

§. 881. Gdy strona, dla któréy z własnéy winy staie się niepodobném dopełnienie umowy przez stronę drugą zupełnie wypełnionéy, również uskutecznić czyn miała; obowiązaną iest stronie drugiéy, w miarę stopnia przewinienia swoiego wynagrodzić szkodę i zysk utracony z takowego niedopełnienia wynikaiący.

§. 882. Gdy iedna strona całkiem dopełniła umowy, a dla drugiéy dopełnienie iéy przez sam tylko przypadek staie się niepodobném; tamta poprzestać musi na wynagrodzeniu iéy pospolitéy wartości przyobiecanéy rzeczy, lub zwyczaynéy nagrody za czyn przez nią dopełniony.

§. 883. Jeżeli w przypadku zerwania umowy dla niemożności dopełnienia onéyże, iedna strona całkiem iéy wprawdzie nie dopełniła ieszcze, lecz iuż na poczet iéy ieden lub kilka czynów wykonała, a dalsze wykonanie z własnéy iéy winy staie się dla niéy niepodobném, natenczas za to, czego z swéy strony dopełniła, tak dalece tylko żądać może

wynagrodzenia od drugiéy strony, ileby ta tu z iéy szkodą zarabiała.

§. 884. Toż samo ma mieysce, gdy stronie téy, która iuż cożkolwiek dopełniła, dalsze wykonanie staie się niepodobném lecz tylko przez przypadek a to taki, który w osobie iego wydarza się.

§. 885. Gdy skutkiem samego tylko przypadku temu, który przeięte umową czyny iuż w części dopełnił, dopełnienie innych staie się niepodobném, może za dopełnienie tamtych żądać zwyczaynego podług zdania znawców wynagrodzenia.

§. 886. Jeżeli niemożność dopełnienia wynika z strony drugiego kontrahenta a to przez przypadek; ten, który iuż w mocumowy czyny iakie dopełnił, żądać może umówionego za nie wynagrodzenia, a to w stósunku dopełnionych czynności względem wszystkiego, co przyobiecano kontraktem.

§. 887. Jeżeli wyznaczone kontraktem wynagrodzenie podług takowéy zasady wynalezioném być nie może, ten, który wypełnił, poprzestać musi na zwyczayném wynagrodzeniu wedle zdania znawców.

§. 888. Gdy niemożność wykonania umowy dla drugiéy strony, z iéy własnéy winy wynika, ten który na poczet umowy iuż czyny dopełnił, może żądać za nie wynagrodzenia kontraktem oznaczonego podług §. 886., lub w przypadku §. 887. naywyższéy zapłaty, iaką znawcy ustanowią.

§. 889. Prócz tego druga strona, w miarę przewinienia swego odpowiada za istotną szkodę i zysk utracony, które ztąd pochodzą, iż umowa przez wykonanie pozostaiących

czynów dopełnioną nie zostaie, azatém nagroda całkowita kontraktem oznaczona, żądaną być nie może.

§. 890. Gdy kto zobowiązał się do samych tylko zaniechań, a działa naprzeciw temu, w miarę przewinienia swoiego, winien drugiego wynagrodzić.

§. 891. Lecz gdy do wypełnienia czynu, którego miał zaniechać, przez gwałt i przemoc został przynaglonym, wolnym iest wprawdzie od wszelkiéy względem drugiego kontrahenta odpowiedzialności;

§. 892. Wszelakoż musi iemu powrócić lub wynagrodzić to, co mu w zamianę za przyrzeczone zaniechanie było daném.

§. 893. Gdy temu, który zobowiązał się do zaniechania czego, drugi kontrahent z swéy strony nic dopełnić nie może, tentu za dotychczasowe niewypełnienie, w miarę przewinienia swoiego, tamtego musi wynagrodzić.

1) Umowy między państwem i czeladzią.

§. 894. Umowy pomiędzy państwem i czeladzią oraz z naiętymi pospolitymi wyrobnikami i naiemnikami, należą do téytu klassy kontraktów. (Cz. II. Tyt. 5.)

2) Umowy z ugodzonymi robotnikami i naiemnikami.

§. 895. Ugodzony robotnik iest obowiązany odrobić pracę umówioną pod dozorem i wedle przepisów tego, który go ugodził.

§. 896. Dopóki takowego dopełnia przepisu, nie iest w odpowiedzi temu co go ugodził, za wypadek roboty lub zawód w przedsięwzięciu.

§. 897. Jak dalece robotnicy w skutek zlecenia lub rozkazu ugadzaiącego, są wolni lub nie od wynagrodzenia szkody Trzeciemu

mu zrządzoney, w Tytule szostym §. 45. seq. oznaczono.

§. 898. Robotnik działaiący przeciw przepisowi, odpowiada za wszelką ztąd wynikłą szkodę.

§. 899. Prócz tego zwyczayni robotnicy, tak względem Ugadzaiącego ich, iako i względem Trzeciego winni tylko zastępować grube lub mierne uchybienie.

§. 900. Ugodzony Robotnik, za zezwoleniem tylko Ugadzaiącego go, innego w swém mieyscu może postawić.

§. 901. Jeżeli to nastąpiło za zezwoleniem Ugadzaiącego, Robotnik, ieżeli co innego nie postanowiono, za czyny zastępcy nie iest w odpowiedzi.

§. 902. W razie przeszkód nie przełamanych, Robotnik nie iest obowiązany, innego stawić za siebie.

§. 903. Winien wszelakoż zawiadomić o przeszkodzie Ugadzaiącego, ile można nayprędzéy.

§. 904. Prócz takowego przypadku Robotnik, który ani sam nie chce wypełnić roboty, ani też nie może ułożyć się z Ugadzaiącym względem stawienia innego w swe mieysce, znaglony być ma wedle przepisów Ordynacyi processowéy albo do dopełnienia przyrzeczoney roboty, albo też do zastąpienia szkody z iéy niewypełnienia dla Ugadzaiącego wynikaiącéy.

§. 905. Gdy czas trwania umowy, ani sam w sobie, ani z względu na dokończenie pewney roboty nie iest oznaczonym; umowa, co do zwyczaynych Robotników uważa się za na ieden dzień zawartą, każda zatem

z stron z upłynieniem każdego dnia od niéy może odstąpić.

§. 906. Toż samo ma mieysce, chociażby wypłata Robotnikom, nie według dzienney nagrody, lecz na sążnie, pręty lub inną miarę była ugodzoną; byleby widzieć się dało: że nie same dzieło zostało ugodzoném, lecz oznaczenie miary dla dokładnieyszego tylko obiaśnienia dołączono.

§. 907. Jeżeli iednak Robotnik ugodzony został na czas w sobie samym, lub do dopełnienia dzieła iakiego oznaczony; przed upłynieniem tego czasu pospolicie wtenczas tylko oddalonym być może, gdy się okaże niezdatnym lub gdyby swéy powinności nie uczynił zadosyć.

§. 908. Gdy w przypadku, gdzie umowa z Robotnikiem została zawartą na czas w sobie samym, lub z względem na ukończenie pewnego dzieła oznaczony, dalszy ciąg roboty przez przypadek choć tylko na czas nieiaki zostaie przerwanym, każda z Stron odstąpić od umowy, a Robotnik za to, co uskutecznił, umowioną żądać może wypłatę, lecz żadnego innego wynagrodzenia.

§. 909. Jeżeli iednak Ugadzaiący chce zostać przy umowie i żąda, aby Robotnik po uprzątnioney przeszkodzie daléy pełnił robotę, ten tu przystać na to winien, pod warunkiem, aby mu za czas przerwaney roboty zwyczayna zapłata dzienna daną została.

§. 910. Gdy robota na czas nieiaki zostaie przerwaną przez grube lub mierne uchybienie Ugadzaiącego lub wcale przez własną iego wolę, Robotnik, chociażby po uprzą-

tnioney przeszkodzie chciał daléy pełnić robotę, i za czas przerwy, wynagrodzenia podług §. 909. żądać iest mocen.

§. 911. Jeżeli iednak chce odstąpić od umowy, musi poprzestać na umowioném wynagrodzeniu za iuż dopełnioną robotę.

§. 912. W przypadkach §. 909. 910. Robotnik to, co w czasie przerwy przez inne zatrudnienia zarobił lub zarobić miał dowodnie sposobność, dać sobie musi potrącić z należącego mu się wynagrodzenia.

§. 913. Gdy przerwa roboty wynika z winy Robotnika, Ugadzaiący odstąpić może od umowy, a Robotnik za dopełnioną iuż robotę tak dalece żądać tylko może wynagrodzenia, ile Ugadzaiącego korzyść przez nią istotnie pomnożoną została.

§. 914. W tym też razie Robotnik odpowiada za szkodę z przerwy takowéy dla Ugadzaiącego wynikłéy.

§. 915. Jeżeli iednak Ugadzaiący chce zostać przy umowie, i żąda, aby Robotnik po uprzątnioney przeszkodzie daléy pełnił robotę, winien mu za iuż dopełnioną przez niego robotę wynagrodzenie podług kontraktu.

§. 916. Wszelakoż i w tym razie Robotnik w moc §. 914. winien szkodę zastąpić i za czas przerwy w robocie wynagrodzenia żądać nie może.

§. 917. Gdy skutkiem przypadku robota cała zaniechaną być musi, Robotnik za dopełnioną iuż pracę odbierze zapłatę podług umowy; prócz tego zaś żadna Strona drugiéy do wynagrodzenia obowiązaną nie będzie.

§. 918. Jeżeli robota z winy lub woli Ugadzaiącego zupełnie zostanie zaniechaną, nie tylko dopełnioną iuż pracę musi podług kontraktu wynagrodzić, lecz też Robotnikowi zwyczayną nagrodę dzienną podług umiarkowania Sądu wypłacać, dopóki tenże nie pozyska sposobności znaleść inney roboty.

§. 919. Gdy całkowite zerwanie roboty następuie z winy Robotnika, nie tylko tenże musi poprzestać na wynagrodzeniu dopełnioney iuż pracy w miarę zrządzoney przez to Ugadzaiącemu korzyści, lecz też i wynagrodzić temu tu szkodę z zupełnego zerwania dzieła wynikaiącą.

3) Uwowy z Rzemieślnikami i Artystami.

§. 920. Co powyżey postanowiono względem pospolitych Robotników, pospolicie też znayduie mieysce na przypadek ugodzenia Rzemieślników lub Artystów do wypełnienia dzieła pewnego.

§. 921. Wszelakoż ci są obowiązani do wypełnienia roboty podług prawideł ich sztuki i w tey mierze za małe nawet uchybienie odpowiadaią.

§. 922. Jeżeli iednak Ugadzaiący wyraźnie przepisał pewny sposób wypełnienia roboty, drugi, byleby ustawy policyine nie były na przeszkodzie, do tego stósować się winien.

§. 923. W tym razie iednak za mierne tylko uchybienie odpowiada, a ieżeli takowego się nie dopuścił, skutku zastępować nie winien.

§. 924. W przypadkach, gdy pospolity Robotnik podług §. 909. 910. 918. za czas czekania może żądać wynagrodzenia dziennego, Rzemieślnikowi lub Artyście wyznaczone

być musi słuszne wynagrodzenie podług umiarkowania Sądu.

4) Umowy względem ugodzonego dzieła.

§. 925. Gdy Rzemieślnik lub Artysta nie tylko ugodzonym został do roboty, lecz całe dzieło ryczałtem powierzone mu zostało; przedewszystkiem ogólne zasady §. 869. seq. maią mieysce.

§. 926. Chociażby nawet Rzemieślnik podiął się dostawy materyałów, umowa takowa, z powodu pokrzywdzenia nad lub niżéy połowy przez żadną z Stron napastowaną być nie może. (§. 876.)

§. 927. Owszem Podeymuiący się dzieła musi obowiązkowi swemu uczynić zadosyć, chociażby to na szkodę iego wyszło.

§. 928. W wszelkich przypadkach, gdy dzieło iakie lub robota Rzemieślnikowi lub Artyście zagodzoną została, tenże sam rzecz do końca doprowadzić iest obowiązany, i pomimo woli Ugadzaiącego, innemu dokonania polecić nie może.

§. 929. Z drugiéy zaś strony, i ieżeli wyraźnie nie umowiono i inaczéy, mocen iest użyć obcych Pomocników i Współrobotników.

§. 930. Wszelakoż za czyny takowych przez niego samego obranych Pomocników, iak za swe własne musi odpowiadać.

§. 931. Ugadzaiący też ma prawo sprzeciwienia się, gdy Podeymuiący się dzieła, przyimuie do robot wymagaiących wiadomości i zdantości rzemieślniczych, ludzi do rzemiosła tego nie należących, zgoła, gdy przyimuie Robotników i Pomocników widocznie niezdatnych.

§. 932. Podeymuiący się dzieła, pospolicie, i ieżeli nie umowiono inaczéy, zapłaty żądać prędzéy nie może, aż dzieła w sposobie umowionym gotowego nie odstawi i Ugadzaiący takowego nie odbierze.

§. 933. Umówione dzieło w czasie oznaczonym musi być ukończone i oddane.

§. 934. Gdy czasu nie oznaczono, Podeymuiący się natychmiast rozpocząć robotę i należycie prowadzić ią iest obowiązany.

§. 935. Podeymuiący się nie iest mocen odstawić umowionego dzieła przed upłynieniem czasu wyraźnie oznaczonego, i przynaglić Ugadzaiącego, aby ie przyiął.

§. 936. Gdy Podeymuiący się nie odstawia dzieła w czasie oznaczonym, wszelkie odtąd ponosi niebezpieczeństwo, a nawet co do dostawionych przez Ugadzaiącego materyałów.

§. 937. Prócz tego odpowiada Ugadzaiącemu za wszelką z spoźnienia wynikaiącą szkodę a to w miarę przewinienia, iakiego się czy to przy zawarciu umowy, czy przy prowadzeniu roboty dopuścił.

§. 938. W ogólności zaś wolno Ugadzaiącemu cofnąć się od umowy, gdy dzieło z upłynieniem czasu wyraźnie oznaczonego z winy podeymuiącego się, albo też z przypadku w osobie iego wydarzaiącego się, nie zostanie odstawioném.

§. 939. Gdy Zamawiaiący bez prawnego powodu odmawia przyięcia gotowego dzieła, wszelkie sam niebezpieczeństwo ponosi.

§. 940. Prócz tego zamawiaiący iest obowiązany Podeymuiącemu się opłacać procent z przewłoki od ugodzonéy nagrody, a to od

upłynienia czasu oznaczonego, gdy dzieło było gotowe, niemniéy powrócić i wynagrodzić wszelką z opóźnionego odebrania wynikłą szkodę lub z dłuższego zachowania rzeczy zrządzone wydatki.

§. 941. Wypłaty na dzieło zamowione, z góry zapłacone, potrącaią się od ugodzonéy ceny.

§. 942. Gdy przy zamawianiu dzieła nie oznaczono ceny, a strony w czasie odstawienia, o nią ugodzić się nie mogą, taż wedle zdania Znawców przez Sąd ustanowioną być musi.

§. 943. Przy odstawieniu dzieła każda z stron domagać się może, aby na iéy koszt przez Znawców było obeyrzaném.

§. 944. Gdy żadnych niemasz publicznie postanowionych Rewizorów, każda strona podać może iednego Znawcę czyli biegłego w kunszcie.

§. 945. Znawcy gdy uznaią iednozgodnie, iż dzieło dobrze i wedle umowy sporządzone zostało, Zamawiaiący musi ie przyiąć i ugodzoną za nie wypełnić zapłatę.

§. 946. Wszelakoż po uskutecznionéy wypłacie, zarzutami swemi w drodze prawa popisywać się może.

§. 947. Gdy dzieło za niezdatne zostanie uznaném, Zamawiaiący ma wybór, zrzucić się z kontraktu a zatém odmówić przyięcia, lub też żądać wynagrodzenia dla dostrzeżonych wad.

§. 948. Wszelakoż i Rzemieślnikowi wolno, względem podanéy przez Umawiaiącego niezdatności dzieła, zażądać dochodzenia i rozstrzygnienia sądowego.

§. 949. W szelkich przypadkach, gdy Zamawiaiący dla uznanéy niezdatności dzieła, takowego przyiąć nie iest obowiązany, mocen iest zażądać za dostawione przez niego materyały, albo wynagrodzenia w podobnéy ilości i iakości, albo zwrotu wartości.

§. 950. Zamawiaiący, gdy obiera ostatnie, ieżeli sam materyały zakupił, cena za nie zapłacona, inaczéy zaś wartość wynagrodzoną mu być musi, iaką miały w czasie odstawienia onychże Zamawiaiącemu.

§. 951. Z powodu wad, które bez istotnego są wpływu na używanie rzeczy, zniżenie tylko ugodzonéy ceny lub wynagrodzenie szkody ma mieysce.

§. 952. Jeżeli iednak w dziełach przeznaczonych do okazałości i ozdoby, w kształcie zewnętrznym i formie wada znakomita popełnioną została, wtenczas, chociażby taż wada nie przeszkadzała używaniu rzeczy, wszelakoż przepis §. 947. ma mieysce.

§. 953. Toż samo, gdy rzeczy zbywa na własności choć nie istotnéy lecz wyraźnie umowionéy.

§. 954. Podeymuiący się dzieła odpowiada za omyłki naprzeciw prawidłóm swéy sztuki popełnione i małe nawet uchybienie w téy mierze musi zastąpić.

§. 955. Jeżeli iednak na wyraźne żądanie Zamawiaiącego musiał zboczyć od prawideł swéy sztuki, przepis §. 923. przystósować należy.

§. 956. Gdy wybór i postaranie się o materyały zostało poruczoném Podeymuiącemu się dzieła, tenże zastąpić musi małe w téy mierze uchybienie.

§. 957. Gdy Zamawiaiący dostarczył materyały i nie zażądał w téy mierze zdania Rzemieślnika, ten tu za wadę z własności takowych materyałów wynikłą wtenczas tylko odpowiada, gdy takowe do zamowionéy roboty widocznie były niezdatne i Zamawiaiącego w téy mierze nie przestrzegł.

§. 958. Jeżeli iednak Zamawiaiący żąda zdania Podeymuiącego się dzieła, względem dostarczonych przez niego materyałów, ten tu w zdaniu takowém za mierne tylko odpowiada uchybienie.

§. 959. Wypadki nieszczęśliwe, wydarzone na materyałach, w czasie roboty, dotykaią Właściciela onychże.

§. 960. Jeżeli dzieło same przed czasem do oddania oznaczonym przez przypadek zniszczoném lub do użytku niezdatném się stanie, Podeymuiący się dzieła utraca prawo do nagrody za pracę i za wydatki.

§. 961. Zamawiaiący ieżeli dostawił materyały, musi takowe, ile ich iest i w iakim znayduią się stanie, odebrać napowrót.

§. 962. Jest mocen także w tym przypadku cofnąć się od umowy, chociażby Rzemieślnik chciał podiąć się wystawienia nowego dzieła za cenę umowioną i za dostawieniem nowych materyałów.

§. 963. Lecz, ieżeli w przypadku §. 960. Podeymuiący się dzieła materyały dostarczył; od niego zawisło, czyli odstąpić chce od kontraktu lub też być ieszcze przypuszczonym do wypełnienia go za użyciem innych materyałów.

§. 964. Wszelakoż ostatnie tak dalece tylko ma mieysce, ile albo wcale żaden ter-

min do odstawy niebył wyznaczonym, albo też Podeymuiący się dzieła, terminu umowionego dotrzymać ieszcze może.

§. 965. Gdy nieszczęście w dziele wydarzy się po czasie do oddania oznaczonym, lecz przed istotném oddaniem, przepisy §. 936. 937. 938. stanowią.

Szczególniéy o ugodzonéy budowli.

§. 966. Jeżeli ugodzona budowla przed iéy oddaniem zapadnie się lub w inny sposób szkody doznaie, stawa domniemanie, iż przygoda takowa iest skutkiém omyłki Budowniczego.

§. 967. Gdy szkoda wynikła dowodnie przez sam tylko przypadek lub przez wadę taką, któréy Budowniczy iako Znawca nie mógł przewidzieć, strata dotyka Właściciela budowli.

§. 968. Jeżeli iednak Właściciel budowli takową iuż odebrał, Budowniczy z powodu wad takich, które podobno wynikły z sposobu budowania i iż w téy mierze nie dochowano prawideł sztuki, w ciągu tylko trzech lat po oddaniu zaskarzonym być może.

§. 969. Względem takich zaś wad, które pochodzić maią z złéy własności materyałów, Budowniczy w każdym czasie aż do upłynienia zwyczaynego przedawnienia zaskarzonym być może.

§. 970. W obu iednak przypadkach i po oddaniu, pytanie: iak dalece okazuiąca się wada, czyli taż pochodzi z własności materyałów lub z roboty, przez Budowniczego zastąpioną być winna? podług przepisów §. 954—958. rozstrzygnione być musi.

§. 971. Mistrz dzieła ma przy nieruchomościach, co do łożonych na nie materyałów i robót, prawo pierwszeństwa, w Ordynacyi konkursowéy dokładniéy oznaczone. Prawa z takowéy umowy w konkursie.

§. 972. Pierwszeństwo takowe bez zezwolenia nawet Dłużnika może kazać zahypotekować na nieruchomości, aż do czasu otworzenia konkursu.

§. 973. Do ruchomości Zamawiaiącemu iuż oddanych, pierwszeństwo takowe rozciągnioném być nie może.

§. 974. Jeżeli iednak przed oddaniem rzeczy wyniknie konkurs na maiątku Zamawiaiącego; Mistrz dzieła z powodu swéy roboty i wydatków, może użyć prawa zatrzymania dzieła w swém ieszcze zachowaniu będącego.

§. 975. Jeżeli przed oddaniem dzieła wybuchnie konkurs na maiątku Mistrza dzieła, Zamawiaiący ukończone iuż w massie będące dzieło za wypłatą dłużnéy ieszcze ceny, może zażądać.

§. 976. Gdy dzieło nie iest ieszcze ukończoném, dostawione przez niego materyały, ile ich się ieszcze znayduie, iako swą własność odebrać może napowrót.

§. 977. Równe prawo służy Zamawiaiącemu, gdy znayduią się materyały, które mistrz dzieła sprawił i zapłacił z zakładu przez Zamawiaiącego wyraźnie na ten koniec danego.

§. 978. Jak dalece Zamawiaiący za dostarczone przez niego materyały lub zakład na zakupienie ich dany, przez odebranie rzeczone wynagrodzonym być nie może, mocen

iest trzymać się dzieła ieszcze nie skończonego w massie będącego.

§. 979. Jeżeli i tym sposobem zaspokoienia swego dostąpić nie może, poprzestać musi na mieyscu w Ordynacyi konkursowéy dla niego wskazaném.

§. 980. Zamawiaiący, od przyięcia ukończonego w massie znayduiącego się dzieła, naprzeciw Wierzycielóm wzbraniać się może z tych tylko przyczyn, któremiby był mógł powstawać naprzeciw samemu wszechdłużnikowi.

5) Umowy o dostawę (liwerunkowe.)

§. 981. Ktokolwiek się obowięzuie, rzecz iaką oznaczoną przystawić drugiemu za pewną cenę, Przystawcą (liwerantem) się zowie.

§. 982. Nie może Przystawca usuwać się od przeiętego obowiązku, chociażby dostawa przez późniéy wydarzone okoliczności została utrudnioną.

§. 983. W przypadkach tych, gdy dostawa w ogólności lub oznaczony dostawienia sposób z względu na czas lub mieysce staie się niepodobną lub połączoną z nieprzewidzianém niebezpieczeństwem, stanowią przepisy ogólne w Tytule o umowach w §. 360—376. zawarte.

§. 984. Gdy umówiona dostawa z powodu zmiany w okolicznościach staie się niepotrzebną lub bezużyteczną do celu, którym ią Zamawiaiący ugodził, może wprawdzie tenże odwołać umowę;

§. 985. Wszelakoż iest obowiązanym Przystawcę zupełnie wynagrodzić za poczynione z iego strony celem dopełnienia umowy przysposobienia i za łożone trudy i wydatki.

§. 986. Jeżeli w czasie odwołania Liwerant rzecz zamówioną całkiem lub w części iuż sprawił, Zamawiaiący musi ią przyiąć lub przystać na publiczne iego ryzykiem i nakładem sprzedanie onéyże.

§. 987. Po dopełnionéy odstawie pomiędzy Stronami wszystko to ma mieysce, co z prawa pomiędzy Kupuiącym i Przedawcą wypada.

Premie (nagrody.)

§. 988. Jest wolno każdemu publiczne wyznaczać nagrody za użyteczne pracy umysłowe i za zdolności ciała lub założenia dobru powszechnemu przydatne.

§. 989. Wyznaczaiący takowe nagrody, obietnicy swéy przed oznaczonym czasem odwołać nie może.

§. 990. Wszelakoż mu wolno, oznaczyć dokładnie zagadnienie przedmiotem wyznaczonéy nagrody będące, w pierwszéy połowie czasu do odpowiedzi oznaczonego.

§. 991. Sam zaś w zawód ubiegania się wdawać nie może, ieżeli sobie tego przy ogłoszeniu wyraźnie nie zastrzegł.

§. 992. Ktokolwiek nie w czasie należytym, lub nie przy zachowaniu przepisanych warunków iako Współubiegaiący się zgłosił, żadnego do nagrody prawa rościć nie może.

§. 993. Sam nawet Nagrododawca nie może takowego Współubiegaiącego się, na szkodę innych przypuszczać.

§. 994. Wszyscy Współubiegaiący się, bez wszelkiego sprzeciwienia i odwołania się, uledz muszą zdaniu Nagrododawcy lub Sędziego, którego tenże zaraz przy obwieszczeniu zagadnienia wyznaczył.

§. 995. Robota przez każdego Współubiegaiącego się dostawiona zostaie własnością Autora, i Wyznaczaiący nagrodę innego nią rozrządzenia przywłaszczyć sobie nie może, iak to, które sobie przy wydaniu obwieszczenia zastrzegł wyraźnie, lub które z samego zapowiedzianego celu zagadnienia wypływa.

O umowach względem wydawania pism.

§. 996. Prawo wydawania pism polega na wolności, rozmnożenia za pośrednictwem druku i wyłącznego sprzedawania pisma iakiego Xięgarzóm lub innym, po walnych iarmarkach.

§. 997. Nie tylko xiąszki, lecz i mappy, ryciny na miedzi (kopersztychy), rysunki topograficzne i muzykalne kompozycye są przedmiotem rzeczonego prawa.

§. 998. Pospolicie Xięgarz prawa takowego dostępuie tylko w moc umowy w téy mierze z Autorem na piśmie zawartéy.

§. 999. Jeżeli takowéy piśmiennéy umowy nie zawarto, rękopism iednak przez Autora został oddanym, umowa ustna stanowi wprawdzie względem wypłaty Autorowi przyrzeczonéy, w wszystkich zaś innych szczegółach stosunki obustronne li tylko wedle przepisów ustawami obiętych uważane być muszą.

§. 1000. Autor iest obowiązanym dopełnić umowy na piśmie zawartéy przez odstawienie rękopisma w przyzwoitym czasie.

§. 1001. Gdy tego nie czyni, wydawca odstąpić może od umowy.

§. 1002. Jeżeli czas, w którym rękopism ma być dostawiony, nie został oznaczony w umowie, przyimuie się: iż tenże tak dostawionym być ma, aby Wydawca mógł ie-

szcze pismo sprowadzić na naybliższy walny iarmark w Lipsku.

§. 1003. Gdy z wielkości i obszerności dzieła, z krótkiego przeciągu czasu aż do iarmarku, lub z innych okoliczności widzieć się daie: iż Autorowi dłuższy czas miał być dozwolonym, dokładnieysze onegoż oznaczenie w umowie nie zawarte, zawisło od Autora.

§. 1004. Wszelakoż Wydawca przytrzymać go może, aby czas pewny oznaczył, lub przystał na odstąpienie od umowy.

§. 1005. Gdy się wydarzaią okoliczności lub przeszkody, powoduiące Autora, aby cale nie wydawał przyrzeczonego dzieła, mocen iest odstąpić od umowy.

§. 1006. Musi iednak powrócić Wydawcy szkodę, która z poczynionych przez niego przysposobień do druku a przez cofnięcie się Autora bezużytecznych, dla niego rzeczywiście wynikła.

§. 1007. Jeżeli iednak Autor dzieło iednemu przyobiecane w ciągu roku po odstąpieniu od umowy pomimo wiedzy iego i zezwolenia, przez kogo innego, lub na swóy rachunek wydaie, tamtemu również za zysk utracony odpowiadać powinien.

§. 1008. Autor gdy uzna potrzebę poczynienia przed wydrukowaniem ieszcze odmian co do obszerności lub urządzenia dzieła, Wydawca ma wybór, albo na to przystać, albo od umowy odstąpić.

§. 1009. Lecz gdy Autor odmiany podobne czyni po zaczętym iuż druku i bez zezwolenia Wydawcy, za wszelką ztąd dla niego wynikłą szkodę winien odpowiadać.

§. 1010. W przypadkach, gdy dopełnienie umowy względem wydania pism zawartéy, iednéy lub drugiéy Stronie staie się niepodobném, przepisy §. 879. seq. zastósowane być maią.

§. 1011. Gdy nowe niezmienne wydrukowanie pisma w tym samym formacie przedsięwzięte zostaie, zowie się to nowym nakładem.

§. 1012. Lecz gdy pismo, w odmiennym formacie lub z odmianami w osnowie na nowo wydrukowaném zostanie, zowie się to nową edycyą.

§. 1013. Jeżeli w umowie z Wydawcą zawartéy, liczba exemplarzy pierwszego druku oznaczoną nie została, Wydawca iest mocen i bez wyraźnego zezwolenia Autora, dzieło wydrukować na nowo.

§. 1014. Lecz gdy liczbę oznaczono, Wydawca chcąc dzieło wydrukować na nowo, musi się w téy mierze z Autorem lub iego dziedzicami na nowo ugodzić.

§. 1015. Gdy Strony w téy mierze poiednać się nie mogą, połowa nagrody przy pierszém wydaniu zapłaconéy, służy za prawidło.

§. 1016. Z drugiéy zaś Strony prawo wydania pism pospolicie, i ieżeli w umowie w téy mierze pisemnie zawartéy, co innego postanowioném nie zostało, rozciąga się tylko do pierwszego wydania dzieła, łącząc w to wszystkie dalsze części i ciąg onegoż.

§. 1017. Pierwszy więc Wydawca nigdy nowéy uskutecznić nie może edycyi, bez zawarcia nowéy w téy mierze z Autorem umowy.

§. 1018.

§. 1018. Przeciwnie też Autor żadnego nowego wydania przedsiębrać nie może, dopóki pierwszy Wydawca nie zbył ieszcze druków przez niego w moc §. 1013. 1014. prawnie uskutecznionych.

§. 1019. Gdy Autor i Xięgarz względem nowéy edycyi poiednać się nie mogą, pierwszy ieżeli ią polecić chce innemu, nasamprzód od przeszłego Wydawcy wszystkie ieszcze w zapasie będące exemplarze za gotową zapłatą ceny xięgarskiéy musi wykupić.

§. 1020. Prawo Autora, iż bez iego przychylenia się nowa edycya uskutecznioną być nie może, przechodzi na Dziedziców iego, ieżeli co innego wyraźnie i piśmiennie nie umówiono.

§. 1021. Ograniczenia powyższe prawa wydawania pism na korzyść Autora, nie maią mieysca, skoro Xięgarz wypracowanie dzieła iakiego według ułożonéy przez niego myśli, sam nayprzód Autorowi polecił, i ten tu wykonanie onego wziął na się bez wszelkiego zastrzeżenia, lub gdy Xięgarz więcéy Autorów do wykonania takowéy idei, iako Współpracowników ustanowił.

§. 1022. W takowych przypadkach zupełne prawo wydawania, od początku zaraz należy do Xięgarza, i Autor lub Autorowie do nowego wydrukowania i edycyi żadnego sobie przywłaszczyć nie mogą nad to, które onymże w piśmiennéy umowie wyraźnie zastrzeżoném zostało.

§. 1023. Wolno iest z osobna wydrukować uwagi do xiążek, do których wydawania kto inny ma prawo. Lecz z samémże dziełem uwagi takowe, bez zezwolenia Autora i

iego Wydawcy ani drukowane, ani sprzedawane w kraiach królewskich być nie mogą.

§. 1024. Nikomu nie wolno bez zezwolenia Autora i iego Wydawcy, pisma szczególne w całkowitych umieszczać zbiorach, lub wyciągi z onychże z osobna wydrukować.

§. 1025. Mogą wszelakoż wyciągi z pism być umieszczone w innych dziełach lub zbiorach.

§. 1026. Nowe edycye Autorów zagranicznych, którzy za granicą Państwa niemieckiego lub Kraiów królewskich w obcym piszą ięzyku, i których Wydawcy nie odwiedzaią ani Frankfortskiego ani Lipskiego walnego iarmarku, przedrukowane być mogą, ieżeli Wydawca nie otrzymał tuteyszego nadania.

§. 1027. Tłomaczenia dzieł w stósunku do prawa wydawania, za nowe uważaią się pisma.

§. 1028. Uskutecznienie nowego tłómaczenia przez innego Tłomacza, nie iest przedrukowaniem pierwszego.

§. 1029. Gdy żadnéy iuż nie masz xięgarni, któréyby do nowéy edycyi xiąszki prawo wydawania służyło, a prawo Autora w moc §. 1020. wygasło, każdemu wolno przedsiębrać nowe dzieła wydanie.

§. 1030. Jeżeli iednak w razie takowym, znayduią się ieszcze dzieci pierwszego stopnia po Autorze, nowy Wydawca z nimi się musi ułożyć względem przedsięwziąść się maiącéy nowéy edycyi.

§. 1031. Z reszty pomiędzy tymże nowym Wydawcą i Autorem o nowe wydanie

staranność maiącym, wszystko to ma mieysce, cokolwiek postanowiono względem dzieł nowych.

§. 1032. Przedrukowanie też podobnych edycyi w takichże okolicznościach iest zabronione, pod iakimi przedrukowanie nowego dzieła wedle przepisów powyższych niema mieysca.

§. 1033. Jak dalece Państwa zagraniczne dozwalaią przedrukowania na uszczerbek tutayszych Wydawcy, tym tu naprzeciw Wydawcom w tamtych Państwach, toż samo ma być dozwoloném.

§. 1034. Ktokolwiek przedrukuie xiąszki i dzieła, których przedrukowanie wedle zasad powyższych iest zabronioném, musi wynagrodzić prawnego Wydawcę.

§. 1035. Wynagrodzenie takowe składa się z powrotu honorarii, które prawny Wydawca Autorowi wypłacił, i z przewyżki kosztów, które tenże z powodu lepszego druku i papieru w stosunku do przedrukowania, łożył na prawne wydanie.

§. 1036. Z resztą niedozwolone przedrukowania pod karą zabrania na skarb, do kraiu nie maią być wprowadzone i nieprawnie Przedrukuiący podług bliższego oznaczenia w prawie kryminalném ostro ukarani. (Cz. 2. Tyt. 20. Oddz. 14.)

ODDZIAŁ DZIEWIĄTY.

O darowiznach.

§. 1037. Darowizny są umowami, przez które kto obowięzuie się zdać drugiemu bezpłatnie własność rzeczy iakiéy lub prawa. Znaczenie i zasady.

§. 1038. I w darowiznach Udarowany dostępuie dopiero własności daru, przez iego oddanie. (Tyt. 10. §. 1. 18—25.)

§. 1039. Same tylko zrzeczenia się rzeczywiście przypadłego lecz ieszcze nie obiętego, tudzież wątpliwego prawa, nie maią być uważane wedle zasad o darowiznach.

Kiedy zachodzi domniemanie o zamiarze darowania.

§. 1040. Nie domniemywa się: iżby rzecz iaka była darowaną.

§. 1041. Gdzie zachodzi szczególna osobista, lubo nie prawnie obowięzuiąca powinność dobroczynności, tam stawa domniemanie, iż to, co dano bez zastrzeżenia, dano w zamiarze darowania.

§. 1042. Cokolwiek więc krewni w linii wstępnéy i zstępnéy, rodzeństwo i dzieci daią sobie bez zastrzeżenia, uważa się za darowane, ieżeli co innego z okoliczności nie wynika, lub przez oddzielne ustawy postanowionem nie zostało. (Cz. 2. Tyt. 1. Oddz. 5.)

§. 1043. Również o tém, co komu na utrzymanie iego było daném, zachodzi domniemanie, iż było dane w zamiarze darowizny.

§. 1044. Toż samo ma mieysce względem pieniędzy i rzeczy, które dane zostały domom ubogich i fundacyom dobroczynnym bez dalszego zastrzeżenia.

§. 1045. Co dane zostało pod okolicznościami, iż żaden inny zamiar daiącego wyrozumieć się nie da, również uważa się za darowane.

Umowy względem darowizn, które się poczytuią w równi

§. 1046. Gdy ustawy obowięzuią kogo do czynów, które same z siebie dobroczynność oznaczaiąc, względem pewnych osób lub stosunków wyraźnie są obowięzuiącymi,

umowy w celu dokładnieyszego oznaczenia takowéy powinności zawarte, uważaią się w równi z obciążliwemi umowami. z obciążliwemi umowami.

§. 1047. Gdy więc osoby, które wedle ustaw inną wyposażyć są obowiązane, téyż summę iaką lub rzecz na wyprawę lub też na posag wyraźnie przyobiecały, umowa w téy mierze w formie prawnie ważnéy zawarta, za obciążliwą się uważa.

§. 1048. Również gdy Obcy pod warunkiem lub celem zawrzeć się maiącego małżeństwa przyobiecał w sposób prawnie ważny cożkolwiek iednemu lub drugiemu z Małżonków, umowa takowa poczytuie się za obciążliwą.

§. 1049. Cokolwiek zaś w porze małżeńskiego połączenia zostało przyobiecaném, ieżeli sama tylko szczodrobliwość do tego było pobudką, oznacza darowiznę.

§. 1050. Umowy pomiędzy małżonkami, przez które ieden drugiemu korzyści pewne na przypadek śmierci przeznacza, nia iako darowizny, lecz iako obciążliwe umowy uważane być maią.

§. 1051. Gdy wzaiemne pomiędzy Żyiącymi zaszły darowizny, każda z osobna wedle przepisów względem darowizn w ogólności, rozpoznawaną być musi.

§. 1052. Jeżeli iednak iedna Strona darowiznę drugiéy przyobiecaną lub daną, chociażby z przyczyny zupełnie prawnéy, odwołuie; ta tu względem tego, co z swéy Strony pod względem przyobiecanéy przez nią darowizny dała istotnie lub dopełniła, w zupełności wynagrodzoną być winna.

§. 1053. Darowizny przyobiecane lub dane pod warunkiem albo celem pewnym przez Obdarowanego dopełnić się maiącym, w razie wątpliwym uważaią się iako obciążliwe umowy.

§. 1054. Jeżeli iednak z okoliczności wyraźnie wynika, iż warunek lub cel na pozór tylko wyknięte zostały, darowizna takowa i pod względem prawa do odwołania iéy wedle ogólnych zasad o darowiznach w ogólności ma być uważaną.

§. 1055. Wszelakoż, gdy odwołanie następuie z prawnych powodów, a warunek lub cel nie na własną Obdarowanego korzyść dołączone zostały, wszystko co ten tu końcem dopełnienia uczynił lub uskutecznił, podług naywyższéy wartości wynagrodzone mu być musi.

§. 1056. Jeżeli dołączony warunek lub cel oznaczony, zamierzaią iedynie na dobro Udarowanego, darowizna takowa iak każda inna, odwołaną być może.

§. 1057. Jeżeli iednak powód do odwołania nie polega na własném przewinieniu Obdarowanego, a tenże pod względem darowizny, przedsięwziął czyny lub urządzenia poczynił, które przy zachodzącém odwołaniu, dla niego szkodliwami się staią; może z tego powodu żądać od daruiącego wynagrodzenia.

Jak umowy o darowiznę zawierane być maią?

§. 1058. We wszystkich darowiznach również iak w wszystkich innych umowach, konieczne iest przyięcie albo wyraźnie albo czynami oświadczone. (Tyt. 5. §. 78. seq.)

§. 1059. Wszelakoż w razie wątpliwym słowa i czyny drugiego tak rozumiane być

winny, iż chciał przez nie przyiąć darowiznę.

§. 1060. Gdy Obdarowany dla dziecinnego wieku, choroby, lub też dla innego niedostatku rozumu, nie zdoła oświadczyć zamiaru przyięcia darowizny, każdy Trzeci na korzyść iego oświadczenie takowe zeznać iest mocen.

§. 1061. Darowizna, która ieszcze przyiętą nie została, iuż przez Dziedziców tego, dla którego była przeznaczoną, wbrew woli Daruiącego prawnie ważnie przyiętą być nie może.

§. 1062. Jak dalece Obdarowany po śmierci Daruiącego mocen ieszcze iest przyiąć darowiznę, lub też dziedzice Daruiącego ofiarę takową cofnąć, wyrozumieć to należy wedle ogólnych zasad o akceptacyi w ogólności. (Tyt. 5. §. 90 — 108.)

§. 1063. Umowy o darowiznę sądownie zawierane być maią. Forma onychże.

§. 1064. Z umowy o darowiznę zasądownie choć na pismie zawartéy, nie można więc pospolicie o dopełnienie iéy skarzyć.

§. 1065. Jeżeli iednak darowana rzecz ruchoma lub summa Obdarowanemu oddaną została, żądanie zwrotu onéyże z powodu zbywaiącéy sądowéy umowy nie ma mieysca.

§. 1066. Gdy rzecz nieruchoma w moc piśmienney choć zasądowney umowy Obdarowanemu została oddaną, Daruiący nie może iéy żądać napowrót z powodu niedostatku umowy sądowéy.

§. 1067. Owszem zasądowa umowa ma w tym razie moc i dzielność punktacyi.

§. 1068. Wszelakoż przepisy powyższe (§. 1066. 1067.) tylko wtenczas maią mieysce, gdy istotne nastąpiło oddanie wytyczne, w skutek którego rzecz darowana przeszła w posiadanie i trzymanie Obdarowanego.

§. 1069. Umowy o darowiznę, przed Kommissarzami sprawiedliwości tylko i Notaryuszami zdziałane, nie zaszczycaią się powagą darowizn sądowych.

Które darowizny są nieważnemi z powodu celu, lub osoby Obdarowanéy.

§. 1070. Darowizny uczynione celem popierania niepozwolonych zamiarów, są nieważne.

Dod. §. 27. Gdy Kantonista po swém oddaleniu się z mieysca, lub w ciągu ostatniego roku przed tém, maiątek swóy, przez darowizny, zrzeczenia się, odstąpienia, przyznania, remissye lub inne rozrządzenia, całkiem lub w części, pośrednio lub bezpośrednio uszczupla, zachodzi domniemanie, iż to uczynił w zamiarze pokrzywdzenia Rządu a szczególniéy kassy Inwalidów w iéy prawach. W skutek tego skarb publiczny (fiscus) mocen będzie, chociażby rozrządzenia poczynione były prawnie ważne i w należytéy formie zdziałane, domagać się zniweczenia podobnych darowizn i innych rozrządzeń, i żądać zwrotu tego, cokolwiekby na zasadzie onych iuż było przeszło w ręce drugiego, iednak bez procentu; chybaby Obdarowany, lub ten, na którego korzyść zrzeczenie się, opuszczenie, odstąpienie lub przyznanie nastąpiło, potrafił dowieść, lub z okoliczności iasno się wykazało, iż w czasie zeznania darowizny lub innego rozrządzenia, Emigrant ieszcze nie miał za miaru opuszczenia kraju i usunięcia się od kantonu.

§. 1071. Cokolwiek w moc takowéy darowizny istotnie daném zostało, skarb publiczny od Biorącego żądać może napowrót.

§. 1072. Jak dalece Małżonkowie mogą sobie pomiędzy żyiącymi ważnie nawzaiem darować, w swém mieyscu oznaczono. (Cz. 2. Tyt. 1. Oddz. 5.)

§. 1073. Względem darowizn kościołom, tudzież towarzystwóm duchownym poczynionych, przepisy prawa kościelnego stanowią. (Cz. 2. Tyt. 11. Oddz. 4. 12.)

§. 1074. Co w téy mierze urządzono, ściąga się również do darowizn, które na rzecz zagranicznych szkół, Uniwersytetów i innych Instytutów wychowania lub fundacyi dobroczynnych zeznane zostały.

§. 1075. Przeciwnie zaś zeznanie darowizn dla szkół kraiowych, Uniwersytetow i innych podobnych Instytutów publicznych nauki i wychowania, dla kraiowych domów ubogich i sierót, dla szpitalów, na stipendia i inne dobroczynne fundacye, same z siebie bez ograniczenia pewnéy summy, są dozwolone. (Cz. 2. Tyt. 19.)

Dzielność ważnéy o darowiznę umowy.

§. 1076. Z umowy o darowiznę ważnie zawartéy, wynika prawo pozywania o oddanie rzeczy darowanéy.

§. 1077. Gdy rzeczy użytek przynoszące ważnie sposobem darowizny przyobiecane zostały, a Daruiący nieprawnie oddanie onychże wstrzymuie, wszelkie od czasu opóźnienia ciągnione użytki wraz z rzeczą samą oddać iest obowiązanym.

§. 1078. Zresztą co do kosztów utrzymania, co do napraw i pogorszeń tylko za rzetelnego uważa się Posiadacza.

§. 1079. Procent od podarowanych pieniędzy dopiero po zapadłym prawomocnym wyroku żądany być może.

§. 1080. Jeżeli iednak kapitał procent przynoszący został darowanym, Daruiący wszelkie od dnia zwłoki przypadłe, a przez niego wybrane procenta, Obdarowanemu musi wydać.

§. 1081. Dziedzice Daruiącego, równie iak inni Dłużnicy, procent z przewłoki opłacać są obowiązani.

§. 1082. Obdarowany rzecz musi przyiąć z ciężarami na niéy będącemi.

§. 1083. Daruiący winien Obdarowanemu wtenczas tylko ewikcyą, gdy wyraźnie ią przyrzekł.

§. 1084. Kto iednak rzecz cudzą lub szkodliwą, wiedząc o tém podarował i Obdarowanego o tém nie przestrzegł, odpowiada za wszelką szkodę dla tego tu na osobie iego lub innym maiątku wynikłą.

§. 1085. Gdy rzecz iedna kilku osobom podarowaną została, a która z nich uczestnikiem iéy być nie może, część na nią przypadaiąca spada do maiątku Daruiącego napowrót.

§. 1086. Jeżeli rzecz darowana iest niepodzielną, w razie takowym powstaie własność wspólna pomiędzy Daruiącym i innymi Obdarowanymi.

§. 1087. Gdy kto uczynił prawnie ważną darowiznę całego swego maiątku, lecz sobie zastrzegł rozrządzenie pewną częścią lub summą, takowe, ieżeli Daruiący względem nich żadnego nie uczynił rozrządzenia, pospolicie przypadaią Obdarowanemu.

§. 1088. Jeżeli iednak Daruiący pozostawia prawnych w linii wstępnéy lub zstępnéy Dziedziców, lub rodzeństwo albo dzie-

ci od nich idące pierwszego stopnia, ciż maią pierwszeństwo przed Obdarowanym do takowéy zastrzeżonéy rzeczy lub summy.

§. 1089. Darowizny sądownie zawarte, pospolicie odwołanemi być nie mogą. Odwołanie darowizn,

§. 1090. Jeżeli iednak darowizna zasądownie zdziałana iuż przez oddanie rzeczy dopełnioną została, odwołanie iéy przecież w ciągu ieszcze sześciu miesięcy po takowém oddaniu ma mieysce. 1) w ogólności,

§. 1091. Po upłynieniu tych to sześciu miesięcy darowizna choć zasądowa, odwołaną być tylko może tak dalece, ile dar przenosił połowę maiątku Daruiącego. 2) z powodu niemiary,

§. 1092. W równéy mierze darowizna także sądowa i przez oddanie dopełniona może być odwołaną.

§. 1093. Wszelakoż w obu przypadkach odwołanie z powodu niemiary ma tylko mieysce w ciągu trzech lat, co do sądowych darowizn od dnia zawarcia, co do zasądowych od dnia oddania rachować się maiących.

§. 1094. Gdy Daruiący przy sądowém darowizny zeznaniu oświadczył wyraźnie, iż dar nie przenosi połowy iego maiątku, iuż on pod tym pozorem odwołać iéy nie może.

§. 1095. Wszelakoż Daruiącemu ustawa takowa wraz z skutkami podania iego, dobitnie obiaśnioną, i iako się to stało, w wywodzie słownym wzmianka wyraźnie uczynioną być musi.

§. 1096. Skoro przepis ten był zachowanym, odwołanie wtenczas tylko ma mieysce, gdy Daruiący zarazem dowieść potrafi, iż przez omyłkę, w którą wpadł bez własnego

grubego uchybienia, mniemiał maiątek swóy być większym, niżeli był rzeczywiście.

§. 1097. W oznaczeniu: czyli i iak dalece dar przenosi połowę maiątku dar czyniącego, uważać należy na czas zawarcia umowy.

§. 1098. Jeżeli iednak odwołanie ieszcze przed oddaniem zachodzi, uważa się na stan maiątku w ówczas będący.

§. 1099. Gdy darowizna składa się z ciągle po sobie idących poborów, celem obrachowania ilości, kapitał podług stopy kraiowego procentu oznaczonym być musi.

§. 1100. Jeżeli przedmiotem daru są roczne pobory, na czas tylko życia Daruiącego lub Obdarowanego ograniczone, pobory takowe porównać należy z dochodami, iakie miał Daruiący w czasie zawarcia umowy, i, o ile przenoszą połowę tychże dochodów, o tyle zniżone być muszą.

§. 1101. Skoro dar został złożonym przez składkę więcéy osób, więc względem każdego z daruiących na stosunek składki przez niego danéy do maiątku iego, uważać należy.

§. 1102. Darowizny przez korporacyą uczynione uważane być muszą podług wspólnego iéy maiątku.

§. 1103. Gdy iedna osoba kilku innym w iednym czasie czyni podarunki, takowe tak dalece mogą być odwołane, ile razem wzięte przenoszą połowę maiątku Daruiącego.

§. 1104. W razie takowym, każdy z Obdarowanych, w stosunku odebranéy ilości

przykłada się do uzupełnienia połowy, na któréy Daruiącemu zbywa.

§. 1105. Jak dalece iednak ieden z kilku Obdarowanych, podług przepisu poniżéy w §. 1165. obiętego nie iest obowiązany lub nie w stanie zwrócenia części na niego przypadaiącéy, ubytek ztąd wynikaiący przez innych Obdarowanych nie potrzebuie być zastąpionym.

§. 1106. Przepis §. 1103 — 1105. wtenczas tylko ma mieysce, gdy z siebie samych ważne o darowiznę umowy z kilku Obdarowanymi przez iedną i tęż samą czynność, bądź to zasądownie przez oddanie, bądź przez sądowe onychże zdziałanie, zawarte zostały.

§. 1107. Jeżeli iednak iedna osoba wielu w różnych czasach, chociażby w iednym dniu poczyniła darowizny; co do każdéy stosunek iéy do maiątku dar czyniącego uważany być winien wedle czasu, w którym umowa o nią ważnie została zawartą.

§. 1108. Dawnieysze więc ważnie przyrzeczone, choć ieszcze istotnie nieoddane podarunki, względem każdéy późnieyszéy darowizny, równie iak inne długi, od maiątku czynnego Daruiącéy osoby odrachowane być winny.

§. 1109. Co powyżéy w §. 1107. 1108. postanowiono, ma także mieysce, gdy kto iednéy osobie więcéy, w różnych czasach, uczynił podarunków.

§. 1110. Okoliczność ta: iż wydanie daru w różnych ratach przyrzeczone lub istotnie uskutecznione zostało, żadnego niema wpływu na ocenienie stosunku pomiędzy da-

rowizną, i maiątkiem Daruiącego; lecz raczéy uważa się tylko zawsze na czas, w którym sama o darowiznę umowa przyszła do skutku.

§. 1111. Skoro się okaże, iż kto więcéy iak połowę swego daruie maiątku, Sędzia iest mocen i obowiązany dochodzić: czyli takowy człowiek, iako marnotrawca niema być oddany pod opiekę.

§. 1112. Dziedzice Daruiącego, darowiznę Spadkodawcy swoiego z siebie ważną, z powodu, iż taż przenosiła połowę iego maiątku, pospolicie w tym tylko razie mogą odwołać, gdy Spadkodawca iuż zamiar swóy takowego odwołania sądownie oświadczył. (Tyt. 12. §. 587. seq.)

3) względem pokrzywdzenia w części obowiązkowéy,

§. 1113. Z drugiéy Strony dziedzice konieczni, którym wedle ustaw należy się część obowiązkowa, mogą odwołać każdą przez Spadkodawcę w ciągu trzech lat przed iego zeyściem uczynioną darowiznę, ieżeli czysta massa spadku nie wynosi połowicznéy ilości darowanéy summy lub rzeczy.

Dod. §. 28. Co §. 1113. o samych tylko darowiznach z dobroczynności uczynionych postanowiono, nie ma być przystósowaném do darowizn nagradzaiących i takich, w których położony został warunek na korzyść Daruiącego.

§. 1114. Wszelakoż w takowym razie Obdarowami tyle tylko, ile zbywa do takowéy połowy, zwrócić są obowiązani.

§. 1115. Jeżeli w ciągu tychże trzech lat kilka nastąpiło darowizn: w celu oznaczenia, czyli zaszło pokrzywdzenie w części

obowiązkowéy, wszystkie te darowizny muszą wprawdzie być w iedno porachowane;

§. 1116. Jednak rzeczywiste odwołanie podarunków z porządku czasu dawnieyszych, tak dalece tylko ma mieysce, ile uzupełnienie części obowiązkowéy nie może nastąpić z odwołanych późnieyszych darowizn.

§. 1117. W równéy mierze też ci, którym Daruiący wedle ustaw utrzymanie udzielić powinien; gdy spadek takowego całkiem lub w części dostarczać nie może, mocni są domagać się uzupełnienia zbywaiącéy ilości z użytków darowanéy rzeczy lub summy, ile też wystarczaią, a to bez względu na ilość saméyż darowizny. 4) z powodu pozbawienia alimentów,

§. 1118. Wszelakoż domaganie się takowe tylko naprzeciw takim Obdarowanym wymierzone być może, których darowizny zaszły w ostatnich trzech latach przed śmiercią Daruiącego.

§. 1119. Na Obdarowanych nie prędzéy można poszukiwać, aż sam maiątek pozostałości na alimenta wyczerpanym nie zostanie.

§. 1120. Z drugiéy strony tacy Obdarowani, gdy użytki darowanéy rzeczy lub summy nie wystarczaią na zaspokoiennie prawnych alimentów; sam nawet przedmiot darowizny, ile z niéy potrzeba, łożyć na to muszą.

§. 1121. Jednak obowiązek Obdarowanych trwa tylko w ogólności dopóty, dopókiby była trwała powinność Daruiącego, starczenia podobnych alimentów.

§. 1122. Do darowizn poczynionych przed czasem powstania obowiązku Spadkodawcy do starczenia alimentów, ci którym

się takowe należą, w żadnyw razie udawać się nie mogą.

5) względem kompetencyi Daruiącemu należącéy się,

§. 1123. Sam Daruiący, gdy popadł w ubostwo, może żądać rocznie w sposobie kompetencyi, od Obdarowanego sześć od sta od darowanéy summy lub wartości darowanéy rzeczy.

§. 1124. Jak dalece sam Obdarowany w takim znayduie się stanie, iżby sobie i familii swéy potrzebnego musiał uiąć utrzymania, celem dostarczenia kompetencyi Daruiącemu, ten tu żądać iéy nie może.

§. 1125. Wszelakoż Obdarowany, nie może pod tym pozorem wyłamywać się od łożenia także samego przedmiotu darowizny, ile taż lub iéy wartość ieszcze u niego się znayduie, na używienie Daruiącego.

§. 1126. Wolno iednak Obdarowanemu, gdy zupełnie od dawania Daruiącemu kompetencyi chce się uwolnić, oddać sam dar, ile tenże lub wartość iego ieszcze u niego się znayduie.

§. 1127. Tenże, ile go na ten zamiar potrzeba, na używienie Daruiącego zostanie z wolna obrocony, a do pozostać się mogącéy reszty prawa swe Obdarowany zachowuie.

§. 1128. Podupadły Daruiący, gdy kilku osobóm w różnych czasach darowizny poczynił: dawnieysze Obdarowany do używienia iego wedle powyższych zasad tak dalece tylko iest obowiązany, ile późnieysze darowizny na ten koniec nie wystarczaią.

6) z powodu wynikłego konkursu,

§. 1129. Darowizny w ciągu roku przed otwarciem konkursu przez wspólnego Dłużnika poczynione, ieżeli takowe na saméy tylko

tylko polegaią szczodrobliwości, Wierzyciele żądać mogą napowrót.

§. 1130. Jeżeli darowizna dawniey była uczynioną, Wierzyciele chcący ią odwołać muszą dowieść, iż Daruiący iuż na ówczas był zadłużony nad ilość swego maiątku.

§. 1131. Odwołanie takowe takim tylko iednak służy Wierzycielóm, których wierzytelności są dawnieysze, iak darowizna.

§. 1132. Względem darowizn przez wspólnego Dłużnika swemu Małżonkowi uczynionych, potrzebne w swém mieyscu są dane przepisy (Cz. 2. Tyt. 1. Oddz. 5.)

§. 1133. Wszelkie darowizny, czyli Małżonkóm czyli innym, dawniey niż w trzy lata przed otwarciem konkursu w sposób prawnieważny uczynione, pod żadnym pozorem przez Wierzycieli napastowane być nie mogą.

7) o darowiznach na przypadek śmierci.

§. 1134. Skoro istotna prawnie ważna umowa o darowiznę zawartą została, żadney to w prawach Obdarowanego i w prawie odwołania Daruiącemu służącego nie czyni różnicy, chociażby darowizna była nazwana darowizną na przypadek śmierci lub też oddanie aż po zeyściu Daruiącego odłożone było.

§. 1135. Jeżeli iednak Daruiący wyraźnie sobie zastrzegł odwołanie aż do swéy śmierci; Obdarowany, gdy odwołanie nie nastąpiło, względem takowéy darowizny takie tylko ma prawo do spadku, iak legataryusz.

§. 1136. Gdy umowa o darowiznę została zawarta pod warunkiem, ieżeli Daruiący nie przeżyie zagrażaiącego mu niebezpieczeń-

stwa śmierci, umowa takowa upada, gdy Daruiący niebezpieczeństwo przeżyie.

§. 1137. Darowizna więc takowa chociażby rzeczywiście iuż wydana, nie tylko przez Daruiącego, lecz i przez Dziedziców iego, gdyby tenże przeżywszy niebezpieczeństwo w inny sposób umarł, odwołaną być może.

§. 1138. Chociażby zachodzące niebezpieczeństwo śmierci było tylko powodem lub pobudką do uczynienia darowizny; Daruiący po przebyciu niebezpieczeństwa, odwołać ią może.

§. 1139. Dziedzice iednak Daruiącego w razie takowym odwołać nie mogą, ieżeli sam Spadkodawca prawnie odwołania nie oświadczył.

8) względem poźniéy narodzonych dzieci.

§. 1140. Umowa o darowiznę, która przez oddanie dopełnioną ieszcze nie została, odwołaną być może, gdy Daruiącemu przybędą późniéy dzieci, lub gdy miane za zgubione, znowu się znaydą.

§. 1141. Jeżeli iednak przyobiecana darowizna istotnie iuż oddaną została, z tego tylko powodu odwołanie iéy nie ma mieysca.

§. 1142. Gdy raz nastąpiło odwołanie, takowe nie staie się nieważném przez to, iż dzieci znowu późniéy pomarły.

§. 1143. Gdy iuż przed darowizną znaydowały się dzieci, pomnożenie ich liczby nie nadaie Daruiącemu prawa do odwołania umowy.

§. 1144. Żadnéy iednak nie czyni różnicy, czyli bezdzietnemu Daruiącemu, po darowiznie iedno lub więcéy urodziło się dzieci.

§. 1145. Pod wyrazem: dzieci, rozumieią się wszyscy zstępni z małżeństwa na prawą rękę zawartego pochodzący, ile tymże z mocy ustaw należy się część obowiązkowa z spadku dar czyniącego.

§. 1146. Żadnéy to nie czyni różnicy, czyli dzieci przez urodzenie lub legitymacyą dostąpiły praw zstępnym małżeńskim służących.

§. 1147. Z drugiéy zaś strony, przysposobienie przez Daruiącego obcéy osoby, ieszcze go nie upoważnia do odwołania.

§. 1148. Matki i z powodu takowych późniéy narodzonych dzieci, które nie pochodzą z małżeństwa na prawą rękę, użyć mogą prawa odwołania darowizny.

§. 1149. Darowizny które kto w sposób prawnie ważny przyrzekł lub dał krewnym swym z linii wstępnéy, tudzież dzieciom nie w małżeństwie na prawą rękę spłodzonym, z tego tylko powodu odwołanemi być nie mogą, iż mu późniéy dzieci z małżeństwa na prawą rękę narodziły się.

§. 1150. Dzieci Daruiącego, który za swego życia nie użył prawa odwołania darowizny z powodu późniéy narodzonych dzieci, tak dalece tylko do tego są upoważnione, ile podług §. 1113 — 1116. byłyby przez darowiznę pokrzywdzone w części obowiązkowéy.

§. 1151. Dla grubéy niewdzięczności Obdarowanego, Daruiący nie może odmówić dopełnienia przyobiecanéy, ale też żądać zwrotu danéy darowizny. 9) z powodu niewdzięczności.

§. 1152. Za grubą uważe się niewdzięczność, gdy Obdarowany Daruiącego bądź

umyślnie albo też przez grube uchybienie zabił, zranił, uderzył lub w inny sposób życie iego lub zdrowie na niebezpieczeństwo naraził.

§. 1153. Obraza honoru, którey się Obdarowany na Daruiącym dopuścił, i która wedle ustaw za grubą czyli ciężką injuriią uważa się, czyli taż z resztą należy do injurii bezpośrednio czyli pośrednio popełnionych, również daie prawo do odwołania z powodu niewdzięczności. (Cz. 2. Tyt. 20. Oddz. 9.)

§. 1154. Toż samo się rozumie o pokrzywdzeniu na maiątku, którego dopuścił się na Daruiącym Obdarowany ze złości lub niedozwolonego samoistwa.

§. 1155. Nic to w rzeczy nie odmienia, że uszkodzenie zostało odwróconém lub bezskuteczném przez przypadek bez przyłożenia się Niewdzięcznika.

§. 1156. W żadnym iednak razie, Używaiący tylko prawa własnéy obrony za Niewdzięcznego nie może być uważany.

§. 1157. Niewdzięczność, którey sam Daruiący nie naganił, Dziedziców iego w tym tylko razie do odwołania upoważnia, gdy Daruiący przez Drugiego pozbawiony został życia lub władania rozumem.

§. 1158. Jeżeli iednak Daruiący oświadczył sądownie wolę swoią odwołania darowizny, Dziedzice iego mogą sprawę i po śmierci iego daléy popierać naprzeciw niewdzięcznemu Obdarowanemu.

§. 1159. Oświadczenie podobne zasądowe równą ma dzielność iak sądownie uczynione, gdy się okazuie, iż śmierć tylko prze-

szkodziła Spadkodawcy w sądowém dochodzeniu niewdzięczności.

§. 1160. Darowizna korporacyi iakiéy uczyniona, nie może być odwołaną z powodu niewdzięczności, któréy się dopuścili przełożeni lub teraźnieysi iéy członkowie.

§. 1161. Wszelakoż Daruiący mocen iest usunąć Obrażaiących co do ich osób, od tych korzyści, któreby im inaczéy z darowizny służyły.

Zasady ogólne o odwołaniu.

§. 1162. Zeznane przed lub przy darowiźnie albo też przy oddaniu zrzeczenie się prawa odwołania, chociażby przysięgą stwierdzone, ani Daruiącemu ani Dziedzicóm iego nie przeszkadza w używaniu onego.

§. 8863. Z pod tego prawidła wyiętym iest tylko przypadek przedsięwziętego odwołania z powodu mniemanéy niemiary darowizny, wedle szczególnych postanowień §. 1094 — 1096.

§. 1164. Jak dalece odwołanie ma mieysce naprzeciw Obdarowanemu, tyle też naprzeciw iego Dziedzicóm popisywać niém się można.

§. 1165. Wszelakoż w każdym razie Obdarowany i iego Dziedzice tyle tylko są obowiązani zwrócić, ile z darowanéy rzeczy w czasie odwołania, znayduie się ieszcze w maiątku lub spadku, lub tenże przez wartość za nią wziętą został pomnożonym.

§. 1166. Aż do czasu sądowego zeznania odwołania, Obdarowany uważa się za rzetelnego Posiadacza.

§. 1167. W razie tylko odwołania dla niewdzięczności, Obdarowany od momentu

popełnienia oneyże wszystkie ma na sobie obowiązki i ciężary nierzetelnego Posiadacza.

§. 1168. Gdy Daruiący rzecz pewną na podarunek przyobiecaną lecz ieszcze nie wydaną przed iéy oddaniem, strawi, zbywa lub niweczy, to się uważa za milczące odwołanie obietnicy darowania.

O darowiznach nagradzaiących.

§. 1169. Gdy przez darowiznę wynagradza się czyn iaki chwalebny, lub dopełniona ważna przysługa, zowie się to darowizną nagradzaiącą.

§. 1170. Odwołanie istotnie danéy nagradzaiącéy darowizny, ma tylko mieysce z powodu niemiary wedle postanowień dokładnieyszych w §. 1091. seq.

§. 1171. Skoro iednak iedna z innych ustawami oznaczonych przyczyn odwołania prostéy darowizny zachodzi, Obdarowany winien iest podać i wykazać czyn chwalebny lub uczynioną przysługę, które odebraną darowizną wynagrodzone być miały.

§. 1172. Gdy uczynić tego nie może lub niechce, i taka darowizna zarówno z innemi, odwołaniu podlega.

§. 1173. Umowa o darowiznę, przez którą darowizna wynagradzaiąca przyobiecaną tylko zostaie, wymaga do swéy ważności aby była zdziałaną na piśmie, w którém czyn lub posługa darowizną wynagrodzone być maiące, z pewnością wytknięte być muszą.

§. 1174. Jeżeli tego nie zachowano, darowizna nie uważa się za nagradzaiącą, lecz za taką, która tylko z saméy szczodrobliwości uczynioną została.

§. 1175. Z drugiéy zaś strony, ieżeli przepis takowy należycie był zachowanym, obietnica darowizny nagradzaiącéy, prócz przypadku niemiary (§. 1091.) wtenczas tylko może być odwołaną, gdy dowiedziono zostanie, że Obdarowany czynu lub posługi nie wypełnił.

§. 1176. I co do darowizn nagradzaiących, przepisy §. 1076 — 1087. maią mieysce.

§. 1177. Gdy przed dopełnieniem czynu lub przysługi, cóżkolwiek względem nagrody za nie umówioném zostało, czynność takowa chociażby darowizną nazwana, nie wedle przepisów obecnego, lecz poprzedzaiącego oddziału uważaną być ma.

BIBLIOTEKA UNIWERSYTECKA POZNAŃ

Le 1240

Biblioteka Uniwersytecka
w Poznaniu
Le 1240 /1,1